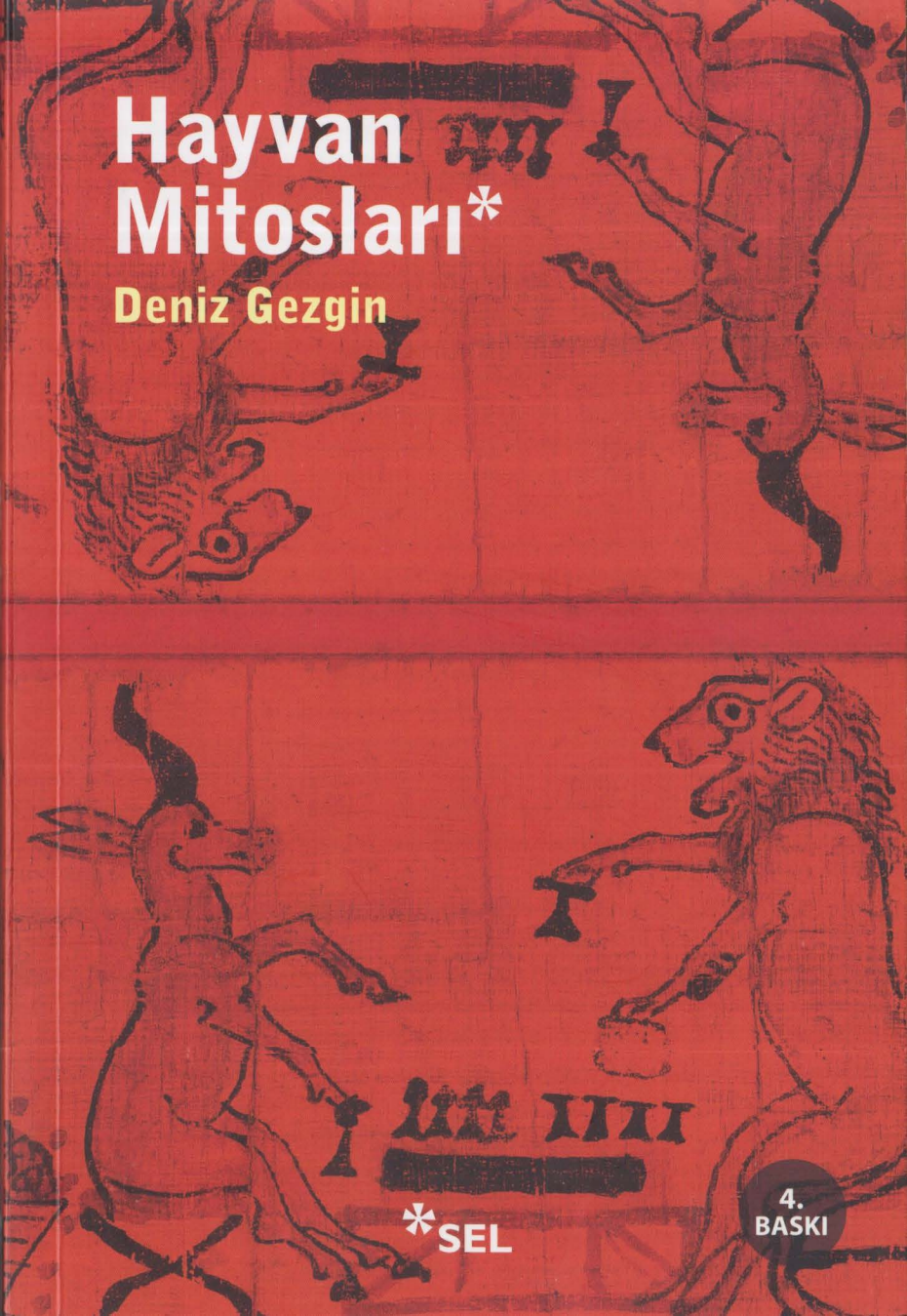
Hayvan Mitosları*

Deniz Gezgin

*SEL

4. BASKI

HAYVAN MİTOSLARI*

DENİZ GEZGİN, 1981'de İstanbul'da doğdu. Ege Üniversitesi Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi bölümünü bitirdi.
Ahraz (2012) ve *YerKuşAğı* (2017) isimli romanları ile *Bitki Mitosları* (2007), *Hayvan Mitosları* (2007), *Su Mitosları* (2009) adlı araştırma kitapları da yayınevimiz tarafından yayımlanmıştır.

*SEL YAYINCILIK / MİTOLOJİ

*SEL YAYINCILIK
Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

http://www.selyayincilik.com
E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:
Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat
Cağaloğlu - İstanbul
E-mail: siparis@selyayincilik.com
Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

*SEL YAYINCILIK: 313
ISBN 978-975-570-320-6

HAYVAN MİTOSLARI
Deniz Gezgin

© Deniz Gezgin, 2007, 2014
© Sel Yayıncılık, 2007, 2014

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı
Kapak tasarım ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Mayıs, 2007
Dördüncü Baskı: Mart, 2019

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203
Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

Deniz Gezgin

Hayvan Mitosları

İÇİNDEKİLER

giriş 7
ağaçkakan 9
ağustos böceği 10
akbaba 12
akrep 14
anka kuşu 18
ardıçkuşu 21
arı 22
aslan 25
at 29
atmaca 37
ayı 38
balık 42
baykuş. 51
bıldırcın. 53
boğa. 53
bok böceği 60
bülbül. 61
çavuşkuşu. 64
çaylak. 65
dalgıç kuşu 66
deve 68
devekuşu 68
domuz 69
ejderha 76
eşek 83
fare 86
fil 88
fok balığı 90
gelincik 91
geyik 92
guguk kuşu 95
güvercin 95
hindi 100
horoz 100
inek 103
kaplan 107
kaplumbağa 107
karga 110
karınca 112
kartal 114
kaz 118
keçi 120
kedi 123
keklik 125
kelebek 125
kertenkele 125
kirpi 126
koyun 126
köpek 131
köstebek 140
kuğu 140
kunduz 144
kurbağa 144
kurt 145
kuzgun 149
leopar 150
leylek 150
martı 152
maymun 152

örümcek 154
panter 156
papağan 157
saksağan 158
sinek 159
şahin 159
tavşan 161
tavuk 162
tavuskuşu 163
tırtıl 164
tilki 165
timsah 167
vaşak 168
vatoz 168
yarasa 169
yengeç 170
yılan 171

Giriş

Nedenlerini çok düşünmesek de geçmişten getirdiğimiz bazı duyumlar bizde hayvanlarla ilgili mistik düşünceler uyanmasına sebep olmuştur. Pek çok insan kara kedi görmenin kişiye uğursuzluk getireceğine, bir evin çatısında öten baykuşun o evden bir kişinin öleceğine işaret olduğuna inanır. Bunun yanı sıra rüyada veya kahve falında at görülmesi murat, balı k kısmet, kuş haber olarak yorumlanır. Mutfaklarda görülen karıncalar bir bela olmaktan çok eve bereket getireceği düşüncesiyle öldürülmezler. Yolda yürürken üzerinize bir güvercinin pislemesi hiç de talihsiz bir tesadüf değil tam tersi talih kuşunun bir sürprizi olarak düşünülür ve o gün muhakkak bir şans oyunu oynanır. Bu saydıklarımıza daha pek çok örnek ekleyebiliriz. Ancak bu inançlarımızda ilginç olan taraf neden böyle düşündüğümüzü tam olarak bilmeyişimiz. Kara kedi diğer kedilerden farklı olarak bizim hayatımızda bir kötülüğe sebep olmasa da biz böyle düşünmeyi sürdürürüz.

Dünyanın her yerinde insanlar çevrelerinde gördükleri hayvanlara pek çok anlam yüklemiştir. Bu çok eski çağlardan beri böyledir. Paleolitik dönemin mağara insanları dahi duvar resimlerinde hayvanları tasvir etmiştir. Bizim dışımızdaki farklı canlı türleri aklımızı karıştırır ve merak uyandırır. Hayvanların bir kısmıyla yakın ilişkiler kuran insanlar onları evcilleştirerek hayatı kolaylaştırmak amacıyla yardımlarına başvurmuştur. Bazı hayvanlar ise hayatta kalabilmek için peşine düşülmesi gereken bir av olarak karşımıza çıkar. Esasında doğa içerisinde eşit haklara sahip olduğumuz bu canlılarla aramızdaki mesafe kültürün gelişmesi ve insanın doğadan uzaklaşarak izole bir hayat kurmasıyla beraber git gide açılmıştır.

İnançlarımızı, kültürümüzü ve yaşam biçimimizi geçmişten getirdiğimiz söylencelerle şekillendiririz. Bugün sebebini bilmeden inandığımız pek çok inanç bu kökene dayanmaktadır. Mitoloji insanın daima beslendiği bir dünyadır. Üstelik kendi yarattığı ve büyüttüğü bir şeydir. Çağdan çağa, kültürden kültüre farklılıklar gösterir, evrilir ve insanın zihinsel kimliğini oluşturur. Zihnimizin abartmaktan korkmadan yarattığı, istediği

renkte, istediği desende tasvir ettiği ama bir o kadar da gerçeklere yasladığı ürünlerdir, mitoslar.

Hayvanlarsa mitolojinin en çok rol verdiği kahramanlardır diyebiliriz. Mitoslarda hayvanlar bizler gibi konuşabilirler, şekilden şekle girebilir, ağızlarından ateş çıkartabilir, büyük kahramanlara bakıcılık yapabilir hatta insanın atası olarak karşımıza çıkabilirler. Bazen tanrılar hayvan biçiminde tasvir edilir ya da yanlarında koruyucu hayvanlarıyla beraber düşünülürler. İsimleri çağları aşmış kahramanların en önemli güç sembolleri hayvanlarla gösterilir. Masallarda hayvanlar kişileştirilirler kimi zaman kötülükleriyle can yakar, kimi zamansa iyi yürekliliğiyle örnek olurlar.

Mitolojideki hayvanların renkli dünyası bu kitabı yazmak için en önemli sebeplerimden birini oluşturuyor. Mitosların derinliklerine indikçe hayvanları daha yakından tanıyıp, gerçekte hiç dikkat çekmeyen yönlerini keşfetme fırsatı buluyorsunuz. Bu sebeple bu her şeyden önce keyfi, yani keyif almak ve okuyan herkese keyif vermek amacıyla düşünülmüş bir çalışmadır. Mitoloji üzerine yazılmış pek çok kitap olmasına karşın hayvan mitoslarını ayrıca ele alan ve toparlayan bir kitabın eksikliği de bir başka sebeptir.

Ancak bu henüz başlangıç olarak düşündüğüm bir çalışma ve öyle zannediyorum ki uzun yıllar üzerinde durarak geliştireceğim bir konu olacaktır.

Benzer bir araştırma ürünü olmamasından ötürü başlangıçta bulabildiğim kadar çok ve çeşitli hayvan mitoslarını bir kitapta toplamayı hedefledim. Hayvan mitolojisi düşündüğümden daha derin ve şaşırtıcı özelliklere sahipti. Toparladığım mitosları daha ayrıntılı inceleyip her birini irdelemeyi ve şaşırtıcı unsurları tartışmayı geçirdim içimden; ancak bu çalışmanın bir sözlük olarak düşünülmesi sebebiyle buna izin vermeyeceğini biliyorum. Bu sebeple bu çalışmada bir sözlükte olması gerektiği gibi hayvan mitoslarını sırayla, maddeler halinde sunmayı uygun gördüm. Kitapta yer verilen mitoslar derleme çalışması sonucunda ortaya çıkan bir seçkiyi oluşturmaktadır. Hayvan Mitosları'nın yanı sıra mitoloji ve doğa ilişkisine odaklanan diğer iki çalışma Bitki Mitosları ve Su Mitosları da yine aynı yöntem ve amaçla yayımlanmış çalışmalardır. Dilerim bu kitaplar doğadaki ortaklarımıza daha farklı bir dünyadan bakmamıza fırsat tanıyacak pencereyi açarlar.

a

AĞAÇKAKAN. Ağaçkakan yaşamını ağaç gövdelerinde geçirir ve buna bağlı geliştirdiği yeteneği ile kuşların marangoz ustasıdır. Önce ağaç kabuğunun altındaki böceklerin sesini çıt çıkarmadan dinler, yerlerini tespit ettikten sonra da güçlü boyun kasları ve sağlam bir çekiç gibi olan gagasıyla ağaca darbeler vurarak bir delik açar. İçerideki böceği uzun dikenli dili sayesinde kolayca çekip çıkararak afiyetle midesine indirir. Ağaçkakan bu zahmetli işle uğraşırken etrafa saçtığı kıymıklardan, burun deliklerinde bulunan tüyleri sayesinde korunur. Hayatını sürekli kafa atarak geçirdiği düşünülünce nasıl olup da sağlam bir beyne sahip olduğu merak edilebilir. Ağaçkakanın kalın kafatası onu olası beyin sarsıntılarından korumak içindir. Farklı bir ağaçkakan türü olan palamut ağaçkakanları ise toplu bir çalışma ile uygun buldukları bir ağaç üzerine bir hat şeklinde çalışarak delikler açarlar. Ve ileride onları bekleyen zorlu mevsim şartlarına önlem olarak açtıkları delikler içerisine palamut depolarlar (Kostyal 2001).

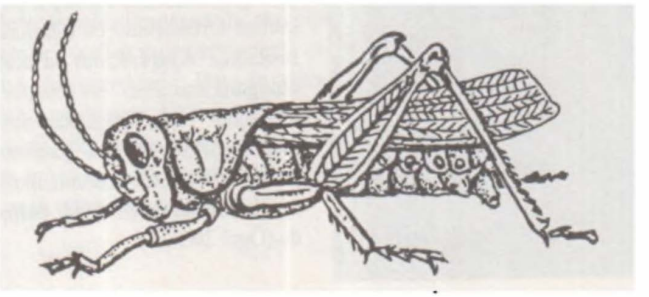

Altay Türkleri, ağaçkakan kuşunun tanrının elçisi olduğuna inanırlardı. Şamanın tanrı ile iletişimini sağlayan ağaçkakandı. Bu sebeple Şaman kurban törenlerinde bu ağaçkakana seslenirdi. Ağaçkakanın bir arabası olduğuna inanılırdı. Bu sebeple Şaman onu " Ala ağaçkakan atlılar" diye çağırırdı. Ayrıca Şamanların giydiği elbiselerin üzerinde mutlaka ağaçkakan kuşunun derisi bulunurdu (Ögel 2003).

AĞUSTOS BÖCEĞİ. Ağustos Böcekleri, müzisyen özellikleriyle bilinen sıra dışı hayvanlardandır. Çoğu zaman biz insanların maksadını fark edemediğimiz bu sesler, erkek Ağustos Böceklerinin kendilerini dişiye kabul ettirme çabasıdır. Yani kulağımıza çalınan musiki, aslında bir çiftleşme seremonisidir. Erkek böcek şarkısını sanıldığı gibi ağzıyla değil ön kanatlarını birbirine sürterek söyler. Dişi ise kendisine gönderilen bu aşk müziğini ön bacaklarında bulunan işitme organları aracılığıyla duyar. Erkek böceklerin söylediği aşk şarkısının yanı sıra hava değişikliklerini haber vermek amacıyla çıkardıkları ayrı bir ses, erkeklerin birbirlerinin şarkısına karşılık çıkardığı toplu çığlık ve tehlike anında çıkardıkları imdat çığlıkları olmak üzere üç ayrı sesleniş vardır. Ağustos Böceklerinin bir diğer şaşırtıcı özelliği ise yumurtadan çıkan yavruların olgunluk evresinin yerin altında neredeyse 17 yılı bulabiliyor olmasıdır. Bir böceğin gençlik sürecini bu kadar uzun yaşaması, ölümsüzlükle benzeştirilebilir. (Howell 2001).

Ağustos Böceklerinin uzun yaşam süreleri çağlar boyu insanlığı etkilemiş, beslenme maksatlı kullanılmalarının ötesinde bir zamanlar şifa bulmak amacıyla da insanlar bu böcekten yararlanmışlardır. Bazı bölgelerde ateşböceklerinin çıkardığı seslerden hava tahminleri bile yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu böcekler geçmişten günümüze birçok kültürde mitoslara, edebiyat ve müziğe konu olmuş, değerli mücevherlere, para ve mühürlere tasvir olarak işlenmiştir (Howell 2001).

Ağustos Böceklerinin yumurtadan çıktıktan sonraki uzunca bir dönemi yerin metrelerce altında geçirmesi ve kabuk değiştirerek yeryüzüne çıkması, Çin mitolojisinde ölümden sonraki yeni hayat inancıyla bağdaştırılır. Ağustos Böceğinin kabuğunu değiştirerek başladığı yeni yaşam, insan ruhunun bedenden ayrıldıktan sonraki yeniden yaşamı gibidir. Çin inanışında ağustos böceğinin bit-

kilerin özsuyuyla beslenmesi "hayat ağacı" mitini simgelemektedir (Mackenzie 1996).

Şafak tanrıçası Eos, "gül renkli" parmakları, gökyüzünün kapılarını güneşin arabasına açan rüzgârların ve yıldızların anasıdır. Ares'e (Yunan savaş tanrısı) duyduğu aşk yüzünden Afrodite'nin (Yunan Aşk tanrıçası) gazabına uğramış ebediyen aşk için yanmaya mahkûm edilmiştir. İşte böylesi bir aşkla tutulduğu Titonos'u, yanından bir an bile ayırmak istemez ve onu güneşin ülkesine; Aithiopia'ya (Etiyopya) kaçırır. İki âşık burada gönüllerince sevişirler ve iki erkek çocuğu dünyaya getirirler. Ancak yıllar geçtikçe Eos'un içini bir endişe kaplar. Kendisi ebediyen yaşayacak bir tanrıça olmasına rağmen biricik aşkı olan adam ne yazık ki bir ölümlüdür. Geçen yıllar Titonos'un üzerinde izlerini bırakmaya başlamıştır. Eos çareyi güçlü ve ulu tanrı Zeus'a yalvarmakta bulur. Eos'un döktüğü inci gibi yaşlara dayanamayan Zeus, Titonos'a ölümsüzlük bahşeder. Seviçten havalara uçan Eos aşkını sonsuzluğa taşıma heyecanıyla Güneş Ülkesi'ne döner ve içi rahatlamış olarak sevgilisinin dizlerinde günlerini geçirir. Ne var ki geçen günler beraberinde beklenmedik bir şey getirir, tanrıçanın güçlü yağız aşkı Titonos yaşlanmaya ve hastalanmaya başlamıştır. Zaman tanrıçanın güzelliğine tek bir gölge bile düşürmezken Titonos hastalıkların pençesinde yavaş yavaş erimeye başlamıştır. Sevgilisinin durumu karşısında dehşete kapılan Eos, Zeus'tan ölümsüzlük isterken ebedi gençlik istemeyi unuttuğunu anladığında artık çok geçtir. Ölümsüzlük gün geçtikçe çürüyüp bükülen Titonos için bir azap olmuştur adeta. Bu duruma dayanamayan Eos, sevgilisini sarayına kapatıp ah çekerken, Titonos burada geçirdiği yüzlerce yıl sonunda tüm insansı görünümü-

nü yitirip kara kuru sert kabuklu bir ağustos böceğine dönüşmüştür (Grimal 1997).

Ağustos böceği ile ilişkili yine benzer bir mitosta bu kez kahramanımızın adı Sibylle'dir. Ünlü bir kâhin olan Sibylle kusursuz güzelliğiyle tanrılardan Apollon'nun ilgisini çekmiştir. Bu güzel rahibeye sahip olmak isteyen Apollon bir kurnazlık düşünür ve Sibylle'in dileyeceği tek ve ilk dileği koşulsuz kabul edeceğine dair söz verir. Bu durum karşısında şaşırıp heyecanlanan Sibylle hiç düşünmeksizin kendisine tıpkı tanrıçalar gibi sonsuz yaşam verilmesini ister. Apollon derhal Sibylle'in dileğini gerçekleştirir ve onu ölümsüz yapar. Günler, aylar, yıllar geçer ve güzelliğiyle aynaları donduran Sibylle artık aynada pürüzsüz güzelliğini göremez olur. Yavaş yavaş ihtiyarlamaya, küçülüp kararmaya başlamıştır. Apollon yıllar önce planladığı kurnazlığın işe yarayacağından emin olarak kuruyup dökülen Sibylle'in karşısına bir kez daha etkileyici bir teklifle çıkagelir. Eğer isterse tek bir hareketiyle Sibylle'e eski güzelliğini geri verebileceğini söyler. Ancak tabii ki bu dileğini gerçekleştirmek için bir de şartı vardır. Apollon mucizesi karşılığında Sibylle'den bekâretini istemektedir. Kendisini sonsuza dek bakire kalmaya adayan Sibylle, Apollon'u geri çevirir. Ancak ondan en başında ölümsüzlükle beraber sonsuz gençliği istemediği için kendi başını yer durur. Bu korkunç kahır ve sefaletle Sibylle kurur, kurur, kurur ve sonunda bir ağustos böceğine dönüşüverir. Onu bu halde gören çocuklar dalga geçerek bir kafese kapatırlar ve acizliğinden faydalanıp 'söyle bakalım Sibylle ne istersin' diye alay ederler. Bir kafesin içinde sonsuza dek ağustos böceği olarak yaşamaya mahkûm olan Sibylle alaycı sorulara' ölmek istiyorum' diye feryat eder (Grimal 1997).

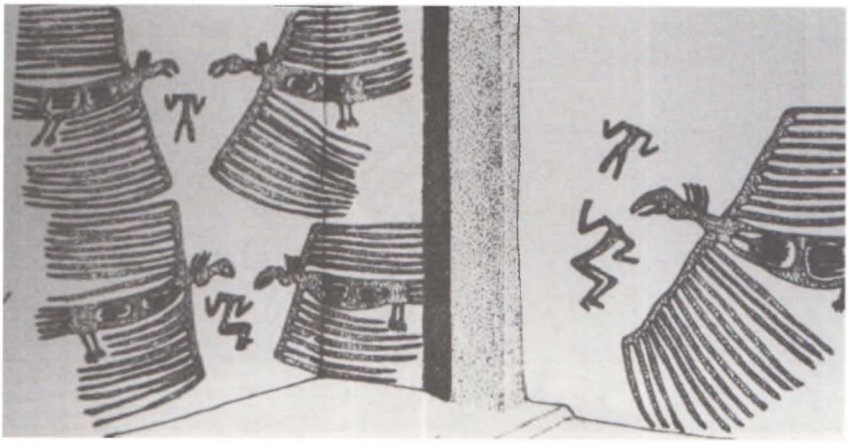
AKBABA. Akbabalar doğanın temizlik işçisi olarak bilinirler. Hazır yiyici olan akbaba doğadaki her tür leşi midesine indirerek hayatını idame ettirir. Akbabalar asla başka bir hayvanın avına göz dikmezler, sıralarını beklemeyi iyi bilirler. Yükseklerde süzülen bir akbaba yakınlarda can çekişen ya da hayatını kaybetmiş bir canlı olduğunun habercisidir. Bu sebepten çağlar boyunca akbaba, ölümü çağrıştıran bir uğursuzluk habercisi olmuştur.

Yakındoğu'nun önemli Neolitik yerleşimlerinin başında gelen Çatalhöyük'ün MÖ 6200'den kalma duvar resimlerinde akbaba betimlemeleriyle karşılaşılmıştır. Burada yapılan yoğun arkeolojik çalışmalarda Çatalhöyük'te yaşamış Neolitik insanının ölü gömme geleneklerinde akbabaları kullanmış olabileceği sonucuna varılmıştır. Ölü, gömülme-

den evvel yerleşim alanı dışında hazırlanmış bir yerde yüksek bir platform üzerine yatırılıyordu. Bir süre burada bırakılan ölünün tüm yumuşak et ve dokuları akbabalar tarafından temizleniyordu. Bundan sonra etlerinden arınmış sade iskeletler ölü gömme geleneklerine uygun olarak defnedilmekteydi. Bu ritüelin hastalıklardan korunmak amacıyla uygulandığını düşünmenin yanı sıra Neolitik insanının karmaşık inanç dünyasının bir ürünü olduğunu da söyleyebiliriz. Bu yerleşim yerindeki tapınak duvarlarında betimlenen çok sayıda akbaba resmi göze çarpmaktadır. Bu akbabalar çoğunlukla başı olmayan insan tasvirleriyle beraber resmedilmişlerdir ve dikkat çekici biçimde insan çizimlerinden daha büyüktürler. Bazı resimlerde akbabaların gerçek boyutlarına yakın resmedildiği, kanat açıklıklarının neredeyse 1,5 metreyi bulduğu gözlenmiştir (Mellaart 2003).

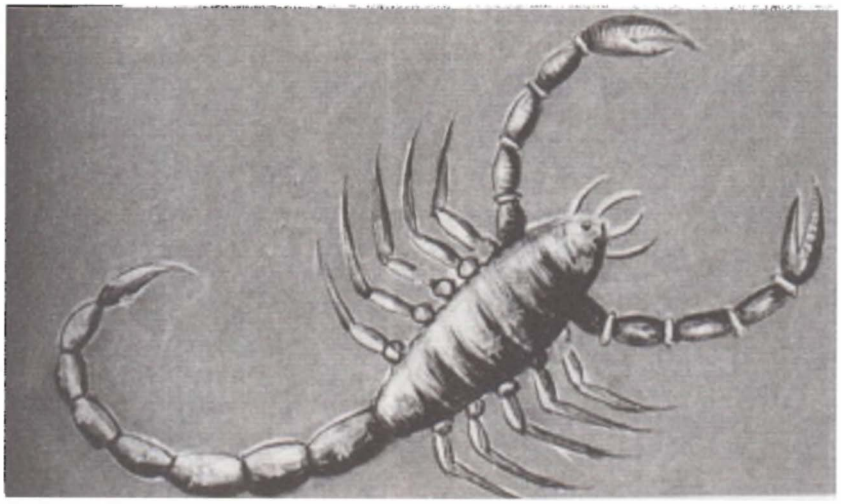
Zerdüştlüğün kutsal kitabı Avesta'da ölülerin gömülmesi yasaklanmıştır. Zerdüştler toprağın kirleneceğine inandıkları için ölülerini gömmeyip akbabaların yemesi için onları adına Dakhma denilen sessizlik kulelerine bırakırlardı. Kulelere bırakılan ölülerin başına üşüşen akbabalar kısa sürede ölüyü tüm "kirlerinden" arındırırdı (Challaye 1998).

Akbaba, Yunan mitolojisinin önemli tanrılarından savaş tanrısı Ares'e ithaf edilen başlıca hayvanlardan biridir. Ares'in kızlarından olan Thrassa, Polyphonte adında bir kız çocuğu dünyaya getirir. Asi ve başına buyruk olan bu kız güzeller güzeli aşk tanrıçası Aphrodite'nin hediyelerini geri çevirir ve kendisine arkadaş olarak av tanrıçası Artemis'i seçer. Aphrodite bu ikilinin arasını

bozmak için etkili bir büyü yapar. Polyphonte'nin yüreğine bir ayıya karşı duyacağı büyük bir aşk salar. Bu akıl almaz aşk sonucu Polyphonte ayıyla birlikte olur ve bekâretini kaybeder. Güçlü av tanrıçası Artemis aynı zamanda kutsal bir bakire olmaya and içmiştir. Arkadaşının bu sapkın ilişkisini öğrenince korkunç bir öfkeye kapılır ve ormanın tüm vahşi hayvanlarını Polyphonte'ye saldırtır. Neyse ki Polyphonte kurtulmayı başarır. Babasının evine sığınır ve burada saklandığı sürede Agrios (vahşi) ve Orios (dağlı) adında iki çocuk dünyaya getirir. Bu çocuklar birer yetişkin olduklarında çok büyük bir güce erişirler. Vahşilikleri ve güçleri onları korkusuz yapmıştır. Hiçbir şeye karşı korku ve minnet duymazlar. Hatta tanrıları bile yok sayarlar. Yakaladıkları canlıları parçalayıp vahşice yerler. Tanrıların en büyüğü Zeus onların bu halini görünce çok öfkelenir ve bu iğrenç yaratıklara ceza vermesi için habercisi Hermes'i görevlendirir. Hermes tam bu iki kardeşin ellerini ve ayaklarını kesecekken buna Ares engel olmak ister ve kendi soyundan gelen bu genç vahşileri o anda kuşa çevirir. Buna göre anne Polyphonte bir gece kuşuna, Orios yırtıcı bir kuşa, Agrios'da bir akbabaya dönüşmüştür. Böylece Zeus'un zulmünden kurtulmuşlardır ve artık kötülük ve uğursuzluğu alamet eden kuşlar olarak yaşayacaklardır (Grimal 1997).

AKREP. Akrep, öldürücü zehriyle insanlara korku salan fakat aynı zamanda merak da uyandıran bir hayvan olmuştur. Akrepler geceyi severler ve beslenme işlerini de gece

gerçekleştirirler. Akreplerin dünyası acımasızdır. Çiftleşme öncesinde muazzam bir dans sergilerler. Saatlerce sürebilen bu yumuşak ve arzulu dans çiftleşme gerçekleştikten sonra varolma mücadelesine dönüşür. Dişiyi dölleyen erkek akrep, eğer elini çabuk tutup kaçmayı başaramazsa dişi tarafından parçalanıp yutulur. Akreple ilgili çeşitli dönemlerde birçok mit yaratılmıştır. Zaman zaman akrebin tanrısal ve kutsal olduğuna inanılmış, kimi zaman şifa dağıtan bir mucize olduğu söylenegelmiş, kimi zaman tanrıların ve kralların zenginliklerini koruyan bir bekçi ve pek çok zamansa kötülüğün ve hainliğin sembolü olduğuna inanılmıştır. Akrep sıcağı seven bir hayvandır. Güneşin kavurduğu topraklarda yaşar. Bu sebeptendir ki güneşle akrep arasında çeşitli bağlantılar kurulmuş ve bu ilişki mitoslara birebir yansımıştır.

Yunan mitolojisinde, denizlerin tanrısı Poseidon'un oğlu olan Orion güçlü bir devdi. Başarılı bir avcıydı ve babasından deniz üstünde yürüme yeteneğini almıştı. Kendine fazlasıyla güveni olan Orion, avcı tanrıça Artemis'e tecavüz etmeye kalkışınca, tanrıça Orion'un üzerine bir akrep salarak onu öldürtmüştür. Görevini başarıyla yerine getiren akrep bundan sonra Tanrıça tarafından bir burç olmakla mükâfatlandırılmıştır. Orion'un da sonu akrebinki gibi olmuş o da Tanrıça tarafından gökyüzüne yerleştirilmiştir. İşte bu yüzden Orion, Akrepten sürekli kaçar; Akrep doğarken Orion batar (Grimal 1997).

Yunan mitolojisinde akreple ilgili anlatılan bir diğer ilginç hikâye de Güneş'in oğullarından biri olan Phaethon(fayton) ile ilgilidir. Phaethon belli bir yaşa gelinceye kadar ondan Güneş'in oğlu olduğu saklanır. Ergenlik çağına geldiği vakit Güneş'in çocuğu olduğunu öğrenir ve babasından arabasını sürmek için izin ister. Güneş başta buna razı olmak istemez ama daha sonra oğlunu kıramaz ve müsaade eder. Ancak ona çizdiği yoldan şaşmamasını sıkıca tembihler. Heyecan içinde arabasını yükseklere süren Phaethon, Zodyağı oluşturan hayvanları görünce büyük bir korkuya kapılır. Yolundan sapar, bu sırada Zodyak işaretlerinden birini simgeleyen akreple karşılaşır ve efsaneye göre akrep tarafından sokularak zehirlenir. Bu mitin diğer versiyonlarında Phaethon'un Akrebin zehrinden değil de Zeus'un öfkesinden doğan yıldırımlara çarpılarak öldüğü anlatılır, çünkü yaptığı yaramazlıkla yaşamı tehlikeye sokmuştur (Grimal 1997).

Eski Sami tanrıçası olan ve Sümerlerdeki aşk tanrıçası İştar'la (İnanna) arasında benzerlik kurulan tanrıça İşhara'nın kutsal hayvanı akreptir. Astronomik olarak işhara, Akrep burcunu simgeleyen tanrıça olarak bilinir.

Gökbilimiyle yakından ilgilenen Babil'lerde de akrep, Scorpious takımyıldızına verilen isimdir.

Akad, Asur ve Babil dönemlerinin ortak mitolojik kahramanlarının başında *Akrep Adamlar* gelmektedir. Akrep Adamlar'ın başında boynuzlu bir başlık bulunur, başları ve gövdesi insan gibidir ve sakalları vardır, bacakları ve pençeleri bir kuş gibi olup yılan başlı bir penis ve akrep kuyruğuna sahiptirler. Bu Akrep Adamlar'a ilk olarak Babil yaratılış mitosunda rastlanmıştır. Tuzlu suların (denizler) kişileştirilmiş tanrısı olarak bilinen Tiamat genç tanrılarla girdiği intikam savaşında asker olarak kullanmak için on bir tane yaratık doğurur. Bu yaratıklardan biri de Girtablullu adındaki Akrep Adam'dır. Sümerlerde Utu, Akadlarda Şamaş olarak bilinen güneş tanrısının başlıca hizmetkârları da yine Akrep Adamlar'dır. Güneş tanrısı her gün şafak vakti gökyüzünün kapılarından dışarı çıkar, bütün günü batıya doğru gezinti yaparak geçirir ve akşam olunca gökyüzünün batı kapısından içeri girerdi. Akrep Adamlar çoğu zaman Şamaş'ın kapı koruyucuları olarak geçerler, çoğu yerde erkek olarak betimlenseler de dişi olanlarına da rastlanmaktadır. Birçok sanat eserinde akrepler çift olarak resmedilmiştir. Gılgamış mitosunda da Akrep Adamlar, karı-koca olarak betimlenmişlerdir (Black- Gren 2003).

Sümer ve Babil mitolojisinin en önemli kahramanlık hikâyesi olan Gılgamış söylencesinde Akrep Adamlar şöyle anlatılır;

"Gıgamış bir dağa geldi
Dağın adı Maşudur
Her gün güneşin doğuşunu ve batışını sağlayan,
Başları cennete kadar yükselen
Göğüslerine kadar cehenneme batmış bulunan
İki akrep insanın bu dağın kapısını beklediklerini gördü.
Bunlar öyle dehşet vericiydi ki
Korkudan yüzlerine bakılamazdı
Bunların görünüşü ölümdür
Bunların göz kamaştırıcı hareleri
Doğan güneşin koruyucusu olan dağları silip süpürüyordu."
(İ. Gezgin 2007)

Dualist bir din olan Zerdüştlükte Akrebin yaradılışı son derece ilginç bir mitle anlatılmaktadır. Zurvan, iyiyi ve kötüyü, ışığı ve karanlığı, çirkini ve güzeli kısacası her türlü karşıtlığı içinde toplayan *zıtların birliği* dir. Zurvan, sonsuzluktur. En büyük isteği ise bir oğul sahibi olmaktır. Yüz yıl boyunca adaklar sunar ve isteği gerçekleşmeyince kuşkuya düşer. Neyse ki bir süre sonra karısı ona beklediği haberi verir. Üstelik Zurvan'ın bir değil iki erkek çocuğu olmuştur. Bunlardan biri sevginin ve arzunun ürünüdür, diğeri ise Zurvan'ın düştüğü kuşku anının. Arzunun ürünü olan Hürmüz, iyilik,

aydınlık ve yaşam tanrısıdır. Kuşkunun ürünü olan Ehrimen ise karanlığın, kötülüğün ve ölümün tanrısıdır. Zurvan kötü ve karanlık olduğu için Ehrimen'i evlat olarak asla sevmez ve kabullenmez. O bir tek arzusunun ürünü olan aydınlık Hürmüz'ü oğul olarak kabul eder. Ancak ana rahminden ilk çıkan Ehrimen'dir ve dünyayı yönetme hakkı onun olmalıdır. Zurvan buna kesinlikle karşı gelir, böylece iki kardeş dünyaya egemen olabilmek için birbirine düşer. Hürmüz, Ehrimen'i karanlıklara gömer ve dünyayı yönetmeye başlar. Ancak bu kusursuz düzen üç bin yıl sonra fahişe Jeh'in Ehrimen'i uyandırmasıyla son bulur. Kendini toplayan Ehrimen kozmosa hışımla girerek düzensizlik ve kaosu başlatır. Kötü ve çirkin olan ne varsa açığa çıkartır. Dünya artık karanlığa bürünmüştür. Ehrimen tüm bunları yarattıktan sonra kendisi gibi kötü ve ölümcül olan yaratıklar meydana getirir. İşte bu çirkin ve ölümcül yaratıklardan birisi de mitosa göre akreptir (Russell 1999).

Anadolu'da Akrebin şifa dağıttığına dair inançlar vardır. Akrebin sirke ve sarımsakla karıştırılmasıyla yapılan merhemin baş ağrılarını dindireceğine inanılır. Çeşitli halk inançlarındaysa Akrebin bazı insanlara dokunmadığı, onları koruma altına aldığı hatta bu insanların göğsünün üzerinde dolaşarak onlara sevgi beslediği rivayet edilir (Eyuboğlu 1987).

Bugün Güneydoğu Anadolu'da evlerin damlarındaki *tah*t adı verilen ranzaların hemen hepsinin rengi çivit mavisidir. Bölge insanının geçmişten getirdiği inanışa göre Akrebin mavi rengi ateş gibi gördüğü bu sebeple mavi olan yerlere yaklaşmadığı söylenmektedir. Aynı şekilde Akdeniz ve Ege bölgesindeki eski Rum evlerinin pencere ve kapılarının çivit mavisine boyandığı görülmektedir. Yine bu geleneğin de zehirli böceklerden (başta akrep olmak üzere) korunmak üzere uygulandığı bilinmektedir. Aslında işin kerameti mavide değil bu rengi veren çivitdedir. Çivitin içeriğindeki maddeler zararlıları doğal yoldan kaçırmaktadır.

Güneydoğu Anadolu bölgesinde tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Hasankeyf antik kentinin giriş kapısında bir mitos anlatılır. Söylenceye göre bu kapının bir tarafında yılan bir tarafında da akrep kabartması yer alıyormuş. Bu kapı koruyucularının tılsımı tüm yaşayanlar tarafından bilinmekteymiş. Ancak bir gün buraya ziyarete gelen bir turist akrep kabartmasını yerinden sökme gafletinde bulunmuş. Bugün akrep kabartması yerinde yok. İşte bu sebeptendir ki o gün den sonra Hasankeyf'te kimseyi yılan sokmazmış ama akrep sokarmış.

Osmanlı'da akrep, yılan ve benzeri zehirli haşaratlardan korunmak için şerbetlenme olarak bilinen bir merasim düzenlenirmiş. Kadiriye ve Rıfaiye şeyhleri bir tas içerisindeki zeytinyağını çeşitli dualarla okuyup üfledikten sonra tastaki zeytinyağını yudumlar ancak içmeden tekrar tasa geri tükürürlermiş. Şeyhin okuyup, tükürdüğü bu kaptaki yağı içen müridin akrep ve yılan gibi zehirli canlılara karşı korunacağına hatta bu kişinin böyle bir canlıyla temas kurması halinde bile zarar görmeyeceğine inanılırmış (Abdülaziz Bey 1995).

ANKA KUŞU. Anka kuşu, düşsel dünyada yaratılmış ancak gerçekte somut bir varlık olmamasına karşın insanın manevi dünyasında büyük ve uhrevi anlamlar ifade eden bir varlıktır. Kendini küllerinden var eden Anka'dan dünyada sadece bir tane olduğuna inanılır. Anka, Arap ve Fars bilim kitaplarında, Çin Mitolojisi'nde ünlü gezgin Marco Polo'nun anlatımlarında, Mısır efsanelerinde, Binbir Gece Masalları'nda, İslam Mitolojisi'nde, Yahudi ve Hıristiyan söylencelerinde karşımıza çıkmaktadır.

Yaygın olarak Anka kuşunun Kaf dağının ardında yaşadığı anlatılır. Ancak her halk kendi coğrafyasının Anka'sını yaratmıştır ve yaşadıkları bölgedeki en görkemli ve ulaşılmaz dağları onun yuvası olarak kabul etmişlerdir. Ama aslında Anka'nın yaşadığı yer 'Dünya ağacı'nın' zirvesinde "Bay Terek" veya " Bay Kavak" olarak rivayet edilir. Anka'nın rengârenk tüylü göz alıcı kanatları olduğuna ve yüzünün de insana benzediğine inanılır (Beydili 2005).

Mısır'da Anka, ölümsüzlüğün simgesidir. Ölüm zamanı yaklaşan Anka, hoş kokulu bitki dallarından bir yuva yapar ve sonra kendisini ateşe verir, Anka'nın yanan küllerinden yeni Anka kuşu dünyaya gelir. Genç kuş öncelikle doğduğu külleri Hierapolis'e (Güneş'in Kenti) götürerek buradaki güneş tapınağında Ra'ya sunar (Hançerlioğlu 1993).

Anka kuşu daha başka çok çeşitli isimlerle adlandırılmıştır. Semender, Anka kuşuna verilen diğer isimlerden biridir. Efsanede anlatılan Semender'in gagası bir neye benzemekte ve bu kuş güzel ötüşüyle bilinmektedir. Semender ömrünün sonuna geldiğini anladığında bir ağacın dalına konar ve büyüleyici sesiyle şakımaya başlar. Onun sesini duyan tüm diğer kuşlar kanat çırpmayı bırakarak dinlemeye koyulurlar. Rivayete göre Semender'in ötüşü uzaklardan bin sesin yankısı gibi duyulmaktadır. Bu ötüşü sebebiyle Çinliler tarafından dans ve müziğin yaratıcısı olarak kabul edilir (Hançerlioğlu 1993). On gün boyunca ötttüğü söylenen Semender kanatlarını birbirine sürterek kıvılcım çıkarır

ve kendisini ateşe verir, küllerinin içinden mavi bir yumurta oluşur. Bu yumurta bir kor gibi kızarır ve buradan yeni Semender kuşu dünyaya gelir. Bu döngü sonsuza dek böyle sürer gider. Bu bazı söylencelerde ayın doğup sonra gökleri kızıla boyayarak batması ve ardından yeni ayın doğmasına benzetilmektedir (Beydili 2005).

Batı dillerinde Anka'nın adı Phoenix olarak geçmektedir. Phoinikopteros adındaki bir Flaman kuşunun isminin buradan geldiği düşünülebilir. İngilizlerdeki "Feniks gibi ateşi kendindendir" deyiminde Anka kuşundan etkilenmiş oldukları anlaşılmaktadır (Beydili 2005). Yunanca "phoinix" olan bu ismin palmiye ağacı ile ilgisi kurulabilir. Marco Polo'nun anlatılarında Kubilay Han'ın Anka kuşunun tüyünü istemesi üzerine bütün dünyada Anka kuşu aranmış ancak bulunamayınca Kubilay Han'a, Anka'nın tüyü diye bir palmiye yaprağı getirilmişti. Anka kuşunun Mısır kökenli olduğuna dair varsayımlar bu palmiye yaprağı ile ilişkili olsa gerek.

Yunan mitolojisinde de bu efsanevi kuşun adı Pheniks olarak geçmektedir. Pheniks'in Etiyopya kökenli olduğu sanılmaktadır. Herodotos başta olmak üzere pek çok şair, gezgin, astrolog ve mitograf Pheniks'ten bahsetmişlerdir. Bir masal kahramanı olan Pheniks'in ömrünün çok uzun olduğundan bin

hatta iki bin yıl yaşayabildiğinden sözedilir. Rengârenk tüylerinin en güzel tavuskuşununkinden bile daha çarpıcı olduğu anlatılır. Pheniks de diğer Anka kuşu efsanelerinde olduğu gibi kendini küllerinden yaratır. Dolayısıyla yeniden doğuşun bir sembolüdür. Babasının küllerinden doğan genç Pheniks, babasının ölüsünü bir mürrüsafi ağacının gövesine yerleştirerek Mısır'a götürür. Yolculuğu sırasında başka kuşlar da etrafını sararak ona eşlik ederler. Güneş tapınağının üstüne geldiklerinde tapınaktan bir rahip çıkar ve kutsal kitaptaki tasvirlere bakarak gördüğü Pheniks'in buna uyup uymadığını sınar. Rahip so-

nunda kuşun gerçekten efsane Pheniks olduğuna kanaat getirince baba Pheniks'in ölü bedeni kutsal bir tören eşliğinde yakılır. Pheniks'in bu kutsal hizmeti tamamladıktan sonra tekrar ülkesi Etiyopya'ya döndüğü ve ömrünün son gününe kadar da burada hoş kokulu günlük tohumları yiyerek yaşadığı anlatılır. Bir söylenceye göre Roma imparatoru Claudius zamanında Mısır'da bir Pheniks yakalandığı ve Roma'ya getirildiği söylenir. Claudius büyük bir hevesle efsane kuşu halka teşhir etmiş ancak kuşun gerçekten masal kuşu Pheniks olduğuna kimse inanmamıştır. Astrologlara göre bir Pheniks'in doğduğu yıl aynı zamanda "Büyük Yıl" ın başlangıcı sayılıyordu (Grimal 1997).

Hıristiyanlığın erken dönemlerinde Anka kuşu ölümden sonraki dirilişi simgeler. Ancak sonraki Hıristiyan söylencelerinde Anka'nın yeni bir gelini kaçırmasından ötürü peygamber Hanzele tarafından lanetlendiği ve bu lanetten sonra yerden çok yükseklerde uçmakla cezalandırıldığı anlatılırdı. Anka'nın sadece bir insana talih getireceği zaman alçalıp o kişinin omuzlarına konacağına inanılmaktadır. Yahudiler ise Anka'nın çocukları boğduğu için Musa peygamber tarafından lanetlenip kovulduğuna inanırlar. İslam tasavvufunda *"Tanrı insanın kendindedir"* felsefesi bir Anka kuşu efsanesiyle örneklendirilir. Kuşlar bir gün kendilerine bir kral seçmek isterler ve buna en uygun kuşun Kafdağı'nda oturan Simurg (Anka Kuşu) olduğuna karar verirler. Ona secde etmek için Kafdağı'na doğru yol alan milyarlarca kuş bu uzun yolda çok yorgun düşer, bir bir eksilmeye başlarlar. Aşmaları gereken yedi zorlu alana geldiklerinde çoktan yarısı ölmüştür. Yolun sonuna gelmek üzerelerken sadece otuz kuş kalmışlardır. Dünyada kalan bu son otuz kuş yorgunluktan bitap düşmüş bir haldeyken nihayet Kafdağı'na varırlar. Ancak buraya vardıklarında anlarlar ki buldukları Simurg kendilerinden başka bir şey değildir. Anka'nın bir diğer ismi olarak bilinen Simurg'un Farsça'daki kelime anlamı "otuz kuş" demektir. Anka'nın bilinen diğer isimleri; Devlet kuşu, Tuğrul, Hüma, Anka-yi Mugrip, Sirenk, Zümrüt ve Zümrüdüanka'dır (Hançerlioğlu 1993).

Roma imparatorluğunun ölümsüzlüğünün simgesi olarak madeni paralar üzerinde Anka motifleri kullanılmıştır. Buradaki Anka sonsuz kent anlamına gelmektedir.

ARDIÇKUŞU. Geçmişte insanların çilek ve ahududu gibi meyveleri evcilleştirme konusunda ardıçkuşları yüzünden sıkıntı çektiği bilinmektedir. Taneli meyveleri çokça seven ardıçkuşları kendi taşıyabilecekleri boya gelince çilekleri topluyorlardı.

Genetik olarak evrimini tamamlayamayan tohumlar tekrar ardıçkuşlarının dışkılaması yoluyla toprağa dönüyordu. Ancak bu sebepten dönemin Avrupasında asla insanların istediği boyutlarda bir çilek yetişemiyordu. Neyse ki sonraki yıllarda insanlar seralar yaparak ve koruyucu ağlar gererek bu soruna bir çözüm bulmuşlardır (Diamond 2001).

Yunan mitolojisinde Ardıçkuşu ile ilgili bir mitos vardır. Girit'teki İda dağında çok kutsal bir mağara bulunmaktadır. Bu mağarada eski yer tanrıçası Rheia tanrı Zeus'u dünyaya getirmişti. Zeus'un beslenip güçlenmesi için kutsal arılar özel bir bal üretirlerdi. Bu kutsal mağara tüm ölümlülere hatta tanrılara bile yasaklanmıştı. Mitolojiye göre her sene tanrı Zeus'un doğum gününde burada kutsal bir ateş yanardı. Ancak bir gün Giritli Keleos, Laios, Kerberos ve Aigolios adlı dört kafadar bu dağa çıkmayı planladılar. Arılardan korunmak için bedenlerini tunç levhalarla saklamışlardı. Ancak dağın tepesine geldiklerinde tunç levhalar üzerlerinden düşüverdi. Tanrı Zeus bu kendini bilmez hırsızları görünce çılgına döndü, onları tam orada öldürecekken yasa tanrıçası Themis ve Kaderler ona engel oldular. Böylesi kutsal bir yerde asla kan dökülmemesi gerektiğini ona hatırlattılar. Öfkesini yatıştıran Zeus dört arkadaşı kuşa çevirerek cezalandırmayı uygun buldu. Buna göre Laios ardıçkuşuna, Keleos kuzguna, Aigilios akkuyruklu kartala, Kerberos da bir başka kuşa dönüştürüldüler. Bu onlara ceza da olsa kutsal mağaradan çıktıkları için sonsuza dek bu kuşlar uğurlu sayıldılar (Grimal 1997).

ARI. Arılar küçücük bedenlerinin aksine çok büyük bir akla sahiptirler. Yapılan araştırmalar kanıtlıyor ki arılar kendi aralarında anlaştıkları bir dil geliştirmişlerdir. Özellikle beden dilini ustalıkla kullandıkları etkileyici dansları şaşkınlık vericidir. Kovandan yiyecek bulmak için çıkan bir arı besini bulduktan sonra kovana gelir ve yaptığı dansla bunu diğer koloni üyelerine anlatır. Şaşırtıcı olan ise arının yaptığı dansla bulduğu besinin uzaklık mesafesini birebir anlatması ve güneşi merkez alarak hangi yönde olduğunu belirtebilmesidir (Dawkins 1999).

Arılar kendi aralarında inanılmaz bir kolektif yaşam kurmuşlardır, kurdukları kolonilerde statüler keskin hatlarla belirlenmektedir ve iş bölümü istisnasız işlemektedir. Daha pek çok şaşırtıcı özelliğe sahip olan bu muazzam böcekler birçok inanışta kutsal kabul edilmişlerdir.

Yunanca bir isim olan Melissa, arı demektir ve Yunan mitolojisinde birçok yerde Melissa adında kahramanlara rastlanmaktadır. Bunlardan

biri Girit'teki İda Dağı'nda doğan Zeus'u beslemekle görevli olan Melisseus'tur (Ayrıca bkz. Ardıçkuşu). Diğer bir Melissa ise ekili toprakların tanrıçası olan Demeter'in rahibesidir. Demeter rahibesi Melisa ile tüm sırlarını ve gizemlerini paylaşmıştı. Bunu bilen komşuları tanrıçanın gizemini öğrenebilmek için Melissa'yı konuşturmak istemişlerdi. Ancak tanrıçaya gönülden bağlı olan Melissa bu sırrı onlara vermedi. Buna sinirlenen kadınlar öfkeyle Melissa'ya saldırdılar ve onu parçalara ayırdılar. Melissa'yı paramparça bir halde gören Demeter kadınların üzerine veba salmış ve Melissa'nın her bir parçasını bir arıya dönüştürmüştür (Grimal 1997).

Efes Artemis'i kült heykelinin gövdesinde arı motifleri yer almaktadır. Arı aynı zamanda Efes kentinin sembolüdür ve paralarında da bu motife yer verilmiştir.

Güney İtalya efsanesinde Komatas adında bir çobandan söz edilir. Komatas, tanrılara çok bağlıydı. Özellikle Mousalar'a (ilham perileri) adaklar sunardı. Ancak bu durum sürünün sahibi olan efendisinin hiç hoşuna gitmiyordu. Hayvanlarının tanrılar uğruna ziyan edilmesine dayanamayan adam Komatas'ı sedir ağacından bir tabuta kapattı. Üç ay sonra Komatas'ın yaşayıp yaşamadığını merak edip tabutu açınca genç çobanın canlı olduğunu gördü ve hayrete

düştü. Üç ay boyunca Mousalar'ın görevlendirdiği arılar bal yaparak Komatas'ı beslemişlerdi. Yunan mitolojisinde arıların çocukları ve insanları beslediğine dair pek çok mit bulunmaktadır (Grimal 1997).

İslam dininde arı kutsal bir hayvan olarak bilinmektedir. Arı İslam'da Allah'ın ordusunu simgelemektedir. Ayrıca rüyada bal görmek, Kuran okumak ve Allah'ın kelamından duyulan zevk ile eş değerdir (Schimmel 2005).

Kuran-ı Kerim'de arı şu şekilde geçmektedir; *"Rabbin bal arısına: Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan kendine evler (kovanlar) edin. Sonra meyvelerin her birinden ye ve Rabbinin sana kolaylaştırdığı yaylım yollarına gir, diye ilham etti. Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet (bal) çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır. Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır* "(Nahl Sûresi, 68.ve 69. ayetler).

Kayıp Tanrı Telephinu mitosu, Hitit mitolojisinin önemli örneklerinden birisidir. Hitit bereket tanrısı olan Telepinu, bir gün büyük bir öfkeye kapılır ve kaybolur. Onun yokluğunda *"ülkeyi bir sis kaplar; ocakta kütükler sönmüştür; sunaklarda [tapınaklarda] tanrılar suskundur; koyun kuzusuyla ilgilenmez ve inek buzağısına bakmaz olmuştur; ülkede kuraklık ve açlık vardır; öyle ki insanlar ve tanrılar açlıktan kırılmaktadır"(Hooke 1993).* Tanrılar toplanarak Telepinu'yu geri getirecek bir çözüm düşünürler. Fırtına tanrısı, oğlu Telepinu'yu her yerde arar, Güneş tanrısının kartalı da dağlara, vadilere bakar yine de Kayıp Tanrı'yı bulamazlar. Son olarak ana tanrıça Hannahanna, Kayıp Tanrı'yı arılarıyla bulabileceğini söyler Ne var ki tanrıların ve keskin gözlü kartalın bulmadığını küçücük arıların bulabileceğine kimseyi inandıramaz. Hannahanna Telepinu'yu bulması için bir arıyı görevlendirir; ona Kayıp Tanrı'yı bulunca onu sokmasını, mumuyla tanrıyı arındırdıktan sonra da kendisine getirmesini emreder. Arı Telepinu'yu uyurken bulur ve hemen onu sokar tıpkı Tanrıça'nın buyurduğu gibi yapar ancak duyduğu acı Telepinu'nun daha da çok öfkelenmesine, yeryüzüne çok daha büyük bir felaket göndereceği tehditlerinde bulunmasına yol açar. Tanrılar toplanarak büyük bir törenle Telepinu'yu yatıştıracak sunularda bulunurlar. Kötü duyguların hepsinin Ölüler Ülkesi'ne gönderilerek orada hapsedilmesi için büyü yapılır ve sonunda Telepinu'nun öfkesi yatışır. Kayıp Tanrı geri dönmüştür; onun dönüşüyle doğa yeniden uyanır; ağaçlar çiçek açar, bitkiler yeşerir, hayvanlar yavrular, ocakta közler yanar.

Küçücük bir arı sayesinde yeryüzü huzura kavuşur (Gaster 2000).

ASLAN. Heybetli görünümü ve güçlü kükremesiyle ormanların kralı olarak bilinen aslan kedigillerden yırtıcı bir hayvandır. Birçok kültürde gücü simgeler. Aynı zamanda astrolojide burç kuşağında yer alan burçlardan birisidir. Kasım ayında meydana gelen meteor yağmuru Aslan takımyıldızında meydana gelir ve bu sebeple bu gök olayına "Aslan Yağmuru" adı verilir.

İnsan başlı aslan olarak tasvir edilen mitolojik bir canavar olan Sfenks, Mısır'da dönemin firavunun başıyla tasvir edilirdi. Sfenks, Yunan ve Roma mitolojisinde de etkili bir mitolojik sembol olarak görülmüştür. Yunan mitolojisinde Thebai kralı ve Oidupus'un öz babası Laios, Khrysippe'ye tecavüz ettiği için tanrılar tarafından cezalandırıldı. Tanrılar Sfenksi Thebai'ye gönderdiler. Sfenks kentin girişinde durarak içerden kimsenin dışarı çıkmasına, dışardan kimsenin de içeri girme-

sine izin vermiyordu. Yolda önünü kestiği kişilere bir bilmece soruyor ve karşısındaki bilemeyince de onu yiyordu. Zaten efsaneye göre eğer bir gün birisi Sfenksin bilmecesini bilecek olursa bu sfenksin ölümüne sebep olacaktı. Thebaililer Sfenksten yana çok sıkıntılıydılar ve ondan kurtulmak için durmaksızın dua ediyorlardı. Bu noktada Oidipus'la Sfenksin karşılaşmaları yaşanır. Oidipus gerçekte Thebai kralının oğludur. Ancak o çok küçükken babası, doğacak oğlunun kendisini öldüreceği kehanetini duyunca onu uzaklaştırmıştır. Oidipus bir gün delikanlı olunca seyahate çıkar ve yolda bir yabancıyla tartışır ve çıkan kavgada Oidipus bu adamı öldürür. Ancak ölen kişi Thebai kralı Laios'tur. Yani Oidipus'un öz babası. Böylece kehanet de gerçekleşmiş olur. Oidipus öldürdüğü kişinin kimliğinden habersiz yoluna devam eder. Thebai kapısına geldiğinde burada Sfenksle karşılaşır. Sfenks kendinden emin Oidipus'un yeni bir yem olduğunu düşünerek ona bilmecesini sorar. Oidipus "bütün ayaklarını kullandığı zaman en güçsüz olan hangisidir?" bilmecesine "insan" cevabını verince Sfenks şaşkına dönmüştür. Oidipus'un doğru cevap vermesi üzerine Sfenks zaman kaybetmeden hemen bir bilmece daha sorar. Bu sefer "biri ötekini doğuran ve ötekide onu doğurmuş olan iki kardeş kimdir?", Oidipus hiç düşünmeden "gece ile gündüz" cevabını verir. İkinci doğru cevapla Sfenks tüm şansını kaybeder ve ölür. Thebaililer bu canavarın ölümünü büyük bir neşeyle karşılarlar. Kendilerini bu korkunç beladan kurtaran kahramanı kral olarak seçerler. Böylece Oidipus farkında olmadan öz annesi olan Thebai kraliçesi İokaste ile evlenir ve Thebai kralı olur (Hançerlioğlu 1993).

Bir başka mitosta ise, Atalante tıpkı tanrıça Artemis gibi bakire kalıp ormanlarda avlanarak yaşayan kadın kahramandır. Atalante bakiredir ancak bir gün bir yarışma düzenler ve bu yarışta kendisini geçmeyi başaran erkekle evlenir. Atalante ve kocası birlikte avlanarak mutlu bir hayat yaşamaktadırlar. Bir gün av sırasında genç çift birbirlerini arzularlar ve yakında bulunan Zeus tapınağına girerek burada halvet olurlar. Bu saygısızlığa çok kızan Zeus onları aslana çevirerek cezalandırır (Grimal 1997).

Yunan mitolojisinin gücü ve yiğitliği ile nam salmış kahramanı Herakles (Herkül) aslanlarla girdiği mücadelelerle dillere destan olmuştur. Mitolojide insanlara göz açtırmayan güçlü canavar aslanlardan söz edilir. Herakles bu aslanların birçoğunu öldürmeyi başarmıştır. Bunlardan biri ve en meşhuru Nemea aslanıdır. İntikamlarıyla ünlü, tanrıçaların en

büyüğü, Zeus'un karısı Hera, bu aslanı büyütmüş ve sonra onu Nemea bölgesine yerleştirmiştir. Çok güçlü bir canavar olan Nemea aslanı bölge insanı için kâbus olmuştu. Tüm ekinlere zarar veriyor, sürülere saldırıp yiyor, insanları parçalıyordu. Bu aslan öylesine güçlüydü ki bedeni delinmeyen bir postla kaplıydı. Nemea aslanı iki çıkışlı bir mağarada oturuyordu. Herakles kahramanlığını perçinlemek ve halkın korkusuna son vermek için bu aslanın peşine düşmüş, onu önce attığı oklarla yaralamaya çalışmış, okların bir işe yaramadığını görünce de mağaranın çıkışlarından birini dev bir kaya ile kapatarak aslanı köşeye sıkıştırmayı başarmıştı. Efsaneye göre güçlü kollarıyla Herakles aslanı sarmalayıp, boğarak öldürmüştü. Aslanın postunu soymak istemiş ancak posta ateş ve bıçak işlememesi karşısında şaşkına dönmüştü. Sonra aklına bir kurnazlık gelmiş ve aslanın kendi pençesiyle postu delerek soymuş sonra da bunu üzerine giyerek zaferini halka ilan etmişti. Herakles'in bu kahramanlığı herkesçe hayranlık uyandırmıştı. Tüm halk onu yer-

yüzünün en güçlü kahramanı sayıp önünde diz çökmüştü. Yöneticiler onun gücünden korkup ganimetlerini sunmuşlardı. Nemea aslanından kurtulmanın şerefine tanrılara adaklar sunulmuştu. Tanrı Zeus da bu zaferi ölümsüz kılmak adına aslanı takımyıldızlar sırasına koymuştur (Grimal 1997).

Mezopotamya mitolojisinde aslan çok önemli bir simgedir ve birçok defa karşımıza çıkmaktadır. Tanrılar gürültü yapıp karmaşa çıkardıkları için insanları cezalandırmaya karar vermişlerdir. Bu sebeple kendi aralarında yaptıkları toplantıda insanların başına bir aslan musallat etmeyi düşünmüş ancak tufan felaketinin daha etkili bir ceza olduğu konusunda fikir birliğine varmışlardır. Aslan aynı zamanda savaşçı kahramanlar, krallar ve savaşçı tanrı ve tanrıçalar için kullanılan bir sembol olmuştur. Aşk ve savaş tanrıçası olan İştar (İnana) birçok betimlemesinde aslanlarla birlikte tasarlanmıştır. Ayrıca tatlı suların ve bilgeliğin tanrısı olan Enki'nin (Ea), Eridu'daki tapınağı E-abzu'nun girişinde iki adet devasa taş aslan heykeli bulunmaktaydı. Aslan, Sümer inanışında kedi soyundan değil köpek soyundan gelmekteydi. Sümerlerde aslanla ilgili bir halk deyişi bilinmektedir: "*Bir aslanın peşine takılan kişi suda boğulur; bir tilkinin peşine takılan kişi ise kurtulur*". Sümer, Babil, Akad ve Asur olmak üzere birçok dönem ikonografisinde aslan-balık, aslan-ejderha, aslan-adam gibi vücudunun bir kısmı aslan olan çeşitli yaratıklar bulunmaktadır. Neo-Asur ve Babil dönemlerinde aslanın koruyucu gücüne inanılırdı. Ugallu adı verilen ve büyük hava yaratığı olarak bilinen yararlı bir ifrit vardır ki hastalıklara ve kötü ifritlere karşı koruyucu gücüne inanılırdı. Bazı ayinlerde bu aslan ifritlerin, kil heykelcikleri temellere gömülmekteydi. Özellikle banyolarda kötü ifritlerden korunmak için bu kil heykelcikler bulunduruluyordu. Yine bu dönemlerde buna benzer birçok aslan çeşitlemesi büyü ve tılsımlarda korunma amacıyla kullanılan ikonlar olmuşlardır. Eski Babil'de aslan ayrıca yeraltı tanrıçası Nergal'i temsil etmekte ve diğer dönemlerin aksine hastalık ve ölüm getirdiğine inanılan kötü bir ifrit olarak görülmektedir (Black-Green 2003).

İncil'de aslan İsa'nın sıfatlarından biri olarak karşımıza çıkar; *"İhtiyarlardan biri bana "ağlama" dedi, " bak, Yahuda soyunun aslanı, Davut'un kökü, kitabı ve yedi mührü açmak için yengi kazandı*" (Vahiy 5:5). Ancak bunun yanında Yeni Ahit'te aslan, yılandan sonra şeytanı simgeleyen ikinci hayvandır (Russell 1999). İslâm inancında ise aslan peygamberlerden Ali ile ilişkilendirilir; Allah'ın Aslan'ı olarak isimlendirilir.

AT. At'ın ilk kez MÖ 4000 yılında Ukrayna'da evcilleştirildiği zannedilmektedir (Diamond 2001). At doğadan alınıp insanla yaşamaya alıştırıldığı günden beri birçok alanda hayatı kolaylaştıran ve insana en yakın hayvanlardan biri konumundadır. Büyük savaşlar daima güçlü atlarla kazanılmış, kahramanlar atlarıyla destan yazmışlardır. Zorlu hayat şartlarında at insanın en büyük yardımcısı olmuştur. Toprak onun gücüyle sürülmüş, yollar onun sayesinde aşılmıştır. Bu yüzdendir ki at ve insan arasında özel bir bağ kurulmuş ve birçok kültürde atlar bereket, güç ve zenginlik olarak görülmüştür.

Yunan mitolojisinde tanrı Poseidon' un (denizlerin hâkimi olan tanrı) ilk yarattığı canlı at olarak bilinen Skyphios'tur. Söylenceye göre Poseidon menisiyle bir taşı döllemiş ve buradan Skyphios yaratılmıştır (Grimal 1997).

Efsanelerde Olympia hipodromunda (hipodrom: atyolu) yarış atlarını ürküten bir demonun/cinin varlığından bahsedilir. "At ürküten" anlamındaki Taraksippos adındaki bu demonun çeşitli kişilerin ruhu olduğuna dair inanışlar vardır (Grimal 1997).

Yunan mitolojisinin ilginç kahramanlarından birisi de kanatlı at Pegasos'tur. Saçları yılanlarla karışmış gözleri ölüm saçan, ona bakan herkesi taşa çeviren Medusa, Pegasos'un annesidir. Herkesin yaklaşmaktan korktuğu bu canavardan bir tek Poseidon korkmamış, tanrılara bile zarar verebilen Medusa'ya âşık olmuş ve onu döllemişti. Ancak Zeus oğlu Perseus, Medusa hamileyken onun kafasını koparmıştı. Uykuda gafil avlanan Medusa'nın kesilen boynundan Khrysaor ve kanatlı at Pegasos dünyaya gelmişti. Pegasos'un teptiği yerden at çeşmesi 'hippokrene' adında bir kaynak fışkırdığı söylenir. Ayrıca Pegasos'un tüylerinden biri Tarsos (Tarsus) yakınlarına düşerek şehre adını vermiştir. En sonunda Pegasos bir takımyıldızına dönüşerek göklere yerleşmiştir (Grimal 1997).

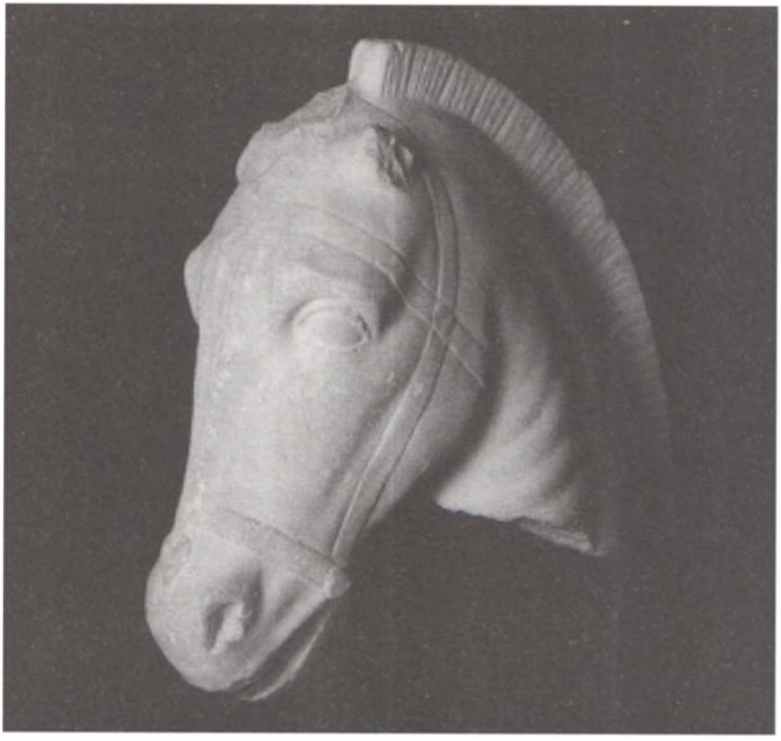
Troya savaşının asi kahramanı Akhilleus'un kahramanlıklarında ona yoldaşlık eden ve arabasını çeken iki atı vardı. Bu atlardan benekli olan Balios diğeri ise Ksanthos'du. Bu iki at ölümsüzdü. Ksanthos ise konuşabiliyordu. Ona bu yeteneği Hera vermişti. Çünkü Akhilleus gözü kararmışcasına ölüme gidiyordu ve birisi onu uyarmalıydı. Bu görevi Ksanthos yüklendi. Ksanthos tam Akhilleus'un Troya'ya gitmek üzere hazırlandığı esnada dile geldi ve sahibi Akhilleus'a ölüme gittiğini anlatmaya çalıştı. Ancak atının uyarılarına kulak asmayan Akhilleus çok geçmeden topuğuna isabet eden bir ok yüzünden Troya'da hayata

veda etti. Akhilleus aslında ölümlü bir babadan (Peleus) gelse de annesi deniz tanrıçası Thetis'tir. Thetis oğlunun bedenini yara almaz kılmak amacıyla onu bebekken yeraltı kaynağı Styks'de yıkamıştı. Bu suyun sihirli bir yanı vardı. Ancak Thetis Akhilleus'u yıkarken topuğundan tuttuğu için çocuğun bu bölgesi ıslanmamıştı. İşte bu yüzden Akhilleus, sihrin işlemediği; savunmasız tek yerinden, topuğundan vurulduğu için hayatını kaybetmişti. Tıpta, topuk kısmında yer alan bu tendona Akhilleus (Aşil tendonu) adı verilmesi bu mite dayanır. (Grimal 1997).

Ünlü tarihçi Pausanias Arkadia bölgesi yakınlarında ölüler diyarının ırmağı anlamına gelen Styks adında bir su kaynağı olduğunu yazmıştır. Kaynağın suyu ölüm saçar, insan, hayvan ve diğer tüm canlıları toprak eşyaları hatta demiri bile eritip parçalardı. Ancak bir tek at toynağı bu sudan zarar görmezdi (Grimal 1997).

Yunan mitolojisinde yarı insan yarı at olarak tasvir edilen Kentauroslar'ın vücutlarının üst kısmı insan, belden aşağıları ise at biçimindeydi. Bu yaratıkların doğum hikâyeleriyse oldukça ilginçtir. İkşion Tesalyalı bir kraldır. Ancak kayınpederini vahşi bir şekilde öldürdüğü için bütün tanrıların lanetine uğramıştır. Tanrılardan bir tek Zeus ona karşı bağışlayıcı davranır ve onu arındırır. İkşion'un kendisine olan bağlılığını test etmek isteyen Zeus, bir bulut yaratır ve onu kendi karısı Hera'ya benzetir. İkşion Zeus'un hilesinden habersiz Hera görünümündeki buluta tecavüz eder. Bu birleşmeden doğan çocuklar Kentauruslardır. Nankörlüğün meyvesi olan Kentauroslar, dağlarda ve ormanlarda yaşarlar, vahşi ve kaba olarak bilinirler, çiğ et yerlerdi. Ancak Kheiron ve Pholos adındaki Kentauroslar diğerlerinin aksine yardım sever ve yumuşak yapılı yaratıklardı. Onlar İkson'un çocukları değildi. Kheron, Khilya ile Kronos'un, Pholos ise Silenos ile dişbudak perisinin çocuklarıydı. Mitolojide Heraklesin Kentauroslarla sık sık savaştığı anlatılır. Günlerden bir gün Herakles yaban domuzu avına giderken biraz durup dinlenmek için iyi yürekli Kentauros'lardan olan Pholos'un mağarasına uğramıştı. Pholos Herakles'i en iyi şekilde ağırlayıp, ona pişmiş etler sundu. Herakles etin ardından şarap isteyince Pholos endişeye kapıldı. Çünkü bu şarap tüm Kentaurusların ortak şarabıydı. Aslında bu şarabı Kentauruslara şarap tanrısı Dionysos vermişti ve Herakles'e bu şaraptan ikram etmelerini tembihlemişti. Bunu hatırlayan Pholos şarabı açarak Herakles'e sundu. Kokuyu alan kötü Kentauroslar mağaraya girerek onlara saldırdılar ancak Herakles onları kovalayıp bir bir öldürdü. Kaçan son bir Kentauros iyi kalpli

olan Kheiron'u bulup arkasına saklandı. Herakles bu Kentauros'u okuyla vurmak isterken yanlışlıkla Kheiron'u vurdu. Herakles' in okuyla açılan yaralar bir daha kapanmadığından bu Kheiron için ölümün yaklaştığı anlamına geliyordu. Herakles yaptığından büyük üzüntü duymuştu, bu iyi kalpli Kentauros'u iyileştirmeyi denedi ama elinden bir şey gelmedi. Kheiron bir ölümsüz olduğu için çektiği acı zulme dönüştü. Onun bu durumuna dayanamayan Prometheus ondan ölümsüzlüğü aldı ve Kheiron'un acısı ölümle son buldu. Mitolojide Kheiron'un iyilikleri ve bilgeliğiyle ilgili pek çok hikâyeye yer verilir. Kheiron bir tanrı çocuğudur ve bu yüzden de ölümsüzdür. Babası Kronos at kılığına girerek annesi Philyra'yı kandırmıştı. Kheiron bu sebeple Kentauros olmuştur ama hep iyi şeylerle anılmıştır. Özellikle tıp alanındaki başarılarıyla takdir toplamıştı, tanrı Apollon bile bu konuda ondan yardım almıştı. Bir keresinde de Peleus oğlu Akhilleus'u Kheiron'a getirmişti. Thetis çocuklarını ölümsüz kılmak amacıyla bedenlerini ateşe sokuyordu. Altı çocuğu da bu yüzden yanarak can vermişti. Thetis tam

Akhilleus'a da aynı şeyi yapacakken Peleus ona engel oldu ve çocuğu elinden aldı. Akhilleus'un sadece dudakları ve topuğu yanmıştı. Kheiron yaşarken çok hızlı koşmasıyla ünlü olan dev Damysos'u mezarından çıkardı ve topuk kemiğini alarak Akhilleus'un yanan kemiğinin yerine yerleştirdi. Akhilleus'un hızlı koşma yeteneğinin sırrının bu olduğu söylenir. Kherion'un Akhilleus gibi büyütüp yetiştirdikleri arasında tıp tanrı Asklepios da bulunmaktadır. Asklepios'un tıp alanındaki bilgeliği ona Kheiron tarafından öğretilmiştir (Grimal 1997).

Atina şehrinin egemenliğine talip olan iki tanrı Athena ve Poseidon seçilebilmek için şehre hediyeler sunmuşlardı. Poseidon bir at, Athena ise zeytin ağacı vermeyi teklif etmişti. Atinalılar bu hediyeler arasından Athena'nın teklifi olan zeytin ağacını kabul ettiler. Böylece Atina şehrinin egemeni tanrıça Athena olmuş ve o günden sonra bu bölge zeytin ve zeytinyağıyla ünlenmiştir. Ayrıca Athena yan yana dört atın birlikte koşabildiği savaş arabasını icat etmişti (Grimal 1997).

Eski ve karanlık bir Roma tanrısı olan Consus'un Circus Maximus'un ortasında bir yeraltı sunağı bulunmaktaydı ve Consus bayramlarında toprak kazılarak bu sunak ortaya çıkartılır, burada Consulia adında şenlikler düzenlenir, at yarışları yapılırdı. Bu bayram gününde at ve eşek gibi koşum hayvanlarının çalıştırılması kesinlikle yasaklanmıştı. Consus bayramında koşum hayvanları rengârenk çiçeklerden yapılmış çelenklerle süslenirlerdi (Grimal 1997).

Bilinen bir başka meşhur hikâye de Troya'lıların sonunu getiren tahta at hikâyesidir. Troya ve Akhalar arasında gerçekleşen savaşta üstünlük Troya'lılardadır. Akhalar yıllardır Troya sahillerinde kamp kurmuş, sonu gelmeyen bir savaşla kayıplar vermişlerdir. Ancak bir türlü amaçlarına ulaşamamış, Troya'nın güçlü sur duvarlarından içeriye adım dahi atamamışlardır. Muhteşem bir mimari teknikle yapılan bu surları savaşarak aşmanın imkânı yoktur. Ne var ki kurnazlığıyla bilinen Odysseus ilginç bir plan yapmıştır. Troyalılar'ın Akhalar karşısında üstün geldiği bir günün ertesinde Akhaların gemileri Troya sahilinden çekilir. Neler olup bittiğini anlamak için sahile inen Troyalılar burada kimseyi göremez fakat kocaman bir tahta atla karşılaşırlar. Bu durum karşısında aralarında anlaşmazlığa düşerler. Önce bu atın uğursuzluk getirebileceğinden şüphelenip onu yakmayı düşünürler, sonra bu durumun tanrıları kızdırabileceğinden korkarak atı tanrılara sunmak için surlardan içeri sokarlar. Akhaların gitmesi ve savaşı kazanmalarının rehavetine kapılan Troyalılar o günü

zafer ilan edip sızıncaya kadar içererek, sabaha kadar eğlenirler. Böyle bir gecenin sonunda Troya'da herkes bir yerlerde sızmış kalmışken, tahta atın içine saklanmış olan Akhalılar dışarıya çıkar ve Troya'nın sur kapılarını dışarıda beklemekte olan orduya açarlar. İşte böyle bir gaflet yüzünden Troyanın efsane olmuş surlarından içeriye Akha ordusu tek bir silah bile kullanmaya gerek duymadan adeta süzülerek girer. Troyalılar gürültü üzerine uyandığında daha neler olduğunu anlamadan tüm Troya kenti ateşe verilmiştir. Böylece tahta at Troya'nın sonunu getiren bir lanet olmuştur (Homeros 1984).

Kuzey rüzgârının tanrısı Boreas, soğuk iklimiyle bilinen Trakya'da yaşamaktaydı. Babası şafak Eos, kardeşleri ise sıcak güney rüzgârı Notos ile batı yeli Zephiros'dur. Boreas'ın at kılığına girerek Erikhthonios'un kısraklarını döllediği ve bunun sonucunda on iki tane tayın dünyaya geldiği söylenir. Bu tayların gövdeleri öylesine hafifmiş ki buğday tarlasında koşsalar başaklar ezilmez, deniz üzerinden geçseler sular kırışmazmış. Buna karşın Boreas'ın bir Erinye'yle (öc tanrıçası) ve bir Harpyia'yla (kuş cin) birleşmesin-

den dünyaya gelen çocukları hızlı koşan atlar olarak nam salmışlardır (Grimal 1997). Boreas'ın kardeşi batı yeli Zephiros'un Harpyialarla birlikteliğinden ise dört at dünyaya gelmişti. Bunlardan özellikle ikisi Ksanthos ve Balios, Akhilleus'un rüzgâr kadar hızlı atları olarak tanınmışlardır (Grimal 1997).

Mezopotamya'da At adında bir yıldızdan söz edilir. Ayrıca Asur sanatında silindir mühürler üzerinde kanatlı at ve sentör adı verilen vücudunun üst kısmı insan alt kısmı at olan yaratıklar yer almaktadır (Black- Gren 2003).

Gılgamış mitosunda İnanna'nın âşık olduğu bir at olan Silili de Mezopotamya'nın efsanevî atlarındandır. İnanna aşk tanrıçasıdır ve âşıklarına duyduğu güçlü arzuyla çoğu zaman onlara hayatı zehir eder, onları kendine köle yapıp tutsaklaştırırdı. Genç ve yaban bir at olan Silili'ye âşık olunca onu yaşadığı yerlerden koparıp üzerine koşum takımları takarak kendi emrine sokmuştu. Silili'nin bu durumu annesini kedere boğmuş ancak kimse Silili'yi tutsaklığından kurtaramamıştı. Sümerlerde İnanna'nın, atı evcilleştiren tanrıça olarak bilinmesi bu mitosun da açıklayıcısı olmaktadır (Gezgin 2007).

Orta Asya'da at çok önemli bir yer tutar. Öyle ki eski kültürde at öldürmek çok büyük bir suçtur ve cezası ölümdür. Bu bölgelerde anlatılan söylencelerde dev büyüklüğünde, kimsenin yakalayamayacağı hızda atlardan söz edilir. Atlar masallarda kanatlı ve bilge olarak anlatılır. Önemli edebi eserlerden biri olan Köroğlu'nda da etkileyici bir anlatımla kısrak ve aygırın çiftleşmesinden doğan efsane bir at rol oynamaktadır (Roux 2005).

Orta Asya'da atın önemli bir yeri olduğu hiç şüphesiz. Ancak eski Orta Asya göçebeleriyle ilgili anlatılarda atla ilgili çok farklı ve ilginç bir bilgi yer almaktadır. Göçebe Orta Asyalılar çok eskilerde at üzerinde uzun yollar katediyorlardı. Atı çok iyi tanıyan bu halklar, atın boyun kısmında onun için hayati değeri olmayan bir damar olduğunu keşfetmişlerdi. At üstünde giden bir göçebe bu hayati olmayan damarda açtığı deliğe bir saman kamışı sokarak yolculuk esnasında zaman zaman atın kanını bir şerbet misali içiyordu (Belge 2001).

Çin Takvimi'nde her ay bir hayvan ile eşleştirilir. At haziran ayına denk gelmektedir. Orta Asya'da atın güneşle yakından bağı olduğu inanışı yaygındır. Atın hızlı koşuşuyla güneşin dünyayı dolaşması benzerlik gösterir. Bu sebeptendir ki at güneşli günlerin başladığı haziran ayını sembolize eder (Roux 2005).

Kazakların söylencelerinde Büyükayı'nın iki atı kovalayan yedi adet kurttan oluştuğu ve bir gün bu kurtlar atları yakalarsa kıyamet kopacağı rivayet edilmektedir (Roux 2005).

Anadolu halk inanışlarında gün doğmadan boz ata binip bir dereden yedi kez geçen birine hiçbir büyünün işlemeyeceğine inanılır. Atların uğur getirdiğine dair inanış tüm Orta Asya kültüründe yaygındır. At olan eve şeytan girmeyeceğine, atın nefesinin hastalıklara iyi geleceğine, at bağlanırken başı eve doğru bakarsa o eve bereket geleceğine inanılır. Ayrıca rüyada at görmenin uzun boylu birini temsil ettiğine, hem rüyada hem de fallarda görülen atın murat olduğuna inanılmaktadır. Atın nazardan koruyucu olduğuna dair inanışlardan ötürü bazı evlerin kapısına at kafatası asmak gelenekselleşmiştir. Bugün dahi Anadolu'da birçok evde at nalının nazarlık olarak kullanıldığı bilinmektedir. Orta Asya Türklerinin inanışlarında atın kuyruğunun kesik olması uğursuzluk sayılır; eğer rüyada kesik kuyruklu bir at görülürse, o ata binen kişinin öleceğine inanılmaktadır. Şamanizm'de ruhun öbür dünyaya yolculuğunda atların yol gösterici olduğuna inanılmakta ve Şamanların ilahi müziklerini icra etmek için çaldıkları deflere *şaman atı* denilmektedir (Beydili 2005).

Eski Hint dininde Aşvamedha adı verilen bir veda ayini bulunmaktadır. Aşvamedha Sanskritçede *at kurban etme* anlamına gelmektedir. Bu törenler kralın gücünü ispatlamak ve tüm krallığa refah getirmesi amacıyla düzenlenirdi. Tören için bir at seçilir ve bir yıl boyunca özgürce dolaşmasına izin verilirdi. Bu süre içinde bu at başka bir krallığın topraklarında yakalanırsa o ülkenin kralı diğer ülke kralının meşruiyetini tanımak zorundaydı. Eğer kral baş eğmez ise iki ülke arasında savaş ilan edilirdi. Yıl boyunca serbest dolaşan at bu süre boyunca yakalanmaz ise yıl sonunda büyük bir tören düzenlenir ve at kralın gücü şerefine kurban edilirdi. Onu kurban eden kral *evrensel kral* yani *Çakravartin* mertebesine çıkardı.

İskitlerde at sahibiyle bütünleştirilmiştir ve eğer sahibi ölürse atı da onunla birlikte gömülürdü. Aslında bu gelenek daha başka birçok kültürde de görülen yaygın bir ritüeldir.

Arapların inanışında at kuvvetli esen güney rüzgârından yaratılmıştır ve Arap atları güzellikleriyle tüm dünyaya nam salmışlardır (Schimmel 2004).

Tasavvuf inanışında at nefs hayvanı olarak karşımıza çıkar ve tasavvuf sanatında aç bırakılmış at betimlemelerine bunu simgelemek amacıyla sıklıkla yer verilmiştir (Schimmel 2004).

ATMACA. Vahşi ve yırtıcı kuşlar sınıfına giren atmaca avını çabukluğuyla yakalama konusunda ustadır. Atmaca bozkırlarda yaygın olarak yaşadığından özellikle bozkır kültürlerinde diğer bölge kültürlerine nazaran daha çok bilinmektedir.

Bugün Karadeniz bölgesinde atmacacılık çok eski dönemlerden bu yana devam etmektedir. Oldukça meşakkatli olan bu ilgi alanı yine de yöre halkı için zevkli bir uğraş olmuştur. Bir atmacaya sahip olmak uzun zaman alır ve sabır gerektirir. İlk aşamada atmacayı yakalamak için özel bir tezgâh hazırlanır. Bunun için bir çekirge, danaburnu ya da bazı durumlarda serçe kullanılarak atmaca ava çekilmeye çalışılır. Yem olarak kullanılacak hayvan canlı olmak koşuluyla belinden bağlanır ve beklemeye konulur. Avını en yükseklerden bile seçebilme yeteneği olan atmacalar hareket eden yeme kayıtsız kalamaz ve hızlı bir şekilde yere iniş yaparlar. Bu sırada avcı hızlı olmalı ve atmaca yemi almaya uğraşırken üzerini ağla örtmelidir. Bu şekilde yakalanan atmacanın bundan sonra zorlu bir eğitimden geçmesi gerekir. Bu uzun süreçte atmacanın sahibine alışması için egzersizler yapılır. Atmaca sahibinin koluna tünemeyi öğreninceye kadar sahip epey acı çeker ve hatta yaralanabilir ama bir süre sonra bu daha acısız hale gelecektir. Atmaca alıştırma evresinde sürekli çiğ et hatta canlı yemle beslenir. Tüm bu aşamalar başarıyla geçilirse artık atmaca ile bıldırcın avına çıkma zamanı gelmiş demektir. Atmaca ve sahibinin ortaklaşa yürüttüğü avla bıldırcınlar yakalanır. Bir atmaca hiçbir zaman tam anlamıyla evcilleşemez ancak doğru bir eğitim ve sevgiyle insanla iyi geçinmesi sağlanabilir. Karadeniz bölgesinde

kahvede atmacasıyla boy gösteren insanlara rastlamak mümkündür. Bu bölgede atmaca sahibi olmak kişinin itibarını arttırır (Mutluay 2003).

Yunan mitolojisinde Daidolion adında av ve savaşa meraklı, şiddete düşkün bir kahramanın hikâyesi anlatılır. Daidolion'un Khione adında olağanüstü güzellikte bir kızı vardı. Khione tanrılardan Hermes ve Apollon'un da kalbini çalmış ve her ikisine de birer çocuk vermişti. Ancak Khione güzelliğinden duyduğu güvenle oldukça kibirliydi ve bir gün bu kibirden kendisinin en güzel hatta tanrıça Artemis'ten bile daha güzel olduğunu söyleme gafletinde bulundu. Khione'nin bu sözleriyle çılgına dönen Artemis onu bir okla vurarak öldürdü. Güzeller güzeli kızının ölümüyle mahvolan babası acıdan kendisini kaybetmiş, hayatla tüm bağlarını koparmıştı. Bunun üzerine Apollon Daidolion'u bir atmacaya dönüştürdü (Grimal 1997).

AYI. Doğada yabanıl olarak 30 yıl kadar yaşayabilen ayılar hem otçul hem de etçil olabilen hayvanlardır. İnsanlar tarafından değerli postları, etleri ve yağları için avlanmaktadırlar. Ayı avlamanın çoğu kültürde manevi değerinin olduğu bazı kültürlerde ise ayıların nispeten evcilleştirilerek eğlence amacıyla eğitildikleri bilinmektedir.

Yunan mitolojisinde Afrodite'nin yaptığı kara büyüyle, Polyphonte bir ayıya âşık olur ve onunla girdiği cinsel ilişki sonunda Vahşi ve Dağlı'yı yani Agrios ve Orios'u dünyaya getirir (Grimal 1997; ayrıca bkz. Akbaba)

Bir orman nymphası (perisi) olan Kallisto, Artemis'in izinden giden genç ve güzel bir bakireydi. Bir gün Zeus onu gördü ve âşık oldu. Zeus'un ağlarına düşen Kallisto ona bedenini verdi ve bu birleşmeden Zeus'un çocuğu Arkas'a hamile kaldı. Ancak Kallisto bunu herkesten saklıyordu; çünkü bekâretini kaybettiği duyulacak olursa Artemis tarafından cezalandıracağını biliyordu. Bir gün Artemis ve nymphalar hep birlikte yıkanırlarken, Kallisto su kenarında soyundu ve Artemis onu gördü. Kallisto'nun hamile olduğunu anlayan Artemis öfkesinden onu bir ayıya çevirdi. Bu hikâyenin başka bir versiyonunda ise Zeus'un karısı Hera'nın Kallisto'yu kıskanarak bir ayıya dönüştürdüğü anlatılır. Ancak Zeus Kallisto'yu korumak için onu bir burç olan Büyükayı'ya dönüştürdü. Bazı versiyonlarda bu mitin devamı da anlatılır. Kallisto ve Zeus'un çocuğu olan Arkas zaman içinde büyüdü ve genç bir delikanlı oldu. Arkas bir gün ava çıktı ve ormanda yürürken bir ayı görünümündeki annesiyle karşılaştı. Ayı hızla koşmaya başladı ve Lykia

Zeusu'nun tapınağına girdi. Arkas merak içinde ayıyı takip ederek onun ardından tapınağa girdi. Ancak bu tapınağa bu şekilde girmek büyük bir suçtu ve cezası ölümdü. Oğlunu ve sevdiği kadını bu cezadan korumak isteyen Zeus onları birer burca çevirdi. Bunun üzerine anne Kallisto Büyükayı'ya oğlu Arkas ise Ayıyı gözden kaçırmayan avcı anlamına gelen Arkturus'a (Çoban Takımyıldızı) dönüştüler (Grimal 1997).

İlk tanrılardan biri olan Kronos bir gün kötü bir kehanet duydu. Bu kehanete göre Kronos'un doğacak çocuklarından biri onu tahtından edecekti. Bunun üzerine kardeşi ve karısı olan Rheia'nın doğurduğu beş bebeği de daha büyümelerine izin vermeden yuttu. Çocuklarına yapılan bu eziyete çok üzülen Rheia, Zeus'a hamile kaldığında bunu gizledi ve Girit'e kaçarak Dikte'de Zeus'u dünyaya getirdi. Kronos'a ise kundağa sarılı bir taş verdi. Böy-

lece Kronos Zeus diye taşı yuttu. Zeus büyüyünce Kronos'a yuttuğu beş kardeşini kusturttu. Bunlar Demeter, Hestia, Hera, Hades ve Poseidon'dur. Zeus'un ölmeyip de büyüdüğünü gören Kronos çılgına döndü ve ona süt analığı yapıp büyüten Kynosoura ve Helike adındaki iki nympha'nın peşine düştü. Zeus sütannelerini Kronos'un vahşetinden korumak için onları birer burca dönüştürdü. Bunun üzerine nymphalardan biri Küçükayı diğeri ise Büyükayı oldu (Grimal 1997).

Orta Asya ve kuzey bölgelerinde ayı avına çıkıldığı bilinmektedir. Ancak yakalanan av hayvanının öncelikle kendini insan topluluğundan biri gibi hissetmesi için çeşitli törenler düzenlenmektedir. İnanışa göre eğer ayı kendini insan türü ile özdeşleştirirse öldüğü zaman ruhu insanlar için tehlikeli olmaz. Bu inanıştan ötürü topluluk arasına getirilen ayıya çeşitli insan kıyafetleri giydirilip onunla bir insanmış gibi konuşulduğu bilinmektedir (Roux 2005).

Orta Asya'da eskiden ölen insanların bir ayıya dönüşerek yeryüzüne döndüğüne inanılmaktaydı. Ayılara büyük saygı gösterilmekte ve hatta ölülerine bir insanın ölüsüne olduğu gibi davranılmaktaydı. Bugün bile bazı Sibirya halklarında ayı mezarlıkları olduğu bilinmektedir. Duyulan saygının bir göstergesi olarak birçok Türk boyunda ayıya amca, dayı ve hatta baba diye seslenilmektedir. Orta Asya ve Sibirya bölgesinin büyük bir kısmında ayıların kadınlara karşı cinsel istek duyduklarına dair yaygın bir inanış bulunmaktadır. Ayıların bir zamanlar insan olduklarına yönelik düşünceden ötürü ayının fiziksel özellikleri insanla benzeştirilir. Bu sebeple bir ayının insanla cinsel ilişki kurması neredeyse doğal karşılanan bir şeydir. Bu kültürlerde ayıların genç kızları kaçırdığına dair hikayeler bitmek bilmez. Anadolu'da anlatılan bir söylencede de bir gün üç kadın bir ayı inine giderler ve burada ayı onları görür. Kadınlardan birine âşık olan ayı ona evlenme teklif eder ve genç kız korkusundan teklifi kabul eder. Ayı ile cinsel ilişkiye giren genç kız bir çocuk dünyaya getirir. Bu çocuğun bedeninin üstü ayı altı insandır. Bu konuyla örnek teşkil edebilecek bir Anadolu buluntusu, Yesemek Hitit Açıkhava Heykel Atölyesi'ndeki ayı adam kabartmasıdır. (Roux 2005).

Yine Anadolu'da anlatılan gerçek bir olayın hikâyesi ayı-insan aşkı ile ilgilidir ve oldukça ilginçtir. Gazetelere de yansıyan bu olay Hakkâri'nin bir köyünde geçmektedir. Burada yaşayan genç bir kız boz bir ayı tarafından kaçırılarak inine götürülür. Günlerce kimse kıza ulaşamaz. Herkes ayının kıza âşık olduğundan ve onu iğfal etmiş

olabileceğinden şüphelenmektedir. Oysa ayı genç kızı en iyi şekilde ağırlamış ve onu taze meyvelerle, ballarla beslemiştir. Kızın ayakkabılarını çıkarmış ve onu rahat ettirmek için olacak ki ayaklarını yalamıştır. Ayının dil darbeleriyle ayakları yaralanan kız hiçbir yere kaçamayınca yorgunluktan uyuya kalmış ve düşünde köylülerin onu kurtarmak için inin etrafını kuşattıklarını ve ayıyı vurarak öldürdüklerini görmüştür. Genç kız ayının öldürülmesine çok üzülür ve çok ağlar. Ayının kendisine gösterdiği mucizevî davranışlardan onun tanrı tarafından gönderildiğini, hayvan kılığına girmiş Hızır olduğunu düşünmektedir. Olayın sonunda köylüler kıza ulaşır ve onu kurtarmak isterken ayıyı yaralarlar (Roux 2005).

Japonya'da yaşayan Ainular, bir Avrupa ayısı olan kahverengi ayıyı bebekken yanlarına alarak evlerinde beslerler. Büyüyüp bir yaşına geldiğinde daha fazla vahşileşmesine izin vermeden dinsel bir törenle ayıyı öldürerek yerler (Diamond 2002).

b

BALIK. Tatlı ve tuzlu fark etmeksizin suların içinde yaşayan ve değişik büyüklük ve şekilde sayısız çeşidi olan balıklar, belki de insanoğlunun en çok merak ettiği hayvanlardandır. İnsanlar için su çok yabancı bir bölgedir. Çeşitli teknolojik ilerlemelerle bugün suyun altında saatler harcayabilse de bir insan için sular daima nefessiz bir gezegen gibidir. Suların asıl sahipleri balıklar insanın düşsel dünyasında daima çok farklı bir yer tutmaktadırlar.

Fırat ve Dicle nehirleri arasında yer aldığından ismi *iki nehir arasında* anlamına gelen Mezopotamya'da, balık figürü büyük önem taşımaktadır. Su tanrısı Enki'nin (Ea) hayvanlarından birisidir balık. Enki'nin bilge bir tanrı olmasıyla bağlantılı olarak balık da bilgeliğin simgelerindendir. Balığın erken dönemler itibariyle dinsel ayinlerde tanrılara bir armağan olarak sunulduğu bilinmektedir. Asur silindir mühürleri üzerinde tanrılara sunu olduğu düşünülen balık bezemeleri işlenmiştir. Babil dönemi mühürlerinde ise balık figürünün kötü ifritlerin yanına işlenerek koruyuculuğundan faydalanılıyordu. Mezopotamya'da balık daima iyi şeyler atfedilmiş bir hayvan olarak görülmektedir. Balığın bilge oluşundan olmalı ki onun kötülüklerden koruyucu gücüne inanılmıştır. Mezopotamya'da balık kılıklı figür olarak bilinen, kafasının üzerinde bir balık başı bulunan, bedenine balık giyinmiş, yüzgeçleri ve derisi olan sakallı bir insan heykeli vardır. Bu figüre hemen hemen her dönemde rastlanmıştır. Hasta kişilerin başucuna koyulan balık kılıklı heykelcikler aynı zamanda evlerin temellerine ve çeşitli bölümlerine konularak bir tür kötü güçlerden korunma aracı olarak görülmektedir. Ayrıca Asur tapınak ve saraylarının girişinde rastlanan bu figür balığın bilgeliğine duyulan güveni desteklemektedir. Eski Babil mühürlerinde kafası aslan, vücudu balık şeklinde olan bir figür vardır. Yine buna benzer olarak keçi başlı balık gövdeli bir figür daha bilinmektedir. Bu keçi-balık figürü, balık kılıklı adam

figürünün koruyucusu olabileceği gibi muhakkak ki tanrı Enki ile yakın bağa sahip olmalıdır. Keçi-balık Roma'ya kadar etkisini sürdürmüş özellikle Augustus dönemi sanatında hükümdarın burcu olan Capricornus olarak karşımıza çıkmaktadır (Black-Green 2003).

Asur metinlerinde fetihleri ile ünlü kral I. Tiglat Pileser'in Akdenize ulaştığı ve burada *denizatı* diye tanımlanan büyük bir deniz canlısını avladığından bahsedilir. Bu canlının yunus balığı olabileceği düşünülmektedir (Roaf 1996).

Yunan mitolojisinde Yunus balığı Apollon'un en sevdiği hayvan olarak bilinir. Apollon birisine yardım eli uzatmak istediğinde yunus balıklarını gönderirdi. İşte böyle bir hikâye Korinthos'lu bir müzisyen olan Arion'un macerasında geçmektedir. Arion müziğini başka ülkelerde de duyurma arzusu içinde büyük Yunanistan ve Sicilya'ya gitti. Buralarda şarkı söyleyerek bol para kazanan müzisyen sonunda da ülkesine dönmek için bir gemiye bindi. Ancak gemideki korsanlar Arion'un paralarına göz dikmişlerdi. Apollon

bir gece rüyasında Arion'a görünerek gemicilerin ona komplo kurduklarını ama korkmayıp kendisine güvenmesini öğütledi. Gerçekten de ertesi gün korsanlar Arion'un üzerine yürüyerek onu soymak istediler, bunun üzerine Arion onlardan son bir kez olsun şarkısını dinlemelerini rica etti. Arion şarkı söylemeye başlayınca onu duyan yunuslar geminin etrafına toplandılar. Arion Apollon'un sevdiği balıkları görünce hiç düşünmeksizin kendini denize attı. Yunuslardan biri onu nazikçe sırtına alarak karaya çıkardı. Arion karaya çıkar çıkmaz Apollon'a bir adak sundu. Sonra ülkesine gidip başından geçenleri tirana anlattı. Aynı zamanda Korinthos'a varan korsanlar Arion'u öldü zannediyorlardı ancak karşılarında Tiran'ı ve onun yanında Arion'u görünce şaşkınlıklarını gizleyemediler. Bu yaptıklarını affetmeyen Tiran onları ölümle cezalandırdı. Efsanenin sonunda Apollon'un, Arion'un güzel sesli lirini ve onu kurtaran yunusu takımyıldızına çevirdiği anlatılmaktadır (Grimal 1997).

Yunan mitolojisinde balıktan bahsedince denizlerin hakimi Poseidon'dan bahsetmemek olmaz. Onun gücü oldukça büyüktü, dev gibi dalgalar çıkarabildiği gibi denizleri taşıracak fırtınaları da koparabiliyordu. Elinde bulunan üç dişli yabasıyla sulara bir dokunması bu felaketlerin çıkması için yeterliydi. Denizlerde yaşayan tüm hayvanlar onun

hizmetkârlarıydı. Birçok betimlemesinde çevresinde yunus balıkları ve benzer çeşitlilikte deniz canlıları sıralanırdı. Poseidon'un hâkimiyeti altında sadece denizler değil akarsular ve göllerde bulunuyordu. Bir tek ırmak ve nehirlerin tanrıları başkaydı. O tüm balıkların hakimi ve koruyucusu olan büyük ve görkemli bir tanrıydı (Grimal 1997).

Yunuslar denizlerin insan dostu olarak bilinen başlıca balıklarıdır. Bunun sebebi Yunan mitolojisindeki bir mite dayandırılır. Buna göre Dionysos günün birinde bir korsan gemisine yolcu olarak binmişti ve korsanlardan kendisini Naksos'a götürmelerini istedi. Başlangıçta ona kibar davranan korsanlar bir süre sonra geminin rotasını sinsice Asya'ya doğru çevirirdiler. Amaçları yolcuları köle olarak satmaktı. Onların bu kurnazlığını fark eden Dionysos geminin etrafını asma sarmaşıklarıyla sardırdı ve korsanları çılgına çevirecek bir flüt sesi dört bir yanda yankılanmaya başladı. Korkudan aklını yitiren korsanlar bir bir denize atladılar. Denize düşen bu pişman olmuş korsanlar sonunda birer yunus balığına dönüştüler (Grimal 1997).

Efes şehrinin kurucusu, İonia kolonilerinin komutanı olan Androklos'un Efes'i kurmasıyla ilgili bir hikâye anlatılır. Androklos, Karialıları ve Lelegleri bölgeden göndermeyi başarınca kendi insanları için kuracağı şehrin yerine karar vermekte güçlük çeker. Bunun üzerine getirtilen bir kâhin, sabırlı olmasını bir balık ve yabandomuzunun ona yer göstereceğini söyler. Günlerden bir gün yemek hazırlıkları yapılırken, pişirilen bir balık aniden sıçrar ve korlarıyla beraber bir çalılığa düşer. Bu korlardan ateş alan çalılıktan bir yabandomuzu çıkar, Androklos bu yaban domuzunu oracıkta öldürür ve kehanetin gerçekleştiğini anlayarak şehrini oraya kurar (Grimal 1997).

Phaselis şehrinde Likyalı bir çoban olan Kylabras adına adanmış bir tapmak bulunmaktadır ve buradaki dini törenlerde Kylabras'a tuzlu balık sunulurdu. Bunun sebebi, Phaselis şehrinin kurucularından olan Lkios'un Phaselis topraklarını Kylabras'tan Tuzlu balık karşılığında almasıdır (Grimal 1997).

Samoslu bir nympha olan Okrroe'ye, tanrılardan Apollon âşık olur. Miletos'a gittiği bir gün Apollon'un kendisini kaçırmak istediğini anlayan Okrroe, Pompilos adındaki denizciden kendisini gemisiyle Samos'a götürmesini rica eder. Bunu kabul eden Pompilos onları takip eden Apollon'u farkında değildir. Tam gemisini Samos'a yaklaştıracağı sırada Apollon gemiyi bir kayaya, Pompilos'u ise bir balığa dönüştürür (Grimal 1997).

Bir Rus efsanesinin çingenelerce uyarlanmış versiyonunda Musa Peygamberin ikiye ayırdığı suların içine gömülen firavun askerlerinin balık adama dönüştükleri anlatılır. Balık adam olarak denizin dibinde yaşamaya mahkûm olan askerler balıkçıları gördükleri vakit bir "daha ne zaman insan olabileceklerini" sorarlar, "bilmiyorum" yanıtıyla karşılaşınca ise Yahudileri destekleyerek Musa'yı kutsal toprakları araması için sıkıştıran Tsyganka'ya (Rusçada Çingene kadın anlamına

gelmekte) "hapishanelerde çürüyesin" diye beddua ederlermiş. Çünkü Tsyganka'nın kocası bu davranışından ötürü onu dokuz kilitli bir hapishaneye kapatmıştır (Berger 2000).

Çingene mitolojisinde önemli yer tutan hastalık cinlerinden birisi de sümüksü bir balık görünümünde olan *Lili*'dir (balgamlı). Lili'nin babası, annesi ile cinsel ilişki kurmadan evvel içinde balık pişirilmiş eşek sütünü annesinin karnına dökmüş ardından girdikleri ilişki sonucu Lili doğmuştu. Bu hastalık cininin, grip, dizanteri gibi balgamlı hastalıklara sebep olduğuna inanılır (Berger 2000).

Çingene halk inanışlarında yer alan tufan efsanesine göre yeryüzündeki insanlar ölüm hastalık ve acı nedir bilmezken bir gün yaşlı bir adam, bir çiftin evine konuk olur. Geceyi burada geçirdikten sonra sabah evden ayrılmadan evvel evin erkeğine bir balık bırakır ve dokuz gün sonra döneceğini, bu zamana dek balığı saklamasını tembihler. Ancak kocasına verilen bu öğütten habersiz olan karısı balığı kızartır. Bunun üzerine kadını yıldırım çarpar ve yeryüzünde ilk kez bir insan ölmüş olur. Bu olayı takiben hiç durmadan yağmur yağar. Dokuz günün sonunda dönen yaşlı adam, ölen kadının kocasına yeniden evlenmesini, bir gemi yapmasını ve karısı ile beraber yeryüzünde bulunan tüm hayvanlardan bir çifti ve bitki tohumlarını yanına almasını öğütler. Bu öğüdü yerine getiren genç adam yola çıktığında yeryüzünde bir yıl boyunca tufan olur. Bir yılın sonunda geri dönerler böylece yeni insan soyu, hayvanlar ve bitkiler ürer. Ancak hiçbir şey eskisi gibi değildir; insanlar artık ölümsüzlüklerini kaybetmişlerdir (Berger 2000).

Hint mitolojisindeki tufan efsanesinde de balık oldukça önemli bir rol oynar. Sankritçede adının anlamı, insan demek olan Manu, Hint mitolojisinin başkahramanlarındandır. Tanrılar öfkelenerek bir tufan yaratmaya ve insanların soyunu kurutmaya karar vermişlerdir. Bunun üzerine yağmurlar başlamış ve yeryüzü sular altında kalmıştı. Ancak tanrı Vişnu bir balık biçiminde yeryüzüne inerek insanlar arsından Manu'yu seçmiş ve onu suların içinden çıkararak sırtına almış, yüzerek bir kara parçasına getirmişti. Manu, Vişnu'nun emriyle bir ateş yakmış ve bu ateşten adına Şatarupa denilen kadın doğmuştu. Manu ve ateş kadın birleşerek yeni insan soyunu var etmişlerdi. Tanrı Vişnu'nun balık olma hikâyesi aslında daha öncelere dayanmaktadır. Şeytan, Brahma'nın yazdığı Vedaları denize atarak yok etmek istemiş bunun üzerine Vişnu bir balığa dönüşerek dört kutsal kitabı kurtarmıştı (Hançerlioğlu 1993).

Cermen mitolojisinde şeytan Loki insanlara yaranmak amacıyla balık

ağını keşfetmiştir. Ancak tanrıların onu izlediğini görünce ağı ateşe atmış kendisi de yayın balığına dönüşerek gözden kaybolmuştur. Tanrılar ateşten çıkardıkları ağı örerek tamir etmişler ve bu ağla yayın balığı Loki'yi yakalamışlardır. Ayrıca Loki'nin oğlu olan Fenris vahşi bir kurttur ve cüceler onun için parçalayamayacağı bir tasma yapmışlardır. Fenris'in parçalayamadığı bu tasmayı yapmak için balık soluğunu aldıklarından dolayı balıkların soluyamadığına inanılır (Hançerlioğlu 1993).

Kuzey Japon adlarında yaşayan Aynu halkları dünyanın büyük bir balığın üzerinde durduğuna ve sık sık yaşadıkları depremlere "Zelzele Balığı" nın sebep olduğuna inanırlardı. Güney Sibirya'da anlatılan mitolojiler de bununla benzerlik göstermektedir. Buradaki Türkçe efsanelerde dünyanın altında kırk boynuzlu bir öküz ve Kiro- Balak adında büyük bir balık yaşardı ve bu canavarlar bazı zamanlar Ataman adında bir şamanla haber yollayarak insanlardan kurban olarak çocuklarını isterlerdi. Bunun üzerine 60 çocuk bağlanarak kurban edilirdi. Dünyanın altında yaşadığına inanılan balık figürü, kültürlerde değişik isimler ve şekillere sahip olabilmektedir. Yakutlarda gözü ensesinde ve ağzı gırtlağının altında olan bu balığın bel kemiği tersine çevrilmişti. Yakutlar bu balığa Doydu-Balıga, Ölüg-Balıga (Ölüm Balığı) ve ölüm yeri balığı isimlerini takmışlardı. Altay Şamanizminde de yerin altında yaşadığına inanılan Abra ve Yutpa adında iki canavar vardı bunlardan Abra'nın 'bay deniz'de yaşadığına inanılırdı. Abra'nın süslü motifleri Erlik sembolü olarak şamanın elbisesine işlenirdi. Abra'nın "Tös" olarak adlandırılan koruyucu ruhları olduğuna inanılırdı. Altaylılar dualarında Abra'ya *babam*, *sahibim* diye seslenirlerdi. Altaylılar başı kuzeye doğru bakan bir balığın başı düştüğü vakit yeryüzünde tufanlar olduğuna inanırlardı. Bu balık zincirlerle 'orta direğe' bağlı durmaktaydı (Ögel 2003).

Balık birçok dönemde kutsal bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak öyle görülüyor ki balığa yüklenen en güçlü anlam Hıristiyanlıkla beraber gerçekleşmişti. Hıristiyanlıkta Mesih olan İsa'nın tasvirlerinde sıklıkla balık motiflerine rastlanması tesadüf değildir. MÖ 50 ile MS 150 yılları arasında yaşanan eksen kayması sebebiyle bahar gündönümü Koç burcundan Balık burcuna geçmiştir. Bu dönem tam olarak Mesih'in yeryüzüne gelerek insanlara Tanrının müjdesini dağıttığı zamana denk gelmektedir. Bu sebeple İsa Hıristiyan betimlemelerde çoğunlukla balık olarak tasvir edilir ve hatta simgesi burçlar kuşağındaki gibi çift balıktır. Bu sebepten Hıristiyanların kendilerini ve Mesihleri İsa'yı yeni çağın müjdecisi ve baş-

langıcı olarak Balık burcu dönemiyle eşleştirdikleri görülür. Hıristiyanlıkta balık ve balıkçılık temaları da bundan dolayı sıkça görülür. İsa'nın en iyi yoldaşları balıkçılardır ve en önemli ayrıntı ise İsa'nın son akşam yemeğinde havarilerine ekmek ve şarabın yanı sıra balık ikram ediyor oluşudur. İsa'nın balıkla ilgili gerçekleştirdiği mucizeleri de vardır (Bernal 1998).

İncil'de Yuhanna 21'de İsa'nın çarmıha gerildikten sonra öğrencilerine göründüğü anlatılıyor. Hikâyede öğrenciler bir gece balığa çıkmışlar ancak şafak sökünceye kadar tek bir balık bile tutamamışlardır. Şafak sökerken kıyıda İsa'yı görürler ama onun Mesih olduğunu anlamazlar. İsa onlara ağı kıyıya doğru atmalarını söyler, onlar da öyle yaparlar ve ağları balıklarla dolup taşar. O zaman anlarlar ki onlara görünen bu adam Rab'dir. Öğrenciler kıyıya tam yüz elli üç iri balıkla çıkarlar ve orada İsa onlara bir kez daha görünür. Yanında bir kömür ateşi yanıyor ve üstünde balıkla ekmek duruyordur. İsa onlarla orada balık yiyerek kahvaltı yapar. O gün İsa'nın ölümünden sonra öğrencilerine üçüncü kez görünüşüydü. İncil'de bundan başka İsa'nın iki adet balığı bölerek çoğalttığına ve bu balıklarla binlerce kişinin doyduğuna dair mucizesi anlatılmaktadır (Bkz. Matta 14:13-21, Matta 32-39, Matta 15:32-39, Markos 8: 1-10, Markos 6:30-44, Luka 9:10-17,Yuhanna 6:1-14).

Tevrat'ta ve Kuran'da Yunus peygamberin hikâyesi şöyle geçmektedir; Yunus peygamber Nineve (bugünkü Musul yakınlarında) şehrindendi. Ancak halkı putlara taparak Allah'a riyakârlık yapıyordu. Allah Yunus peygamberi halkını iman ettirmesi için görevlendirmişti. Ancak Nineve halkı Yunus'un çağrısına kulak asmayıp kendi yaptıkları putlara tapmayı tercih etti. Yunus peygamber ne yaptıysa da onları ikna edemedi. Nineve halkından sadece iki kişi Yunus'un çağrısına uydu ve imana geldi. Allah Yunus peygambere, *Git ve halkına iman etmelerini söyle yoksa başlarına büyük bir azap gelecek,* dedi. Yunus bunu halkına duyurdu ancak yine kimse iman etmeyince, Yunus onlara öfkelendi ve oradan kaçtı. Cebrail Yunus'a, *Halkına dön ve azabın onlara yaklaştığını haber ver*, dedi. Yunus kimse ona inanmadığı ve azabın beklenen sürede gelmediğini görünce alaya alınacağını düşünerek bir gemiye binerek oradan uzaklaşmak istedi. Ancak gemi büyük bir fırtınanın içine düştü, azgın dalgalar ilerlemelerine izin vermiyordu. Bunun neden olduğunu anlamayan denizciler korku içinde kalmışlardı. Yunus onlara içlerinde rabbinden kaçan biri olduğunu ve geminin bu yüzden gidemediğini söyledi.

Denizciler Yunus'un sözlerine bir anlam veremediler. Yunus onlara kaçağın kendisi olduğunu ve onu denize atmadan kurtulamayacaklarını anlattı. Bunu duyan gemiciler yine de onu denize atmak istemediler. Ancak felaket bitmek bilmiyor, gemi güçlükle ayakta duruyordu. Bunu üzerine onlar denileni yaparak Yunus'u denize attılar. Allah denize düşen Yunus'a kurtarıcı olarak bir balık gönderdi. Balık onu ağzına aldı ve hiçbir yerine zarar vermeden üç gün veya yedi gün karnında sakladı. Yunus Peygamber balığın karnındayken Allah'a seslendi ona imanını tazeledi ve asla korkuya kapılmadı. Bunun üzerine Rabbin emriyle balık Yunus'u karaya tükürdü. Sonra Allah Yunus'a buyurdu; *Tekrar halkına gidip onları imana çağır*. Yunus da öyle yaptı ve tüm halk imana geldi. Kuran-ı Kerim'de, Yunus peygambere Zün-nun (balık sahibi) denmektedir (bknz. Kuran-ı Kerim Enbiya, 87-88. ayrıca yunus için bkz. Eski Ahit, Yunus 1-4).

Bugün Güneydoğu Anadolu'da peygamberler şehri olarak bilinen Urfa'da anlatılan bir söylence vardır. Bir zamanlar burada çok kötü ve gaddar bir hükümdar yaşardı. Nemrut adındaki bu kral bir gün kötü bir rüya görmüş ve kâhinleri çağırtıp rüyasının anlamını sormuştu. Kâhin rüyanın bu yıl doğacak erkek çocuklardan birinin Nemrut'u tahtından indireceği anlamına geldiğini söyledi. Bunun üzerine Nemrut askerlerine haber saldı ve o yıl ülkede doğan tüm erkek çocukların öldürülmesini emretti. O yıl Sara adındaki kadın İbrahim'e hamile kalmıştı ve Nemrut'un gazabından korktuğu için bir mağaraya kaçarak gizlendi. Daha sonra bu mağarada İbrahim'i doğuran Sara oğlunu orada yalnız bırakarak geri dönmek zorunda kaldı. Bu mağarada İbrahim'i ceylanlar emzirerek büyüttüler. Aradan epey zaman geçti ve askerler İbrahim'i mağarada bularak Nemrut'un karşısına çıkarttılar. Nemrut durumdan hiç şüphelenmemiş, üstelik garip bir şekilde bu çocuğa yakınlık duymuştu. O güne kadar bir çocuk sahibi olamayan Nemrut, İbrahim'i himayesine aldı ve onu kendi oğlu gibi büyüttü. İbrahim daha da büyüyüp delikanlı olunca Nemrut'un halka çektirdiği acılara şahit oldu. Halkın Nemrut'un dayatmasıyla tanrı diye taptığı taştan heykellere bir anlam veremeyen İbrahim, onlara insan eliyle yapılmış şeylerin yaratıcı olamayacağını anlatmak istedi. Ancak halk korkusundan bir şey yapamıyordu. İbrahim insanların kandırılmasına daha fazla dayanamayıp kimsenin ortalarda olmadığı bir gün saraydaki tüm heykelleri bir baltayla kırdı ve baltayı en büyük putun eline vererek gözden kayboldu. Askerler bu dehşet

verici manzarayı görünce başından beri şüphelendikleri İbrahim'i yakalayıp suçlu diye Nemrut'un karşısına çıkarttılar. Burada İbrahim'e putları kimin kırdığı sorulunca, İbrahim, *Bunu onlara sorsanıza, her şeyi bilen güçlü tanrılarımız onlar değil mi?* diye yanıt verdi. Nemrut bu duydukları karşısında afallamıştı. İbrahim ona, *Şu elinde baltayı tutan büyük heykel yapmış olmasın*, dedi. Bunun üzerine hiddetlenen Nemrut, *O bunu nasıl yapabilir, o sadece bir taş parçası bunu yapmaya gücü yetmez ki,* diye yanıt verince İbrahim, *İşte, gördünüz mü siz bir taşı bile parçalayacak gücü olmayan sıradan heykellere tanrı diye tapıyor, başınız sıkıştığında bu taşlardan medet umuyorsunuz*, diyerek adeta onunla alay etti. Bu gerçeği kabullenemeyen Nemrut tanrılarına küfür edilmesinin cezasının ölüm olmasına karar verdi. Bunun üzerine çok büyük bir ateş hazırlandı ve İbrahim bir mancınıkla bu ateşe fırlatıldı. Ancak o anda Tanrı ona acıdı ve ateşi suya, odunları ise balığa dönüştürdü. İbrahim Peygamber yukarıdan düşerken ateşin yandığı yerin etrafı bir gül bahçesine dönüştü. Bu göle Halil-ür Rahman gölü adı verilir. İbrahim'in ateşe atılmasına en çok Nemrut'un kızı Zeliha kahrolmuştu. İbrahim'in atıldığını görünce dayanamayıp o da kendini tepeden aşağı attı. Zeliha'nın düştüğü yerde de Ayn- Zeliha gölü oluştu. Bu gün bu iki göl ve içerisindeki balıklar kutsal sayılırlar ve bu göller dünyanın dört bir yanından gelen kişilerce ziyaret edilir. Buraya gelen ziyaretçiler kutsal balıklara yem atarlar ve bu balıklar asla öldürülmez, büyük bir özenle bakılırlar. Bir kişinin bu balıklara kötü niyetle yaklaşması durumunda lanetleneceğine inanılmaktadır (Kürkçüoğlu v.d 2002).

BAYKUŞ. Gece kuşları olarak bilinen baykuşların çoğu kültürde uğursuz olduklarına inanılmıştır. Çoğunlukla ıssız ve virane yerlerde bulunan bu kuşların başlıca besinleri kemirgenlerdir. Baykuşlar bu hayvanları avlayarak doğanın dengesini koruyan önemli bir vazifeyi yerine getirmiş olurlar. Baykuşların geceleri çok iyi görebilen, kocaman parlak ve tıpkı insanınki gibi yüzlerinin ön kısmında bulunan gözleri vardır.

Baykuş, Yunan mitolojisinde tanrıça Athena'nın sevdiği hayvan olarak bilinir ve tanrıçanın gözlerinin baykuş gözü renginde olduğu anlatılırdı. Kos adasında yaşayan Eumelos'un üç çocuğu vardı. Bunlardan kız olanlar Byssa ve Meropis, abileri ise Agron'du. Bu aile diğer insanlardan uzakta bir yerde oturuyorlardı. Kendileri için çevirdikleri bereketli toprakları ekerek bolca ürün elde ediyorlardı. Kendilerini beğenmiş bir halde olan bu aile sadece toprağa tapıyor diğer tanrıları

hor görüyorlardı. Özellikle erkek kardeş olan Agron tanrıların bayramları için gelen davetleri çirkin bir şekilde geri çeviriyordu. Athena'nın bayramlarına davet edildiklerinde Argon, baykuş gözlü kadınları sevmediğini söyleyerek adeta tanrıçayı aşağılıyordu. Hermes'in bayramı olduğundaysa, hırsız tanrıları sevmediğini söyleyerek daveti reddediyordu. Artemis'in bayramına davet edildiğindeyse, gece koşan kadınlardan nefret ettiğini söylüyor ve tüm ailesi adına davetleri küstahça geri çeviriyordu. Agron'un bu kendini bilmezliği Artemis, Athena ve Hermes'i çok öfkelendirdi. Üç tanrı öç almak adına kılık değiştirerek bu ailenin evine gittiler. Athena ve Artemis birer genç kız, Hermes ise çoban kılığına girmişti. Bu şekilde eve giren üçlü, baba ve oğlu Hermes'in bir davetine kız kardeşleri ise Artemis ve Athena'nın ormanına davet ettiler. Athena'nın ismini duyunca kızlardan Meropis tanrıçaya küfretmeye başladı. Küfürleri duyan Athena onu oracıkta bir Baykuş'a dönüştürdü. Diğer kız Byssa bir çeşit martıya, baba Eumelos kargaya, Argon ise yağmurkuşuna çevrildiler (Grimal 1997).

Persephone yeraltı tanrısı Hades tarafından ölüler diyarına kaçırıldı. Bir gün Hades Persephone'yi kandırarak ona bir nar uzattı. Bu narı yanlışlıkla yiyen Persephone'nin orucu bozulmuş ve bir daha yeryüzüne dönme şansı kalmamıştı. Bunu duyan Demeter kızı Persephone'nin bu hatasını onu bir baykuşa dönüştürerek cezalandırdı (Grimal 1997).

Nyktimene adında genç kız, kral olan babasıyla ensest bir ilişki yaşayınca utancından kahrolup ormana kaçmıştı. Genç kızın saflığına acıyan tanrıça Athena onu bir baykuşa çevirmişti. Bu yüzden bu kuş insanlardan ve ışıktan kaçar sadece geceleri ortaya çıkar (Grimal 1997).

Baykuşlara çoğu zaman uğursuz anlamlar yüklenmiştir. Baykuş ölümle ilişkilendirilen bir hayvandır ve bir evin damına baykuş tünemesinin o evden bir ölü çıkacağına dair işaret olduğu söylenir. Ayrıca baykuş görmek ya da ötüşünü duymak uğursuzluk olarak nitelendirilir.

Avustralya'da bazı kabilelerde erkek ve kadın cinsini simgeleyen hayvanlar vardır. Buna göre erkekleri yarasalar simgelerken tüm kadınları ise baykuşlar simgelemekteydi. Yeryüzündeki tüm kadınların cinsini bu hayvanlar korumaktaydı ve bu inanışa göre eğer bir baykuş ölecek olursa bu bir kadının da ölümü demekti bu sebeple kadınlar kendilerini yaşatan bu hayvanı büyük bir titizlikle koruyarak sahipleniyorlardı (Frazer 1992).

BILDIRCIN. Yunan mitolojisinde büyük ve yüce tanrı Zeus bir Titan kızı olan Asteria'ya aşık olmuştu. Ancak Asteria Zeus'tan korkup kaçınca bıldırcına dönüştü ve kendisini denize attı. Onun kendini attığı yerde Ortygia (bıldırcın) Adası oluşmuştur (Hançerlioğlu 1993).

BOĞA. Boğa çok eski çağlardan itibaren insanla etkileşim kurmuş bir canlıdır. Bugün bile boğanın erkeklikle benzeştirilmesi ve boğaya eril güçler yüklenmesi ilk çağlara değin gitmektedir. Anadolu'da neolitik dönem yerleşimlerinden birisi olan Çatalhöyük'te tapınak olduğu sanılan yapılarda boğa heykellerine rastlanmıştır. Boğanın burada eril bir gücü simgelediği sanılmaktadır. Yine aynı döneme tarihlenen yapıların duvar resimlerinde boğalar yer almaktadır. Anadolu'da günümüzde de sürdürülen inançlarda boynuz gücün ve dayanıklılığın simgesidir. Bu sebeple tarihte boğa çoğunlukla tanrılara atfedilen bir hayvan olmuştur. Mezopotamya ve Yakındoğu'da boğa figürinleri ve betimlemeleriyle hemen hemen her dönemde karşılaşılmıştır. Birçok betimlemede tanrı ve tanrıçaların başlıklarındaki boynuzlar dikkat çekmektedir. Boğanın Babil'de fırtına tanrısını (Adad- İşkur) simgelediği sanılmak-

tadır. Ayrıca boğanın güneş tanrısı Şamaş'ın koruyucusu olduğu ve yine birçok dönemde karşımıza çıkan boğa-adam figürünün Şamaş'ın tahtını taşıdığı bilinir. Kafası ve gövdesi insan fakat vücudunun altı boğa gibi olan boynuzlu figürlerle sıkça karşılaşılmaktadır. Hemen hemen her dönemde önemli bir simge olarak karşımıza çıkan boğa figürü burçlar kuşağında da yer alır ve Mezopotamya'da gök boğası olarak bilinir. Gökyüzündeki Taurus takımyıldızı boğaya benzetilmektedir (Black-Green 2003).

Tanrıça İştar Uruk kralı Gılgamış'a âşık olmuştu ne var ki güçlü kral Gılgamış tanrıçayı reddetti. Böyle bir aşağılanma karşısında çılgına dönen İştar, gök tanrı Anu'ya giderek öfkesini dindirmek ve intikam almak için gökyüzü boğasını serbest bırakmasını istedi. Gökyüzü boğası Gılgamış mitosunda şöyle anlatılmaktadır;

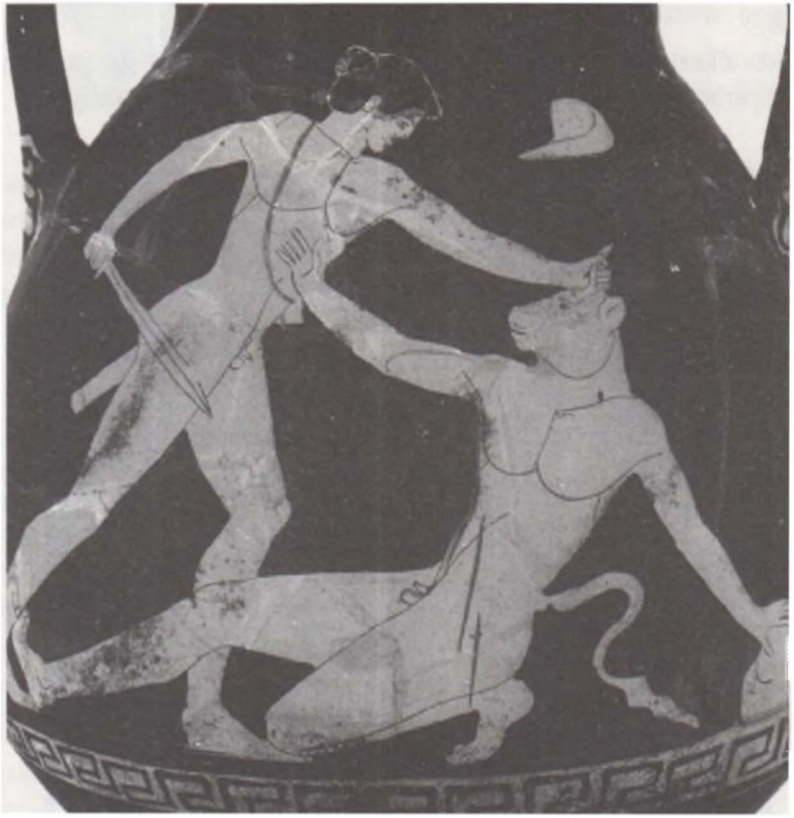
"Babacığım, Gılgamış'ı öldürmesi için bana Gökyüzü Boğasını ver.
Gılgamış'ı öylesine kibirle doldur ki,
Bu kibir onun yıkımına yol açsın.
Göküyüzü Boğasını bana vermezsen
Cehennemin (Netherworld) kapılarını kıracağım,
Sürgülerini de sökeceğim.
Böylelikle yukarıdakilerle aşağıdakileri
Birbirinden ayırt etmek imkânsızlaşacak;
İnsanlar arasında karışıklık çıkacak.
Ölüleri canlılar gibi yemek yer hale getireceğim;
Böylece ölülerin sayısı yaşayanların sayısını geçecek.
Anu İştar'a şöyle seslendi:
'İsteğini yerine getirirsem,
Uruk'ta buğdayı tohumsuz kabuk haline sokan
Yedi yıllık bir kuraklık baş gösterecek.
İnsanlar için yeterli tahıl hayvanlar için de yeterince ot istif ettin mi?
İştar babası Anu'ya şunları söyledi:
'Baba insanlar için buğday yığdım,

Hayvanlar için de ot sağladım
Onların yedi kıtlık yılda doymaları için

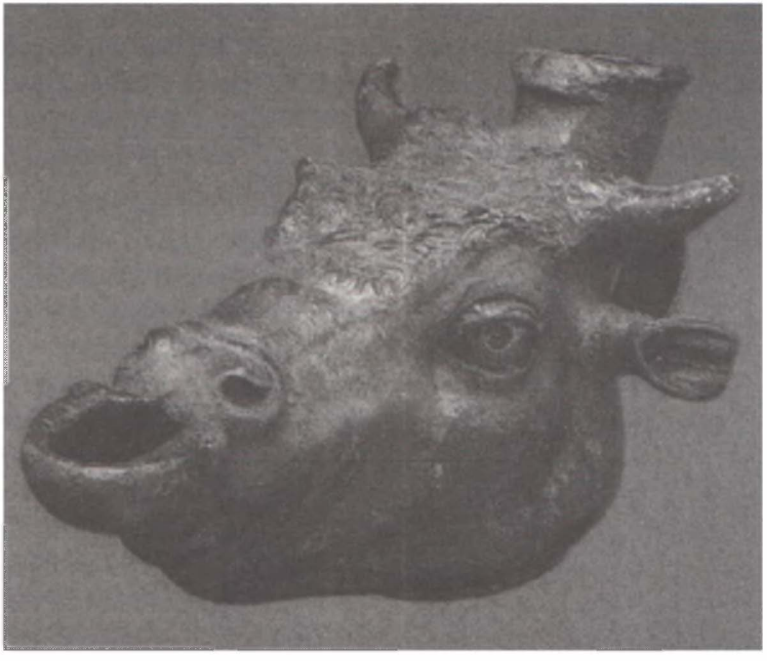
İnsanlara buğday topladım
Hayvanlara ot yetiştirdim.
Anu bunları duyunca Gökyüzü Boğası'nın yularını kızına teslim etti.
O boğayı yere indirmek için alıp aşağıya götürdü.
Uruk'un kapılarına vardıklarında, boğa, Fırat'a yöneldi;
İlk homurtusuyla toprağın üzerinde yarıklar açıldı
Yüz kişi düşüp öldü.
İkinci homurtusuyla da yarıklar açıldı,
İkiyüz kişi düşüp öldü.
Üçüncü homurtusuyla da yarıklar açıldı,
Enkidu tökezlediyse de anında yeniden toparlanıp yana sıçradı;
Ardından boğanın üzerine atlayarak onu boynuzlarından kavradı.
Gökyüsü Boğası öfkelenip Enkidu' nun yüzüne bir köpük saçtı.
Kuyruğunun sık tüylü kısmıyla onu kamçıladı.
Gılgamış'a bağıran Enkidu;
'Arkadaşım arkamızda kalıcı bir ad bırakacağız diye böbürlendik
Şimdi bunu gösterelim.
Bunu nasıl yapacağımızı sana öğreteyim.
Sen ve ben ayrılalım, ben boğayı kuyruğundan yakalayayım
Kılıcın onun boğazıyla boynuzlarının arasına insin.
Enkidu Gökyüzü Boğasının kuyruğundan tutmak için kovalayıp

Sımsıkı kuyruğundan yakaladı.
Enkidu onu iki eliyle tuttu
Ve Gılgamış, usta bir kasap gibi
Kılıcını güçlü ve güvenli bir vuruşla
onun boğazıyla
Boynuzlarının arasına indirdi.
Onlar orada Gökyüzü Boğası'nı öldürdükten sonra
Yüreğini çıkarıp Şamaş'a sundular.
Şamaş'ın önünde saygıyla eğilip geri çekildiler.
Sonra iki kardeş yere oturdular.
İştar, Uruk'un yüksek surlarına tırmandı.
Kuleye erişip beddua etti:
Gökyüzü Boğasını öldürmekle beni küçümseyen Gılgamış'a lanet olsun!
Enkidu bu sözleri işitince
Boğanın sağ budunu koparıp İştar'ın yüzüne fırlattı
Ve şöyle dedi:
'Yakalarsam, sana da yapacağım budur;
Bağırsaklarınla kollarını bağlarım.'
İştar tapınak fahişelerini, dansözlerini, hizmetçilerini başına toplayıp
Gökyüzü Boğası'nın budu için ağlayıp yakardı.

Buna karşılık Gılgamış zırhçıların ve demircilerin tümünü çağırdı.
Boynuzların iriliğine hayran kaldılar
Boynuzlar iki parmak kalınlığında lacivert taşıyla kaplıydı.
Bu boynuzların kabuğu iki parmak kalınlığındaydı.
İçleri altı kova yağ alıyordu.
Gılgamış bunları yağ koyması için Koruyucu tanrısı Lugalbanda'ya armağan olsun diye duvara astı."
Gök boğasının öldürülmesi ile yeryüzünde oldukça etkili değişiklikler meydana gelmiştir. Gök boğası Gugalnanna olarak ta bilinir ve bu kahraman tanrıça İştar'ın kızkardeşi yer altı tanrıçası Ereşkigal'in ilk kocasıdır. Gök boğası öldürülünce Ereşkigal ölüler diyarında çok büyük bir cenaze töreni düzenledi. Tanrıça İştar çok tehlikeli olduğunu bile bile bu törene katılmak üzere yeraltı ülkesine inmeye karar verdi (İ. Gezgin 2007). Ancak ölüler ülkesine inmeden evvel İştar veziri Ninşubur'a üç gün içinde dönmezse üç tanrıya Enlil, Nannna ve Enki'ye haber verip yardım istemesini öğütledi. İştar ölüler ülkesinin yedi kapıdan oluşan girişine geldiğinde üzerinde üst üste giydiği giysiler ve süs eşyaları vardı ancak kurallara göre İştar geçtiği her bir kapıda üzerindekileri çıkararak ölüler diyarına dünyevi değerlerden arınmış olarak girdi. İştar'ın ölüler diyarının üyeleriyle ve Ereşkigal'le

karşılaştığı anda üzerine ölüm tozu serpildi ve tanrıça ölüm tuzağına hapsoldu. Tanrıça üç gün geçtiği halde yeryüzüne çıkmayınca veziri derhal yardım istemek üzere tanrılara gitti. Tanrı Enki tırnaklarından çıkardığı kirlerden Kurgarru ve Kalaturru adında iki yaratık çıkardı ve bu yaratıkların ellerine *yaşam ekmeği* ve *yaşam içeceği* (abu hayat) vererek onları yeraltına gönderdi. Bu iki acayip yaratık ölüler ülkesine varıp tanrıça İnanna'yı (İştar) bulduklarında ellerindeki yaşam ekmeği ve içeceğini altmış kez tanrıçanın üzerine serperek onu hayata döndürdüler. Ancak yine de tanrıçanın yerine birini bırakmadan ölüler ülkesinden çıkmasına izin verilmedi. İştar yukarıya çıkmadan birini bulamayacağını ancak çıkar çıkmaz yerine başkasını göndereceğine dair söz verdi. Bunun üzerine İştar'ın yanına ölüler ülkesinden nöbetçiler verilerek yeryüzüne dönmesine izin verildi. İştar burada önce veziri ile karşılaşmıştı, vezir Ninşubur tanrıçayı görür görmez yerlere kapandı ve şükretti. Bu karşılama tanrıçayı duygulandırdı ve vezirini aşağıya göndermek istemeyip yoluna devam etti. Bir süre sonra kendi kenti Erek'e geldi. Burada kocası Dumuzi (Tammuz) oturmaktaydı. Vezirinin aksine kocası tanrıçayı görünce hiç istifini bozmadı. Bu kibirliliğe öfkelenen İnanna yerine kocası Tammuz'u göndermeye karar verdi. Bunun üzerine Tammuz, yeraltı dünyasına indi. Ancak Tammuz'un ölümüyle yeryüzünde toprak ekin vermez, çiçekler açmaz, tohumlar yeşermez oldu, tüm doğanın bereketi kırıldı. Bunun üzerine tanrılar toplanıp bir çözüm aradılar ve Ereşkigal'le anlaşarak Tammuz'un en azından yılın altı ayı yeryüzüne çıkmasını istediler. Yapılan anlaşmayla Tammuz yılın altı ayı ölüler ülkesinde yerine kız kardeşi Geshtinanna'yı bırakarak yeryüzüne çıktı. Diğer altı ayı ise yine yeraltında ölülerin arasında geçiriyordu. Tammuz'un yeryüzüne çıktığı aylar doğada bereketin olduğu kırların yeşerip ekinlerin ve tüm canlıların çoğaldığı mevsimler olurken ölüler diyarında geçirdiği dönem yeryüzünde kara kışın sembolü olmuştur (Hooke 1993). Tammuz kelimesi İran Arapçasında temmuz kelimesinin yerine kullanılır (Black-Green 2003).

Yunan mitolojisinde de boğa ile ilgili anlatılan pek çok mitosla karşılaşılmaktadır. Zeus bir gün güzeller güzeli Europe'yi gördü ve ona delicesine âşık oldu. Genç kızın aşkını elde etmek ve onu etkileyebilmek için muhteşem beyazlıkta, boynuzları hilale benzeyen gösterişli bir Boğa kılığına girdi. Boğa, Europe'nin ayaklarının dibine uysal uysal oturunca güzel kız önce biraz irkildi ancak Boğanın muhteşem

görünüşünden kendini sakınamayıp bembeyaz tüylerini okşamaya başladı. Boğa ile son derece yakınlaşan genç kız, onun etkisi altında kaldı ve en sonunda kendisini boğanın sırtında buluverdi. Genç kızı sırtına alan boğa hızla koşmaya başladı, denize girerek dalgaların içinde Eorope'nin korku çığlıkları eşliğinde Girit'e kadar yol aldı. Girit'e vardığı vakit orada çınar ağaçlarının gölgesindeki bir su kenarında Zeus ve Europe birlikte oldular. O günden sonra böyle bir aşka tanıklık ettikleri için çınar ağaçları hiçbir mevsim yapraklarını dökmeyerek, ayrıcalık kazandılar. Bazı tradisyonlarda Zeus Europe'yi kaçırmak için kendisi boğa kılığına girmemiş, bunun için Girit Boğası'nı görevlendirmiştir. Girit Boğası Yunan mitolojisinde son derece ihtişamlı ve büyüleyici bir boğa olarak anlatılmaktadır (Grimal 1997; Christou-Papastamatis 1988).

Bu Boğa ile ilgili anlatılan başka bir hikâyede ise, Minos'un denizden çıkacak ilk canlıyı Poseidon'a kurban edeceğini söylediği gün, bu muhteşem boğa suların içinden çıkageldi. Minos, Girit Boğası'nı görünce ona hayran kaldı ve Poseidon'a başka bir boğayı kurban etti. Kandırıldığını anlayan Poseidon bunun üzerine Girit Boğası'nı delirtti. Boğayı delirtmekle de yetinmeyen Poseidon, Minos'un karısı Pasiphae'nin içinde bu boğaya karşı duyacağı karşı konulmaz bir arzu yarattı. İçindeki arzuyu nasıl bastıracağını bilemeyen Pasiphae, Daidalos'tan yardım istedi. Daidalos onun için gerçeğiyle ayırt edilemeyecek kadar kusursuz tahtadan bir düve yaptı ve Pasiphae bu tahta düvenin içine girdi. Düveyi gören azgın boğa onun kusursuzluğundan sahteliğini anlamadı. Böylece Pasiphae arzusunu gerçekleştirerek boğayla ilişkiye girebildi. Bu çiftleşmeden yarı insan yarı boğa olan Minotauros dünyaya geldi. Burnundan alevler çıkardığı söylenen Girit Boğası'nı yakalama görevi Herakles'e verildi. Herakles boğayı yakalamayı başardı ve onu Eurystheus'a teslim etti. Eurystheus Girit Boğası'nı Hera'ya adadı ancak tanrıça boğayı Herakles'e duyduğu saygıdan dolayı kabul etmedi ve onu serbest bıraktı. Bunun üzerine boğanın uzun yollar aşıp Attike'ye vardığı anlatılmaktadır (Grimal 1997; Carpenter 1994).

Zeus bir yılan kılığına girerek Persephone ile birleşti. Bu aşkın meyvesi olarak Zeus'un çok büyük değer verdiği ve hatta kendisinden sonra yerini almasını istediği oğlu Zagreus doğmuştu. Ancak kıskançlık krizlerine giren Hera, titanları Zagreus'u öldürmeleri için görevlendirdi. Titanlardan kaçmak için kılıktan kılığa giren Zagreus en son bir boğa kılığına girmişti ki o an titanlar onu yakalayıp parçalara ayırdılar ve yediler.

Ancak Athena Zagreus'tan kalan son parçayı, delikanlının yüreğini almayı başarmıştı. Athena, oğlunun yüreğini Zeus'a getirince Zeus son bir umutla onu Semele'ye yutturdu ve Semele'yi oracıkta dölledi. Semele altı aylık hamile iken sevgilisi Zeus'tan kendisine tüm tanrısal gücüyle görünmesini istedi ve o kadar ısrar etti ki Zeus dayanamayıp tüm tanrısallığını ona gösterdi ancak Zeus'un yıldırımlarına çarpılan Semele ateş alıp yanmaya başladı. Bunun üzerine Zeus, Semele'nin karnındaki çocuğu çıkararak kendi baldırına dikti. Günü geldiğinde ise oğlu Dionysos'u (şarap tanrısı) baldırından doğurdu (Grimal 1997).

Platon, Atlantislilerle ilgili ilginç bir ritüelden söz eder; Atlantis'li krallar her yıl başkentte toplanarak bir boğa avı düzenlerlerdi. Yakaladıkları boğayı kurban eder ve her bir kral bu kurbanın kanından içerdi. Gece çökünce karanlıkta kurbanın henüz soğumamış küllerinin üzerine, lacivert tören elbiseleri giyinerek otururlar ve birbirlerini bu kurdukları özel mecliste yargılarlardı (Grimal 1997).

Mısır'ın büyük tanrılarından biri olan Osiris'in Mnevis ve Apis boğası adı verilen iki boğayla özdeştirildiği bilinmektedir. Bu iki boğa totemleştirilerek bütün halk tarafından tapınım görüyordu. Bu boğalara büyük bir inançla tapınılır ancak kutsal kitaplarca belirlenen süreden daha fazla yaşamalarına izin verilmezdi. Boğanın öldürülmesi tamamen onun kutsallığına yakışır bir törenle yapılır, boğa kutsal bir suda boğulurdu. Ölen Apis boğalar büyük bir özenle gömülürdü. İsis törenlerinde boğa kurban edilirken tüm inananlar dövünerek yas tutarlardı. Eski Mısır'da boğalar kutsal sayılır ve ancak üzerinde bazı işaretler taşıyan boğalar kurban edilirdi. Rahipler boğaları kontrol ederek kurban edilmeye uygun olanları işaretlerlerdi. Eğer bir kimse işaretli olmayan kutsal bir boğayı kesecek olursa cezası ölüm olurdu (Frazer 1992).

Bugün Portekiz, Meksika, Fransa'nın güneyi, Orta ve Güney Amerika gibi birçok bölgede boğa güreşleri düzenlenmektedir. Ancak boğa güreşi denince akla gelen ilk ülke İspanya'dır. Arena adı verilen bir alanda matador ve boğa arasında gerçekleştirilen güreş, adeta ulusal bir şenlik gibi düzenlenir ve halk tarafından büyük ilgi görür (Hachette).

BOK BÖCEĞİ *(Scarebe).* Dünyanın en değerli ekolojik işçilerinden sayılan bok böcekleri son derece kusursuz bir işleyişle yeryüzündeki dışkıların toprağa taşınarak ortadan kaldırılmasında çok önemli bir rol oynamaktadırlar.

Bok böcekleri Eski Mısır'da kutsal sayılırlardı. Bu böcek güneşin gök-

yüzündeki hareketini sağlayan tanrı Kheper'in başlıca simgesiydi. Tanrı Kheper'in hiyeroglif işareti bir bok böceğidir ve bu hiyeroglifte yeniden doğum anlamına gelmektedir. Mısır inançlarında güneş başlıca rol oynardı. Gündoğumu yeniden doğumun simgesi olarak görülürken güneşin batması ölüm ile ilişkilendirilirdi. Her yeni gün doğan güneşin gün sonunda batışı ölümdür ancak bu bitmeyen bir döngüdür yerin altına giren güneş doğuya doğru çıktığı yolculukta değişir, dönüşür, yenilenir ve yeni bir günle yeniden doğar. İşte bu mısırlıların yeniden doğum inançlarının dayanağıdır. Bok böcekleri de tıpkı güneş gibidirler. Toprak üstünde bulunan dışkıları yuvarlayarak top haline getiren bu böcek bu topu yerin altına iterek burada kendisine bir yuva oluşturur. Bu yuvada oluşan larva bir solucanken daha sonra pupa evresine girerek bir ölü gibi hareketsizleşir ve ardından bu kozadan yeryüzüne yeni bok böceği doğar. Mısırlılar bu dönüşüme duydukları hayranlıkla bok böceklerini güneşin döngüsüyle bir tutarlar. Ayrıca Mısır'da ölülerin mumyalanarak korunmasının, bok böceklerinin pupa evresinden etkilenmeyle ortaya çıktığı sanılmaktadır. İnaçlarına göre ölen kişi de tıpkı yeni doğan güneş ve bok böceği gibi bir pupa evresi geçirir ardından yeniden oluşur ve hayat bulur. Bu taptaze bir ikinci yaşamdır. Bu inançtan ötürü bir ölü mumyalanırken kalbini korumak amacıyla bedeninin bu kısmına "kalp bok böceği" adı verilen yeniden doğumun simgesini koyuyorlardı. Eski Mısır'da bok böceği şeklinde muskalar ve mühürler kullanılmaktaydı. Bunlara Scarebeus Sacer denilmekteydi. Ayrıca Mısırlı rahipler bok böceklerinde yumurtayı erkeğin yaptığı ve dolayısıyla yeni yaşamı erkeğin verdiğine inanırlardı (Özer 1997)

Çingene mitolojisinde Minceskre adında bir hastalık cinin varlığından söz edilir; bir gün Melalo, kardeşlerinin sürekli olarak artarak ailelerinin büyüdüğünü fark edince annesine dokuz gün boyunca bir gübre yığınının içinde yatmasını öğütler ve burada annesine bir uyku salar. Bu uyku esnasında bok böceği annenin içine girerek Minceskre'nin dünyaya gelmesine yol açar. Kadının bacak arasından gelen anlamındaki Minceskre, insanlara kötü tuzaklar kurarak çoğalmalarına engel olur (Berger 2000).

BÜLBÜL. Trakyalı ünlü bir şair olan Thamyris aynı zamanda yetenekli bir şarkıcıydı ve çok güzel lir çalardı. Bu delikanlının yeteneklerinin yanı sıra göz kamaştırıcı fiziği, kusursuz sayılabilecek bir güzelliği vardı. Bu özellikleriyle halk arasında büyük beğeni toplayan genç sanatkâr, kral olmuştu. Çevresin-

dekilerin yoğun ilgisinden kendini kaybeden Thamyris şımarıklığa kapılarak ilham perilerine (Musalar) meydan okudu. Onları bir müsabakada yenerek emri altına alabileceğini düşünüyordu. Sonuçta bir fani olan Thamyris'in gücü ilham perilerini geçmeye yetmeyince, Thamyris güzelliği de dahil olmak üzere tüm yeteneklerini o anda kaybetti. Efsaneye göre Thamyris'in tüm kaybettikleri ve ruhu bir bülbüle geçti. O günden sonra bülbül, bahar akşamlarında insanları kendisine hayran bırakacak güzellikte şakımayı sürdürdü (Grimal 1997).

Yunan mitolojisinde bir başka bülbül efsanesi ise Philomela adındaki genç kıza aittir. Atina kralı Pandion'un iki kızı vardı. Bunlardan biri Philomela diğeri ise Prokne'ydi. Pandion kızlarından Prokne'yi Thrakyalı Tereus'la evlendirdi Başlangıçta mutlu bir evliliği olan çiftin Itys adında bir de oğulları oldu. Ancak bir süre sonra Prokne kız kardeşinin hasretiyle yanıp tutuşunca kocasına yalvararak ondan kardeşini bulup getirmesini istedi. Bu amaçla Atina'ya giden Tereus, Pandion'a türlü sözler vererek gözü gibi sevdiği kızını emanet aldı. Ancak Tereus güzeller güzeli Philomela'nın çekiciliğinden fazlasıyla etkilenmişti ve aklından şeytanlıklar geçiriyordu. Yarı yolda genç kızı bir ormana götürerek burada kötü emellerine ulaşan Tereus suçunu gizlemek için perişan hale getirdiği genç Philomela'nın dilini kesti. Daha sonra karısına yaptığı ihaneti, Pandion'a verdiği sözleri unutarak ülkesine ulaştı ve Prokne'ye yalan söyleyerek kardeşinin öldüğünü haberledi. Aldığı bu korkunç haberle dünyası başına yıkılan genç kadın yasa boğuldu ve adeta o da kardeşiyle beraber öldü. Aradan geçen koca bir yılda zavallı Philomela, Tereus'un muhafızlarının bekçiliğinde bir kulübede hapis hayatı yaşıyordu. Sürekli olarak ağlayan genç kızın kelimeleri artık gözyaşları olmuştu. Ancak bir gün Philomela bir fırsat yakaladı ve başına gelenleri bir bez parçasına yazarak, bir hizmetçi kadının yardımıyla ablasına ulaştırdı. Kardeşinin yazdıklarını okuyan Prokne korkunç bir acı ve bunun yanında tarif edilemez bir öfke duyuyordu. Hemen kılık değiştirerek kardeşini kurtaran Prokne, onu yanına alarak gizledi. Philomela ablasının yüzüne bakmaya utanıyor, konuşamadığı için suçsuzluğunu açıklayamıyordu ama kardeşinin masumluğundan emin olan Prokne, ona bu iğrenç oyunu oynayan kocasından tiksiniyor ve intikam hırsı içinde çıldırıyordu. Hem aldatılan bir kadın olarak yüreği incinmiş hem de kızı gibi sevdiği biricik kardeşine yapılan işkence karşısında öfkeden deliye dönmüştü. Prokne, bu hisler içinde Tereus'u

öldürmeye karar vermişken aklına çok daha acımasız bir intikam geldi. Düşündüğü şey belki bir annenin asla yapamayacağı bir şeydi ama kız kardeşinin intikamını almaktan başka bir şey düşünemez olmuştu. Tüm öfkesiyle Tereus'la evliliğinin meyvesi olan oğluna yaklaşarak kendi canından olan oğlu İtys'i öldürdü. Artık tamamen gözü dönen acılı kadın Itys'in etlerinden bir yemek yaparak hiçbir şey olmamış gibi kocası Tereus'a özel bir sofra hazırladı. Tereus yalanının açığa çıktığından habersiz keyif içinde yemeğini yedi. Ancak o anda kızkardeşi Philomela'yı Tereus'un karşısına diken Prokne, onun şaşkın ve korkmuş bakışları karşısında oğlunu yediğini büyük bir zevkle duyurdu. O anda kendini yerden yere vurarak oğlunu midesine indirdiğine yanan Tereus iki kız kardeşi kovalamaya başladı. Kızlar adeta kanatlanırmışçasına kaçıyorlardı. Gerçekten de tanrılar bu kardeşlere acıyarak onları kuşa çevirmişti. Güzeller güzeli Philomela bir bülbül, ablası Prokne kırlangıç, Tereus tarlakuşu, masum Itys de saka kuşuna dönüşmüştü. İşte bu yüzden bülbül daima gizli saklı koruluklarda güzel sesiyle hüzünlü şarkılar söyler derdiyle tüm dinleyenlerin yüreğini derinden etkiler (Can 1994). Ayrıca bu mitosla oldukça benzer bir başka mitos kahramanı Aedon tanrılar tarafından bülbüle dönüştürülmüştür(Bu mitos için bkz. Çavuşkuşu maddesi).

Ç

ÇAVUŞKUŞU. Birçok kültürde yer alan Simurg mitosunda Simurg'u aramaya giden kuşlara kılavuzluk eden kuş çavuşkuşu bir diğer ismi ile hüthüt kuşudur. Bu kuş söylediği güzel şarkılarla kendisini takip eden kuşlara güç ve cesaret verirdi (Bkz. Anka kuşu).

Yunan söylencelerinde Aedon ve Polytekhnos adında çok mutlu bir çiftten bahsedilir. Söylenceye göre bu çiftin mutlu evliliklerinden Itys adında bir de oğulları olur. Ancak bu çiftin mutlulukları tanrılara yaptıkları bir saygısızlıkla son bulmuştur. Buna göre Aedon ve Polytekhnos kendi saadetlerinin Zeus ve Hera'nınkinden daha üstün olduğunu söyleme gafletinde bulunurlar. Bu kıyaslama Hera'yı öylesine kıskandırır ki tanrıça Nifak tanrısı Eris'i görevlendirerek, bu mutluluğu sonlandıracak bir plan yapar. Eris, Aedon ve Polytekhnos'un içini hayatlarını zehre dönüştürecek rekabet hırsıyla doldurur. Bu hırs karı kocanın her işi yarışa döndürmesine sebep olur. Bu yarışlardan birinde Aedon bir kumaş dokumaya, Polytekhnos ise bir savaş arabası yapmaya başlar ve hangisi daha önce bitirirse kaybeden diğerine bir hizmetkâr satın alacaktır. Hera 'nın isteğiyle yarışı Aedon kazanır. Yenilgiyi hazmedemeyen Polytekhnos'un içine şeytan girmiştir artık. Karısına bir hile yapmaya böylece kaybetmenin intikamını almaya karar verir. Polytekhnos, Miletos'a giderek kayınbabası Pandareos'tan baldızı Khelidon'u ablasını ziyarete götürmek vaadiyle teslim alır ve genç kıza tecavüz ederek saçlarını keser, üzerine köle kıyafetleri giydirir. Artık eski haliyle alakası kalmayan Khelidon'u Aedon'a yeni kölesi diye tanıtır. Kardeşini bu halde tanımayan Aedon hiç bir şeyden şüphelenmemiştir. Ancak bir gün Khelidon'un bir çeşme başında başından geçenleri suya anlatıp ağladığını duyan Aeron her şeyi öğrenmiş olur. O da intikam olarak oğulları Itys'i kesip etlerinden bir yemek yapar ve Polytekhnos'a yedirir. Sonra kardeşi Khelidon'la beraber Miletos'a kaçıp her şeyi ba-

balarına anlatırlar. Yediği yemeğin oğlu olduğunu öğrenen Polytekhnos öfkesinden deliye dönerek karısının ve baldızının peşine düşer. Ne var ki yolda kayınbabasının askerlerinin tuzağına yakalanır. Askerler Polytekhnos'u bağlayıp bala bularlar ve bir çayırlığın ortasına bırakırlar. Bir anda çevredeki tüm sinekler balın izini bulup Polytekhnos'un başına toplanır. Duyduğu onca öfkeye rağmen kocasının sineklerden rahatsız olmasına içi acıyan Aedon sinekleri kovunca babası ve ağabeyleri onu öldürmek isterler. Tanrılar bu parçalanmış ve harap olmuş ailenin durumuna acıyarak onları birer kuşa çevirirler. Böylece Aedon bir bülbüle, annesi Harmothoe bahrikuşuna, babası Pandareos deniz kartalına, Khelidon kırlangıca, Polytekhnos yeşil bir ağaçkakana ve Aedon'un abisi ise çavuşkuşuna dönüşmüştür (Grimal 1997). Bu mitos daha önce anlatılmış olan Tereus ile Prokne'nin hikâyesine oldukça benzemektedir. Tereus ile Prokne mitosunda da Tereus tanrılar tarafından bir çavuşkuşuna dönüştürülmüştür (Bknz. Bülbül maddesi).

ÇAYLAK. Yunan mitolojisinde Apollon'a atfedilen hayvanlardan biri de çaylak kuşudur. İnsan ile vahşi bir hayvan arasında, korkunç görünümlü bir yaratık olan Typhon bir gün gökyüzüne saldırır. Gözlerinden ateşler saçan, kanatlı bu devin ellerinde yüz dragon kafası bulunuyordu ve bedeninin alt kısmı engerek yılanlarından oluşmaktaydı. Dev gibi uzun boylu olan bu cinin, başı yıldızlara değin ulaşıyor, kollarının genişliği biri batıya biri doğuya değecek kadar uzayabiliyordu. İşte bu yaratığın gazabından korkan tanrılar kılık değiştirerek Mısır'da bir çöle sığındılar. Bu tanrılardan Apollon, Typhon'dan saklanmak için çaylak kuşuna dönüşmüştür (Grimal 1997).

Bu kuşla ilgili söylencelerden birisi de ismi nar anlamına gelen bir genç kız olan Side ile ilgilidir. Bu kız babasının sürekli olarak kötü niyetlerle kendisini takip etmesinden sıkılarak çareyi intihar etmekte bulmuştu. Annesinin mezarı üzerinde canına kıyan Side'nin akan kanından nar ağacı oluşmuştur. Bu olaydan sonra tanrılar Side'nin zalim babasını çaylak kuşuna dönüştürürler. Bu sebeple bu kuş hiçbir şekilde nar ağacının üzerine konmazmış (Grimal 1997).

d

DALGIÇ KUŞU. Antheus ve Boulis'in oğlu olan Aigypios'un, Timandra isminde dul ve çocuklu bir sevgilisi vardı. Ancak bu aşk Timandra'nın genç oğlu Neophron tarafından hazmedilemiyordu. Annesini kıskanan Neophron, Aigypios'a tuzak kurup Timandra zannederek kendi öz annesiyle ilişkiye girmesine yol açtı. Ne var ki Aigypios'un annesi Boulis oğlunun bu iğrenç davranışı yüzünden öfkeye kapıldı ve onun gözlerini oymak üzereyken tanrılar bu aileye acıyarak onları birer kuşa dönüştürdü. Buna göre Aigypios ve Neophron akbaba olurken, Timandra baştankara, Boulis ise sadece balık, yılan ve kuş gözüyle beslenen dalgıç kuşuna dönüştü (Grimal 1997).

Rüzgârlar kralı Ailolos'un kızı olan Alkyone Sabahyıldızı'nın oğlu Keyk'le evlenerek çok mutlu bir yuva kurmuştu. Bu genç çift öylesine iyi anlaşıyorlardı ki kendilerini Zeus ve Hera ile kıyaslama gafletinde bulunmuşlardı. Bu duruma öfkelenen tanrılar Keyk'i dalgıç kuşu, Alkyone'yi de bahri kuşuna dönüştürdüler. Alkyone kocasına yakın olmak istediğinden yuvasını deniz kenarına yapmıştı ancak azgın dalgalar yuvayı yıkıp harap ediyorlardı. Alkyone'nin bu haline acıyan Zeus, onun kuluçkaya yattığı kış gündönümünden yedi gün öncesinde ve yedi gün sonrasında rüzgârların sakin esmesini emretti. İşte bu sebepten bu dönemdeki fırtınasız günlere "Bahri Günleri" denmektedir (Grimal 1997).

Bir başka söylencede ünlü Troya kralı Priamos ile Arisbe'nin oğulları olarak dünyaya gelen Aisakos rüyaları yorumlayabilecek bir yeteneğe sahipti. Hekabe Paris'e hamileyken rüyasında, Troya şehrinin yanıp kül olmasına sebep olacak bir meşale doğurduğunu gördü. Bu rüyayı Aissakos, Hekabe'den doğacak çocuk Troya'nın yıkımına yol açacak diye yorumladı ve onlara doğar doğmaz bu çocuğu öldürmelerini öğütledi. Bu olayın üstünden çok geçmeden Aisakos'un çok sevdiği karısını bir yılan sokunca, zavallı kadın zehirlenerek can verdi. Aisakos da karı-

sının acısına dayanamayarak kendisini denize attı. Ancak buna acıyan tanrıça Thetis onu bir dalgıç kuşuna dönüştürerek kurtardı (Grimal 1997). Bu mitin bir başka versiyonunda ise Aisakos bir su perisi olan Hespia'ya âşık olur ve onu kovalarken Hespia bir yılan tarafından sokularak ölür. Hespia'nın ölümünden kendini suçlu tutan Aisakos dayanamayıp ölmek amacıyla denize atlar ancak ölmeyip bir karabatak veya dalgıç kuşu olmuştur (Hançerlioğlu 1993).

Orta Asya ve Sibirya bölgelerinde hayvanların davranışları insanlar tarafından dikkatle incelenerek günlük hayata dair ipuçlarına dönüştürülürdü. Yakutlarda, dalgıç kuşu yağmurun habercisi olarak görülmekteydi. Ayrıca Yakut Şamanlarının yardım aldığı ruhlar arasında dalgıç kuşu

başta gelmekteydi (Roux 2005).

DEVE. Deve, yeryüzünün en zorlu iklimlerinden biri olan çöl ortamlarında, kurak topraklarda yaşayan nadide bir hayvandır. Develerin her türlü zorluğa karşı dayanabilen güçlü bir metabolizmaları vardır. Oldukça uzun süre susuz kalabilen nadir canlılardan biri olan deve hem aşırı sıcaklara hem de sert soğuklara karşı dayanıklıdır. Geçmişte çöllerde geçen zorlu yolculuklarda insanların en büyük yardımcısı olan bu hayvanlar günümüzde de aynı coğrafyalarda hayatı kolaylaştıran önemli bir rol oynarlar.

Devenin bu muazzam yapısı Kuran-ı Kerim'de Allah'ın yaratıcı gücünün bir simgesi olarak yer almıştır. Ayrıca deve İslam'da eğitilmiş nefsin bir simgesi olarak görülür (Schimmel 2004). "*İnsanlar devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseldiğine, dağların nasıl yükseldiğine, yeryüzünün nasıl yayıldığına bir bakmazlar mı?*" (Gaşiye Sûresi 17-20)

Berberiler, deveyi tabuta benzetirler ve rüyada deve görmenin ölüme alamet ettiğine inanırlar. Deve aynı zamanda zamanı da simgeler ve bu sebeple rüyasında deveye binen kişi iyi beklentiler içinde olmalıdır, çünkü rüya kişinin zamana hükmedebildiği anlamını taşımaktadır. Ayrıca devenin dilbilgisel olarak cemel olarak geçmesinden hareketle güzellik anlamına geldiği yani cemal demek olduğu sonucu çıkartılmıştır (Schimmel 2005).

DEVEKUŞU. Devekuşları oldukça iri yapıları ve uçamayışları dikkate alındığında son derece ilginç hayvanlardır. Ancak devekuşları ile ilgili asıl ilginç olan özellik aralarında yaşanan kıyasıya yavru çalma yarışıdır. Devekuşları üstün zekâlarını bu davranışlarıyla kanıtlamaktadırlar. Dişi bir deve kuşu başkalarının yavrularını çalarak onları bir anlamda evlat edinir. Bu sayede yuvadaki yavru sayısı artmış olacaktır ve dolayısıyla yırtıcı kuşlar gibi tehlikeler söz konusu olduğunda kendi yavruları kalabalık içerisinde daha güvende olacak ve kaybetme riski daha da azalacaktır (Dawkins 1999).

Müslümanlığı kabul etmiş Türklerde geçmişten getirilen Şamanizmin izleri pek çok yerde görülmektedir. Bektaşilerde de dervişlerin ibadet için zaman zaman hayvanları kullandıkları bilinmektedir. Hacı Bektaş

Veli'nin öğrencisi olan Barak Baba ve öğrencileri iki boynuzu olan keçeden başlıklar giyerek çeşitli çalgılar çalarlardı. Barak Baba'nın yabani bir devekuşuna binerek çığlıklar eşliğinde kendisine saldıran kaplanı avladığı anlatılmaktadır (Roux 2005).

Farsçada devekuşu *nu'ame* veya *ni'me* olarak geçer ve bu iyilik, lütuf ve ihsana karşılık gelmektedir (Schimmel 2005).

DOMUZ. Domuzun, pis olduğu gerekçesiyle etinin yenmesi İslam dininde ve Yahudilikte yasaklanmıştır ve bu kutsal kitaplarda önemle vurgulanmıştır.(bkz. Kuran-ı Kerim Bakara Sûresi173, Maide Sûresi 3 ve 60, En'am Sûresi 145, Nahl Sûresi 115.) (bkz Eski Ahit Levililer 11:7, Yasanın Tekrarı 14:8, Yeşaya 65:4, 66:3, 66:17.)

İncil'de ise domuz haram kılınmamıştır ancak domuzla ilgili ilginç bir atasözü yer almaktadır. Petrus'un 2. mektubunda 2:22'de geçen bu söz: "*Köpek kusmuğuna geri gider ve domuz yıkandıktan sonra çamurda yuvarlanır*" şeklindedir.

Tevrat'ta ise şöyle bir söze yer verilmiştir; "*Domuzun burnunda altın halka ne ise, anlayışı olmayan güzel kadın da öyledir.*"(Süleyman'ın Meselleri 11:22)

Ayrıca Kuran'da insanların nasıl öldülerse öyle dirilecekleri söylenir ve bu sebepten Allah'ın birliğini kabul etmeyen kâfirlerin domuz görünümünde yeniden dirilecekleri anlatılmaktadır. Almanca'da da geçen bir deyim olan "*incileri domuzların önüne atmak*" İslam geleneğinde de yer alır. Bu söz "*hak etmeyen bir kişiye hikmet öğretmek*" anlamında yorumlanır (Schimmel 2005).

Domuzun bu iki dinde haram sayılmasında gerekçe olarak pisliğinin gösterilmesi Antropolog Marvin Harris için yetersiz bir sebep olarak görülmektedir. Harris'e göre dünyada çobansal göçebeliğin yaygın olduğu coğrafyalar sulu tarım yapılamadığı, ormandan yoksun çorak çayırlar ve tepelerden oluşmaktadır. Bu sebeple burada evcilleştirilen hayvanlar geviş getirenler olarak bilinen koyun, inek ve keçi türevi hayvanlardır. Geviş getiren bu hayvanlar midelerinden önce bulunan torbaları sayesinde selülozdan oluşan otları ve çayır çimenlerini kolaylıkla hazmedebilirler. Ancak domuz geviş getirebilen bir hayvan değildir ve her şeyi yiyebilmesine karşın tüm hayatını çayırlarda otlayarak geçiremez. Onun için meyveler, kabuklu yemişler ve en önemlisi de tahıl taneleri vazgeçilmez tatlardır ve onları yemekten alıkonulamaz. Bu, domuzu tarımın zaten bin bir zorlukla yapıldığı ve tarımsal besinlerin insanlara bile güçlükle yetiştiği bu coğrafyalarda insanın rakibi kı-

lar. Üstelik hiçbir çoban güdülemeyen ve süt bile vermeyen bu hayvanı sürüsüne katmak istemez. Harris'e göre bir başka önemli etken de özellikle Kuran'ın ve Tevrat'ın ilk yayıldığı topraklarda, Necef'in ve Ürdün vadisinin sıcak iklim koşullarında domuzun yaşamasının hayli güç olmasıdır. Bir domuz 32 C°'nin üzerinde doğrudan güneş altında kalırsa ölür oysa bu bölgelerin ikliminde yaz aylarında sıcaklık çoğu zaman 35 C°'yi geçer. Domuz diğer hayvanlar gibi terleyemez. Terlemek vücut ısısını dengede tutan bir özelliktir. Bedenini terleyerek dengede tutamayan domuz çamur içinde yuvarlanarak bu sorununu giderir ancak çamur bulunmayan ve sıcaklığın 29 C°'yi geçtiği ahırlarda her yeri dışkısıyla doldurur ve bunun içine yatarak serinlemek durumunda kalır. İşte Harris'in iddialarına göre domuza pis denmesi Orta Doğu'nun iklimsel koşullarının onu zorunlu olarak pisliğe itmesinden kaynaklanmaktadır. Koyun, keçi ve inek gibi hayvanlar bu koşullara kolayca uyum sağlayabilmektedir. Bu da gösteriyor ki koyun ve keçinin Orta Doğu'da MÖ 9000'lerde evcilleştirilen ilk hayvanlar olmasına karşın domuzun bundan 2000 yıl kadar geç evcilleştirilmesi tesadüf

sayılamayacak bir sonuçtur (Haris 1994;1995).

Domuz ilk olarak Çin ve Batı Asya'da MÖ 8000'lerde evcilleştirilmiştir (Diamond 2002).

Domuzun bazı kültürlerde sevilmediği bilinen bir gerçektir ancak buna karşın birçok kültürde de sevilen hatta kutsal anlamlar yüklenen bir hayvan olmuştur. Kuzey Avrupa halkları arasında tarım kültüründe tahıl ruhu inanışı yaygındır ve çoğu zaman tahıl ruhunu bir hayvan şeklinde tasavvur etmişlerdir. Domuz da bu hayvanlardan başlıcasıdır. İsveç ve Danimarka'da Yule (Noel) domuzu adı verilen domuz şekli verilmiş bir ekmek pişirilir. Bu ekmek hasatın son tahıllarından yapılır ve Noel boyunca masada durur. Çoğu zaman iyi bir hasat almak beklentisiyle bahara kadar saklanarak ekim zamanında bir kısmı tohuma karıştırılarak toprağa katılır, kalan kısım ise sabancıya ve hayvanlarına yedirilir. Ayrıca daha eskilerde Noel zamanı domuz kurban etmenin yaygın olduğu bilinmektedir. Zamanla bu gelenek temsili bir şekle bürünmüştür; deri içine sarılıp dolanan bir adam, ağzında tuttuğu saplarla domuz taklidi yapar bir kadın da onu kurban ediyormuş gibi davranarak geleneği yerine getirirlerdi. Bu coğrafyalarda benzer pek çok tören ve oyunla hasadın bereketli geçmesi adına domuz önem kazanmıştır. Domuz şeklinde yapılan köfteler ya da domuz kılığına giren insanlar hep bu geleneğin parçalarıdır. Tahıl ruhu inanışı mitolojide tarım tanrıçası Demeter'in domuz olarak anılmasına yol açmıştır ki Demeter domuzu kutsal saymaktadır. Demeter adına düzenlenen bir şenlik olan Thesmophoria ekim ayında yalnızca kadınların katıldığı dinsel bir törendir. Bu törenlerde Demeter'in kızı Persephone'nin kaçırılıp yeraltına inişi üzüntüyle temsil edilirken anne kızın kavuşması yani baharın gelip hasatın başlaması sevinçle kutlanıyordu. Ayrıca Demeter ve Persephone'nin olduğuna inanılan mağara ve mahzenlere bu törenler sırasında domuz etleri atılıyordu. İnanışa göre bu mağaraları koruyan yılanlar bu etlerle besleniyorlardı (Frazer 1992).

Demeter ve kızı Persephone birbirlerine aşırı düşkünlerdir, bu sebeple aslında bir bedenmişcesine algılanırlar. Söylenceye göre Zeus ve Demeter'in kızı olan Persephone'ye yer altındaki ölüler ülkesinin tanrısı olan amcası Hades âşık olur. Annesi ile birlikte çok mutlu bir hayat yaşayan güzel Persephone yemyeşil kırlarda gezip eğlenmeyi çok sever. Yine böyle bir günde Persephone nergis toplarken aniden toprak yarılır ve Hades Persephone'yi gizlice yeraltına kaçırır. Persephone yeraltına doğru kayarken bir çığlık

koparmış ve çok uzaklardan gelen bu çığlığı annesi Demeter yüreğinde hissederek derin bir kaygıya kapılmıştır. Hemen kızını aramaya koyulan Demeter, onu hiçbir yerde bulamayınca deliye döner. Persephone'nin kaçırıldığını kimseler görmemiş ama olanlara yalnız güneş şahit olmuştur. Güneş tanrıçanın acılanmasına dayanamayarak ona gördüklerini anlatınca Demeter büyük bir öfkeye kapılarak bir daha gökyüzüne çıkmamaya ve tanrıçalık görevini yapmamaya ant içer. Ancak bu durum dünyanın neredeyse sonuna sebep olmuştur; Demeter'in küslüğüyle buğdaylar yeşermez, ekinler boynunu büker ve yeryüzü büyük bir kıtlığın eşiğine gelir. Bu duruma bir dur demek zorunda olan Zeus, kardeşi Hades'ten kızını geri vermesini ister. Ancak Persephone yeraltındayken Hades'in ona sunduğu nar tanesini aldanarak yemiştir. Yasalara göre ölüm yiyeceğini yediği için artık orada kalmaya mahkûm olmuştur. Yine de bir çözüm bulmak şart olduğundan Zeus ve Hades aralarında bir anlaşma yaparlar. Buna göre Demeter gökyüzüne çıkarak görevini sürdürecek, kızı Persephone de yılın yarısını yeryüzüne çıkarak annesinin yanında geçirecektir. Persephone'nin ilkbaharda yeryüzüne çıkışı toprağı neşelendirir ekinler coşar yaşam berekete kavuşur ancak Persephone'nin yeraltına indiği ekim ayından itibaren altı ay kış olur toprak ekin vermez (Grimal 1997).

Adonis masalı olarak yayılmış ünlü bir söylencede Suriye kralı Teias'ın Myrra ya da Smyrna adında bir kızı olmuştur. Ancak Myrra'nın annesi kendisini Aphrodite'den daha güzel bulup böbürlenince Aphpodite, öfkelenerek intikam almak amacıyla Myrra'nın içine babasına karşı duyacağı bir istek aşılamıştı. Bunun üzerine Myrra babası Tesias'ı kandırarak onunla on iki gece boyunca cinsel ilişkiye girer. On ikinci gece Tesias kızının oyununu fark eder ve öfkeden deliye dönerek eline bıçağı kaptığı gibi kendisine bu iğrenç oyunu oynayan kızını öldürmek için kovalamaya başlar. Myrra korkudan tanrılara sığınınca tanrılar ona acır ve onu bir mürrüsafi ağacına dönüştürürler. On ay sonra bir yaban domuzu ağacın kabuğunu keskin dişleriyle kırar ve içinden bir bebek dünyaya gözlerini açar. Adonis adındaki bu bebek öylesine güzeldir ki onu gören Aphrodite hayran olur ve gizlice bebeği Persephone'ye vererek onu kendisi için büyütmesini ister. Ancak Aphrodite, Adonis'i almaya geldiğinde ona iyice bağlanan Persephone çocuğu vermeyi reddeder. İki tanrıça Adonis için büyük bir kavgaya tutuşurlar ve sonunda Zeus aralarına girip onları uzlaştırır. Yaptıkları anlaşmayla Adonis yılın dört ayını Persephone'yle, dört

ayını Aphrodite'yle kalan dört ayı da dilediği yerde geçirecektir. Adonis serbest olduğu dönemlerde ise Aphrodite'nin yanında kalmayı seçmiştir. Tanrıçanın aşığı olan Ares, Adonis'in başına bir bela açmış ve yakışıklı Adonis bir av sırasında yabandomuzu saldırısıyla hayatını kaybetmiştir. Adonis'in feryatlarını duyan Aphrodite, ormanda ona ulaşmak için koşarken ayağına bir diken batar, tanrıçanın akan kanlarından tüm güller kırmızıya dönüşür. Domuzun darbeleriyle Adonis'in bedeninden fışkıran kanların düştüğü yerden de dağ laleleri (Manisa lalesi) oluşmuştur (Grimal 1997). Bu efsaneyle birlikte Adonis kültü Akdenizin pek çok yerine hızla yayılmıştır.

Suriye'de domuz kutsal sayılırdı. Hierapolis'te kutsal mekânlarda domuz kurban etmek kesinlikle yasaktı ve bir domuza dokunan kişinin gün boyu kirli kalacağına inanılırdı. Aslında Eski Mısır'da da durum buradan çok farklı değildir. Mısırlılar içinde bir domuza dokunan kişi kirlenmiş sayılırdı ve arınmak için kendini nehre atmak zorunda kalırdı. Aynı zamanda domuz sütü içen kişinin cüzam olacağına inanılırdı. Ayrıca bu bölgede bir tek domuz çobanlarının tapınaklara girmesine izin verilmezdi. Domuz çobanları kendi aralarında evlilikler kurmak zorundaydılar çünkü kimse onlardan kız almaz veya onlara kızını vermezdi. Tüm bunlara karşın Mısır'da yılda sadece bir kez tanrıları Osiris'e domuz kurban ederler ve normalde yasak olmasına karşın sadece bir defalığına kurban edilen hayvanın etinden yerlerdi (Frazer 1992).

Yunan mitolojisinde adına pek çok mitos anlatılan kahraman Orpheus' un mezarı ile ilgili ilginç bir kehanet vardır. Bir gün bir kâhin Orpheus'un Leibethra'daki mezarındaki kemikleri gün görecek olursa şehrin bir domuz tarafından yerle bir edileceğini duyurmuştu. O anda bu kehanete kimse inanmamış bir domuzun koskoca bir şehri yerle bir etmesi olanaksız görülmüştü. Ancak bir yaz günü bir çoban, Orpheus'un mezarı başında onun muhteşem ezgili ilahilerinden söylemeye başladı. Bunu duyan herkes işini gücünü bırakıp mezarın başında toplanınca aniden izdiham oluştu ve alana sığmayan kalabalık birbirini itmeye başlayınca anıt mezarın devasa direkleri kırıldı ve Orpheus'un lahdi çatlayarak kemikleri gün yüzüne çıktı. İşte bunu izleyen gece korkunç bir fırtına çıktı ve şehrin kenarında yer alan, adı domuz anlamına gelen Sys Irmağı taşarak kentteki birçok değerli anıta ve yapıya zarar verdi. Böylece mecazi anlamda da olsa kehanet gerçekleşmiş oldu (Grimal 1997).

İtalya açıklarındaki Aia adasında yaşayan Kirke adlı güzel bir büyü-

cü vardı. Bu büyücüden Odysseia efsanesinde de bahsedilmektedir. Odysseus yolculuğu sırasında Kirke'nin adasında mola vermiş ve bir süre adamlarıyla onun sarayında konaklamıştı. Bu sırada Daunialılar'ın kralı olan Kalkhos Kirke'ye âşık olmuş ancak Kirke gönlünü Odysseus'a kaptırdığı için Kalkhos'un aşk teklifini reddetmişti. Buna rağmen ısrarcı tutumundan vazgeçmeyen Kalkhos sonunda büyücü kadın tarafından bir domuza çevrilerek ahırına kapatılmıştı. Daha sonra krallarını merak ederek adaya gelen Daunialı askerler Kirke ile bir anlaşma yaparak Kalkhos'u kurtardılar. Kirke Kalkhos'u domuz halinden çıkarıp tekrar eski haline bir daha adasına ayak basmaması şartı ile geri getirdi. Kirke çoğunlukla konuklarına sunduğu enfes tadtaki büyülü yiyeceklerle onları kendi mizaçlarına en uygun hayvana dönüştürürdü. Odysseus ve askerleri de onun adasına ilk geldiklerinde aynı tuzağa düşmüşlerdi. Aia adasına gemilerini yanaştıran Odysseus askerlerini etrafı kolaçan etmeleri için tepeye göndermişti. Burada Kirke'nin sarayını bulan askerler onun misafirperverliğine aldanarak tıka basa yiyip içince hepsi birer hayvana dönüştüler. Bu olanları öğrenen Odysseus askerlerini Kirke'nin elinden kurtarmak amacıyla sarayın yolunu tutmuş, bu sırada Hermes'ten de bir sihir öğrenmişti. Hermes'in verdiği "moly" adındaki sihirli bitkiyi büyücünün kendisine sunduğu yemeklere atınca Odyssseus'a hiçbir büyü işlememişti. Bu durum karşısında şaşkına dönen Kirke, Odysseus'un gücünden korkarak geri çekilmiş ve askerlerini normale çevirerek yola gelmişti. Ardından da gerçek bir misafirperverlikle onları sarayında uzun süre ağırlamıştı. (Grimal 1997; Rosenberg 1994).

Nias adasında rahip hastalıklarla mücadele ederken ataların ruhunu temsil ettiği düşünülen tahta putlar yapardı. Bu tahta putlara adu adı verilirdi. Her hastalığa uygun bir adu yapılabilirdi. Büyük hastalıklarda çok fazla tahta kullanılması gerekiyordu. Adu yoluyla hastalık pek çok şekilde kovulabiliyordu. Bunlardan birisi de yavru bir domuzun hasta olan kişiyle temas ettirilmesi şeklinde gerçekleşiyordu. Hastadan hastalığı alan yavru domuz kesiliyor ve kanı aduya sürülerek şifa dileniyordu (Rivers 2001).

Yeni Gine'de Bismarc dağlarında yaşayan Maring kabilesi domuz sevenler olarak tanınmaktadırlar. Maring klanları ortalama her on yılda bir "Kaiko" adı verilen bir domuz şöleni düzenlerler. Kabilenin inançlarında ve sosyal yaşamında oldukça büyük önem taşıyan bu şölen yaklaşık bir yıl kadar sürmektedir. Düzenlenen şölene her birey büyük

bir özenle hazırlanır. Deniz kabuklarından ve çeşitli hayvanlardan yapılan takılarla süslenilir. Kadın erkek herkes yüzünü rengârenk boyalarla boyarlar. Güzel yapraklardan kostümler kuşanırlar. Başlarına kartal ve papağan tüylerinden yapılmış bir taç takarlar ve tacın ortasına içi doldurulmuş bir cennet kuşu yerleştirirler. Herkes en ihtişamlı cennet kuşunu bulup başında sergileme arzusu içindedir. Tüm bu uğraşların en önemli sebebi Kaiko'nun klan üyelerinin yakınlaşmaları ve gönül ilişkilerini geliştirdikleri en uygun ortam olmasıdır. Kaiko şöleni sona eren bir klan diğer bir klanla çatışma başlatır. Başlatılan bu savaş sırasında ataların memnun edilmesi için sürekli domuz kurban edilir. Ancak hem Kaiko sırasında hem de savaş sırasında o kadar çok domuz öldürülür ki bir süre sonra klanın sahip olduğu domuz sayısı atalarını memnun edemeyecek yetersizliğe ulaşır. Bu durumda savaşa derhal son verilir ve rakip iki klan erkekleri, kutsal alanlara giderek "rumbim" olarak bilinen küçük fidanlardan dikerler ve atalarının önünde toprak üstünde bu fidanlar olduğu sürece savaş olmayacağını duyururlar. Maringlerde, domuzları büyütmek ve beslemek kadınların görevidir. Kadınlar için oldukça zor olan bu uğraş, Kaiko zamanını dört gözle beklemelerine yol açar. Bir sonraki Kaiko'ya kadar yeterli sayıda domuza ulaşmak için onları besleyecek yer elması vb. ürünü toprağa eker, biçer, domuzları besler ve bakımlarıyla yakından ilgilenirler, her yere kilolarca ağırlıkta domuzlarla birlikte hareket etmek zorunda kalırlar ve onları tıpkı bir köpek gibi eğitirler. Domuzları çok seven bu kabile Kaiko şölenlerinde neredeyse bir yıl boyunca verilen ziyafetlerde midelerini tıka basa domuz etiyle doldurmaktan büyük keyif alırlar (Harris 1994).

Pirenelerde anlatılan bir masalda jambonun nasıl keşfedildiğine dair (kara)mizahi bir hikâye canlandırılmıştı. Günün birinde bir domuz tuz madeninden çıkan bir dereye dengesini kaybedip düşmüş ve zavallıcık boğularak ölmüş. Aradan birkaç gün geçince köylüler domuzu bulmuşlar ve tuzlu suda korunduğunu fark ederek yemeye karar vermişler. Uzun süredir tuz içinde beklemiş olan domuzun etini çok lezzetli bulmuşlar ve anlaşılan bundan böyle domuzu bu şekilde tüketmeyi alışkanlık edinmişler (Belge, 2001)

e

EJDERHA. Ejderhalar gerçekte var olmayan ancak neredeyse bütün halkların söylencelerinde geçen, tamamen insanların zihninde yarattıkları mitolojik bir hayvandır. Her bölgede farklı özelliklerde karşımıza çıkan ejderler oldukça korkunç, heybetli ve güçlü tasvir edilirler. Ejderha, ağzından alevler çıkartan, yılan gibi kuyruğu olan ve dev gibi kanatları sayesinde uçabilen değişik bir yaratıktır. Söylencelere kahramanların ejderhalara karşı verdikleri yiğitlik mücadeleleri konu olmuştur. Ejderha aslında insanlığın ilk çağlardan itibaren mücadele ettiği kötülüklerin bir simgesidir.

Babilde tanrıça Tiamat ejderhaların yaratıcısı olarak bilinir ve bazı yerlerde kendisi de ejderhalarla eşleştirilmiştir. Babil yaratılış mitosu Enuma Eliş'te; başlangıçta ne yer ne de gök sadece tatlı su Apsu ve tuzlu su Tiamat vardı. Bunlar ilk ana-baba idi. Tiamat ve Apsu birleşerek iki çift dünyaya getirdiler. Birinci çift Lahmu ve Lahamu, ikinci çift ise Anşar ve Kişar'dı. Anşar ve Kişar'dan gök tanrısı Anu ve ondan da tatlı su ve bilgelik tanrısı Enki(Ea) dünyaya geldi. Genç tanrılar hayat dolu olduklarından büyük ataları Apsu ve Tiamat'ı gürültüleri ile rahatsız ediyorlardı. Başı şişen Apsu onları öldürmeye karar verdi. Bu karar Tiamat'ın tepkisine neden oldu, ona göre böylesi bir ceza çok acımasızcaydı. Ancak Apsu kararında direndi. Bu haber genç tanrıların kulağına geldiğinde bilge tanrı Ea, Apsu'ya bir tuzak düzenleyerek onu ve vezirini yok etti. Tiamat bu acı sonla yıkılmıştı. Ne yapacağını kestiremiyordu. Kingu başta olmak üzere bazı genç tanrılar onu Ea'ya karşı öç almaya kışkırttı. Bunun üzerine Tiamat savaşmaya karar verdi; on bir tane dev yılan ve yırtıcı ejderha yarattı. Bu yaratıkların başına ise Kingu'yu getirdi. Anlatılana göre yaratılan bu ejderhalar keskin dişli, dehşetle giyinip kuşanmış, Taimat tarafından korku salıcı bir görkemle taçlandırılmışlardı. Bu ejderhalar kendisine bakacak kişinin korkudan ölümüne sebep olurlardı (Heidel

2000). Kingu'nun tam olarak nasıl bir varlık olduğu bilinmemektedir ancak bazı kaynaklarda Kingu'nun ejderhaların atası olduğu ileri sürülmektedir.

Yunan mitolojisinde ejderhalar dragon olarak da isimlendirilirler. Görkemli tanrıların ve kahramanların dragonlarla mücadeleleri olmuştur. Bunlardan biri Apollon'dur. Apollon'un annesi Leto, Apollon'a ve Artemis'e hamileyken Hera çocukların doğumunu kıskandığı için Leto'yu takip etsin diye bir ejderha göndermişti. Bir başka efsanede ise Python ve Delphyne isimleriyle karşılaşılan bu yerden çıkan ejderha, Hera'nın baş daimonu olan Typhon'a bakmakla görevlendirilmişti. Bir gün bir kâhin ejderha Python'un, Leto'nun doğuracağı oğul tarafından öldürüleceğini söyledi. Bunun üzerine Hera paniğe kapılarak, Leto'nun güneş ışığıyla aydınlanan hiçbir yerde doğuramayacağı tehdidinde bulundu. Bu arada ejderha da Leto'yu öldürmek niyetindeydi. Bunun üzerine Poseidon, Leto'yu alarak sularla kaplı Ortygia adasına gizledi. Leto burada dalgalardan oluşan bir kubbe altında gün ışığı olmadan Apollon'u doğurdu. Apollon doğumundan üç gün sonra kâhinleri haklı çıkararak Pythonu öldürdü. Phyton, aynı zamanda halkın da korkulu bir düşmanıydı. Ejderha su kaynaklarını bulandırarak, nymphaları ürküttüğü gibi tarlaları ve bereketli Krissa ovasını yağmalayıp, harap ediyordu. Apollon ülkeyi bu ejderhadan korumak ve aynı zamanda annesine karşı vefasını göstermek amacıyla ejderhayı oklarıyla vurarak öldürdü. Düşmanının ölüsüne saygı gösteren ve canavarın ruhunu yatıştırmak isteyen Apollon onun küllerini bir lahide kapatarak ona bir cenaze töreni düzenlemeyi de ihmal etmedi. Bu törende Pythia oyunları düzenlendi. Bu oyunlar Delpphoi'de gelenekselleşti. Daha sonra tapınağını kuran Apollon buraya kendi sembolü olan üç ayaklı bir sehpa bağışladı. Phthia bu sehpaya oturarak kehanetlerde bulunuyordu. Apollon canavarı öldürdükten sonra arınmak amacıyla Teselya'daki Tepme vadisine kadar uzun bir yol gitti. Delphoi halkı tanrılarının arınıp temizlenmesini şenliklerle kutladılar. Daha sonra bu şenlikler yaygınlık kazandı ve her sekiz yılda bir Python'un öldürülmesi ve Apollon'un arınması şerefine kutlanmaya devam edildi. Python adındaki canavarın, Delphoi'deki *dünyanın göbeği* olarak simgeleşmiş kutsal taş Omphalos'un altında yattığına inanılmaktadır (Grimal 1997).

Gökyüzünde Karnabon adında bir yıldız vardır. Eliyle boğazından tuttuğu bir ejderi öldürmek üzereyken bir yıldız olarak donup kalmıştır. Bu hikâye şöyle anlatılmaktadır; tanrıça Demeter, Eleusisli ünlü kahraman

Triptolemos'a kanatlı dragonların çektiği bir araba vererek onu yeryüzünde buğday tohumları ekerek insanlara tarımı öğretmesi için kutsal bir işle görevlendirdi. Triptolemos, Gatea ülkesine geldiğinde buranın kralı olan Karnabon onun dragonlarından birini öldürünce Demeter onu yıldıza dönüştürdü. Triptolemos'a da yeni bir dragon verdi. Görevini yerine getirmek için birçok ülkeden geçen kahraman, Patras'a geldiğinde, Antheias adında bir genç, Triptolemos'un uykuda oluşunu fırsat bilerek dragonların çektiği arabaya binip de buğday ekmeye kalkışınca arabadan düşerek öldü. Triptomelos daha sonra ölüler ülkesinde ölülere yargıç olarak atandı (Grimal 1997).

Thespiai ülkesinde bir dragon yaşayanlara büyük zulüm yaşatmaktaydı. Ülkedeki insanları vahşetiyle korkutup tehdit eden bu ejderha her yıl bir delikanlının kendisine kurban edilmesini zorunlu kılmıştı. O yıl sıra genç Kleostratos'a gelmişti. O ve arkadaşı Menestratos bir plan yaptılar. Arkadaşının hazırladığı, üzerinde demir kancalar bulunan bir demir zırh giyen Kleostratos, bu zırhla kurban olmayı şart koştu. Kleostratos'u demir zırhla yutan dragon o anda öldü. Bu iki arkadaşın kahramanca mücadelesi tüm ülkeyi zalim ejderhadan sonsuza dek kurtardı (Grimal 1997).

Savaş tanrısı Ares'in pek çok daimona babalık yaptığı bilinmektedir. Tebai'de Ares'e ait bir kaynağa bekçilik eden bir dragon bulunmaktaydı. Kadmos bu kaynağa adak sunmak için gelince dragon onun geçmesine engel oldu. Kadmos öfkelenerek Ares'in bekçisi dragonu öldürünce suçunun cezasını sekiz yıl Ares'e kölelik yaparak ödedi (Grimal 1997).

Yunan mitolojisinde birçok hikâyede, dragon dişlerinin sihirli bir özelliği olduğundan söz edilir. Bir dragonun dişleri toprağa ekildiği vakit oradan mucizevî adamların doğduğu anlatılır (Grimal 1997).

Ejderhalar belki de en çok Çin ve Japon mitolojisinde anlam bulmuştur. Ejderha Çin mitolojisinde suların ve yağmurların tanrısıdır ve gök gürültüleri çıkartır. Sularda yaşayan ejderha, göğe yükselerek bulutlara ulaşır, burada gök gürültüleri çıkararak yağmura sebep olur. Ejderhanın yağdırdığı yağmurlar nehirleri besler, okyanusta medcezirlere sebep olur. Çin mitolojisinde ejderha birçok hayvanın karışımından oluşan bir varlık olarak tasvir edilir. Öyle ki; ejderhada bir devenin başı, canavarın gözleri, yılanın boynu, erkek geyiğin boynuzları, ineğin kulakları, midyenin göbeği, sazan balığının pulları, kaplanın ayakları, kartalın pençeleri vardır. Kafasının üzerinde yer alan bir parça sayesinde havalanabilir. Bazı ejderhaların kanatları

Ο ΑΓΙΟΣ
Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Ο Σ

vardır. Çin felsefesindeki Yin- Yang ejderhanın pullarında kendini gösterir. Ejderhanın 117 adet pulundan 81 tanesi iyilikler (Yang) 36 tanesi kötülükleri simgeler (Yin). Bu sebeple ejderha da tıpkı su gibi biraz koruyucu biraz yok edicidir. Erkek ejderhaların bıyıkları, dalgalı boynuzu ve çenesinin altında parlak bir incisi vardır. Bir su tanrısı olan ejderha için inci kıymetli bir mücevherdir. Çin inancında ejderha tanrı her türlü şekilde ortaya çıkabilir. Özelliklede suda yaşayan canlılar ejderha ile yakından ilişkilendirilirler. Ayrıca Çinliler hiçbir ölümlünün bir ejderhayı göremeyeceğine inanırlar ve ejderha görmek istemenin uğursuzluk getireceğini düşünürler (Mackenzie 1996).

Çin'de imparatorun sembolü ejderhadır. Ejderhalar Çin'de kurak olan kış mevsiminde suyun içinde derin bir uyku uyurlar. Gövdelerini korumak için böyle bir dönemsel uykuya ihtiyaç duyan ejderhaların bu sesiz dönemleri kuraklığa ve sıkıntıya yol açar. Ancak bir süre sonra ilkbahar ile birlikte ejderhalar uyanır ve birbirleriyle savaşmaya başlarlar. Ejderha savaşları Çin'de büyük bir coşkuyla karşılanır. Çünkü bu savaşlarla birlikte gök gürlemeye başlar, yağmurlar yağar, toprak canlanır. Şayet haddinden fazla yağış olur da nehirler taşar ve can kaybı meydana gelirse bu imparatorun ve baş rahibin ejderhalara söz geçiremediği anlamına gelir. Çünkü halkın inancına göre imparator ve başrahip, ejderha tanrının vücuda gelmiş halidir; onları seyahat ederken kullanır (Mackenzie 1996).

Japon mitolojisinde tıpkı Medusa'yı andıran, bir ejderha kadından bahsedilir. Denizkızı ailesinden gelmesinden ötürü tek bacaklıdır, bembeyaz korkunç görünümlü bir yüzü vardır ve yüksek çığlıklar atıp simsiyah dişlerini göstererek kahkahalar saçar. Sık sık köprü üstlerinde saçlarını bağlarken görülen bu ejderha kadını insanlar meşalelerle korkutup kaçırıyorlardı. Çin ve Japon mitolojisinde ejderha kadınlardan sıkça bahsedilir. Bu kadınların bir kısmı hastalıkları iyileştirebilme gücüne sahiptir (Mackenzie 1996).

Ejderha, Simya edebiyatında da işlenmiş bir simgedir. Su Tung-p'o adlı bir yazarın 1100 yıllarında yazdığı "Kaplan ve Ejderha" adlı kitabında, ejderha cıvaya benzetilmektedir. Su Tung-p'o ejderhanın insan bedeni ile eşleştiğini kanıtlamak isteyerek ejderhanın sperm ve kan olduğunu ileri sürer. Böbreklerden gelir ve karaciğerde depolanır. Böbrekler şiştiği zaman sperm ve kan yani ejderha damarlardan akar (Eliade 2002).

İran inançlarında Zahhak adında kötü bir ruhun varlığına inanılırdı. Zahhak çoğu zaman üç başlıydı ve

vücudu çok sayıda akrep ve kertenkeleyle kaplıydı. İran'da Çinvat köprüsü, ölülerin cennete ulaşmak için geçmek zorunda oldukları bir köprüdür. Bu köprü günahkârların türlü işkencelerle cezalandırılacakları bir gölün üzerinde bulunuyordu. Gölün içinde bir ejderha köprüden geçenleri göle düşürmeye çalışıyordu (Russell 1999).

Şeytan çoğu zaman bir ejderha olarak betimlenmektedir. İslam dininde ejderha yılan için kullanılan bir isimdir. Yılan şeytanın simgesidir. Hıristiyanlıkta da ejderha şeytan olarak görülür. İncil'de geçen ejderha hikâyesi şeytanın tasviri açısından önem taşımaktadır. İncil'de, Vahiy 12'de ejderhadan şöyle bahsedilir;

"*Gökte ulu bir belirti göründü. Güneşi kuşanmış bir kadın ayaklarının altında ay. Başında on iki yıldızdan bir taç. Karnında çocuk taşıyor, doğum sancılarıyla kıvranarak bağırıyor. Sonra gökte başka bir belirti göründü. Baktım, kocaman bir Ejder; al renkli, yedi başlı, on boynuzlu. Yedi başında krallık simgesi yedi bağ var. Kuyruğu gökteki yıldızların üçte birini ardından sürükleyip yeryüzüne fırlattı.*

Ejder, doğurması yakın olan kadının yanına dikildi. Çocuk doğar doğmaz onu yutmaktı amacı. Kadın bir erkek çocuk doğurdu; tüm ulusları demir asayla güdecek olan bir oğul. Kadının çocuğu Tanrı'ya ve Tanrı'nın tahtına götürüldü. Kadın çöle kaçtı. Orada tanrı tarafından ona bir yer hazırlanmıştır. Kendisini bin iki yüz altmış gün orada besleyecekler.

Ardından gökte savaş oldu. Mikael ile melekleri ejdere karşı savaştılar. Ejder de melekleriyle birlikte savaştı ama üstün gelemediler. Artık gökte barınabilecekleri bir yer kalmadı. Koca ejder aşağı fırlatıldı. Melekleri de birlikte fırlatıldılar. Ve gökte gür bir ses duydum. Şöyle diyordu: " Artık kurtarış, güç ve hükümdarlığın tanrıya geçtiği an geldi. Yetki de Mesihinin oldu. Çünkü kardeşlerimizin suçlayıcısı aşağıya fırlatıldı. Tanrı önünde onları gece gündüz suçlayan aşağı fırlatıldı. Kuzu'nun kanıyla ve tanıklık ettikleri sözle onu yendiler, çünkü ölüme dek canlarını sevmediler. Öyleyse ey gökler ve orada yaşayan sizler mutlu olun! Yeryüzünün de, denizlerin de vay başına! Çünkü iblis, vaktinin kısıtlı olduğunu bilerek, azgın öfkeyle size geldi."

Ejder yeryüzüne fırlatıldığını görünce, oğul doğuran kadına baskı yaptı. Ama çölde kendisi için atanan yere uçsun diye kadına büyük kartalın kanatları verildi. Orada ejderden uzak üç buçuk yıl beslenecek.

O koca yılan kadını su taşkınında boğmak için ardından ağzını açtı,

ırmak gibi su fışkırttı. Ama yer kadının yardımına koştu. Toprak ağzını açtı, ejderin ağzından fışkırttığı ırmağı yutuverdi. Ejderha kadına çok kızdı, geri kalan soyuyla savaşmak için ortaya çıktı. Onlar tanrı buyruklarını tutan ve İsa'nın tanıklığını taşıyan kişilerdir. Ejder denizin kıyısında, kumun üstünde dikildi.

Sonra denizden bir canavar çıktığını gördüm. On boynuzlu, yedi başlı, boynuzlarının her birinde krallık simgesi on bağ, başlarında da sövgü adları. Gördüğüm canavar pars gibiydi. Ayakları ayı ayağına, ağzı da aslan ağzına benziyordu. Ejder gücünü de tahtını da ona verdi. Bunun yanı sıra geniş ölçüde yetki de verdi. Canavarın başlarından birinde ölümcül gibi görünen bir yara vardı. Ama bu yara iyileşti. Tüm yeryüzü şaşırıp canavarın ardı sıra gitti. İnsanlar ejdere taptılar: çünkü yetkiyi canavara vermişti. Şu sözlerle taptılar: " Canavar gibisi var mı? Kimin gücü yeter onunla savaşmaya?" canavarın ağzı abartmak ve sövmek için özgür bırakıldı. Bunun yanı sıra kendisine kırk iki ay tanındı, bu süre içinde dilediği gibi davranma yetkisi verildi. Canavar tanrıya sövmek için ağzını açtı. Ve O'nun adına, konutuna, göklerde yaşayanlara sövdü. Kendisine kutsal yaşamlılarla savaşma ve onları yenme yetkisi verildi. Her soy, her halk, her dil, her ulus üzerinde de ona yetki verildi. Yeryüzünde yaşayanların tümü ona tapacaklar. Sonra karadan çıkan başka bir canavar gördüm. Kuzu boynuzuna benzer iki boynuzu vardı, bir ejder gibi konuşuyordu. İlk canavarın tüm yetkisini onun önünde kullanıyor. Yeryüzünü ve orada yaşayanları, ölümcül yarası iyileşen ilk canavara tapmaya zorunlu kılıyor. Güçlü belirtiler gösteriyor. İnsanların önünde gökten yere ateş bile indirebiliyor. İlk canavarın önünde belirtiler göstermek için kendisine verilen yetkiyi kullanarak, yeryüzünde yaşayanları kandırıyor. Kılıç yarası aldıktan sonra yine yaşayan canavarın bir benzerini yapmaları için yeryüzünde yaşayanlara buyruk veriyor. İlk canavarın benzerine soluk vermesi için kendisine yetki verildi. Öyle ki, canavarın benzeri konuşabilsin ve kendisine tapmayan herkesi ölüme çarptırabilsin.Bunun yanı sıra ikinci canavar büyük- küçük, varlıklı- varlıksız, özgür- uşak herkesin sağ eline ve alnına nişan konmasını zorunlu tutuyor. Öyle ki, kendisinde nişan yani canavarın adı ya da adının sayısı bulunmayan, ne bir şey satın alabilsin, ne de bir şey satabilsin! İşte bilgeliğe çağrı. Aklı olan hesap etsin canavarın sayısını: çünkü bu sayı insanı simgeler. Sayı ise altı yüz altmış altıdır."

Türk halk dilinde ejderhaya farklı adlar verilmiştir. 'Ajdar- Ajdarha',

'Ajıdaar', 'Azdaa', Türkiye Türkçesinde ise 'Evren' adı verilmiştir. Anadolu inanışlarında ejderha yılandan türemiştir. Büyük bir yılanın dağlarda yaşayan cüyür (ceylan gibi narin zarif bir hayvan) veya kel (öküz) ile birleşmesi sonucunda ejderha doğar. Ejderha yere indiği zaman tanrı nisan yağmurlarını yağdırır. Ejderha bu yağmurlardan oluşan sellere kapılarak ölür. İlk darbede yaralanan ejderhanın ikinci darbeyle tekrar güçlenerek canlanacağına inanılır. Bazı inanışlarda ejderhanın hamile kadınların içine girerek çocuklarını yediğine inanılır, bu görüşü destekleyen mitoslarda ejder Simurg'un yavrularını yer. Tasavvufta ejderha, dünya malına işaret ederek insanın nefsini sembolize etmektedir (Beydili 2005).

Kafkas halk mitolojisinde de Çerkezlerin "yılan at" olarak tanımladığı göksel bir ejderin varlığından söz edilirdi. Bu ejder şimşeğin ve gök gürültüsünün yaratıcısıdır (Dumezil, 2000)

EŞEK. Pek çok inanca konu olmuş eşek, Hıristiyanlara göre Yahudilerin simgesidir. Hıristiyanlıkta karısından dayak yiyen ya da aldatılan koca, eşeğe ters olarak bindirilerek aşağılanırlardı. Aynı şey İslam'da, kocasını aldatan kadınlara yapılır bu şekilde kadın, baba evine geri gönderilirdi (Hançerlioğlu 1993).

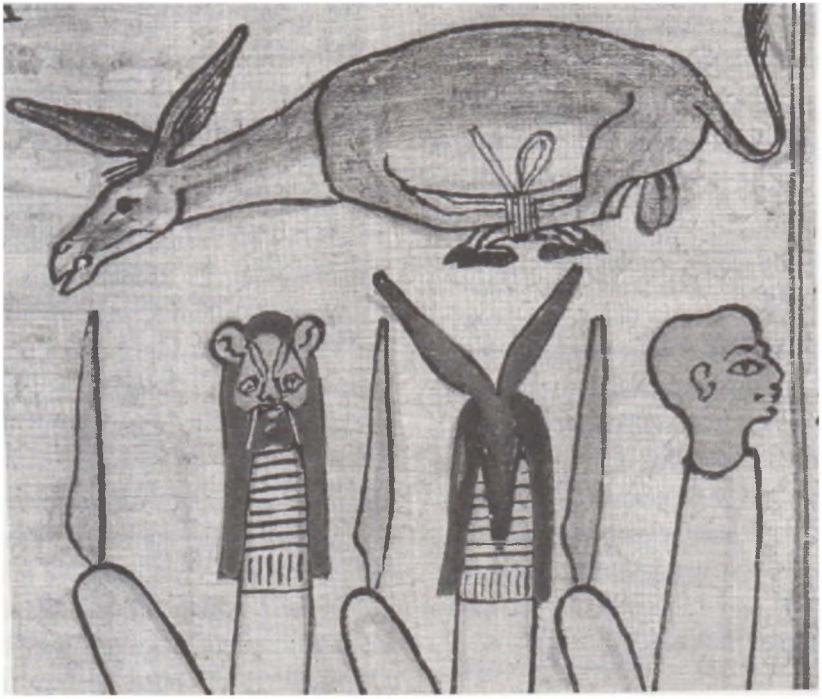
Kuran-ı Kerimde eşek şöyle betimlenmektedir; "*Yürüyüşünde doğal ol, sesini alçalt. Unutma ki, seslerin en çirkini eşeklerin sesidir*" (Lokman sûresi 19). "*Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerce kitap taşıyan eşeğin durumu gibidir.*" (El-Cum'a 5).

Eşeğe kötü anlamlar yüklenmesi Nuh tufanına dayanmaktadır. Bu hikâyede Nuh peygamber, hayvanları gemiye bindirirken şeytanın binmesine karşı çıkar ve onu kovar ancak şeytan, eşek gemiye binerken onun kuyruğuna tutunarak gemiye binmeyi başarır. Bu sebepten eşek uğursuz kabul edilmiştir (Schimmel 2004).

Bağları ve meyve bahçelerini korumakla görevli bir tanrı olan Priapos, bitkilere musallat olacak kötülüklere karşı nazarı defetmekteydi. Bereket tanrısı olarak da görülen Priapos, ereksiyon halindeki abartılı erkeklik organıyla tasvir edilmektedir (Johns 1989). Ayrıca Priapos eşekle birlikte anılan bir tanrıdır. Bunun sebebi ise hakkında anlatılan komik mitoslardır. Priapos, bir nympha olan Lotis'e âşık olunca bir Dionysos bayramı sırasında gecenin sessizliğinde güzel nymphayı yakalayarak köşeye kıstırmışken Silenos'un eşeği aniden yüksek sesle anırmaya başlar. Eşeğin sesi tüm Bakkhaları ve uyuyan herkesi ayaklandırınca Priapos amacına ulaşamayıp gülünç duruma düşmüştür. Yine buna benzer bir

başka olayda da Priapos bu kez tanrıça Vesta'ya âşık olur ve onu uyurken bulduğu bir sırada tam tecavüz edecekken bir eşek anırmaya başlar ve tanrıçayı uyandırır. Bu defa da bir eşek yüzünden girişimleri suya düşen Priapos bundan böyle eşekle anılan bir tanrı olmuş onun bayramlarında eşek kurban etmek gelenekselleşmişti. Buna karşın kendisine yardım edip namusunu kurtardığı için tanrıça Vesta'nın adına düzenlenen şenliklerde eşekler çiçekten taçlarla süslenerek sevilirlerdi.

Hikâyesi hemen her yerde nam salmış olan kral Midas bir gün Pan ve Apollon arasındaki tartışmada Pan'ın tarafını tutup Apollon'un haksız olduğunu söyleyince, Apollon onun kulaklarını bir eşeğinki gibi kocaman hale getirdi. Midas eşekkulaklarını, taktığı sivri bir şapkayla herkesten saklıyordu. Ancak bir tek berberi onun kulaklarının bu halinden haberdardı. Berberin bu sırrı bir başkasına söylemesi kesinlikle yasaklanmıştı ve eğer söylerse cezası ölüm olacaktı. Bu sırrı kimseye söylemeden içinde taşımak berberi sıkıntıya sokuyor, bunu biriyle paylaşmak için içi içini yiyordu. En sonunda boş bir araziye gidip yere

eğildi ve "*Midas'ın kulakları eşek kulağıdır*!" diye içi rahatlayana dek bağırdı. Ancak berberin bu sözleri rüzgârla beraber salınan kamışların arasından yankılanarak etrafa yayılmaya başladı. Çevredeki tüm kamışlar "*Kral Midas'ın kulakları eşek kulağıdır!*" diye yankılanıp durdu. İşte bu olaydan ötürü *yerin kulağı vardır* deyimi ortaya çıkmıştır.

Babylonialı zengin ve oldukça dindar olan Kleinis tanrı Apollon tarafından sevilmekteydi ve Hiperborealılar ülkesinde Apollon'a yoldaşlık ediyordu. Burada bulunduğu sürede orada yaşayan insanların tanrıya eşek kurban ettiklerini görmüştü. O da ülkesi Babylonia'ya gittiğinde aynı şeyi yapmak istedi. Ancak Apollon buna şiddetle karşı çıktı ve ondan kurban olarak sadece koyun, keçi ve sığırı kabul edeceğini duyurdu. Ancak buna kulak asmayan Klainis'in iki genç oğlu Harpe ve Harpasos bir eşekle sunağa gelince Apollon öfkelendi ve eşeği azdırdı. Azan eşek delikanlılara ve oraya gelen babaları Kleinis'e saldırmaya başladı. Eşeğin aşırıya kaçtığını gören Apollon merhamete geldi ve onlara acıyarak ailenin her bir üyesini birer kuşa çevirdi. Bunun üzerine Harpe ve Harpasos şahine, Kleinis kartal, Ortygios baştankara ve Artemikhe de tarla kuşuna dönüştüler (Grimal 1997).

Yunan mitolojisinde aşırı cinsel istek duyması nedeniyle hayvana dönüşen bir adamdan bahsedilir. Adam bir büyücü kadından kendisini kuşa yani simgesel olarak Eros'a dönüştürmesini ister ancak eşeğe yani Priapos'a dönüşür. Eşeğe dönüşen adam bir ahıra sığınır. O gece ahıra hırsızlar girer ve çaldıklarını yüklemek için eşeği de beraberlerinde götürürler. Bundan sonra ordan oraya gezen eşeğe en son yüksek sınıftan bir kadın âşık olur. Eşekteki gizemi fark eden kadın ona bir erkeğe duyacağı hisler geliştirir. Eşekle birlikte olabilmek için bakıcısına yüklü para öder. Bakıcısı eşeğin kerametini fark edince onu meydandaki şölenlerde halkın karşısına çıkartır. Bu kadar maceranın sonunda şölende kendisine uzatılan Venüs'ün çiçeklerini yiyen eşek o anda yeniden insana dönüşür ve yaşamının geri kalan kısmını tanrıça İsis'in rahibi olarak devam ettirir (Quignard 2001).

f

FARE. Troya krallarının atası olarak bilinen Teukros ile ilgili anlatılan bir hikâyede Teukros ve babası kendilerine yerleşecek bir yer bulma sevdasıyla Girit'teki İda'dan yola çıkmadan evvel bir kâhine danışırlar. Kâhin onlara *toprağın çocuklarının* saldırısına uğrayacakları yerin onlar için uygun yer olduğunu söyler. Bu bilgiyle yola çıkarlar ve Troas'a vardıklarında burada bir süre dinlenme kararı alırlar. Uykuya daldıkları bir gece silahlarını, kalkanlarını ve yaylarını fareler kemirmiştir. Uyandıklarında gördükleri manzara onlara Troas'ın, kehanetteki yurtları olduğunu ispatlar. Baba oğul hemen burada Apollon Simintheus adına bir tapınak kurarlar. Apollon Smintheus, *fareli Apollon* anlamına gelmektedir.

Bir başka hikâyede ise Apollon Simintheus tapınağının kurucusu olarak Khrysos'lu Krinis, Apollon'un öfkesine sebep olmuş ve tarlaları tanrının gönderdiği fareler yüzünden harap olmuştu. Ancak Apollon, Krinis'in baş çobanı Ordes tarafından son derece kusursuz bir ağırlama ile karşılaşınca öfkesi yatışmıştı. Fareleri oklarıyla öldürerek, tarlaları temizledi. Krinis'te Apollon adına fareli Apollon tapınağını, Simintheus Apollon'u yaptı (Grimal 1997).

Doğu Hindistan'da yer alan Bali adası halkı, pirinç tarlalarına musallat olan fareleri yakalayarak tıpkı insanlar gibi ölülerini yakarlar. Ancak her defasında iki fareyi canlı bırakıp, bir paket beyaz keten vererek bu farelerin önünde eğilirler. Bohemya'da ise gri fareler sevilmez ve tüm tarla fareleri çekince olmaksızın öldürülürler. Ancak Bohemyalılar beyaz farelerin eve uğur getirdiğine inanarak onlara pencere kenarında güzel ve rahat bir yatak hazırlarlar. Bir evde beyaz fare öldürülürse kötü gri farelerin arsızca büyüyeceğine inanırlar (Frazer 1992).

Çingene mitolojisinde fare hastalık cinlerinin bir kısmını oluşturur. Söylenceye göre Melalo babasını kandırarak annesinin yemeğinin üstüne beyaz ölü bir fare koymasını söyledi. Bu yemeği yiyen annenin ağzından bin ayaklı beyaz bir fare

doğdu. Anne hastalandı ve ateşlendi, fare üzerinden geçince kadıncağızı titreme nöbetleri tuttu. Bunun üzerine kadın kendi doğurduğu Silali adındaki bu fareyi lanetleyerek kovdu. Silali dünyada bir koca bulmak amacıyla dolaştı, durdu. Silali, soğuk demektir ve adının anlamı gibi titreme nöbetlerine yol açan bir hastalık cinidir. Çingene mitolojisinde Silali gibi bir başka hastalık cini olan Lolimiso (kırmızı fare) kırmızı renkte bir faredir ve insanların ciltlerinde kızarıklığa yol açan cilt hastalıklarına sebep olur (Berger 2000).

Tevrat'ta fare sevilmeyen hayvanlar arasında yer almaktadır. Fare Yahudilere yasaklanan murdar haşaratlardan biridir. Farenin geçtiği veya leşinin değdiği her şey murdar sayılmaktadır (Levililer 11:29, İşaya 66:15).

İslam inancında fare olumsuz bir özelliğe sahiptir. Peygamber (Hz. Muhammed) fareye *küçük fahişe* anlamına gelen *fehuşe* adını vermiştir. Bu sebepten olsa gerek rüyada fare görmek ahlaksızlığa işaret etmekteydi. Anlatılan bir hikâyede; bir gün bir sultan rüyasında elinde bir kap ve içinde yiyecek, kabın yanında ise kuyruğunu kaptaki yiyeceğe sokmuş bir fare gördü. Bu rüyasını bir rüya tabircisine yorumlattı. Yorumcu rüyanın cevabının haremde olduğunu söyledi. Sultan ve yorumcu hareme gittiler. Yorumcu tüm kadın köleleri yanına çağırarak edep yerlerini açtırdı. Sıra geride kalan zenci kölelere gelince bunlardan birinin kadın kılığına girmiş bir erkek olduğu anlaşıldı. Yorumcu sultanın rüyasındaki farenin bu köle, yemeğin içindeki kuyruğun ise onun erkeklik organı olduğunu söyledi. Böylece rüyadaki kabın ve yemeğin de ne olduğu anlaşılmış oldu. Buna karşılık rüyada beyaz bir fare ile siyah bir fare beraber görülürse bunun gece ve gündüzü simgelediğine ayrıca bu farelerin yavaş yavaş yaşam ağacının köklerini kemirdiğine inanılmaktadır. Bunun yanı sıra rüyada fare görmenin açgözlülük ve pintiliğe işaret ettiği de düşünülmektedir (Schimmel 20005).

Grimm kardeşlerin dünya edebiyatına kazandırdığı önemli eserlerden biri olan Fareli Köyün Kavalcısı masalı kısaca şöyledir; bir gün bir köyü fareler basmıştı. Bütün evler, dükkânlar, tarlalar farelerin istilası altındaydı. Bu durum karşısında köylü ne yapacağını bilememiş, köyün yöneticisi de bir çare bulamamıştı. Ancak fareler etrafta ne yiyecek varsa tüketiyor, önlerine çıkan her şeyi kemiriyorlardı. Köyün çocukları fareler yüzünden pislik içindeki sokaklarda oyun oynayamaz hale gelmişlerdi. Bir gün köye uzaklardan yabancı biri geldi. Genç adam köylüyü bu beladan kurtaracağını ancak bu başarısı karşısında kendisine bir bedel ödemeleri gerektiğini söyledi. Köy muhtarı ve halk buna

ikna olarak ondan bir an önce işine başlamasını istediler. Eline kavalını alan genç adam onu öttürmeye başlayınca çok güzel, sihirli bir müzik duyulmaya başladı ve bu müzik tüm fareleri saklandıkları deliklerden dışarı çıkardı. Müziğin etkisi altına giren tüm fareler kavalcının etrafına toplanarak onun peşinden yürümeye başladılar. Kurnaz kavalcı kavalını çala çala bir nehirden geçince fareler de onun peşi sıra hiç düşünmeden suya girdiler ve hepsi boğularak can verdiler. Böylece tüm köy farelerden kavalın sihirli müziği sayesinde kurtuldu. Ancak köy muhtarı kavalcıya hak ettiği ödülü vermekten dönünce kavalcı çok sinirlendi ve tekrar sihirli kavalını kullanarak köyün tüm çocuklarını peşine taktı, onları ormana kaçırdı. Köylüler çocuklarından ayrılmanın acısıyla muhtara yüklenerek, onun yaptığı haksızlıklar yüzünden başlarına bu belanın geldiğini söylediler. Bu arada ormanda bekleşen çocuklardan biri genç adamın ortalıklarda olmadığı bir sırada kavalı buldu ve onu çalarak tüm arkadaşlarını peşine topladı. Çocuklar kavalın sihirli müziğiyle tekrar köylerine dönmeyi başardılar. Tüm köylü büyük bir sevinç yaşadı. Bir süre sonra genç adam kavalını almak için köye geldi. Köylüler ona karşı mahcubiyetlerini dile getirdiler ve hakkını alabilmesi için onun yanında yer aldılar. Böylece kavalcı hakkı olan parayı aldı ve herkes eski mutluluğuna yeniden kavuştu.

FİL. Fil belki de en çok Hint mitolojisinde özel bir anlam kazanmıştır. Hindu inançlarında filin son derece kutsal bir yeri vardır. Hindu minyatürlerinde ve pek çok sanat eserinde fil motifi vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkar. Hindu dininde ilk fil, tanrı Brahma'nın sağ elindeki bir yumurtadan çıkmıştır. Airavata adındaki bu kutsal filin ardından yumurtadan yedi erkek fil daha çıktı. Brahma'nın sol elinde tuttuğu yumurtadan da sekiz dişi fil dünyaya geldi. Bu on altı fil eşleşerek yeryüzündeki fillerin atalarını oluşturdular. Hindu inanışında bu on altı filin dört nokta arasında dengeli bir dağılımla evreni desteklediklerine inanılır. İlk ilahi fil olan Airavata yaşam sıvısıyla birebir ilişkilidir. Airavata aynı zamanda yağmur tanrısı İndra'nın binek hayvanıdır. Airavata'nın yaratılmasıyla ilgili farklı bir mitos ise 'Samanyolu Okyanusunun Çalkantısı' mitinde tamamen farklı anlatılmıştır. Buna göre; tanrılar ve titanlar ilk ödevlerini yerine getirmek için bin yıl harcadılar ve sonra evrenin sütünden değişik figürler yaratmaya başladılar. Yaratılanların başında nilüfer tanrıçası ve süt beyaz fil Airavata yer almaktaydı. Evrensel sütten doğan Airavata'ya duyulan saygıdan ötürü albino olarak bilinen açık renk

pembe benekli veya beyaz fillere ayrıca bir saygı gösterilmektedir. Airavata'nın eşi olan Abhramü de son derece ilahi bir fildi. Onun adı 'bulutları birleştiren' anlamını taşır. Abhramü sıcak yaz günlerinin ardındaki yağmurları oluşturan muson bulutlarını üretirdi. Onun ürettiği bulutların yağmurları bitkilerin hızla büyümesine sebep olan bir bereket timsalidir (Zimmer 2004).

Başlangıçta evrendeki her şey son derece sorunsuz ve keyif vericiyken fillerin kanatları vardı ve onlar da bulutlarla birlikte gökyüzünde seyrediyorlardı. Ancak bu kanatlı fillerin bir kısmı son derece umarsız halleriyle tanrıların dikkatini çekti. Bu konuyla ilgili anlatılan bir mitte; Dirghatapas yani 'Uzun Çileler' adındaki bir çileci öğrencilerini etrafına toplamış, bir ağacın gölgesinde onlara ders anlatırken başıboş bir vaziyette oradan oraya uçan fillerden bir kaçı aziz ve öğrencilerinin altında oturdukları ağacın dalına kondular. Ancak ağacın zayıf dalı filleri taşımayınca kırıldı ve öğrencilerin üzerine düştü. Dalın altında kalan öğrencilerden bir kısmı ezilerek öldü. Bu duruma sebep olan fillerin hiçbir şey umurunda olmadı ve işledikleri büyük suçun farkına bile varmadan uçmaya devam ettiler. Bu olaydan çok etkilenen aziz çileci o anda filleri lanetledi. Bunun üzerine yeryüzünde yaşayan ve bundan sonra yaşayacak olan tüm filler kanatsız olmaya mahkûm edildi. Uçmaktan mahrum kalan filler aynı zamanda bulutların ve tüm tanrıların sahip olduğu her türlü şekle girebilme yeteneklerini de kaybettiler (Zimmer 2004).

Fil Hindu inançlarında bulut anlamına gelir ve yağmuru simgeler. Bu sebepten dolayı halk arasında fillere büyük saygı gösterilir. Çünkü toprağın bereketini sağlayan yağmurun yağmasını fillere borçlu olduklarını düşünürler. Ayrıca Hindistan'da bazı filler büyülerde kullanılmak amacıyla kraliyet ahırlarında tutulur. Savaşlarda da filler ön sıralarda yer alırlar. Hindu krallarının ilahi filleri vardır. Halkın refahı adına hükümdarın beslediği büyük oranda beyaz olan bu fillerin başka bir krallığa hediye edilmesi hoş karşılanmayan bir davranıştır (Zimmer 2004).

İslam'da fil vakası olarak bilinen olay Kuran-ı Kerim'de El- Fil sûresinde anlatılmaktadır. Yemen hükümdarı olan Ebrehe, Kâbe'yi yıkmak amacıyla Mekke'ye yola çıkmış ancak Kâbe'ye doğru yöneldiği vakit o ana kadar sahiplerinin her türlü emrine sadıkça uyan filler yola devam etmemek için direnmişler. Allah gökten kuşlar göndermiş, bu kuşlar pişmiş topraktan tuğlalar atarak filleri ve Ebrehe'yi bozguna uğratmışlar. Bu olayın yaşandığı yıl aynı zamanda Muhammed'in doğduğu yıl olarak bilinir ve fil yılı olarak adlandırılmıştır (Hançerlioğlu 1993).

İran tasavvufunda fil esareti temsil eder. Rüyasında Hindistan'ı gören bir fil esaretini farkına varır ve artık sahibinin sözünü dinlemez, yoldan çıkar. Çünkü Hindistan filin anavatanıdır. Bu özlem ona esaretini fark ettirir (Schimmel 2005).

Bazı yerli kabilelerde fil avcılığı yapıldığı bilinmektedir. Ancak filin büyük bir efendi olduğu düşünüldüğü için aynı zamanda ona karşı büyük bir saygı duyulur. Bir fili öldürürken ondan özür dileyerek bunun bir kaza olduğunu düşündürtmek isterler. Ayrıca filin hortumu, onun eli olmasından dolayı ayrı bir değer görür ve avlanan filin hortumu için özel bir gömü tertiplenirdi (Frazer 1992).

FOK BALIĞI. Yunan mitolojinde Phokos (Fok Balığı) adındaki kahraman Aiakos ve Psamathe' nin oğlu olarak bilinmektedir. Phokos'un annesi olan Psamathe, Thetis'in kız kardeşidir. Dolayısıyla bir deniz tanrıçası olmasından dolayı her türlü kılığa girebilme yeteneğine sahipti. Bir gün Aiokos'tan kaçmak için bir fok balığı oldu. Ancak Aiokos onu yakaladı ve fok balığı halinde iken onunla sevişti. Bu beraberlikten doğan oğlana bu sebepten Phokos adını verdiler (Grimal 1997).

Bugün Anadolu'nun Ege kıyılarında yer alan İzmir'e bağlı Foça ilçesi, geçmişte Phokaia adıyla bilinen on iki İon kentinden birini temsil ediyordu. Foça adındaki bu şirin deniz kasabasının bugün bile fok balıklarının gözde kıyılarından olması bu ilçenin ismini fok balıklarından aldığını kanıtlamaktadır.

g

GELİNCİK. Yunan mitolojisinde ismi gelinciği çağrıştıran Galinthias, Herakles'in dünyaya gelmesinde büyük rol oynamıştı. Alkmene, Herakles'e hamile kalınca Hera, çocuğun doğmasına şiddetle karşı çıktı ve Alkmene'nin doğumunu engellemeleri için doğum tanrıçaları Moiralar ve Elithyia'yı görevlendirdi. Herakles'in doğum zamanı gelince doğum tanrıçaları dokuz gün dokuz gece Alkmene'nin evinin kapısında kollarını bağlayarak, büyü yaptılar. Arkadaşı Alkmene'nin doğum sancılarından çektiği acıya çok üzülen genç Galinthias kendince bir çözüm buldu ve kapıda bekleşen tanrıçalara Alkmene'nin bir erkek çocuk doğurduğunu söyledi. Bunu duyan tanrıçalar şaşkınlıktan ne yapacaklarını şaşırdılar ve Hera'dan korktukları için telaşa kapıldılar. Bu telaşla bağlı olan kollarını açıp ayağa kalkınca büyü etki dışı kaldı ve o anda Alkmene, Herakles'i dünyaya getirdi. Kendilerine oynanan oyunu farkına varan tanrıçalar Galinthias'ı bir gelinciğe dönüştürerek intikamlarını aldılar ve kendilerini aldattığı için onu ağzından doğurmaya mahkûm ettiler. Ancak tanrıça Hekate, geliciğe acıyarak onu kutsal hayvanı ilan etti. Herakles büyüyünce doğumuna yardım eden bu hayvana minnetini göstererek ona evinin yanında bir tapınak yaptırdı. Tebaililer Herakles bayramlarında bu gelinciğe sunularda bulunup ona minnet ediyorlardı (Grimal 1997).

Yakutlarda yaşlı ve güzel görünümlü ağaçlar kutsal kabul edilmekteydi. Kutsal olduğu kabul edilen bir ağacın yanından geçen her birey kutsal ağaca bir armağan bırakmak zorundadır. Bu zorunluluk tamamen içsel huzurla ilişkili olup, bunu yapmayan kişiler kendilerini bir suç işlemiş gibi hissederdi. Bu kutsal ağacın dallarına armağanlar sunmanın bir çeşidi de ona kurban adamaktır. Bu kurbanlardan birisi de gelinciktir. Birçok ağaçta bu amaçla gelincik derisi asıldığı görülmektedir (Roux 2005).

Tevrat'ta gelincik, fare ve benzeri sürüngenlerin yanında kirli kabul edilerek murdar sayılmıştır. Gelin-

ciğin leşine dokunan bir kişi akşama kadar kirli kalacaktır (Bkz. Tevrat Levilililer 11:29,30.)

GEYİK. Geyik, Artemis'in kutsal hayvanlarından biri olarak bilinir. Bir gün Akha ordusunun başkomutanı olan Agamemnon, Troya seferindeyken yol üstünde Aulis'teki bir konaklamaları esnasında ava çıktı ve gösterişli bir geyikle avdan döndü. Geyiğin heybetinden böbürlenen Agamemnon tanrıça Artemis'in bile böyle güzel geyik avlayamayacağını söyleyince tanrıça öfkeye kapıldı ve gemilerin yola çıkması için gerekli olan rüzgârın önünü kesti. Uzun bekleyişlerin ardından durgun hava bir türlü geçmek bilmiyordu. Bu anormalliğin sebebini merak eden Agamemnon bir kâhin çağırarak ona bu uğursuzluğun sebebini sordu. Kâhin ona olayın aslını anlatınca tüm Akha ordusu endişeye kapıldı. Tanrıça Artemis yanlarında olmadan yola devam etmeleri ve savaşı kazanmalarına imkân yoktu. Bunun üzerine aralarında bir çözüm düşündüler. Uzun tartışmalar sonucunda tanrıçayı ancak bir kurbanın yola getireceğine karar verdiler. Bu kurban Agamemnon'un bakire kızı İphigeneia idi. Ancak Artemis zavallı İphigeneia'ya acıdı ve tam kurban edileceği sırada onun yerine bir dişi geyik koyarak kızı kendi kültüne hizmet etmek üzere oradan kaçırdı (Grimal 1997).

Güzelliğiyle tanrıları kendine âşık eden hatta Apollon'un bile etkisinde kaldığı çok güzel bir erkek olan Kyparissos ne yazık ki kötü bir kadere sahipti. Bir gün hayatta en çok sevdiği dostu, evcilleştirilmiş bir geyik olan biricik arkadaşını kaza sonucu okuyla vurarak öldürdü. Geyiğin ölümüyle kahrolan Kyparissos, çok kederlendi ve ölmek istedi. Tanrılar ona acıyarak onu durumuna uygun olarak hüzün ağacı serviye dönüştürdüler (Grimal 1997).

Poseidon'un oğullarından Otos ve Ephialtes adında iki dev olan kardeşlere Aloadlar denmektedir. Büyüklükleri yüzünden tanrılara karşı küstahlaşan bu devler onlarla savaşmaya karar verdiler. Kendilerince tanrılara meydan okuyup denizleri dağlarla dolduracaklarını iddia ettiler. Bununla da yetinmeyip tanrıça Hera ve Artemis'e ilan-ı aşkta bulundular. Ares'i zincire vurarak tunçtan bir çanağa kapattılar. Neyse ki on üç ay sonra Hermes onu bulup tutsaklıktan kurtardı. Sonunda tanrılar Aloadlılar'a bir son vermeye karar verdiler. İki dev Naksos'ta avlandıkları bir gün tanrıça Artemis dişi geyik kılığına girerek onlara göründü. Devin peşinden aceleyle atılan iki kardeş tuzağa düşerek birbirlerini avladılar. Bu şekilde ölen kardeşler ölüler ülkesinde de cezalarını çekmeyi sürdürdüler. Burada yılanlı bir sütuna bağlanan Aloadlar'ın başı-

na dikilen bir baykuş sürekli öterek onlara bir an olsun rahat vermiyordu (Grimal 1997).

Artemis, bir gün Lykos dağlarında otlarken bulduğu beş adet geyiğin dördünü dört koşumlu arabasına koşum hayvanı olarak almıştı. Ancak beşinci geyik bir zamanlar tanrıçanın Zeus'tan namusunu korumak için kaçan Taygete adındaki genç kızı dönüştürdüğü dişi geyikti. Artemis güzel bakireyi korumak için onu bir dişi geyiğe dönüştürmüştü. Daha sonra eski haline gelen Taygete, boynuzları altından olan bu geyiği tanrıçaya armağan etti. Bu sebeple bu geyiğin boynunda "*Taygete beni Artemis'e adadı*" yazan bir kolye bulunuyordu. Keryneia dağlarında özgürce dolaşan bu geyik Artemis'in kutsal hayvanı sayılıyordu ve ona dokunmak bile bir kişiyi günaha sokabilirdi. Tüm bunlardan haberdar olmayan Herakles bir gün kuzeni Eurystheus'un emriyle bu geyiğin peşine düştü. Çünkü kuzeni Herakles'e bu hayvanı ekinleri talan eden azgın bir canavar olarak anlatmıştı. Bu söylentiyle canavar olduğunu sandığı geyiğin peşine düşen Herakles oldukça hızlı koşan dişi geyiği bir yıl boyunca kovaladı. Sonunda yorgun düşen geyiği pusuya düşürerek okuyla vuran Herakles, yaraladığı geyiği yüklenmiş yoluna giderken Artemis ve Apollon onu gördüler. Çok büyük bir günah işlediğini o anda öğrenen Herakles tüm suçun kuzeni Eurystheus'ta olduğunu anlatarak tanrıçanın öfkesini yatıştırmayı nasılsa başarmıştı (Grimal 1997).

Tanrıça Artemis bir gün bir su kaynağında çırılçıplak yıkanırken, Apollon'un oğullarından olan genç avcı Aktaion tanrıçayı gördü. Artemis kendisini çıplak gördüğü için Aktaion'u bir dişi geyiğe dönüştürdü ve genç avcının kendi köpek sürüsünce parçalanmasına sebep oldu. Aktaion, Kentaurus Kheiron tarafından büyütülmüştü ve avcılığı Kheiron'dan öğrenmişti. Dişi geyik kılığındaki Aktaion'u, köpekleri tanımadı ve parçalara ayırdı. Daha sonra ormanda sahiplerinin izini arayan köpekler onu bulamayınca deliye döndüler, kokuları takip eden köpekler Kenthaurus Kheiron'un mağarasına geldiler. Sahiplerini kaybettikleri için adeta kudurmuş olan bu köpekleri Kheiron ancak Aktaion'a benzeyen bir heykel yaparak kandırdı ve yatıştırdı (Grimal 1997).

Türk mitolojisinde ve halk destanlarında geyik hikâyeleri oldukça fazla yer tutar. Bu anlatımlarda, konuşan geyikler, insanlara yardım eden bazense insandan yardım bekleyen geyiklere rastlanmaktadır. Güney Sibirya'da Baraba- Om Türklerinin anlattığı " Yestey Möngkö" adlı masalda yer altında oturan bir geyik kız vardı. Yetsey Möngkö adlı bir delikanlı geyik kızı yeryüzüne çıktığı

bir anda gördü ve ona âşık oldu. Bu aşkla yedi yıl boyunca geyik kızın peşinden koşan, yeraltına doğru yıllarca süren bir yolda kızın izini süren Möngkö, sonunda kızı bir taş evde yakaladı ve onunla evlendi. Ancak geyik kızın eniştesi olan Yer Kara-Alp adındaki bir yer ruhu bu evliliğe karşı kötü oyunlar oynayınca mutluluklarını bozmaya çalışan bu kötü yer ruhuna karşı dişi geyik ve kocası beraberce savaştılar (Ögel 2003).

Bunun yanı sıra Kuzey Türk mitolojisinde tanrı ve geyik ilişkisi çokça görülen bir konudur. Bir destanda ağlayan bir geyiği gören tanrının üzüntüye kapılarak geyikle birlikte ağladığı anlatılır. Yakut Türklerinde de geyiğin tanrı ile yakınlığı saygı görürdü. Yakutlar kulaklarına küpeler takarak süsledikleri geyikleri serbest bırakarak tanrıya armağan ediyorlardı. Av esnasında, ayağı altın, başı gümüş olan esrarengiz bir geyiğin kişilere görünüp sonra aniden kaybolduğu anlatılır. Özellikle Anadolu'da alageyik ve boz geyik efsaneleri yaygındır (Ögel 2003).

Kuzey batı Borneo Dyakları etini yedikleri hayvanın özelliklerinin kendilerine geçeceğine inanırlardı. Bu sebeple savaşması gereken delikanlılar ve orta yaştaki erkekler geyik eti yemezlerdi. Çünkü geyik eti yerlerse bir geyik kadar korkak olacaklarına inanırlardı. Bu halk topluluğunun ancak yaşlı erkekleri ve kadınları geyik eti yiyebiliyorlardı. Kanada-

lı Kızılderililer geyik avından sonra yakaladıkları geyiğin kemiklerini köpeklere vermezlerdi çünkü ölen geyiğin ruhunun çevrede dolaştığına ve her şeyi gördüğüne inanırlardı. Eğer ölen bir geyik, kemiklerinin köpeklere verildiğini görür ise bunu yaşayan diğer geyiklere anlatır, bunu öğrenen geyikler kendilerini Kızılderili avcılardan sakınır ve onlara bir daha asla av olmazlardı (Frazer 1992).

GUGUK KUŞU. Guguk kuşları birçok kuşa oranla bir seferde daha çok yumurta yumurtladığı için büyük bir kurnazlıkla bu yavrular dünyaya gelmeden evvel onlara güvenli bir yuva arar. Dişi guguk kuşu yumurtlama dönemi yaklaştığında diğer yumurtlayan kuşların yuvalarını gözetleyerek bakıcı olarak tayin ettiği kuşun yumurtlamasını dört gözle bekler. Bakıcı kuş yumurtladığı zaman en kısa zamanda dişi guguk kuşu yuvaya kendi yumurtasını yerleştirir ve durumun fark edilmemesi için yuvadaki yumurtalardan bir tanesini ayağıyla iterek aşağı yuvarlar. Böylece yavrusu için güvenilir bir yuva bulmuş olur. Guguk kuşunun bu ilginç davranış biçimi büyük bir fedakârlık olarak yorumlanabilir ya da belki de üşengeçlik ve zalimlik diye de düşünülebilir.

Çingeneler öldükten sonra ikinci bir yaşama yeniden doğacaklarına inanırlar. Çingene inancında ruh önce bir kuşun bedenine girer ikinci aşamada da bir çingenenin bedenine girer. Bu sebeple İngiltere'deki çingeneler guguk kuşlarına dokunmazlar, çünkü bu kuşun kendine yeni bir yaşam kurmak için beden arayan bir çingenenin ruhu olduğunu düşünürler (Berger 2000).

Çingene mitolojisinde sis kralının kızları olan dağ ve orman perileri Kesaliler vardı. Bu periler uzun saçlarını yaşadıkları yüksek dağlardan aşağıya sarkıtarak, dalgalandırır ve böylece sis meydana getirirlerdi. Bu perilerin saçları bitlendiği zaman ise dolu yağmaya başlardı. Kesaliler kış aylarını mağaralarda geçirir, ilkbaharda ortaya çıkarlardı. Guguk kuşunun bu dağ ve orman perilerinin tekrar ortaya çıkışlarını yani ilkbaharın gelişini müjdelediğine inanılırdı (Berger 2000).

Bulgarlar da guguk kuşunu ilkbaharla ilişkilendirirdi. Guguk kuşu yeşillikle bağlantılı olan kayın ağacına konarak ilkbaharın gelişini müjdelerdi (Roux 2005).

GÜVERCİN. Güvercinler tüm inançlarda temizliğin saflığın günahsızlığın temsili olarak görülürler. Günahsızların ruhu olduğu düşünülen güvercinler için camilerde, kiliselerde ve birçok yapıda küçük oyuklardan barınaklar yapılarak buralarda yaşamalarına saygı duyulur. Güvercin ve zeytin dalı sembollerinin barış simgesi oluşu Tevrat'ta geçen Nuh tufanından ileri gelmektedir. Nuh peygamber tufanın bitip bitmediğini

öğrenmek için gemiden bir güvercini dışarıya göndermişti. Bir süre sonra ağzında bir zeytin dalıyla dönen güvercin suların çekildiğinin müjdesini vermiş oldu. Böylece güvercin tufanı yaratan tanrı ile insanlar arasında barışı sağlayan bir elçi konumuna gelmişti. Bu sebeple güvercin çağlar boyunca uluslararası barışın evrensel sembolü olmuştur.

Hıristiyanlık'ta ise güvercin tanrının ruhunu simgeler. İsa vaftiz olunca kutsal ruh güvercin kılığında gökten inerek onun üstüne indi. (Bkz. Matta 3:16, Markos 1:10, Luka 3:21, Yuhanna 1:32) Bundandır ki güvercin Hıristiyan inancında kutsaldır ve saflığı temsil eder.

Çingene incilinde tanrısal baba Sinpetra, Meryem'in kafasının üzerinde sürekli olarak uçuşan üç güvercin aracılığıyla tanrının nefesini içine çekmeye hazır olup olmadığını tam üç kere sordurtur. Üçüncüde hazır olduğu cevabını alır ve ilahi nefesini Meryem'e üfler. Bunun üzerine kutsal bakire hamile kalır. Çingeneler için de ilahi bir değer taşıyan güvercin birçok mitosta iyi bir haberci olarak görülür. Yine böyle bir hikâyede İlia ve Proroe adındaki bir karı- kocanın yaşadıkları konu edilir. Bir çiftçi olan İlia, yorgun argın evinin yoluna giderken yolda şeytanlarla (benga) karşılaşır. İlia'yı kötü oyunlarıyla tuzağa düşürmek isteyen şeytanlar karısının o evde yokken onu aldattığı yalanını uydururlar. İçinde büyük bir şüpheyle evine gelen adam karanlıkta sofada yatan iki kişiyi görünce bunları karısı ve aşığı zannederek öldürür. Ancak çok geçmeden yatak odasında uyuyan karısını görür ve dehşete kapılır. Çünkü İlia yanlışlıkla sıcaktan bunalıp sofada uyuyan anne ve babasını öldürmüştür. Keder içinde kahrolan adamcağıza pencereyi tıklatan güvercinler yardıma gelir. İlia'ya kanatlarından koparacağı tüyleri anne ve babasının ölü bedenlerine sürmesini öğütlerler. Güvercinlerin dediğini son bir çare ile uygulayan İlia'nın anne ve babası tekrar hayata döner (Berger 2000).

İslam inancında da güvercin özel bir hayvandır. Peygamber Muhammed'in saklandığı mağaranın girişinde örümcek ağlarının üzerine yuva yapan bir güvercini görenler içeride biri olabileceğine imkân vermemişlerdir. Böylece güvercin Muhammed'i koruyarak onu düşmanlardan gizlemiştir. Ayrıca güvercinin peygambere olan saygısından ötürü Kâbe'nin üzerinden uçmadığına inanılır. Tasavvuf inancında ise ermişlerin uyku esnasında ruhlarının bir güvercin kılığına girerek kutsal yerleri dolaştığına inanılır (Hançerlioğlu 1993).

Güvercinler İslam inancında temizliğin ve saflığın simgesi olarak değerlendirilirler. Rüyada güvercin görmenin arınmışlığa veya bakire bir genç kıza benzetilmesi bu inançtan ileri gelmektedir. Ayrıca güvercinler arasındaki bağlılık ve sadakatle ilişkili olarak güvercinlerin boyun çevresindeki dizili tüylerden oluşan bir 'güvercin 'gerdanlığı' bulunur. Bu gerdanlığın sadakatlerinin sembolü olduğu düşünülür (Shimmel 2004-2005).

Güvercinin özellikle Samilerde aşk tanrıçası ile ilişkilendirildiği bilinmektedir. Hititlerde doğum yapacak kadın bir tapınağa götürülürdü. Doğumdan sonra tapınağın kapısında rahip bir kurban bağışlardı. Bu kurban çoğunlukla güvercin olurdu. Güvercin kanı çok eski inançlardan itibaren kadın cinselliği ile bekâret, annelik ile ilişkilendirilmiştir (Eliade 2002a).

Yunan mitolojisinde de güvercin aşk tanrıçası ile ilişkilidir. Aşk tanrıçası olan Aphrodite'nin arabasını güvercinler çekerdi. Çünkü tanrıçanın en sevdiği hayvan güvercin olarak bilinmektedir. Aphrodite'nin güvercini kendi kuşu olarak kabul edişiyle ilgili bir hikâye bulunmaktadır. Aphrodite ve Eros bir gün güzelliklerle bezeli bir kır alanında çiçek toplayarak eğleniyorlardı. Sonra aralarında bir yarış yaparak kimin daha çok çiçek toplayacağını merak ettiler. Ancak Aphrodite, Eros'un çok gerisinde kalmıştı. Aphrodite'ye hizmet eden perilerden Peristera (Grekçe'de güvercin anlamına gelir) tanrıçanın geride kalmasına göz yummak istemedi ve ona yardım ederek en fazla çiçeği onun toplamasını sağladı. Fakat bir hile yüzünden mağlup olmak Eros'u hiddetlendirdi ve Peristera'yı bir güvercine çevirdi. Bunun üzeri-

ne Aphrodite kendisinden hizmetini esirgemeyen bu zavallı periye acıyarak güvercini kendi kuşu olarak kabul etti (Grimal 1997).

Suriyeli bir tanrıça olan Derketo'nun yüzü bir kadın gibiydi ancak bedeninin diğer kısımları balıktı. Suriyeliler Derketo'ya inanıyor ve çok saygı duyuyorlardı. Tanrıçanın Askalon'da bir gölde yaşadığına inanıyorlardı. Ne var ki Aphrodite bu tanrıçadan hiç hoşlanmıyordu ve bir büyüyle tanrıçanın içine Kaystros adındaki Suriyeli bir delikanlıya karşı duyacağı aşkı koydu. Bu aşk Derketo ile Kaystros'u birleştirdi ve sonucunda bir kız çocuğu dünyaya geldi. Ancak bir tanrıça olarak bu yaşananlardan utanç duyan Derketo bebeğini terk etti ve Kaystros'u da öldürttü. Bu utançla insanlara görünmek istemeyen tanrıça gölün derinliklerine sığınarak burada kendini herkesten sakladı. Küçük bebeği güvercinler buldu ve onu beslemek için çobanlardan süt ve peynir çalarak güzel bebeği şefkatle büyüttüler. Güvercinlerin bu şüpheli hırsızlıklarını fark eden çobanlar onları takibe alınca bir kız çocuğu buldular ve güzelliğine hayran kaldıkları çocuğa Suriye dilinde "güvercinlerden gelen" anlamındaki Semiramis adını verdiler. Semiramis büyüyünce efsanevi Babylon kraliçesi olarak tüm dünyaya nam saldı. Bütün Asyayı dolaşarak her geçtiği yerde değerli mimari ve sanat eserleri yaptırdı. Hızla seferlerine devam eden kraliçe, Mısır'da danıştığı bir kâhinden ölümünün oğlu Ninyas yüzünden olacağını öğrendi. Gerçekten de kısa bir süre sonra oğlunun kendisine bir suikast düzenleyeceği haberini aldı. İktidarının en görkemli döneminde olmasına rağmen kehaneti hatırlayarak iktidarı oğluna bırakıp gözden kayboldu. Efsaneye göre Semiramis'in bir güvercine dönüştüğü ve gökyüzünde tanrıların armağanı olarak kutsandığına inanılır (Grimal 1997).

Pleiades takımyıldızını meydana getiren yedi adet yıldız, aslında Peliadlar olarak bilinen yedi kız kardeştir. Bir amazon kraliçesinin kızları olduğu öne sürülen bu kızlar bir gün vahşi avcı Orion ile karşılaşınca, Orion bu kardeşlere âşık olur ve onları beş yıl boyunca kovalar. Beş yıl sonra Peliadlar Orion'dan kaçarken güvercine dönüşürler. Ancak Zeus onlara acıyarak bir Peliadları takımyıldızına dönüştürür (Grimal 1997).

Hermokhares adındaki Atinalı genç bir delikanlı bir gün Pythia Apollonu tapınağında dans eden Ktesylla adlı genç kızı görüp ona âşık olur. Aklına büyük bir kurnazlık gelen Hermokhares bir elmanın üzerine "*Tanrıça Artemis'in huzurunda Hermokhares'ten başkasıyla evlenmeyeceğime yemin ederim*" diye yazarak elmayı Ktesylla'ya fırlatır. Elmayı yakalayan genç kız üzerin-

deki yazıları herkesin içinde yüksek sesle okuyunca istemeden de olsa bir yeminle bağlanmış olur. Hermokhares hemen Ktesylla'nın babasından kızını istemiştir. Kızını ona vermeyi kabul eden adam Apollon'u tanık göstererek Hermokhares'e söz verir. Aradan bir süre geçer Ktesylla'nın babası sözünü unutarak kızını başka biriyle nişanlar. Ancak Ktesylla Artemis tapınağına kurban sunarken tanrıların isteğiyle Hermokhares ile karşılaşmış ve ona büyük bir aşkla tutulmuştur. Hermokhares genç kızı Atina'ya kaçırarak onunla orada evlenir. Apollon babasının kendisini tanık gösterdiği halde sözünü tutmamasına çok kızar ve kızgınlığını ne yazık ki Ktesylla'dan çıkartır. Ktesylla çocuğunu doğururken ölür. Ancak Ktesylla'nın cenazesi için toplananlar Ktesylla'nın ölü bedeninin yattığı yerden bir güvercinin havalandığını görürler. Ktesylla bir güvercin olmuştur. Bunun anlamını bir kâhine danışan halk ve Hermokhares, Aphrodite Ktesylla adına bir kült yapmaları gerektiğini öğrenirler. Böylece bundan sonra Ktesylla tanrısallaşmıştır ve adı Aphrodite Ktesylla olarak değişir (Grimal 1997).

Babası Staphylos'un (salkım) dolayısıyla Dionysos soyundan olan Roio (Nar) Apollon ile bir aşk yaşadı ve hamile kaldı, ancak babası onun hamileliğinin Apollon'dan olduğuna inanmadı ve kızının bir ölümlüyle ilişkiye girdiğini düşündü. Bu yüzden Roio'yu bir sandığa kapatarak denize attı. Sandık Eubai kıyılarına vurdu ve Roio, burada Anios'u dünyaya getirdi. Apollon onları buradan alarak Delos adasına götürdü ve oğlu Anios'a kehanet yeteneği vererek onu adanın yönetimine geçirdi. Bir zaman sonra Anios'un üç tane kızı oldu bu kızlar Bağcılar olarak bilinen Elais (zeytinyağı), Spermo (buğday tanesi) ve Oino'dan (şarap) oluşuyordu. Bu kızlar Dionysos soyundan olmaları sayesinde toraktan zeytin, buğday ve şarap çıkarma gücüne sahiptiler. Efsaneye göre Anios, Troya savaşı çıktığında kâhin olması sebebiyle savaşın on yıl süreceğini önceden biliyordu; yetenekli kızlarını, Yunanlılara yardım etmeleri için savaş bölgesine gönderdi. Başlangıçta gönüllü olarak bu işi yapan kızlar yıllar süren savaş koşullarında bıkıp yoruldular ve oradan kaçtılar. Ancak Yunanlılar peşlerine düşünce Dionysos onlara yardım etti ve her birini güvercine dönüştürdü. İşte bu sebeple Delos adasında güvercinler kutsaldır ve öldürülmeleri kesinlikle yasaktır (Grimal 1997).

h

HİNDİ. 1620 yılında Amerika'ya Mayfair gemisiyle gelen aç göçmenler gördükleri bir hindiyi yakalayıp yemişler. Bundan dolayı Amerika'da Şükran Günü (Thanksgiving) geleneği başlamıştı. Bilindiği gibi Şükran gününde hindi pişirilmesi batılı toplumlarda bir gelenektir ve bu sonraları Noel'de de devam ettirilmiştir. Daha sonra Abraham Lincoln'ün girişimleriyle Şükran günü 1863'te Amerika'da milli bayram ilan edilmiştir. Hindi ise bu günün bir sembolü olmuştur (Belge, 2001)

HOROZ. İncil'de İsa'nın, havarisi Petrus'un kendisine ihanetini önceden bildiği anlatılır. İsa havarileriyle birlikteyken onlara çelişkiye düşeceklerini ve kendisini inkâr edeceklerini söyler. Ancak havarilerden Petrus diğerleri bunu yapacak olsa bile kendisinin Mesih'e hiçbir koşulda ihanet etmeyeceğinde diretir. Bunun üzerine İsa, Petrus'a o gece horoz iki kez ötmeden önce kendisini üç kez inkâr edeceğini söyler. Gerçektende de Romalılar o gece İsa'nın peşine düşerler. Petrus'u görenler ondan şüphelenir ve ona İsa'yla birlikte olup olmadığını sorarlar. Petrus arka arkaya İsa'yı tanımadığını haykırır. O üç kez bunu yaptığında horoz iki kez öter. O anda Petrus İsa'nın sözlerini anımsar ve gözyaşlarına boğulur (Matta; 26.34, 26.74, 26.75).

Horoz, İslam dininde uyuyan kişileri namaza uyandıran bir müezzin olarak görülür. Bununla ilgili bir hadiste "*Horoza lanet etmeyin, çünkü o sizi namaza kaldırıyor*" denmektedir. Adem'e namaz kılmayı beyaz bir horozun öğrettiğine inanılır. Tasavvuf inancının temsilcilerinden Mevlana ise horozu Rumca "angelos", *melek* adıyla isimlendirmekteydi (Shimmel 2004).

Almanya, Macaristan ve Polonya gibi ülkelerde tarım kültüründe horozun hasatın bereketine dair önemli bir anlam taşıdığı düşünülmekteydi. En son biçilecek ürünün içinde bir horozun başının uçurulması, horozun tüylerinin tarlaya saçılması gibi gelenekler toprağın bereketi, ürünün

bolluğu için gerekli görülen uygulamalardı (Frazer 1992).

Yunan mitolojisinde güzeller güzeli Aphrodite ve Ares'in yaşadığı yasak aşkın konu edildiği bir mitos vardır. Kusursuz güzelliğiyle herkesi kendine hayran bırakan Tanrıça, çirkin ve topal demirci Hephaistos ile evliydi. Ancak savaş tanrısı Ares, Aphrodite'ye çılgınca âşık oldu. Onu elde edebilmek için tanrıçaya evrenin en güzel armağanlarını sunuyordu. Sonunda Aphrodite, Ares'in aşkına kendi aşkıyla karşılık verdi. Ancak bu aşktan kimsenin haberi olmamalıydı. Ares güneşin aşklarını görüp diğer tanrılara özellikle de Hephaistos'a haber vermesinden çekiniyordu. Bu sebeple iki sevgili geceleri buluşarak sevişiyorlardı. Kendilerini garanti altına almak için Ares yakın bir arkadaşı olan genç delikanlı Alektryon'u kapıya bekçi dikiyordu. Alektryon gece boyunca nöbet tutup güneş çok uzaklarda tepenin arkasında iken yani şafak sökmeden âşıkları uyandırıyordu. Ares ve Aphrodite yine böyle bir gecede Hephaistos demir ocağında çalışırken onun sarayında bir araya geldiler. Gece boyunca aşklarını soluksuzca yaşayan sevgililer, sevişmekten yorgun düşüp sarmaş dolaş derin bir uykuya daldılar. Nasıl olsa kapıda açıkgöz bekçileri Alektryon vardı. O gece Alektryon da yorulmuş olacak ki bir anlığına gözleri kapanmış ve uykuya teslim olmuştu. Üstelik güneş neredeyse tepenin ardından çıkmak üzereydi. Alektryon bir türlü uyanmayınca güneş doğdu ve oracıkta sarmaş dolaş yatan gizli âşıkları gördü. Görür görmez de bu rezaleti Hephaistos'a ispiyonlamakta hiç gecikmedi. Bu korkunç haberi alan Hephaistos kendisine yapılan ihaneti onlara pahalıya ödetmeye kara verdi. Demir ocağında titizlikle çalışmaya koyulan tanrı Hephaistos olağanüstü incelikte bir ağ yaptı. Yaptığı ağı Aphrodite'nin ortalıkta olmadığı bir zamanda yatağın üzerine örttü ve saklandı. Hiçbir şeyden haberi olmayan genç çift o gece yine buluştular. Yatağa uzandıkları anda görünmez incelikteki ağ büzüşerek onları bir av hayvanı gibi yakaladı. Ağın içinde sıkışıp kalan Ares ve Aphrodite neler olduğunu anlamaya çalışırken Hephaistos bütün tanrı ve tanrıçaları sarayına toplamıştı bile. Amacı kendisini aldatan âşıkları rezil etmekti. Ares ve Aphrodite'nin başına toplanan tanrılar kahkahalarıyla hem onların düştüğü bu tuzakla hem de Hephaistos'la dalga geçiyorlardı. Bir yandan da erkek tanrılar Ares'e imrenerek onun güzel tanrıçayı nasıl baştan çıkarttığına gıptayla bakıyorlardı. Bu olaydan sonra rezil olan Ares ve Aphrodite kimsenin yüzüne bakamayacak hale geldiler. Aphrodite Kıbrıs adasına kaçıp saklanırken, Ares kendilerini

yakalatan ve görevini ihmal eden Alektryon'u horoza dönüştürdü. Kendisi de Trakya'ya kaçtı. İşte bugünden sonra horoz her sabah güneşin doğuşunu insanlara haber vermeye mahkûm oldu. (Can 1994).

Çin inançlarına göre Yang yani Tao oldukça önemli bir yaşam iksiridir. Bünyesinde Yang içeren maddeler bulunduran bir kişi güçlü ve dayanıklı olacak, mutlu ve sağlıklı bir yaşamı garanti edecektir. Çin'de büyük Tıp ansiklopedisi Pen Ts'ao Kang Mu'da sağlıklı yaşamın sırrı olarak verilen reçetede üç yaşındaki bir horozun ibiğinin kanını içen bir kişinin Yang özüne sahip olacağı yazmaktadır. Çinlilere göre horoz ölümsüzlüğün kaynağı Yang iksirini bünyesinde taşıyan bir hayvandır (Eliade 2002).

Kelt dininde halkı yıldırımlardan koruduğuna inanılan bir Horoz Tanrı'ya inanılmaktaydı. Bu inançtan ötürü günümüzde pek çok Avrupa kentinde çan kulelerinin ve bazı çatıların tepesine yerleştirilmiş horoz şekilleri göze çarpmaktadır (Hançerlioğlu 1993).

i

İNEK.İnek hayvanlar arasında belki de en verimkâr olanıdır. Etinden, sütünden, gücünden, derisinden ve hatta gübresinden faydalanılan değerli bir hayvandır. Bu sebeple daima Bolluk ve bereketin simgesi olan inek toprak anayla yakından ilişkilidir. Eski Mısır'da inek kutsal güneşin annesidir. Nil vadisinde ineğin bereketi, kadının bereketiyle benzeştirilir. Hatta kadınlar üzerlerinde verimliliğin göstergesi olarak inek sembolleri taşırlar (Emiroğlu-Aydın 2003).

Birçok ülkenin geleneksel yemeklerinin vazgeçilmez bir unsuru olan inek eti Hindistan'da insanların tadını bile bilmedikleri bir besindir. Çünkü Hindistan'da inek yaşamın anası olarak kabul edilir ve kutsaldır. Hindistan'da her ne sebeple olursa olsun bir ineğin öldürülmesi kesinlikle yasak ve günahtır. Halkın son derece fakir olması ve bazı bölgelerde neredeyse açlık sınırında yaşayan insanların varlığına karşın yine de inekler korunur. Hindistan'ın tüm bölgelerinde sokaklarda özgürce dolaşan inekler göze çarpar. Bazen bir inek yüzünden tüm trafik allak bullak olur, bazense bir bahçeye veya özel araziye giren inekler yüzünden zor durumlar yaşanabilir. Ancak ne olursa olsun hiç kimse ineklere müdahale etmez ve onlara engel olamaz. Devlet yaşlı ve bakıma muhtaç inekler için barınaklar temin etmektedir. Özel günlerde inekler rengârenk takılarla süslenir. Bir ineğin sağlıklı yavrular doğurması için herkes dua eder. Buna karşın Müslüman toplumlarında ineklerin kurban edilmesi Hindistanlılar tarafından tepki görmekte ve protesto edilmektedir (Harris 1995).

Eski Mısır'da gökyüzü ayaklarını yeryüzüne dayamış bir inek olarak betimlenmekteydi (Hançerlioğlu 1993). Ayrıca tanrıça İsis de zaman zaman bir inek şeklinde betimlenmekteydi.

Yunan mitolojisinde renk değiştiren bir inekten söz edilir. Gün başında beyaz olan bu inek daha sonra kırmızıya en son da siyaha dönüşüyordu.

Bir sonraki gün renk değişimi tekrar baştan aynı şekilde hiç bitmeksizin devam eder dururdu. Bu inek girdiği renklerden ötürü böğürtlene benzetilmekteydi. Çünkü böğürtlen de başlangıçta beyazken bir süre sonra kırmızı iyice olgunlaştığındaysa siyah rengini alır (Grimal 1997).

Kadmos adındaki kahraman kendisine bir şehir kurmadan evvel Delphoi kâhinine danışmıştı. Kâhin ona bir ineği takip etmesini ve ineğin yorgunluktan bitip tükendiği noktada ayakları üzerine çöktüğü yere şehrini kuracağını söyledi. Bu kehaneti öğrenen Kadmos yola çıktı ve yolda bir sürüyle karşılaştı. Sürünün içinde her iki böğründe ay işareti olan bir inek gördü. Takip etmesi gereken ineğin bu inek olduğuna karar vererek ineğin ardı sıra yoluna devam etti. İnek Kadmos'u Boiotia'ya kadar götürdü ve Thebai şehrinin kurulacağı yerde toprağa çökerek uzandı. Kehanetin gerçekleştiğini anlayan Kadmos burada şehrini kurmadan evvel ona yön gösteren mübarek ineği Athena'ya bir teşekkür armağanı olarak sunmaya karar verdi (Grimal 1997; bu mitosun devamı için bkz.Ejderha; Ares ve Kadmos)

Yunan mitolojisinde bir ineğin tayin ettiği yerde kurulan şehirler meşhurdu. Bu şehirlerden birisi de ünlü Troya (İlion) şehridir. İlios tarafından kurulan Troya şehrinin de yeri bir inek aracılığıyla saptanmıştı. İlios Fhrygia'ya düzenlenen oyunlara katılması için davet edilmişti. Oyunlarda galip gelerek her iki cinsten ellişer köle ödülü ve yanında da kralın özel armağanı olarak benekli bir inek kazanmıştı. Kral İlios'a ineği verirken bir kâhinin tavsiyesiyle bu ineği takip etmesini ve ineğin duracağı ilk yere bir şehir kurmasını söyledi. Bu tavsiyeye uyan İlios ineği takip etti ve onun durduğu yerde Phrygia'da Ate tepesi olarak bilinen tepenin üzerine Troya şehrini kurdu (Grimal 1997).

Argoslu bir prenses olan İo'nın güzelliği Zeus'un ilgisini çekmiş ve tanrı İo'ya âşık olmuştu. Bir gün rüyasında Lerne gölünün yanına gitmesi ve burada kendisini bekleyen Zeus'a teslim olması buyruldu. İo bu rüyayı babasına anlatınca babası konuyu bir kâhine danıştı. Kâhin İo'nun mutlaka kendisini feda etmesi gerektiğini aksi takdirde tüm ailenin Zeus'un yıldırımlarına çarpılacağını söyledi. Bunun üzerine göl kenarına giden İo burada Zeus'la birleşti. Ancak Zeus'un kıskanç karısı Hera durumdan şüpheleniyordu. Zeus İo'yu korumak adına onu bembeyaz bir düveye dönüştürdü ve Hera'ya bu düveyle asla sevişmediğini söyledi. Hera bu açıklamadan çok fazla tatmin olmayınca düveyi yüz gözlü Argos'a emanet etti. Zeus bunca engele rağmen aşkından vazgeçmiyor ve zaman zaman bir boğa kılığına girerek İo'yla sevişiyordu. Sonunda sevgilisinin haline üzülen Zeus Hermes'i İo'yu bekçi Argos'tan kurtarması için görevlendirdi. Yüz gözlü Argos hiçbir zaman tüm gözlerini yumarak uyumazdı. Hermes o uykudayken onun açık kalan diğer elli gözünü de uyuttu ve onu öldürmeyi başardı. Bu durum karşısında öfkelenen Hera zavallı İo'nun başına bu defa daha büyük bir bela musallat etti. İo'nun üstüne bir sığır sineği saldı. Tam böğrüne yapışıp canını yakan bu sinek yüzünden çılgına dönen İo, tüm Yunanistan'da çılgınca koşturuyordu. Sineğin verdiği acıyla oradan oraya atlayıp duran İo körfez kıyıları boyunca koşusunu sürdürdü. Bu sebeple burası 'İonia körfezi' ismini almıştır. Daha sonra Asya ve Avrupa'yı birbirinden ayıran boğazın sularını yüzerek geçti. Bu sebeple bu boğaz ' Bosporos' yani inek geçidi adını aldı. Asya'yı uzun müddet dolaştıktan sonra Mısır'a varan İo burada çok sevildi. Zeus'tan gebe kaldığı bebeğini (Epaphos) burada dünyaya getirdi. Uzun bir müddet sonrada tekrar inek halinden insan haline geri dönen İo, Mısır'da hükümdar olarak yaşamını sürdürdü. Mısır'da İo'ya İsis adıyla tapıyorlardı (Grimal 1997).

Argos kralı Proitos'un kızları olarak bilinen Proitidler, üç kız kardeşten oluşmaktaydı. Bunlar Lysippe, İphianassa, İphione'dir. Bu kızlar büyüyüp birer genç kız olduklarında tanrıça Hera'dan bile daha güzel olduklarını söylüyorlardı. Ayrıca Proitidler'in bazen tanrıçanın giysisindeki altınlardan çalarak kendi süsleri için kullandıkları anlatılmaktaydı. Tüm bunlar yüzünden Hera'yı kızdıran bu kızlar tanrıça tarafından lanetlendiler. Tanrıçanın lanetli büyüsü yüzünden kendilerini düve zanneden Protinidler delirerek kırlara kaçtılar. Geniş çayırlıklarda azgınca koşan kızları kimse durduramıyordu. Kızlarını bu hallerinden kurtarmak için babaları Proitos kâhin Melampous'tan yardım istedi. Kâhin kızları kurtarmanın karşılığı olarak

krallığın üçte birini talep edince Protis bu fikirden vazgeçti. Deliler gibi hiç durmadan koşan Protislerin durumu daha da kötüleşince Protis kâhini bir kez daha çağırttı. Bu kez Melampous krallığın üçte birini kendisi için, üçte birini de kardeşi Bias için istedi. Protis'in başka bir çaresi kalmamıştı; bu bedeli kabul etmek zorunda kaldı. Kâhin kızların peşine düştü ancak o yetişemeden en büyük kız kardeş yorgunluktan bitap düşerek öldü. Diğer ikisi Melampous'un şifalı otlar attığı bir kaynağın suyundan içince eski hallerine geri döndüler. Kızlardan biri Melampous'la diğeri ise onun kardeşi Bias ile evlenerek hayatlarını devam ettirdiler (Grimal 1997).

Kafkas mitolojisinde sığırların koruyucu tanrısı Ahin'dir (Axin). Her ilkbaharda Ahin sürüden bir ineği seçerdi. İnek seçildiğini böğürerek ve sürüden farklı davranarak belli ederdi. Seçilmiş inek sütle yıkanarak kutsanır ve serbest bırakılırdı. Özgürce ilerleyen ineği sahibi takip ederdi. İnek sırayla Abhaz ve Ubıh boylarına uğrardı. Böylece geçtiği yerlerden arkasına pek çok insan takılırdı. Daha sonra inek kutsal koruluğa geldiğinde beraberinde büyük bir kalabalık toplanmış olurdu. Burada dua edilir ve inek Ahin'e kurban edilirdi. İneğin derisinin yüzülmesi, etinin parçalanması, pişirilmesi ve yenmesi aşamaları ayrı ayrı yerlerde gerçekleştirilirdi. Bu şekilde tören alayı şarkılar eşliğinde ordan oraya taşınırdı. İneğin karaciğerinin konulduğu çayırda *biz* adındaki fıçı içerisinde kutsal bir şarap bulunurdu ve bir tek bu törende içilirdi. Bu şarabın diğer günler içilmesi kesinlikle yasaktı. Buna dair anlatılan bir mitte bir Ubıh misafirine ikram edecek şarabı kalmayınca bu şaraptan bir miktar aşırmış. O gece kutsal şarabın olduğu fıçı ikiye ayrılmıştı ve Ahin'in kutsal ineği bir daha görünmemek üzere tamamen ortadan kaybolmuştu (Dumezil, 2000).

İskandinav mitolojisine göre başlangıçta sadece kocaman bir boşluk vardı. Henüz hiçbir canlı yaratılmamıştı. Evrende yalnız içinde onbir tane nehir olan bir kuyu biçimindeki ölüler dünyası Niflheim vardı. Burada bir taraf çok sıcak ve kızgın bir korken diğer taraf tamamen donmuş buzullarla örtülmüştü. Ancak bir gün geldi ve eriyen buzullardan Ymir adında bir dev doğdu. Bu İskandinav mitolojisinde ilk eril yaratıcıdır. Onunla birlikte gece-inek yani ilk dişi yaratıcı Audumla doğdu. Audumla'nın buzları yalamasıyla ilk erkek tanrı Buri meydana geldi. Böylece Buri'nin soyundan gelenler ilk tanrılar birliğini meydana getirdiler (Sturluson 1923).

İstanbul'un yoğurduyla meşhur semti Kanlıca'nın ismi zamanında burada yetişen bir otu yiyen ineklerin sütünün pembemsi olmasından ileri gelmekteymiş (Belge, 2001).

k

KAPLAN. Kuzey Hindistan Mirileri kaplan eti yemekten kaçınmazlardı. Özellikle değerli buldukları kaplan etinin yendiği zaman hayvana ait özelliklerin yani güç ve cesaretin yiyen kişiye aktarılacağına inanırlardı. Ancak kaplan etinin kadınlar tarafından yenilmesi hoş karşılanmayan bir durumdu çünkü kaplan etinin kadını dik kafalı ve asi ruhlu yapacağına inanılırdı (Frazer 1992).

Çin takvimi olarak bilinen on iki hayvan takviminde yıllardan birisi de kaplan yılına denk gelmektedir. Orta Asya'da Türk mitolojisinde kaplan yılı uğurlu sayılırdı ve önemli kahramanların birçoğu kaplan yılında dünyaya gelirdi (Ögel 2003).

Bir gün Yunan tanrısı Dionysos bir Asya perisi olan Alphesiboia'ya âşık olmuştu. Ancak güzel nympha tanrıyla sevişmeye yanaşmıyordu. Bunun üzerine Dionysos bir kaplan şekline bürünerek güzel peri Alphesiboio'yu bir ırmak kenarında sıkıştırdı, kaplan şeklindeki tanrıdan çok korkan nympha onunla orada sevişti. Bu birliktelikten Medos adında bir oğlan çocuğu dünyaya geldi. Medos annesinin Dionysos'a teslim olduğu ırmağın adını değiştirerek kaplan anlamına gelen Tigris (Dicle) adını vermiştir (Grimal 1997).

KAPLUMBAĞA. Zeus'un çocuklarından biri olan Hermes'in Olympos'un on iki tanrısından biri olmaya hak kazanışı çok küçük yaşlarına dayanır. Anne Maia, Hermes'i daha doğurduğu ilk günlerde ondaki farklılığı sezmişti. Bebek büyümüş de küçülmüş bir tavır sergiliyordu. Maia, bebek Hermes'i beşik diye bir eleğin içine koymuştu. Ancak Hermes, şaşırtıcı bir hızla kundaktan sıyrıldı ve maceralara atıldı. Bu mucizevî çocuk daha en başından beri, Apollon'un sürülerini çalacak kadar da kurnazdı. Apollon kehanet yeteneğini kullanarak kuşları izledi ve hırsızın kim olduğunu bir süre sonra anladı. Hemen Maia'nın yanına gitti ve ona sürülerini çalanın oğlu olduğunu bildiğini söyledi. O sırada Hermes, kundağa girmiş mışıl mışıl uyuyormuş gibi numara yapıyordu.

Maia, küçücük bir bebeğin böyle bir hırsızlık yapmasına imkân olmadığını anlatmak istese de Apollon'u ikna edemedi. Apollon, Hermes'i yanına alarak onu Olympos'a götürdü. Zeus kendi oğlunu bir hırsız olarak karşısında gördüğü için hiç memnun değildi ama Apollon'un yanında getirdiği hayvan derileri hırsızlığı kanıtlar nitelikteydi. Apollon, Hermes'in derhal kendisine sürüsünü iade etmesini istedi. Bunun üzerine Hermes, Apollon'u sürülerin yanına götüreceğine söz verdi, böylece ikisi yalnız kaldılar. Hermes, sürüden sadece iki hayvanı kesmişti ve bunları tam on iki parçaya bölmüştü. Bunlar Olympos'daki tanrıların hakkıydı. Oysa Olympos'da on bir tanrı vardı. On ikinci pay kendisine aitti. O kendisini Olympos'un on ikinci tanrısı ilan etmişti. Kendi payını yemiş diğer parçaları ise yakarak tanrılara sunmuştu. Bunları duyan Apollon şaşkınlık içinde kaldı. Ne var ki Hermes o kadar zekiydi ki Apollon'u etkilemenin yolunu biliyordu. Ona kaplumbağa kabuğundan yaptığı ve kendi icadı olan liri gösterdi ve vakit kaybetmeden büyük bir ustalıkla liri çalmaya başladı. Hermes'in kaplumbağa kabuğundan yaptığı bu aletten öylesine büyülü bir ses çıkıyordu ki bu Apollon'un sakinleşmesine fazlasıyla yetti. Bu aletten çok etkilenen Apollon ona sahip olması gerektiğini düşündü ve Hermes'e eğer liri kendisine verirse sürülerinin onda kalabileceğini söyledi. Hermes teklifi kabul etti ve böylece anlaşarak konuyu tatlıya bağladılar (Graves 2004; ayrıca bkz. koyun).

Afrika yerlilerinin inanışlarında kaplumbağa ilk yaratılan canlı olarak kabul edilirdi. Tanrı önce kaplumbağayı yaratmış ardından diğer canlıları ve insanı yaratmıştır (Hançerlioğlu 1993).

Çin'de kaplumbağa ölümsüzlük simgesi olarak görülen bir hayvandır. Kaplumbağanın ölümsüzlük iksiri içerdiği düşünülmektedir. Çin geleneksel tıbbında kaplumbağa kabuğundan faydalanılarak yapılan içeceklerle uzun yaşam reçeteleri hazırlanmaktadır (Eliade 2002).

İslam'da rüya tabirlerinde kaplumbağa süslü ve güzel bir kadını simgeleyebildiği gibi bilgeliği de simgeleyebileceği düşünülmekteydi (Schimmel 2005).

Ünlü Orhon yazıtlarının üstüne oturtulduğu kaide dev bir kaplumbağaya benzetilmektedir. Bu şekilde düşünülmesinin sebebi pek çok Orta Asya mitosunda dünyayı dev bir kaplumbağanın taşıdığına dair duyulan inanç olmalıdır. Bir Moğol mitinde dev bir yaldızlı kaplumbağanın evrenin merkezi olan dağı sırtında taşıdığı anlatılmaktaydı. Ayrıca buna benzer bir inanış daha sonraları Buriyatlarda ve Tunguzlarda görülmekteydi. Bu mitoslarda dünyayı dev bir kaplumbağa

taşıyordu. Bir gün güneş her şeyi yakıp kavuracak kadar çok ısı verecek ve dünyayı taşıyan kaplumbağa da bu sıcaklıktan etkilenerek ters dönecek ve böylece kıyamet yani dünyanın sonu gelmiş olacaktı (Roux 2005).

Hint mitolojisinde tanrı Vişnu birçok kez bazı hayvanların şekline bürünerek yeryüzüne inmekteydi. Vişnu bir keresinde de bir kaplumbağa şeklinde görülmüştü. Tanrıların denizi karıştırmak için ters çevirdikleri dağın sivri ucu dünyanın dibini delerek yaşayanlara zarar vermesin diye Vişnu kaplumbağa kabuğunu bu sivri uca yaslamıştı (Hançerlioğlu 1993).

Birçok yaratılış mitinde dünyanın bir kaplumbağanın kabuğunda taşındığı inancı yaygındır. Ojibwa halkı da başlangıçta dünyayı bir kaplumbağanın kabuğu üzerinde taşıdığına inanırlar (Fraser 2001).

İnanışa göre tanrı insanların yoldan çıkmalarına öfkelenerek yeryüzünü kasıp kavuracak bir tufan çıkarmaya karar verir. Tufan başlamadan evvel tanrı insanlar arasından günaha bulaşmamış birini seçer ve ondan bir gemi yaparak hayvanları ve bitkileri gemiye alıp onları tufandan korumasını buyurur. Tanrının seçtiği elçi hayvanlara tufanı haber vererek onları gemisine davet eder. Ne var ki kaplumbağa bu daveti reddeder çünkü insanların işlediği bir günah yüzünden cezalandırılmayı içine sindirememektedir. Böylece inat eden kaplumbağa gemiye binmez ve tufan geldiğinde yüzme yetisi sayesinde kurtulmayı başarır. Mitosun bundan sonrası bir Latin Amerika söylencesiyle birleştirilebilir. Söylenceye göre tufandan sonra Oaxaca Vadisi tamamıyla çamurla kaplanmış bir bataklığa dönüşmüştür. Kaplumbağa balçık içinde zorlukla hareket etmekte ve dünyanın halini hayret içersinde seyretmektedir. Gezintisi esnasında

tufandan sonra gün yüzüne çıkmış leşleri yemekte olan bir akbabaya rastlar. Akbabanın geniş kanatlarını görünce tanrıyla tanışabilmek için büyük bir fırsat yakaladığını düşünür. Hemen akbabaya yanaşarak kendisini tanrının huzuruna götürmesi için yalvarır. Akbaba bu isteği başta reddettiyse de kaplumbağanın ısrarları karşısında çaresiz kabul etmek zorunda kalır. Böylece kaplumbağa akbanın sırtında göklere doğru yükselir. Yolculuk esnasında akbabadan gelen leş kokusu kaplumbağanın midesini öylesine bulanırır ki kafasını kabuğuna sokmasıyla bile bundan kurtulamaz. Sonunda dayanamayarak söylenmeye başlar ve akbabayı kötü kokusu sebebiyle durmadan aşağılar. Çok geçmeden kaplumbağanın dıdırından bunalan akbaba ani bir silkinişle kaplumbağayı sırtından atar. Bulutların arasından hızla aşağıya düşen kaplumbağanın bedeni yere çarpmasıyla birlikte parçalara bölünerek etrafa dağılır. Onun bu hali tanrının acıma hissini uyandırır ve tanrı kaplumbağanın parçalarını toplayarak onları birleştirir. İşte bu yüzden kaplumbağanın bedeninde bugün hala bu birleşim yerleri görülebilmektedir(Akova 2003).

KARGA. Karga genel olarak pek çok kültürde uğursuz sayılan bir kuştur. Hem etçil hem otçul olabilen karganın hemen hemen her şeyi yiyebilmesi ve dolayısıyla insanların ektiği ürünlere hatta beslediği hayvanlara ortak çıkması karganın bilinen bu kötü ününün sebebi olabilir. Kargaların sosyal yaşamı incelendiğinde tıpkı insanlardaki gibi sosyal statülerin olduğu gözlenmiştir. Ayrıca üst düzey bir karganın, dişi eşinin de aynı düzeye yükseldiği ve diğer kargalardan saygı gördüğü ortaya çıkartılmıştır. Kargaların kendi aralarında çok üstün bir iletişim dili geliştirdikleri ve insan seslerini dahi taklit edebilme yeteneğine sahip oldukları bilinmektedir. Kargaların bu üstün nitelikleri ve altmış dokuz yıla kadar yaşayabiliyor olmaları bu kuş türünü ayrıcalıklı kılmaya fazlasıyla yetmektedir.

Yunan mitolojisinde karga Apollon tarafından lanetlenmişti. Apollon'un Koronis adında güzeller güzeli bir aşkı vardı. Zaten Koronis ismi bu kadına güzelliğinden ötürü verilmişti ve kuzgun anlamına gelmekteydi. Ak bir karga bir gün Apollon'a çok sevdiği Koronis'in onu aldattığını ve bir ölümlüye âşık olduğunu söylemişti. Bu haberi verdiği için Apollon ak kargaya çok kızmış ve onu kara renge dönüştürerek tüm ak kargaları lanetlemişti. Böylece tüm karga soyu kara olarak neslini devam ettirmişti (Hançerlioğlu 1993).

İphiklos adındaki Dor komutanı, Rodos adasında bulunan Fenike egemenliğine son vermek amacındaydı. Bu uğurda yapılan kuşatmalarla bir yer dışında tüm Rodos Fenikelilerin

elinden çıkmıştı. Kalan bu son kalenin komutanı Fenikeli Phantolos, iktidarının geleceğini öğrenmek için bir kâhine danıştı. Kâhin ona kargalar hep kara olduğu ve kuşatma altındakilerin su içtiği sarnıçta balık bulunmadığı sürece bu garnizonda Fenikelilerin varlığını koruyacağını söyledi. Phantolos bu duyduklarından sonra kendinden emin oldu ve garnizonu teslim etmemeye ant içti. Ancak Dor komutanı İphiklos kâhinin Phantolos'a söylediklerini öğrendi ve hemen kurnazca bir plan hazırladı. Planını gerçekleştirmek için Phantolos'un kızının gönlünü çaldı ve onu kullanarak sarnıca bir balık koydurttu. Ayrıca kanatlarını kireç tozuyla beyaza boyadığı kargaların garnizonun üzerinden uçurtulmasını sağladı. Beyaz kargaları ve sarnıçtaki balığı gören Fenikeli komutan Phantolos büyük bir paniğe kapıldı. Kehaneti hatırlayan Phantolos yenilgiyi kabul ederek Rodos'tan kendi arzusuyla çekildi. Böylece İphiklos kurnaz bir oyunla parmağını bile kımıldatmadan Rodos'un tamamını Fenikelilerden temizlemiş oldu (Grimal 1997).

Türk mitolojisinde anlatılan karga Azrail'in simgelendiği hayvan olarak işlenmiştir. Bir mitosta Kara- han adında bir hükümdarın ülkesinde ilginç bir olay yaşanmıştı. Bir gün cehennemin sahibi gökleri karartmış, korkunç bir sarsıntı ve gürültüyle Kara-Han'ın ülkesine gelmiş. Geliş amacı hükümdarın canını almakmış. Karşılarında cehennem zebanisi Bura- Dohsun'u gören genç kızlar çığlıklarına engel olamamışlar. Yardım etmesi için yiğit Er- Sogotoh'a olanları haber etmişler. Er- Sogotah koşup yetişmiş ve zebaniyle dövüşmeye başlamış. Ancak Buura- Dohsun öylesine kuvvetliymiş ki Er- Sogotah'ın gücünü neredeyse tüketmek üzereymiş. Tanrıdan aldığı kuvvetle büyük bir hamle yapan yiğit bir anda zebaninin üzerine atılmış ve Buura- Dohsun'un başını bedeninden ayırmış. Er- Sogotah cehennemin sahibinin tüm vücudunu parçalara ayırmış ve her bir parçayı gökyüzüne fırlatmış. Ancak zebaniden arta kalan son bir parça olan kalbi karga olup uçmuş, oradan kaçıvermiş. İşte bu kuşun çirkin bağırışları bundandır derler.

Bir başka Türk mitosunda karganın konuşma yeteneği konu olarak işlenmiştir. Uygurların yiğit hükümdarlarından Bögü- Han'a tanrı üç adet konuşan karga göndermişti. Bu kargalar en uzak yerlere bile uçarak orada olup bitenleri öğreniyor ve her şeyi anında Bögü- Han'a yetiştiriyorlardı (Ögel 2003).

Adem ve Havva yeryüzüne gönderildiklerinde insan soyunu çoğaltmak için görevlendirilmişlerdi. Havva her seferinde ikiz doğuruyordu ve bu ikizlerden biri erkek, biri kız oluyor-

du. Allahın emriyle doğan bu çiftler diğer doğan ikizlerle evlenerek çoğalacaklardı. Ancak Allah ikizlerin kendi aralarında çiftleşmelerini kesinlikle yasaklamıştı. Bunun üzerine Adem ve Havva'nın ilk çocuklarından olan Habil ve Kabil'e büyüdükleri zaman birbirlerinin ikiz kızkardeşleriyle evlenecekleri açıklandı. Kardeşlerden Habil bu isteği itirazsız kabul etti fakat Kabil bunu kabul etmeyerek kendi ikiziyle evlenmek istedi. Çünkü ona göre Habil'in ikizi çirkindi oysa kendi ikizi çok güzeldi ve o da güzel olanın kendisine eş olmasını istiyordu. Kabil'in itirazları bir türlü son bulmayınca Adem onlara Allah için birer kurban vermelerini söyledi. Şayet Allah kimin kurbanını kabul ederse o haklı sayılacak ve istediği ile evlenecekti. Bunun üzerine iki kardeş babalarının hakemliğinde kurbanlarını Allah'a sundular. Habil havancılık yapıyordu ve sürüsünün içinden en besili, en verimli olan ineği seçerek gönülden kurban etti. Kabil ise çiftçilik yapıyordu ve o ekinleri içinden en kötü, en kuru olanını isteksizce kurban olarak sundu. Allah kendisine sunulan kurbanlar içinden Habil'inkini kabul etti ve yanına aldı. Bunun üzerine Kabil'in öfkesi büsbütün arttı. Kardeşinin üstünlüğünü asla kabul etmiyordu. Habil'in kurbanının kabul edildiği duyulunca ileride doğacak nesillerin kendisini ve çocuklarını hor göreceğini düşünüyordu. Bu öfkeyle yanıp tutuşan Kabil'in kalbini kötülük sardı ve bir gün aklına koyduğnu yaparak kardeşi Habil'in başını bir taşla ezerek, onu öldürdü. Bu yeryüzünde gerçekleşen ilk cinayetti. Kardeşini öldürdükten sonra eve gitti. Ertesi gün ona ne olduğunu merak edip Habil'i öldürdüğü yere geri döndü. Kardeşinin orada öylece yattığını gördü. Habil yeryüzündeki ilk ölüydü, Allah Kabil'e rehber olmaları için iki karga gönderdi. İki karga kendi aralarında didişmeye başladılar ve kavga sırasında kargalardan biri öldü. Hayatta kalan diğer karga gagasıyla toprağı eşeleyerek bir çukur açtı ve ölen kargayı bu çukurun içine ittirerek üzerini toprakla örttü. Bunun gören Kabil çok içerledi ve bir karga kadar olamayıp kardeşinin ölüsünü gömmekten aciz olduğu için kendisini suçladı. O artık pişman olanlardan olmuştu (Köksal 2005). Habil Kabil mitosu kutsal metinlerde bu minvalde anlatılmakla birlikte apokrif metinlerde çok daha farklı yorumlarına da rastlanmaktadır.

KARINCA. Karıncalar sosyal düzenleri ve organize yapıları sayesinde son derece ilginç hayvanlardır. Karıncaların ne kadar çalışkan oldukları herkes tarafından bilinir hatta masallara dahi konu olmuştur. Koloniler halinde yaşayan bu hayvanlar toplu olarak hareket eder ve tüm ihtiyaçlarını depolamak için kusursuz bir iş

bölümüne giderler. Kraliçe arı kolonin neslini devam ettirmek adına erkek karıncalarla çiftleşir ve durmadan yumurtlar. İşçi arılar ise hem kraliçe arıya bakarlar hem de yuvanın güvenliğini sağlarlar. Birçok araştırmacıyı şaşırtan bir özellikleri ise kimi karıncaların bitki yapraklarını parçalayarak üzerlerine sporlar ekip mantar üretmeleridir. Ürettikleri mantarı yiyen bu çalışkan ve üretici sınıfın aksine çalıştırdıkları kölelerin ürettikleriyle hayatlarını sürdüren baskıncı karıncalar da vardır. Bu istilacılar bir kolonin yuvasına saldırarak buradan genç ve işe yarar karıncaları kaçırıp kendilerine kölelik yaptırırlar. Köle karıncalar efendilerine boyun eğmezlerse ölüm cezasıyla karşılaşabilirler. Bunun yanı sıra karıncalar çok dayanıklı hayvanlardır ve başları kopsa dahi en azından bir süre daha yaşayabilirler (Howell 2001).

Karınca çalışkanlığı sebebiyle Tevrat'ta takdirle bahsedilen bir hayvandır. Karıncanın üzerinde hiçbir denetleyici olmadığı halde hiç kaytarmadan geleceğini garanti altına almak için çalışması tembel kişilere örnek olarak sunulmuştur. Ayrıca küçük ve güçsüz görünmesine karşın karıncanın yiyeceklerini yazdan biriktirerek hazırlık yapması övgüyle anlatılmıştır (Bkz. Süleymanın Meselleri 6: 6,7,8 ve 30:25).

Süleyman peygambere, tüm hayvanlar ve esen rüzgâr uysal kılınmıştı. Birgün Süleyman peygamber ordusuyla Karınca Vadisi'ne yaklaşırken bir karınca diğer karıncalara seslenerek onlara Süleyman'ın yaklaştığını, haykırdı. Tüm karıncaları yuvalarına girmeleri için uyardı. Aksi halde bilmeden Süleyman'ın onları kırabileceğini söyledi. Rüzgârın yardımıyla karıncanın sözlerini işiten Süleyman peygamber şaşkınlığa düştü. Kendisi son derece adaletli bir peygamberdi. Tüm hayvanlar ona karşı uysal davranırdı. Bu karıncanın sözleri ne ifade ediyordu? Hemen karıncayı yanına çağırtarak ona neden böyle bir duyuru yaptığını sordu. Karınca bilge bir tavırla peygambere kendisini yanlış anladığını anlattı. Karıncanın sözlerinin altında başka bir anlam saklıydı. O diğer karıncaları, Süleyman peygambere bakmaya dalarak Allah'a olan iman görevinden sapmamaları için uyarmıştı. Karıncalar peygamberden bir şeyler temenni ederek yanlış yola düşebilirlerdi. Karıncanın kırılmaktan kasttediği ise gönül kırgınlığıydı. Süleyman peygamber karıncanın sözlerindeki bilgelik karşısında duyduğu saygıyı gizleyemedi ve ondan kendisine de öğüt vermesini istedi. Karınca peygambere babasının isminin neden Davud olduğunu sordu. Peygamber bu sorunun yanıtını bilmiyordu. Karınca ona cevabı açıkladı. Babasına Davud ismi, kalp yarasını tedavi etmesi için verilmişti. Süleyman pey-

gamberin ismi ise "*göğsüne selamet verileceği güne*" kadar dayanıp babası Davud'a erişmeye hak kazanması içindi. Süleyman peygamber karıncanın anlattıkları karşısında büsbütün şaşırmıştı. Son olarak karınca, Allah'ın, hayatın gelip geçici bir rüzgârdan ibaret olduğunu anlatmak için Süleyman peygambere rüzgârı uysal kıldığını açıkladı. Bu dinledikleri Süleyman peygamberi gülümsetti ve Allah'a dua edip şükretti. Süleyman peygamberin bu duasına Kuran-ı Kerim'in Neml sûresinin on dokuzuncu ayetinde yer verilmiştir (Köksal 2005).

Süleyman peygamber bir gün halkı yağmur duasına çıkartırken bir karınca gözüne ilişti. Karınca kafasının üzerine yatarak ayaklarını göğe kaldırmış Allah'a dua ediyordu. Karınca "*Ey Allahım! Ben senin yaratıklarından bir yaratık'ım. Sen bizi yağmurunla sulasan da, Sen, bizi, kuraklıktan helak etsen de, biz, senin rızkından müstağni (eksik) değiliz!*"dedi. Süleyman yağmur duası için giden halkı geri döndürerek "*sizden başkasının duasıyla yağmura kavuşturuldunuz*"dedi (Köksal 2005).

Yunan mitolojisinde Aiakos adındaki dindar bir Yunanlı annesinin adıyla anılan Aigina adasında doğmuştu. Ancak büyünce bu ıssız adada hiç arkadaşı olmadığına dertlendi ve Zeus'tan adanın her yerinde çok sayıda bulunan karıncaları insana dönüştürmesini diledi. Zeus bu dindar gence acıdı ve dileğini kabul ederek adadaki karıncaların her birini bir insana dönüştürdü. Bu karıncadan dönüşen ada halkına Aiokos, *karınca* anlamına gelen Myrmidonlar adını verdi. Bir başka versiyonda adada bulunan bu karıncalardan birinin zaten daha öncesinde insan olduğu anlatılır. Bu mite göre; el yetenekleriyle tanrıça Athena'nın sevgisini kazanan Myrmeks adındaki Atinalı bir kadın, tanrıçaya karşı küstahlık ederek Athena'nın yarattığı sabanın aslında kendisinin icadı olduğunu ortaya attı. Bu yalana kızan Tanrıça bu kadını toprağı delerek ekinlere zarar veren bir karıncaya dönüştürdü. Zeus bu zavallı kadına acıyıp onu ve beraberindeki tüm karıncaları bir insan topluluğuna dönüştürdü. İşte bu topluluk Myrmidonlardı (Grimal 1997).

KARTAL. Kartal pek çok kültürde kutsal sayılan bir kuştur. Göksel güçlerin bir simgesi olarak görülen kartal bu sebeple kehanetler bildiren, göksel güçlerle yeryüzündekiler arasında bir elçi olarak düşünülmüştür.

İskandinav mitolojisinde baştanrı Votan zorluklardan kurtulmak için sıklıkla kartal kılığına girerdi. Yine İskandinav mitolojisinde gökyüzünün kuzey sınırında kartal şeklinde bir dev olan Hrasvelg hüküm sürerdi. O kanatlarını çırptığı zaman fırtınalar oluşurdu (Hançerlioğlu 1993).

Orta Asya'da eski inançlarda kartal güneş ve Gök tanrının simgesi olarak bilinirdi. Şaman inanışında kartal ormanın ruhu olarak düşünülürdü. Yakutlarda kartal baharın ruhunu temsil ederdi ve büyük saygı görürdü. Kartalın bir kanat çırpışıyla buzlar erir, ikinci kanat çırpışıyla ise ilkbahar gelirdi. Yakutlarda kartalın adıyla edilen yemin en geçerli yemindi. Kartalın adını vererek yalan yere yemin eden kişinin ocağı söner, nesli tükenirdi. Bir kişi yanlışlıkla bir kartalı öldürürse bir şaman eşliğinde tören düzenleyerek uygun yollarla kartalı gömerdi. Kartal öldüren bir kişi hastalanabilir ve şaman bu hastalığı iyileştirmek için çürük ağaçtan temsili bir kartal yaparak onun adına bir at kurban edilir ve atın kanıyla kartala göz ve ağız çizilirdi. Hazırlanan bu kartal figürünün içine öldürülen kartalın ruhu konur ve kartaldan özür dilenirdi. Daha sonra hasta iyileşinceye kadar bu kartal figürü evin bir köşesinde asılı tutulur, ayin tamamlanınca ise bir ormana götürülerek ruh serbest bırakılırdı. Yakutlarda kısırlık sorunu yaşayan kadınlar kartala yakarırlardı. Dileği gerçekleşen kadının doğurduğu çocuğa 'hotoy törütteh' *kartaldan türemiş* denirdi (İnan 1995).

Kartal, Yunan mitolojisinde Zeus'un yardımcısı ve en sevdiği hayvanıdır. Hatta çoğu zaman Zeus'un kendisiyle özdeştirilir ve tanrıyı simgelediğine inanılırdı. Bir mitosa göre Attikeli bir kral olan ve dindarlığıyla çevresinde saygı gören Periphas'ın tanrılara saygısı sonsuzdu hatta Apollon'a ait özel bir kült tahsis ettirmişti. Ancak Periphas'ın temiz kişiliği ve adaletli yaklaşımları insanları etkilemiş ve onu bir tanrı gibi görmeye başlamışlardı. Sonunda Kral Periphas'a tapmaya başlayan bir grup onun için Zeus Adına bir tapınak inşa ettiler. Bunu gören Zeus çok öfkelendi ve Periphas'ı cezalandırmak istedi. Ancak Apollon onu yatıştırarak Periphas'ın kötülüğü hak etmediğini söyledi. Bunun üzerine Zeus Periphas'ı bir kartala dönüştürdü. Kartalı kültüne hizmet için kendisine yardımcı seçti. Onu adaletli ve dindar yapısından ötürü tüm kuşlara kral yaptı. O günden sonra kartal Zeus'un asasını taşıyan başyardımcısı olmuştu. Zeus onu pek çok işinde kullanıyordu.

Ölümlülerin en güzeli olarak bilinen bir delikanlı olan Ganymedes, Zeus'un yüreğinde bir aşkı alevlendirdi. Troya şehri çevresinde çobanlık yapan genç Ganymedes bir gün sürülerini otlatırken Zeus'un gönderdiği yardımcısı dev kartal çocuğu pençelerinin arasına alarak Olympos'a kaçırdı. Bundan böyle Olympos'ta sakilik yapan Ganymedes Zeus'un kupasına nektar koyar, ona hizmet ederdi.

Zeus insanlara öfkelenip onlara bir daha ateş göndermeyeceğini hay-

kırdı. Daima insanlara yardım eden Prometheus tanrılardan gizlice ateşi çalıp insanlara getirince Zeus onu cezalandırdı. Prometheus'u Kaukasos dağına zincirle bağladı ve Typhon'un çocuğu olan yırtıcı bir kartalı onun başına saldı. Kartal her gün gelip Prometheus'un karaciğerini yiyor ancak o yedikçe karaciğer yeniden oluşuyordu. Bir gün Herakles Kaukasos dağından geçerken Prometheus'un ıstırabına şahit oldu ve hemen yayını gererek vahşi kartalı okuyla yere serdi. Sonra da Prometheus'un zincirlerini kırıp ona özgürlüğünü yeniden bağışladı (Grimal 1997).

Seuekhoros adındaki güçlü Babil kralı bir gün duyduğu bir kehanet yüzünden derin bir endişeye kapıldı. Kehanette Seuekhoros'un kızının bir erkek çocuk doğuracağı ve bu çocuğun büyüyüp kralı tahtından ederek Babile hükmedeceği söylenmişti. Bunun üzerine kral askerlerine kızını bir kuleye kapatmalarını emretmişti. Ancak kulede esir tutulan genç kadın hamileydi ve burada tüm engellemelere karşın bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Bebeği fark eden askerler kralın kendilerini cezalandırmasından korktular ve bebeği kuleden aşağıya fırlattılar. Ancak kuleden düşmekte olan bebeği havada bir kartal yakaladı ve onu güvenli bir şekilde bir bahçeye bıraktı. Bahçenin bekçisi tarafından büyütülen bu bebek ileride Babilin meşhur kralı olacak olan Gılgamıştı.

Bir zamanlar bir salgın hastalık yüzünden çok büyük kayıplar veren Falerii şehri sakinleri kâhinlerin önerisiyle o günden sonra her yıl İuono'ya bir bakire kurban etmeye başlamışlardı. Bu sayede başlarına bir daha böyle bir bela gelmeyeceğine inanıyorlardı. Sıra Valeria Luperca adındaki bakireye gelmişti ki genç kız kutsal alanda tam kendini bir kılıçla öldürecekken bir kartal yükseklerden inip kılıcı kızın elinden aldı. Kılıcı alan kartal onu yakındaki çayırda otlayan bir düvenin üzerine bıraktı ve sunağın üstündeki tören çekicinin yanına da esrarengiz bir sopa bıraktı. Bu kartalın yaptıklarının bir işaret olduğunu anlayan genç bakire düveyi tanrılara kurban ettikten sonra çekiçle tüm hastalara dokundu. Çekicin değdiği hastalar bir anda şifa buldular. Böylece kartalın sayesinde artık şehirde genç kızlar kurban edilmekten kurtulmuş ve tüm hastalar şifa bulmuştu (Grimal 1997).

Sümer mitolojisinde Etana ve Kartal mitosu silindir mühürler üzerinde resmedilmiş ünlü bir mittir. Bu mitin kökeni bir Sümer halk hikâyesinden doğmuştur. Buna göre bir zamanlar kartal ve yılan barış içinde aynı ağaçta ikamet ediyorlardı. Kartal ağacın dallarındaki yuvasında yaşarken, yılan da ağacın dibindeki yuvasında

yavrusuna bakıyordu. İki dost birbirlerine zarar vermemeye ant içmişlerdi. Ancak bir gün yılanın uzaklarda avda olduğu bir zamanda kartalın içine kötülük düştü. Yılanın yokluğunu fırsat bilerek yuvada yalnız kalan yavrusuna hainice saldırarak onu yedi. Yılan avdan döndüğünde yavrusunu göremeyince olanları anladı ve büyük bir haykırışla, andı bozan kartala lanet okudu. Yılan intikamını alabilmek için güneş tanrı Şamaş'tan yardım diledi. Şamaş ona bir kurnazlık öğretince yılan ölü bir öküzün karnına saklandı ve kartalın gelip leşi yemesini sinsice bekledi. Sonunda kartal geldi. Yılan aniden saklandığı yerden çıkarak kartalı sarmaladı ve kanatlarını koparark onu bir çukurun içine attı. Böylece kanatları kopan kartal bu çukurun içinde hapsoldu. İşte asıl Etana ve Kartal miti bundan sonra başlar. Sümer tanrıları büyük tufandan sonra evrenin tüm yükünün üstlerinde olmasından şikâyet etmeye başladılar. Bunun üzerine yeryüzünde bir krallığı görevlendermiye karar verdiler. Kiş, tufandan sonra Sümer hanedanlık listesinde yer alan ilk krallıktır ve ilk Kiş kralı Etana'dır. Etana, *gökyüzüne yükselen çoban* anlamına gelmektedir. Etana yaşamı yeniden var etmek için yeryüzüne gelir ancak yaşamın devamı için bir soy sahibi olması gerektiğini hisseder. Oysa Etana kı-

sırdır. Hanedanlığının zaman içinde tükeneceğinden korkan Etana gece gündüz güneş- tanrı Şamaş'a kendisine *doğum otu*nu vermesi için yakarır. Sonunda bir gün Şamaş onun yakarışlarına acıyarak, Etana'ya bir yol gösterir. Ona çukurda hapsolmuş kartalı bulmasını söyler. Kartal, Etana'yı aradığı mucizeye ulaştıracaktır. Etana, Şamaş'ın öğütlerine uyarak kartalı bulur ve ona dostça yaklaşarak yardım eli uzatır. Böylece kartal Etana'yı sırtına alarak göğün yükseklerine dek uçar. Etana'nın kral listelerindeki soyu ve Balih adındaki bir oğlu olduğu düşünülürse, kartalla gittiği yerde doğum otunu ve aradığı şifayı bulduğu anlaşılmaktadır (Jacobsen 1978).

KAZ. Türkler için kaz oldukça önemli bir hayvandı. Kaz Dağı ve Kaz Suyu gibi bilinen adlar da bunu doğrulamaktadır. Uygurlarda kaz ev hayvanı olarak görülürdü. Yakutlarda ise kutsal sayılan bir hayvandı ve onun soyundan gelenlerin eti yenmezdi (Ögel 2003).

Şamanizm'de şamanların ruhundan yardım aldıkları bir hayvan olan kaz büyük önem taşırdı. Kaz şeklindeki bir korkuluğa binerek uçacakmış gibi kanat çırpan şaman, kaz olarak gökyüzüne yükselir, kazın yardımıyla kozmik bir yolculuğa çıkardı. Dede Korkut hikâyelerinde sıklıkla genç kızların ya da kadınların kaza benzetildiği dikkat çekmektedir. Buna benzer olarak bir Başkırt masalında bir su perisiyle evli olan bir adam karısının kurbağa derisinden olan giysilerini yaktı diye karısı tarafından terk edilir. Göl kenarına giden adam orada sekiz tane kaz görür. Ancak kazlar silkinirler ve o anda sekiz güzel kıza dönüşürler. Bir başka Başkırt masalında ise dadısı ile birlikte bir su kenarına giden genç kız elbiselerini çıkartarak suda yüzmeye başlar. Dadı, kızın güzel elbiselerinden etkilenerek onları üzerine giyer ve bir daha kıza geri vermek istemez, çıplaklığından utanan kız orada gözüne çarpan giysiyi üzerine geçirince o anda bir kaza dönüşür (Roux 2005).

Alevi söylencelerinin en bilinenlerinden biri olan Sarıkız'da, bir kaz çobanının yaşam öyküsü anlatılmaktadır. Sarıkız çoban olan babasıyla beraber yaşıyordu. Ona yardım ediyor, her gün onunla dağa gidiyordu. Babasının onun için aldığı kazları güdüyordu. Bir gün köyden kazlar için şikâyet gelince Sarıkız eteğine doldurduğu taşlardan bir avlu çevirdi ve kazlarını bu avluya koydu. Kazlar bu avludan dışarıya hiç çıkmazlardı. Sarı kız büyümüş, genç kız olmuştu ve köyde talipleri artmaktaydı. Ancak o evlenmeyi hiç düşünmediği için hiç kimseye bakmıyordu. Köydeki delikanlılar kendilerine yüz vermediği için Sarıkız hakkında dedikodu çıkardılar. Bu dedikodu-

lar babasının kulağına gidince yaşlı adam çok öfkelendi. Namusunu temizlemek için kızını öldürmeye karar verdi. Bu amacını kızına söylemeden beraber dağa çıktılar. Baba, kızından abdest almak için su istedi. Sarıkız babasına hemencecik su yetiştirmek için denizden uzanıp su aldı ve suyu babasına uzattı. Babası tuzlu suyu tadınca tatlı su istedi. Kız tatlı su getirdi. Ancak babası kızının tuzlu suyu nereden bulduğunu sorunca, Sarıkız aceleden denize uzanıp aldığını söyledi. Babası bu mucize karşısında şaşkına döndü ve kızının bir ermiş olduğunu anladı. Ona karşı kendisini çok suçlu hissetti ve hakkında kötü düşündüğü için kızından af dileyerek oradan keder içinde uzaklaştı. Bu olaydan sonra baba kızın ayrı yerlerde ölülerinin bulunduğu anlatılır. Halk onları öldükleri tepeye gömerek mezarlarının üzerine türbe yapmıştır. Sarıkızdan ötürü bu dağlara Kaz dağları adı verilmiştir. Daha sonraları Sarıkız efsanesi nesilden nesile aktarılmıştır. Aleviler yılın belli zamanlarında Sarıkız türbesinde bu ermiş kızı anarlar, ona dertlerini, sıkıntılarını anlatırlar (Kudar 2004).

Mısır yaradılış mitosunda evrenin başlangıçta çamurlu bir sudan ibaret olduğuna inanılırdı. Zamanla sular çekilmeye başlayınca ilk kara parçası olan bir ada ortaya çıktı. Bu adanın üstünde bir yumurta bulunuyordu. Bu yumurtadan çıkan kaz tanrı Ra'yı simgeliyordu. Kaz uçmaya başladı ve tüm karanlıklar silindi, ada yaşam buldu. İlk iş olarak Ra bitkileri, hayvanları ve insanları yarattı (Hançerlioğlu 1993).

Yunan mitolojisinin yüce tanrısı Zeus, *kutsal öç* tanrıçası olarak tanınan Nemesis'e âşık olmuştu. Tanrıça Zeus'un kovalamalarından kaçmak için birçok şekle giriyordu. Yine Zeus'un Nemesis'in peşinde olduğu bir an tanrıça kaz kılığına büründü. Ancak Zeus'ta fırsattan istifade ederek bir kuğu oldu ve tanrıçayı bir köşeye kıstırıp onunla birlikte olmayı başardı. Nemesis kaz haliyle bir yumurta yumurtladı. Bu yumurtadan Helene ve Dioskurlar çıktı. Bir rivayete göre dağda sürüsünü güden bir çoban bu yumurtayı buldu ve Leda'ya getirdi. Leda yumurtadan çıkan güzel kız çocuğu Helene'yi görünce onu çok sevdi ve bu şirin kızı kendisi büyütmeye karar verdi.

Bir Roma tanrıçası olan İuno'nun Roma'da Capitolium'un kuzeydoğu tepesinde bir tapınağı bulunuyordu. Bu tapınağın çevresinde kutsal kazlar yetiştiriliyordu. Bir gece Galyalılar, Roma'yı istila ediyorlardı ki (MÖ 390) kazlar hep bir ağızdan bağırarak yaklaşan tehlikeyi haber verdiler. Bu sayede roma kurtulmuş oldu. Bu sebeple İuno'ya *uyaran tanrıça* anlamına gelen Moneta İuno denmişti (Grimal 1997).

KEÇİ. Keçi insanların çok eski çağlardan itibaren etinden, sütünden, yününden yararlandığı hayvanların başında gelir. Tarihte ilk kez MÖ 8000 yılında Güneybatı Asya'da (bereketli hilal) evcilleştirilen (Diamond 2002) keçi, güçlü ve dayanıklı bir hayvandır. Keçi inadıyla ünlüdür ve bu özelliğiyle masallara, hikâyelere konu olmuştur.

"Günah keçisi" deyiminin kökeni Yahudilikteki bir geleneğe dayanmaktadır. Yahudiler yılda bir kez düzenledikleri bir törende insanların tüm günahlarını bir keçinin üzerine yıkıp bu keçiyi çöle salarlardı. Böylece kendi günahlarının sorumluluğunu keçiye yüklemiş olurlardı. Bu keçi temsili bir günah keçisi olarak hesap verirdi (Frazer 1992). Bununla birlikte bu geleneğin tarihte çok daha önceleri ve başka başka kültürlerde türlü uygulamalarla var olduğu da bilinmektedir.

Keçi şeytan tasvirlerinde görülen bir hayvandır. Şeytan pek çok yerde keçi sakallı ve keçi bacaklarına sahip bir demon olarak karşımıza çıkar. Şeytana tapan Satanistler ayinlerinde keçi kurban ederek bunu şeytana bir armağan olarak sunarlardı (Russell 2001).

Rusya'daki Çingeneler, Çingene mitolojisinde varolan dokuz adet hastalık cininin baş şeytan ve sekiz ayaklı bir keçinin çocukları olduğuna inanırlardı. Sekiz ayaklı keçi her bir ayağından bir hastalık cini, kuyruğundan da sonuncu cini doğurmuştu. Bu cinler korkunç ve tiksinti verici yaratıklar olup insanlara türlü hastalıklar bulaştırırlardı (Berger, 2000)

Madenassana Buşmanlarının kutsal hayvanı keçiydi ancak ilginçtir ki kutsal olan bu hayvanın yüzüne bakmanın insanda tuhaf bir rahatsızlığa sebep olacağına ve o kişiyi kirleteceğine inanılıyordu (Frazer 1992).

Yunan mitolojisinde çobanların ve sürülerin tanrısı olarak bilinen Pan, hakkında anlatılan hikâyelerle üne kavuşmuş bir tanrıdır. Pan son dere-

ce farklı bir görünüme sahipti. Kıllı ve kırışık bir yüzü vardı. Alnında iki adet boynuzu ve keçi sakallarıyla örtülü sivri bir çenesi bulunuyordu. Keçi bacakları sayesinde her yere tırmanabiliyordu. Olymposlu tanrılar o dünyaya geldiğinde onu ilk gördüklerinde onda evrenin bütününü gördüler ve ona bu sebeple Grekçe *bütün* anlamına gelen Pan adını verdiler. Pan, Syrinks (Pan) flüdüyle herkesin içine neşe veren etkileyici bir müzik çalardı. Müziği karşısında ona teslim olmayacak hiçbir canlı yoktu. Pan'ın en önemli özelliği cinsel zevki temsi ediyor olmasıydı. O bitmek tükenmek bilmeyen bir seks gücüne sahipti ve bunu tatmin etmek adına perileri baştan çıkarırdı. Öğlen saatlerinde su kenarında ve çallıkların arasında uyumayı seven Pan zevkine ve rahatına düşkün bir tanrıydı. Uyku saatlerinde rahatsız edilmeyi hiç sevmezdi. O çobanların ama en çok da sürülerin zevkini simgeliyordu.

Pan'ın Dionysos kültüne hizmet ettiği bilinmektedir. Çoğu tasvirinde tanrı Dionysos da bir teke (erkek keçi) olarak görünmekteydi. Dionysos'un yanı sıra onun kültünün temsilcileri olan Satyr'ler de yarı insan yarı teke benzeri yaratıklardı. Dionysos gibi onun kültünün temsilcileri olan Satyrlerin ve Pan'ın en önemli ortak noktaları tıpkı bir keçi gibi zamanlarının çoğunu ormanlarda ve çalılıklar arasında geçirmeleriydi. Bunun dışında ikinci ortak yanlarıysa erkeklik organlarının abartılı büyüklüklerde tasvir edilmesiydi (Grimal 1997).

Roma'da Faunus Lupercus kültü her yıl 15 Şubat'ta Luperci rahipleri tarafından çeşitli törenlerle kutlanırdı. Geçit alayından evvel bir keçi kurban edilir, bu keçinin kanı bulaşan bıçak Lupercusların alnına dokundurulur ve onlarda bu sırada ritüele uygun olarak kahkaha atarlardı. Kurban edilen keçinin derisinden bir kırbaç yapılırdı. Geçit töreni sırasında rahipler karşılaştıkları kadınları bu kırbaçla kamçılardı. Böylece kamçılanan bu kadınların doğurganlıklarının artacağına inanılırdı. Faunus Yunan mitolojisindeki Pan'ın Roma'daki özdeşidir. Faunus hayırsever tanrı

olarak bilinir. O da tıpkı Pan gibi sürülerin ve çobanların koruyucu tanrısıdır. Faunus'un tanrı kişiliği zamanla değişik bir hal aldı ve Faunus çoğalarak Yunan'daki Satyrosların bir benzeri olan orman daimonları Faunusları oluşturdu. Yarı insan yarı keçi görünümündeki Faunuslar çobanlara yoldaşlık ederlerdi (Grimal 1997). Bugün biyolojide yeryüzünde yaşayan hayvan toplulukları genel olarak Fauna başlığı altında isimlendirilirler. Bu isim tanrı Faunus ile yakından ilişkilidir. Faunus'un kız-

kardeşi ve aynı zamanda karısı olan falcı tanrıçanın ismi Fauna'dır.

Mitolojide şarabın bir keçi sayesinde keşfedildiği anlatılır. Bir çoban sürüsünden bir keçinin diğerlerinden farklı olarak pek bir neşeli ve hareketli göründüğünü fark eder. Bu keçiyi takip edince onun tanımadığı bir meyveden yediğini görür. Bu olayı krala anlatınca kral bu meyveyi görmek ister. Kral kendisine getirilen meyvenin salkımlarının sıkılarak suyunun çıkarılmasını buyruk verir ve böylece şarap imal edilmiş olur. Bu içkiye kralın adı olan Oinos adı verilir. Bu Grekçede şarap anlamına gelmektedir (Grimal 1997).

Reia Zeus'u Kronos'un gazabından korumak için gizlice doğurdu ve onu bir Nympha ya da bir keçi olan Amaltheia'ya emanet etti. Zeus bu keçinin sütünden emerek büyüdü ve çok güçlü bir tanrı oldu. Titanlarla savaştığı zaman bu keçinin derisinden yaptığı zırhı giyinmişti. Bu zırhın adı Aigis'tir. Zeus'la ilgili bir mitosta Zeus oynarken keçinin bir boynuzunu yanlışlıkla kırmıştı. Zeus bu boynuzu Amaltheia'ya hediye etti. Ayrıca boynuzun üzerinde Amaltheia'nın canının çektiği tüm meyvelerin büyümesini emretti. Bu boynuz bereket boynuzu olarak bilinmekteydi (Grimal 1997).

Yunan Tıp tanrısı olan Asklepios'un doğum efsanesi oldukça ilginçtir.

Asklepios'un tanrısı olduğu Epidauros oldukça zengin bir ülkeydi. Ünlü yağmacı Phylegyas bu ülkenin zenginliklerini merak edince buraya doğru yola çıktı. Yanına kızını da almıştı. Apollon kızı görünce çok beğendi ve onu baştan çıkararak, cinsel ilişkiye girdi. Bu birliktelik sonrasında kız Myrtion dağının eteğinde bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Ancak çocuğu kabullenmeyerek onu dağ başında bir başına bırakıp terk etti. Küçük bebeği bir keçi besledi, bir köpek ise ona bakıcılık yaptı. Köpek ve keçinin sahibi olan çoban çocuğu bulduğunda, Asklepios'un etrafındaki beyaz hareden etkilendi, çocuğa dokunmaya çekindi. Böylece keçinin ve köpeğin baktığı Asklepios tek başına dağda büyüdü. Daha sonra babası Apollon onu Kenthauros Kheiron'a emanet etti. Asklepios tıp bilgisini Kheiron'dan öğrenmişti. Keçi, bu büyük tanrının sembolleri arasında yer almaktadır (Grimal 1997).

Keçi anlamına gelen Aigai, Makedonya'da bulunan bir şehirdir. Rivayete göre Arkhelaos bir keçiyi takip ederek bu yeri bulmuştu ve bu sebeple kurduğu bu şehrin adını ona kılavuzluk eden keçiye minnet olarak Aigai koydu (Grimal 1997).

İskandinav mitolojisinde tanrı Thor'un arabasını iki keçi çekerdi. Thor acıkınca bu keçileri kesip yer sonra onları tekrar canlandırarak arabasına koşardı. Keçilerinin tekrar canlanması için onların kemiklerine ve derisine asla dokunmaz, onları olduğu gibi korurdu. Ancak Thor bir köylünün evinde konuk olduğu bir gün köylünün oğlu bilmeden keçilerden birinin kemiğindeki iliği emdi. Bu yüzden Thor keçiyi canlandırdığında keçi sakat kaldı. Bunun üzerine Thor keçileri köylülere bırakıp onların karşılığında köylünün çocuklarını aldı ve bundan böyle arabasına bu çocukları koştu (Hançerlioğlu 1993).

Rus mitolojisinde adı Ljeschie olarak bilinen orman ruhları vardır. Ljeschie'ler insana benzerler ancak keçi gibi kulakları, boynuzları ve bacakları vardır. Bu orman ruhları istedikleri boyda olabilirler, örneğin; bir çalılık arasındayken boyları çallığı geçmeyecek kadar kısa ancak bir ormandayken boyları ağaçlara değin uzayacak kadar görkemli olabiliyordu (Frazer 1992).

KEDİ. Kedi sinsi bir kimlikle geceyi anımsatan bir hayvandır. Kedi korkar ve ani hareketleriyle korkutur. Günün büyük bölümünü uykuda geçiren kedi aslında hep tetiktedir ve duyamayacağı hiçbir ses yoktur. Çok keskin gözlere sahiptir ve gözlerinin çizgisel estetiği insanlarda büyük bir etki bırakır. Bu sebepledir ki kedilerin telepatik güçleri olduğuna inanılır (Paglia 1991).

Doğada tek başına yaşayan başına buyruk bir memeli olan kedi, sürü

hayvanlarından farklı olarak insan için evcilleştirilmesi en zor olan hayvanlardan biridir. Kedi ancak tek başına beslenmek ve avda kullanılmak amacıyla insana alışkın hale getirilmiştir. Onun bir sürü halinde güdülmesi zaten tamamıyla olanaksızdır (Diamond 2002) Buna karşın kedi insanların dost olarak benimsediği ve yaşamlarını paylaştığı bir hayvandır. Kedi ilk kez Mısır'da su kuşlarını avlamak amacıyla MÖ 2500 civarında evcilleştirilmişti. Kedilerle yakın ilişki kuran Mısırlılar onu tanrısallaştırarak büyük

değer vermişlerdi. Mısır tanrıçası Bastet, bir kedi olarak düşünülüyordu. O dönemlerde Mısır'da kedilerin ölümü büyük bir acıyla karşılanmaktaydı ve Mısırlıların öbür dünya inancına uygun olarak ölen kediler mumyalanıyorlardı.

İskandinav mitolojisinde tanrı Loki'nin oğlu Fenris bir kurt idi. Onu bağlayabilecek kadar dayanıklı tasmayı yapmayı ancak cüceler başarmıştı. Fenris'in tasması için balıkların soluğu, kadınların sakalı, kuşların tükürüğü, dağların kökleri ve kedilerin adımlarının gürültüsü çalınmış ve kullanılmıştı. İşte kadınların sakalsız, dağların köksüz, balıkların soluksuz, kuşların tükürüksüz ve kedilerin adımlarının sessiz oluşu bundandır (Hançerlioğlu 1993).

Geçmiş zamanlarda Paris'te Place de Greve'de yaz dönümü şenliklerinde ateşler yakılırdı. Bir çuval içine doldurulan kediler bu ateşlerde yakılır geriye kalan küllerden bir miktarını insanlar şans getireceği inancıyla evlerine götürürlerdi (Frazer 1992)

Çingene mitolojisinde günahkâr insanlar öldükleri zaman bir kara kediye dönüşürler. Bu şekilde Kedi Dağı adı verilen dağda günahlarının cezasını çekerler ondan sonra da ölüler ülkesine kabul edilirlerdi. Kara kediler bazen de insanlarla beraber yaşarlar. Eğer bir evde kara

bir kedi yaşıyorsa bir gün o evin kapısında parlak kara bir taş bulunur. İşte bu taş çok değerlidir. Çingeneler bu taşın değdiği tüm metalleri altına çevireceğine ve tüm kapıların kilidini açacağına inanırlardı (Berger 2000).

İslam dini inançlarında kedi mübarek bir yere sahiptir. Peygamber bir gün namaz kılarken tam secde edip başını koyacağı yerde bir yılan belirdi. Yılanı gören ve Peygamber'in tehlikede olduğunu anlayan kedi ani bir pati hareketiyle yılanı oradan uzaklaştırdı. Namazını bölmeden tamamlayan Peygamber kendisini kurtaran kedinin başını ve sırtını okşayarak sevdi. Bu sebeple Müslümanlar bazı kedilerin alnında bulunan şeritlerin Peygamber'in parmak izi olduğuna inanırlar. Bu olaydan dolayı kedilerin varlığı namazı bozmaz. İnanışa göre Muhammed'in elinin değdiği yerler olan kedilerin başı ve sırtı yere gelmez. İslam inancında kedi çok temiz bir hayvan olarak görülür ve kedinin içtiği suda abdest alınmasında bir sakınca görülmez. Birçok halk inanışında ise kedinin aslanın teyzesi olduğuna ve aslanın aksırığıyla dünyaya geldiğine inanılır (Schimmel 2004).

KEKLİK. Attika mitosunda adı keklik anlamına gelen Perdiks adındaki kahraman, ünlü bir zanaatkâr olan Daidalos'un yeğenidir ve annesi de kendisiyle aynı adı taşımaktadır. Perdiks (bazı versiyonlarda adı Talos olarak geçer) Daidalos'un yanında çıraklık yapmaya başladı ve kısa sürede onu geçerek başarılı işler çıkarttı. Çömlekçi çarkını ve bir yılanın dişlerinden etkilenerek testereyi icat etti. Onun bu hızlı yükselişi Daidalos'un kıskançlığına sebep oldu. Bu hırsla Daidalos çırağı ve yeğeni Perdiks'i Akropolis'in kayalıklarından aşağıya ittirdi. Perdiks tam yere düşecekken Athena ona acıdı ve bir kekliğe dönüştürdü. Çok sonraları Daidalos'un kendi oğlu İkaros da, Perdiks'e benzer bir kaderle düşerek öldü. Perdiks bir keklik olarak kendisine yapılan zulmün acısını çıkartırcasına, bu cenazeye sevinçle katılmıştı (Grimal 1997).

KELEBEK. Samoalı bir halkın inanışında tanrı bir kelebekti. Bu sebeple bu insanlar kelebek yakalayan birinin çarpılacağına inanırlardı (Frazer 1992).

Mandegusu adasında epilepsi hastalığı kelebek ile benzeştirilirdi. Epilepi nöbeti geçiren hastanın hareketleriyle kelebeğin hareketleri birbirine benzetilirdi (Rivers 2001).

KERTENKELE. Tahıl tanrıçası Demeter, kızı Persephone kaçırılınca onu aramak için yeryüzünü bir uçtan bir uca gezdi, dolaştı. Hüzünlü arayışı sırasında yorgun ve susuzluktan yanmış bir halde Attika'ya vardığında burada Mimse adındaki bir kadın tanrıçaya su verdi. Tanrıça öylesine

susamıştı ki suyu bir dikişte soluksuz içmeye başladı. Bu durum Mimse'nin oğlu Askalabos'un komiğine gitti ve oğlan tanrıçaya gülmekten kendini alamadı. Demeter durumuyla alay edilmesine öfkelenerek suyun kalan kısmını Askalabos'un üzerine döktü. O anda küçük Askalabos benekli bir kertenkeleye dönüştü (Grimal 1997).

Orta Asya halklarında hayvanların bir takım işaretler gösterdiğine inanılırdı. Kuyruğunu kaybetmiş bir kertenkele onu gören kişinin bir yakınının öleceğinin işaretiydi. Bazı inançlardaysa kertenkele şifa bulmak amacıyla kullanılırdı. Tunguzlarda iyi geleceğine inandıkları için doğum yapan kadınların karnının üzerine kertenkele konurdu (Roux 2005).

KİRPİ. Orta Asya halklarından Buriyatların inançlarında kirpi dünya için çok önemli hizmetlerde bulunmuştu. Ateşi kirpinin bulduğuna inanılırdı. Toprağın efendisi ansızın güneşi ve ayı sakladı. Göklerin efendisi onları bulup getirmesi için bir kirpiyi görevlendirdi (Roux 2005).

Çingene mitolojisinde Hagrin adında bir cin vardır. Bu cin sarımsı renkte bir kirpi biçimindedir. Hagrin hayvanlar uykudayken sırtlarına binip üstlerine işer, bu hayvanda iltihaplı çıbanların çıkmasına sebep olur. Hagrin kötü emellerini en çok yeni doğum yapmış hayvanlar üzerinde kullanır (Berger 2000).

KOYUN. Yunan mitolojisinde koyunlara bakıcılık eden Epimelidler adında periler vardı. Bu periler çok güzel dans ederlerdi. Bir keresinde onların peri olduğundan habersiz çobanlar Epimelidlerin danslarıyla alay ettiler ve kendilerinin bile daha güzel dans edeceklerini iddia ettiler. Ancak çobanların sergilediği kötü dans gösterisi karşısında Epimelidler öfkelendi ve çobanları birer ağaca çevirdi (Grimal 1997).

Melos adındaki kahraman Aphrodite'nin emriyle geldiği Delos'da Melos şehrini kurdu. Melos ilk kez insanlara koyun kırkmayı ve kırkılan yünlerden elbiseler yapmayı öğretti. Onun bu başarısından sonra koyunlar *mela* (Grekçe koyun) adını aldılar (Grimal 1997).

Trakyalı bir kral kızı olan Teophane, güzelliğiyle herkesi büyüleyen bir genç kızdı. Denizlerin efendisi Poseidon da ona âşık olmuştu. Ancak Teophane'nin peşinde o kadar çok kişi vardı ki, Poseidon çareyi genç kızı bir adaya kaçırıp saklamakta buldu. Kızın peşinde olan talipler onun saklandığı adayı bulmuşlardı. Bunun üzerine Poseidon Teophane'yi ve tüm ada sakinlerini koyuna dönüştürdü. Adaya çıkan talipler koyun sürülerinden başka bir şey bulamayınca gitmeden evvel karınlarını doyurmak için koyunları kesip yemeye başladılar. Bunu gören Poseidon adamların hepsini kurda dönüştürdü. Kendisi

de bir koça dönüşerek Teophane'yle birleşti ve bu birleşmeden sonra Teophane bir oğul dünyaya getirdi. Bu oğul altın postlu bir koçtu (Grimal 1997).

Athamas adındaki kralın Nephele ile olan ilk evliliğinden Helle ve Priksos adında iki çocuğu vardı. Ancak ikinci kez evlenen Athamas'ın yeni karısı İno'dan da iki çocuğu olmuştu. İno, iktidar hırsı ve kıskançlık yüzünden üvey çocuklarının varlığını çekemiyordu. Onlardan kurtulmak için kurnaz bir plan yaptı. Ülkenin kadınlarına ekilecek buğday tanelerini kavurmalarını ve bunu kimseye söylememelerini öğütledi. Ekim zamanı gelince erkekler buğday tanelerini toprağa ektiler. Ancak onca zaman geçmesine karşın topraktan hiç ekin çıkmadı. Toprağın kısır kalması kral Athamas'ı endişelendirdi ve bunun sebebini öğrenmek için bir kâhine danıştı. İno kâhine giden haberciyi de ayartmıştı. Bunun üzerine haberci kısırlığın ancak Athamas'ın ilk çocukları olan Helle ve Priksos'u tanrılara kurban etmesiyle sonlanacağını söyledi. Ülkenin kıtlığa sürüklenmesinden korkan Athamas tanrıları kızdırmaması gerektiğini düşündü ve istemeye istemeye kızı Helle ve oğlu Priksos'u kurban etmek üzere sunağa götürdü. Tam onları kurban edeceği sırada anneleri Nephele'nin gönderdiği altın postlu bir koç gökyüzünden inerek iki kardeşi sırtına aldı ve oradan hızla kaçırdı. Bu koçu Nephele'ye Hermes vermişti. İki kardeş altın postlu koçun sırtında uçarlarken Helle tutunamayıp bugün Marmara Deniz'i olarak bilinen yerde denize düştü. Bu sebeple bu denize Helle Deniz'i ve düştüğü boğaza da Hellespontos adı verildi. Phriksos ise kurtularak Kolkhis'e ulaştı. Burada altın postlu koçu Zeus'a kurban etti. Postunu ise Kolkhis kralı Aietes'e sundu. Aietes postu kabul ederek onu Ares'e adamak için kutsal ormandaki bir meşe ağacına astı. Ardından da Phriksos'u kızı Khalkiope ile evlendirdi (Mavromataki 1997).

Altın post hikâyesi asıl bundan sonra başladı. İolkos kralı Aison oğlu İason henüz çok küçük olduğundan geçici olarak iktidarını kardeşi Pelias'a emanet etti. Bu arada İason'u Kenthaurus Kheiron kendi evinde Pelion'da büyütüyordu. Sonunda İason büyüdü ve Pelion'dan ayrılarak baba yurduna döndü. Pelias İason'u görür görmez bir ayağında pabucu olmadığı hemen dikkatini çekti. Bir zamanlar bir kâhin Pelias'a onu tahtından edecek kişinin bir ayağında pabucu olmayan biri olacağını söylemişti. Bu kehaneti hatırlayan Pelias endişeli görünüyordu. İason'a seslenerek çağırdı. Ona "*Sen olsaydın kralı canından edecek bir kişiye nasıl bir ceza verirdin?*" diye sorunca İason önce bir

düşündü ve büyük bir kurnazlıkla "*Onu altın postu aramaya gönderirdim, çünkü bu postun peşine giden kimse geri dönemez*" diye cevapladı. Bunun üzerine Pelias da onun dediğini yaptı ve İason'a altın postu bulup getirmesini emretti.

Altın postu aramak için hazırlıklara başlayan İason kendisiyle beraber gelecek adamlar toplamaya başladı. Altın postu aramaya giden bu topluluğa Argonautlar adı verildi. Argonautlar ismi yolculuk için yapılan geminin ismi "Argo"dan gelmekteydi. Argo, *hızlı* anlamına geliyordu ve bu isim aynı zamanda gemiyi yapan Argos'un adından türemişti. Argonautlar çok zorlu bir sefere çıktılar. Yolda başlarından birçok olay geçti. Gittikleri her durakta bir efsaneye şahit oldular. Onların yol serüvenleri dilden dile anlatıldı durdu. Sonunda Argo gemisi Kolkhis'e vardı. İason kral Aietes'le görüşerek kendisine verilen görevi anlattı. Aietes altın postu ona ancak bazı koşulları yerine getirirse verebileceğini söyledi. Koşullardan biri iki adet azgın boğayı kimsenin yardımı olmaksızın boyunduruğa sokmak ikincisi bir tarlayı sürerek bu tarlaya bir dragonun dişlerini ekmekti. İason bu zorlu koşuları nasıl aşacağını düşünürken ona Aietes'in kızı Medeia yardım etti. Medeia büyücülüğüyle ünlü bir kızdı ve İason'a âşıktı. İason'a kendisiyle evlenmesi koşuluyla yardım edeceğine söz verdi. İason bu şartı kabul etti. Medeia ona bir merhem hazırladı. Bu merhemi süren kişinin bedeni tüm gün boyunca demir ve ateş dahil olmak üzere her şeyden korunuyor asla yara almıyordu. İason merhemi sürdü ve Hephaistos'un Aietes'e armağanı olan burunlarından ateş çıkan boğalarla güreşerek onları hiç yara almadan boyunduruk altına almayı başardı. Daha sonra boğaları sabana koşarak tarlayı sürdü. Medeia ikinci görevi için ona bir öğüt vermişti. Drogon dişlerini toprağa ektiği vakit oradan silahlı adamlar çıkacaktı, o anda İason oradan hızla uzaklaşıp saklanarak bu adamların içine bir taş atacaktı. İşte o vakit taşı içlerinden birinin attığını sanarak birbirlerine gireceklerdi. İason, Medeia'nın öğüdünü aynen yerine getirdi. Dragon dişlerinden doğan silahlı adamlar taş yüzünden birbirlerine girdiler. Bu fırsattan yaralanan İason hepsini temizlemeyi başardı. Böylece altın postu elde etmek için gerekli koşulları yerine getirmişti. Ancak buna rağmen Aietes oyunbozanlık yaptı ve postu vermekten vazgeçti. Medeia bir büyü daha yaparak postu korumakla görevli olan dragonu uyuttu ve postu alarak gemiye binip oradan uzaklaştılar. Dönüş yolunda da önceki gibi efsanelere konu olacak olaylar yaşadılar. Efsanenin sonunda ne olduğu tam olarak bi-

linmiyor. Kimine göre İason postu Pelias'a teslim ederek iktidarı ele geçirdi. Kimine göre ise Medeia ile evlenerek sakin bir hayat sürdürdü (Grimal 1997).

Hermes daha doğar doğmaz kundaktan çıkarak kendisini türlü maceraların içine atmıştı. Son derece zeki ve becerikli olan Hermes, Apollon'un sürülerini çaldı. Apollon hırsızı bulan kişiye ödül biçince Silenos ve satyrler hırsızı yakalamak için dört bir yana dağıldılar. Bir mağaranın önünde asılı hayvan postlarını görünce şüphelenip yaklaştılar ve mağaradan gelen büyülü müziği işittiler. Mağaranın girişinde onları peri Kyllene durdurdu. İçeride çok yetenekli bir çocuğun olduğunu ve kendisinin de ona bakıcılık yaptığını söyledi. Ancak Hermes'in kaplumbağa kabuğu ve hayvan bağırsağından bir alet çaldığını görünce hırsızın o olduğuna emin oldular. Neyse ki Apollon'u ikna etmek Hermes için zor değildi. Apollon'un karşısına bir suçlu olarak çıktığında kurnazlıkla lirini çalmaya başladı ve Apollon harika müziğin etkisiyle kendinden geçti. Apollon bu çocuğun yeteneğini kıskandı ve o aletin kendisine ait olmasını istedi. Böylece Hermes ve Apollon anlaştılar. Hermes sürüleri, Apollon da liri aldı. Günlerden bir gün Hermes, Apollon'dan kazandığı sürüleri otlatırken bu kez de kamıştan bir kaval yaptı. Kavalını güzel bir sesle çalmaya başladı. Apollon bu sesi duyunca yine kıskançlığa kapıldı ve Hermes'e kavalının karşılığında altın değneğini teklif etti. Hermes önce biraz nazlandı, kavalının çok değerli olduğunu bu yüzden karşılığında Apollon'dan kendisine kehanet gücü vermesini istedi. Apollon bunu kabul edemedi ama ona çakıl taşlarından kehanette bulunmayı öğretebileceğini söyledi. Böylece bir kez daha anlaştılar. Hermes'in yeteneği ve üstün zekâsı Zeus'u da çok etkilemişti. Özellikle her seferinde Apollon'u kandırarak ondan bir şey elde etmesi Zeus'un hoşuna gitmişti. Ama tabii ki tanrıların babası, oğluna hırsızlık yapmaması konusunda tavsiyede bulunmayı ve kulağını çekmeyi de ihmal etmedi. Sonra da onu Olympos'un on iki tanrısından biri yapacak görevle mükâfatlandırdı. Hermes böylece tüccarların rehberi ve yolcuların, özgür haklarının bekçisi oldu. Bunların yanında Zeus, bir haberci değneği, altından kanatlı sandaletler ve onu yağmurdan koruyacak bir başlık verdi. Artık Hermes on ikinci tanrıydı ve herkesin saygısını görecek bir üne sahipti (Graves 2004; ayrıca bkz. kaplumbağa).

Mısır'da Thebai tanrısı Ammon'a tapan inananlar koçların kutsallığına inanıyorlardı çünkü tanrı Ammon bir koçtu. Bu sebeple koçlara büyük saygı duyuluyor ve kurban edilmiyorlardı. Ancak sadece yılda bir gün

Ammon şenliğinde bir koç kurban edilirdi. Kesilen koç için yas tutulur ve törenlerle kutsal bir mezara gömülürdü. Kurbanın postunu ise tanrı Ammon temsili olan bir tasvirin üzerine giydirilirdi. Eski Mısır sanatında Ammon tasvirlerinde tanrı, insan bedenli ve koçbaşlı olarak betimlenmiştir (Frazer 1992).

Kalmuklar, *cennet koçu* olarak adlandırdıkları beyaz koçu uğurlu bir günde örneğin koyunların şişmanladığı sonbahar mevsiminde yaşlıların katıldığı bir ziyafette kurban ediyorlardı. Ancak beyaz koç yaşlanıncaya kadar kesilmezdi, satılması ve yününün kırkılması da tamamen günahtı. Koç çok yaşlandığında bir büyücü üzerine süt serperek hayvanı kurban edebilirdi. Kurban eti tüm yaşlılar tarafından afiyetle yenir, kemikleri ise yağlarla beraber bir sunakta yakılırdı. Kurbandan geriye kalan derisi, başı ve ayakları bir yere asılırdı (Frazer 1992).

Orta Afrikalı Madi kablesi dinsel törenlerde koyun kurban ederlerdi. Bir aile fakirlik çektiği zaman yakınları hem onlara destek amacıyla hem de daha büyük dertleri kovmak inancıyla kurban töreni düzenlerdi. Bunun yanı sıra bir kişi ölünce yakınları onun ruhu için kurban keser ya da sevinçli bir olay belki büyük bir kavuşma sonrası da kurban kesilirdi. Kurban törenlerinde insanlar bir çember oluşturacak şekilde dizilmiş taşlarda otururlardı. Bir oğlan çocuğu kurbanlık koyunu getirerek oturan kişilerin etrafında dört tur dolaştırır bu sırada herkes koyunun yününden bir parça kırkarak saçlarına ya da vücutlarının bir yerine koyardı. Daha sonra dini bir görevli koyunu kurban ederdi. Koyunun kanı oturan kişilerin üzerine dört kez serpilirdi. Sonra kurbanın kanıyla kadınların göğüslerinin üzerine, erkeklerin her iki omzuna birer işaret konurdu. Çocukların da göğüslerinin altına kurbanın kanı ile bir halka çizilirdi. Daha sonra din adamı bir tören konuşmasıyla ayini bitirirdi. Herkes oturduğu taşın yanına bir yaprak bırakarak sevinç içinde alanı terk ederdi. Koyunun eti yoksullara dağıtılırdı. En son koyunun kafası tören alanındaki taşların yanına asılırdı (Frazer 1992).

Türk kültüründe yaşamsal bir öneme sahip olan koyun yer isimlerinden, boy isimlerine kadar pek çok yerde karşımıza çıkar. Hunlar da sol önem taşırken Oğuz destanında sağın daha önemli olduğu anlatılırdı. Bu sebeple Oğuz Han öldüğünde onun yerine tahta sağında olan oğlu Gün Han çıktı. Tüm bunlar sağın "Ak Koyun", solun ise "Kara Koyun" olarak kabul edilişiyle ilişkilidir. Sağ beyaz ve soyluydu (Ögel 2003).

İslam dini inançlarında kurban kesme geleneği yaygındır. Bu gelenek İbrahim Peygamber'in yaşadığı ri-

vayet edilen bir olaydan doğmuştur. İbrahim, Allah'tan tüm kalbiyle bir çocuk istemişti. Bir süre sonra duaları kabul olmuş karısı Hacer sırayla iki oğlan evladı dünyaya getirmişti. İbrahim'in oğullarından İsmail yedi yaşlarındayken, İbrahim rüyasında onu boğazladığını gördü. Bu rüyanın Allah'tan geldiğini biliyordu. Allah'a olan inancı sonsuz olan İbrahim oğlu İsmail'e bir bıçak ve bir ip alıp kendisiyle Mina dağına gelmesini söyledi. İsmail babasının dediklerini yaparak onun peşi sıra yola koyuldu. Yolda karşılarına adam kılığına girmiş Şeytan çıktı. Adam İbrahim'e niyetinden dönmesini Allah'ın rızası için oğluna kıymamasını söyledi ama İbrahim için Allah'ın buyruğu her şeyden üstündü ve ikna olmadı. İbrahim'i ayartamayacağını anlayan Şeytan bu kez İsmail'e babasını niyetini açıklayarak onu yanına çekmeye çalıştı ancak çocuk ikna olmayarak babası her ne yaparsa yapsın bu Allah tarafından olacaktır ve en hayırlısıdır diye düşündü. Baba oğlun inancı öylesine güçlüydü ki Şeytan onları oyuna getirememişti. Bunun üzerine son bir umutla anne Hacer'e giden Şeytan ona kocası İbrahim'in oğlunu boğazlamak için götürdüğünü söyledi. Ancak kadın hiç tepki vermeyerek kocasına güvendiğini ve Allah inancının her şeyden üstün olduğunu söyledi. Bu Şeytanın kaybettiği an oldu. İbrahim peygamber Mina dağına ulaştıklarında küçük oğlu İsmail'e gördüğü rüyayı anlattı. Çocuk babasının çaresizliğini sezdi ve ona üzülmemesini, Allah'ın buyruğunu yerine getirmesini söyledi. Ayrıca İsmail, babasından kendisini Allah'a kurban ederken iyice bağlamasını ve yüzükoyun yatırarak kurban etmesini istedi. Böylece baba yüreği daha az incinir görevini daha kolay yerine getirirdi. Oğlunun dediği gibi yapan İbrahim onu kurban vermek için bıçağı boğazına dayadı fakat bıçak kesmedi. Acı içinde tekrar bıçağını bileyen İbrahim bunu defalarca denedi, bıçak yine de kesmedi. Neler olduğunu anlamayan İbrahim, o anda Allah'ın kendisine seslendiğini duydu. Allah İbrahim'in inancının ne kadar sağlam olduğunu görmüş ve onun bağlılığına emin olmuştu. Bu durumda oğlunu ona bağışladı. İbrahim'e kurban olarak iki boynuzlu iri bir koç gönderdi. İbrahim bu koçu Allah rızası için kurban etti. Bu koçun boynuzlarının Kâbe'de asılı olduğu rivayet edilir (Köksal 2005). (Ayrıca bkz. Kuran-ı Kerim Saffat sûresi 100-113)

KÖPEK. Argos kralı Krotopos'un kızı olan Psamathe babasından gizli Apollon'la bir aşk yaşadı ve bu birliktelikten Linos adında bir bebek dünyaya getirdi. Ancak babasından korkusundan çocuğu doğar doğmaz

oradan uzaklaştırarak çobanlara emanet etti. Ne yazık ki bunca çabaya rağmen kral Krotopos bebeğin varlığını ve yerini öğrendi. Zalim kral bebeği köpeklere parçalattı ve kızı Psamathe'yi de kendisi öldürdü. Bu olanlar karşısında Apollon çok öfkelendi ve Poine adındaki korkunç bir canavarı ülkenin başına musallat etti. Canavarın dehşetiyle mahvolan halka bir kâhin akıl verdi. Bunun üzerine Psamathe ve bebeği için kutsal bir bayram ilan edildi ve bu bayramda onların başına gelen hazin öykü anılarak ağıtlar yakıldı. Her yıl gerçekleştirilen bu bayramlarda çevrede dolaşan köpekler kurban edilerek küçük Linos'un anısı yâd ediliyordu (Grimal 1997).

Attike'ye bağcılığı getiren İkarios bir gün şaraptan sarhoş olmuş halk tarafından parçalanarak öldürüldü. İkarios'un sağdık köpeği Maira havlamalarıyla İkairos'un kızı Erigone'ye olayı haber verdi ve kızı babasının mezarına kadar götürdü. Babasının ölümüyle yıkılan Erigone mezarın üzerinde intihar ederek yaşamına kıydı. Sadık köpek Maira oradan bir an olsun ayrılmayarak İkairos'un ve Erigone'nin ölülerine bekçilik yaptı. Bir süre sonra o da mezarın başında yorgunluktan öldü. Bu olaydan etkilenen Dionysos, Maira'yı bir takımyıldızına dönüştürdü (Grimal 1997).

Orestheus'un köpeklerinden biri bir gün bir odun dünyaya getirdi. Bunun bir işaret olduğunu düşünen Oretheus odunu toprağa gömünce buradan muhteşem irilikte üzüm veren bir asma kütüğü yetişti. Bu mucize sonrasında Oretheus oğluna bitki anlamına gelen Phytios adını verdi (Grimal 1997).

Orthros adındaki köpek Typhon ile Ekidna'nın oğlu olarak dünyaya gelmişti. Öz annesi Ekidna ile ensest bir ilişkiye girdi ve bu birleşmeden Thebai sfenksi dünyaya geldi. Orthros tasvirlerinde çok başlı veya yılan vücutlu bir yaratık olarak gösterilmiştir. Üç başlı ve üç gövdeli dev Geryoneus'un köpeği olan Orthros sahibinin serveti olan sürülere bekçilik yapıyordu. Herakles bu sürüleri kaçırmak için geldiğinde Orthros'u karşısında buldu ve onunla girdiği mücadelede Herakles köpeğin yaşamına son verdi (Grimal 1997).

Orthoros'un kardeşi olan Kerberos da kardeşi gibi bir köpekti. Kerberos ölüler ülkesinin efendisi tanrı Hades'in köpeğiydi ve ölüler ülkesinde bir zincire bağlı olarak bekçilik yapıyordu. Çok korkunç ve azgın bir yaratık olduğu için zincirle bağlı olan Kerberos ölüler ülkesine girmek isteyen canlıları korkutup kaçırırken, ölüler ülkesinden kaçmak isteyen ölüleri de yukarı geçirmiyordu. Bu köpek üç ya da bazı söylencelerde anlatıldığına göre elli, yüz kadar köpek başına sahipti. Kuyruğu yılan gibiydi ve sırtından da yılan kafaları çıkıyordu. Herakles'in

kuzeni Eurystheus'un yapmakla görevlendirdiği bir dizi işin içinde cehennem bekçisi Kerberos'u yeryüzüne getirmek de vardı. Bu amaçla Hades'ten Kerberos'u isteyen Herakles'e ölüler ülkesinin tanrısı bir şart koştu. Eğer Herakles hiçbir silah kullanmadan Kerberos'u yenmeyi başarırsa onu yeryüzüne götürmeye hak kazanacaktı. Herakles Kerberos'la dövüşmeyi kabul etti ve kurnazca köpeğin boğazına asılarak soluğunu kesti. Böylece soluksuzluktan baygınlaşan Kerberos'u yenmeyi başardı ve Herakles'in söz verdiği gibi Onu yeryüzüne çıkardı. Ancak Eurystheus bu vahşi canavarı görünce çok korktu ve Herakles'ten onu ölüler ülkesine geri götürmesini istedi (Grimal 1997).

Orpheus'un herkesi yumuşatarak mest eden sihirli liri Kerberos'u da etkilemişti. Orpheus karısı Eurydike'ye çok büyük bir aşkla bağlıydı. Ancak karısı bir ırmak kenarında tek başına dolaşırken Aristaios ona tecavüz etmeye kalkıştı. Eurydike korku içinde kaçarken yanlışlıkla çalıların arasındaki bir yılanın üstüne basınca yılan onu soktu ve güzel Eurydike oracıkta can verdi. Karısının ölümünü kabullenmeyen Orpheus ne pahasına olursa olsun peşinden ölüler ülkesi-

ne gidip onu kurtarmayı hedefledi. Bunun için öncelikle cehennemin kapısındaki korkunç bir köpek olan bekçi Kerberos'u atlatmalıydı. Orpheus cehennemin kapısına vardığında Kerberos onu içeri sokmak istemedi ancak Orpheus lirini çalmaya başlayınca çıkardığı sihirli ezgiler Keberos'u mışıl mışıl uyuttu. Bu fırsatı değerlendiren Orpheus hemen içeri girdi. Liri sayesinde cehennemdeki tüm bekçileri uyutup atlattı ve karısı Eurydike'yi buldu ne var ki ölülerin buradan çıkması imkânsızdı. Hades ve Persephone bu genç adamın aşkından çok etkilenmişlerdi ve Eurydike'yi ona geri vermeyi kabul ettiler. Fakat bir şartları vardı. Orpheus önden giderek yeryüzüne doğru yürürken karısı onu arkadan takip edecek, Orpheus ölüler ülkesinden tamamen gün yüzüne çıkmadan asla arkasını dönüp karısına bakmayacaktı. Orpheus büyük bir sevinçle tanrıların şartını kabullendi ve yola çıktı. Ancak neredeyse yolun sonuna gelmişti ki tanrıların kendisine bir oyun oynamış olacağına dair şüpheye düştü. O anda kendisini tutamayıp arkasına baktı ve bunu yaptığı için arkasından gelmekte olan karısı Eurydike yeniden öldü ve bir daha dönmemek üzere ölüler ülkesine geri döndü (Grimal 1997).

Rheia, Zeus'u Kronos'tan gizli dünyaya getirerek Girit'teki bir mağaraya bırakmıştı. Küçük bebeği bir keçiyle, altından sihirli bir köpeğe emanet etmişti. Keçi Zeus'a süt verirken, köpek de mağarada bekçilik ederek onu tehlikelerden koruyordu.

Zeus büyüyünce kendisini besleyen keçiyi bir takımyıldızına çevirerek vefasını ödedi. Altından sihirli köpeği ise Girit'teki Zeus tapınağını korumakla görevlendirdi. Pandareos köpeği çalarak onu Tantalos'a emanet etti. Ancak geri dönüp köpeğini almak isteyince Tantalos köpeği kendisine verdiğini inkâr etmişti. Zeus olaya müdahale ederek, köpeği çaldığı için Panderos'u kayaya dönüştürdü. Tantalos'u ise yalan yere yemin ettiği için Sipylos dağının altına gömdü (Grimal 1997).

Proksis adındaki Atina kralının kızı, Kephalos ile evlendi. Ancak bir gün Pteleon, güzelliğinden etkilenerek Proksis'e altından bir taç armağan edince genç kadının kalbini çalarak onu ayarmıştı. Karısının kendisini aldattığını anlayan Kephalos, Proksis'in karşısına dikilmeye fırsat bulamadan Proksis kaçarak Girit kralı Minos'un yanına sığındı. Minos kendisinden yardım dilenen bu kadına âşık oldu. Ne var ki Minos birçok kadınla aşk yaşadığı için karısı Pasiphae tarafından kötü bir büyüyle cezalandırılmıştı. Bu büyüye göre Minos karısından başka bir kadınla birlikte olursa vücudundan yılanlar ve akrepler çıkarak seviştiği kadını zehirleyecekti. Minos bu sebeple Proksis'e yaklaşmaya çekiniyordu. Proksis Kirke'den aldığı şifalı bir otu Minos'a vererek ona bela olan büyüden kurtulmasını sağladı. Bu yardımı karşılığında Minos Proksis'e avcı köpeğini ve mızrağını hediye etti. Zeus bu köpeğe tüm hayvanları yakalayabilecek bir hız yeteneği vermişti. Armağanları alan Proksis Minos'un karısı Pasiphae'nin kıskançlıklarından zarar görmek istemediğinden çareyi evine geri dönmekte buldu. Geçen süre içinde öfkesi yatışan Kephalos onu affetti ve böylece karı koca birlikteliklerini sürdürmeye başladılar. Proksis bir özür olarak Minos'tan aldığı köpeği ve mızrağı kocasına armağan etmişti. Hedefini asla şaşırmayan bir mızrak ve tüm hayvanların hızına yetişip onları yakalayabilen bir av köpeği Kephalos'un çok hoşuna gitti ve bu sayede av merakı perçinlendi. Neredeyse her gününü avda geçirmeye başladı. Bu defa Proksis kocasının bu uzun av gezilerinden rahatsız olup kıskançlığa kapıldı. Kocasının kendisini aldattığından şüphelenerek onunla birlikte ava giden bir hizmetkârı gizlice bir köşeye çekip Kephalos'un av süresinde ne yaptığını sorguladı. Hizmetkâr Kephalos'un ormanda bir süre avlanıp sonra aniden gözden kaybolduğunu ve "*meltem, meltem*" diye fısıldadığını söyledi. Bu duydukları Proksis'in şüphesini arttırdı ve genç kadın kocasını takip ederek gizlice ormana gitti. Kephalos'u bir çalının arkasında izlemeye kovuldu. Kephalos "*meltem, meltem*" diye

fısıldayarak etrafı süzerken bir çalılığın kımıldadığını gördü ve bir av hayvanı zannederek hedef şaşırmayan mızrağını oraya fırlattı. Proksis o anda kendisinin armağanı olan mızrakla vuruldu. Proksis ölmeden önce kocasına boş yere haksızlık ettiğini, Kephalos'un "*meltem*" diye çağırdığının rüzgârdan başka bir şey olmadığını geç de olsa anlamıştı (Grimal 1997).

Tıpkı Proksis gibi güzeller güzeli Leukone de kocasının avda geçirdiği zamanlarda ne yaptığını merak ediyor, kendisini çok fazla ihmal etmesinden şüpheleniyordu. Leukone çok güzel ve genç bir kadındı ayrıca kocasını çok seviyor, onsuzken canı sıkılıyor, kendisini yapayalnız hissediyordu. Kocası Kyanippos kendisini avcılığa, güzel karısının bu halini fark edemeyecek kadar çok kaptırmıştı. Leukone bir gün merakına engel olamayıp kimsenin fark etmeyeceği bir zaman da gizlice evden çıkarak kocasının avlandığı yere gitti. Kyanippos'un kendisinden ayrı geçirdiği zamanlarda ne yaptığını çözmek için bir çallığın arkasına gizlendi ve etrafı gözetlemeye başladı. Ancak korkunç bir şey oldu ve kocasının köpek sürüsü çalılığın arkasında gizlenen Leukonme'yi bir av hayvanı zannederek parçalayıp öldürdüler. Bu korkunç manzara karşısında aklını yitiren zavallı Kynnippos büyük bir odun yığını hazırladı. Karısının cesedini düzgünce ortasına koyduktan sonra onu öldüren köpeklerini öldürüp onların cesetlerini de yığının üzerine attı. Son olarak da kendi canına kıyarak acısına son verdi (Grimal 1997).

Hekabe Troya kralı Priamos'un karısıydı, doğurganlığıyla ünlüydü ve Priamos'a çok sayıda evlat vermişti. Paris, Hektor, Kasandra, Troilos, Polydoros onun çocuklarından sadece bir kısmıydı. Troya savaşı Hekabe'nin çocuklarının bir bir ölümüne yol açtı. Kocası Priamos ölmeden evvel kalan son oğlu Polydoros'u koruması için Khersonnesos kralı Polymestor'a emanet etmişti. Ancak Priamos ölünce ve Troya tam anlamıyla yenik düşünce Polymestor payına düşecek hazinenin hevesiyle Polydoros'u öldürüp cesedini denize atmıştı. O sırada Troya sahillinde Odysseus'un esiri olan Hekabe gemiye bindirilmek üzere bekliyordu. Denizden kıyıya vuran bir ceset görünce bunun oğlu Polydoros olduğunu anında fark etti. O vakit oğlunun intikamını almaya ant içti. Hiçbir şey olmamış gibi hizmetkârlarından birini Polymestor'u çağırmaya gönderdi. Ona Troya'nın gizli hazinesinin anahtarını Polymestor'a vereceğini söyletti. Polymestor nasılsa Polydoros'un cesedini denize atarak ortada delil bırakmadığını düşünüyordu. Kendisine bir tuzak kurulmuş olduğunu düşünmeksizin

hazinenin anahtarını ele geçirme arzusuyla Hekabe'nin yanına koştu. Polymestor oraya giderken yanına iki çocuğunu da almıştı. Troyalı esir kadınlar büyük bir öfkeyle çocuklara saldırıp Polymestor'un gözleri önünde onları öldürdüler. Hekabe de Polymestor'un buna tanıklık eden iki gözünü oyarak yerinden çıkardı. Bu işlediği suç yüzünden Yunanlılar, Hekabe'yi taşlayarak öldürmeye karar verdiler. Ancak atılan taşların oluşturduğu yığının altından Hekabe'nin cesedi yerine ateş gözlü bir köpek çıktı (Grimal 1997).

Yaban toplumlarda hayvanların etinin yenmesi her zaman beslenme amaçla olmayabilir. Topluluğun inançlarıyla bağlantılı olarak bir takım hayvanların eti yendiği zaman o hayvanın özelliklerinin yiyen kişiye geçeceği düşünülürdü. Bu sebeple bazı hayvanları yemek sakıncalı bulunurken, bazılarının yenmesi faydalı görülürdü. Doğu Hint Adalarından Buro ve Aru adalarında erkekler daha iyi bir savaşçı olmak için köpek eti yerlerdi. Böylece bir köpek gibi hızlı ve cesur olacaklarını düşünürlerdi. Dakotalılar da köpek eti yiyen halklardandı. Ancak onlar köpeğin etlerini yedikten sonra kemiklerini eksiksiz toplar, etinden sıyırır, güzelce yıkayıp, temizledikten sonra gömerlerdi. Böylece diğer köpeklere olan saygılarını göstermiş olurlardı. Ayrıca bir inanca göre kemiklerin torağın altında yeniden dirileceği düşünülmekteydi (Frazer 1992).

Bazı topluluklarda tıpkı Yahudilikteki *günah keçisi* gibi insanların günahlarının köpeklere yüklendiği bilinmektedir. Bazı batı Himalaya halkları yılın bir gününde kenevir içirerek sarhoş ettikleri köpeği köyün çevresinde dolaştırdıktan sonra kovalayıp taşlayarak öldürürlerdi. Böylece tüm yıl boyunca her türlü hastalık ve uğursuzluğun köylerine uğramayacağına inanırlardı. Buna benzer bir gelenek Iraquoi'lerce benimsenmekteydi. Yılda bir kez düzenlenen şenliklerde beyaz bir köpek boğularak öldürülürdü. Bu köpeğin cesedi tüm evlerde dolaştırılır, insanlar günahlarını ölü köpeğe devrederdi. Daha sonra cesedi yakılan köpeğin külleri evlerin kapısının önüne serpiştirilirdi. Böylece günahlardan ve kötülüklerden korunacaklarına inanırlardı (Frazer 1992).

Çingeneler için köpek çok önemli bir hayvandır. Özellikle beyaz köpeğin kutsallığına inanırlar. Beyaz köpek rüzgâr tanrısının dağlarında ölüler ülkesine bekçilik yapar. Çingeneler bu mitolojik unsurlardan dolayı yaşamlarını koruyan bir yardımcı olarak beyaz köpek beslerler. Bu köpeğin yaşamlarının her anında ve ölümden sonra ruhlarına koruyuculuk yaptığına inanırlar. Beyaz köpek efsaneleri Çingene mitolojisinin ana

konularındandır; Şans dağlarında uzaklardan havlamaları duyulan dört gözlü dişi bir köpek yaşardı. Bu dişi köpeğin dereden su içmesi uzun yağmurlara sebep olurdu. Bu dişi köpek diğer köpeklerin yavrularından bazılarını kendi yavrularına katardı. O zaman bu köpekler de insanlara uğur getiren kar beyazı köpeklere dönüşürlerdi. Bir kişi sabahleyin evinden çıkınca bir köpek pisliğine basacak olursa o kişinin başına talih kuşu konacağına inanılırdı (Berger 2000).

Bir çingene masalında dört gözlü beyaz bekçi köpeğinin kahramanlığı anlatılır. Bir gün bir kont, güzeller güzeli Çingene kızını görür ve ona âşık olur. Kızı rızası olmadan uzun bir nehrin ötesindeki mağarada tutsak eder. Kızın dört gözlü beyaz köpeği onun Çingene sevgilisini sırtına alarak uzun nehri geçer ve kontu parçalayarak sevgilileri kavuşturur.

Hint mitolojisinde de tanrı İndra'nın dört gözlü Sarama adında bir bekçi köpeği bulunmaktaydı. Bu dişi köpek tüm köpeklerin anası sayılırdı. Onun dört gözlü yavrularına Sarameyalar adı verilirdi. Bir gün Paniler İndra'nın ineğini bir mağaraya gizlediler. İndra köpeğini onların peşine gönderdi. Ancak yolun sonuna doğru Sarama'nın karşısına Rasa Nehri çıktı. Nehir köpeğin üzerinden kolaylıkla geçmesi için ona geçit verdi. Böylece Sarama görevini başarıyla yerine getirerek ineği İndra'ya teslim etti. Ölüm tanrısı Yama'nın Saramayalardan oluşan iki bekçi köpeği bulunmaktaydı (Berger 2000).

Çingene mitolojisinde köpek insanlar olarak bilinen varlıklar vardır. Köpek insanlar aslında zamanında çok iyi insanlardır. Sonradan başları köpek, bedenleri insan olan cinlere dönüşürler. Bu cinler insanların iyilikleri için kötü cinlerle savaşırlardı. İnsanlara ölüm tehlikesi gibi kötü olayları haber veriyorlardı. Ayrıca köpek insanların saçlarının bir teli tüm hastalıklara deva olabilecek bir sihre sahipti. Bir bakirenin öpücüğüyle bu köpek insanlar eski insan hallerine dönebiliyorlardı. Sihirlerinden dolayı köpek insan figürinleri büyü fetişi olarak Macaristan Çingenelerinde kullanılır (Berger 2000).

Türklerde köpek kutsal bir hayvandır. Türk mitolojisinde köpek geniş yer tutan bir hayvandır. Türklerin eski on iki hayvanlı takviminde aylardan biri köpek ayı idi. Şamanizm'de şamanlar boyunlarına köpek biçimli kolyeler asarlardı onlar için köpek, ruhundan rehberlik aldıkları bir hayvandı. Şaman ruhsal yolculuğunu kimi zaman bir köpeğin üzerine binerek gerçekleştirirdi (Hançerlioğlu 1993).

Bir Tibet mitinde bir kızıl, bir siyah iki köpek, dişi bir kurtla evliydi. Ancak kurt kısırdı. Köpekler bir Türk kızını kaçırarak onunla evlendiler.

Onların evliliğinden doğan çocukların erkek olanları köpek, dişi olanları ise insan oldular (Roux 2005).

Kırgız adının anlamı *kırk kız* anlamına gelmektedir. Efsaneye göre bir hanın kızı, kırk kız ile arkadaşlık kurmakta, her yere onlarla gitmekteydi. Bu arkadaşlar sıklıkla uzun yürüyüşlere çıkarak keyifli vakit geçirirlerdi. Bir gün yine böyle bir yürüyüşten döndüklerinde köyün düşmanlarca talan edildiğini gördüler. Ortalıklarda kimse yoktu ancak bir tane kızıl köpek dikkatlerini çekti. Bu köpekle yaşamlarını sürdüren kızların doğurduğu çocuklar yeni bir nesil oldular ve kırk kızın soyundan gelen Kırgızları oluşturdular (Roux 2005).

Oldukça ilginç bir Orta Asya efsanesi olan ve pek çok gezginin metinlerinde yer verdiği "Köpekler Krallığı" adında bir ülkeden söz edilirdi. Bu ülkede insan olarak sadece kadınlar yaşıyordu. Erkekler ise köpek biçimindeydi. Kadınların bu erkek köpeklerle birleşmesinden doğan dişiler insan, erkekler ise köpek oluyordu. Köpek olan erkekler ülkeyi koruyor, kimsenin kadınlarına zarar vermesine izin vermiyorlardı. Erkek köpekler avlanarak kadınlara yiyecek sağlıyorlardı (Roux 2005).

Altay yaratılış mitolojisinde tanrı ilk insanı yarattığı zaman onun yanına bekçi köpeğini koruyucu olarak vermişti, köpek bu ilksel varlığı şeytanın kötü emellerinden koruyacaktı. Ancak şeytan onu baştan çıkardı ve çıplaklığını tüylerle örtmesi konusunda onu ayarttı. Bu ilk günahtı. Bu olayla birlikte başlarda tanrının yardımcısı olan köpek tanrısal lanetle cezalandırıldı ve köpek artık günahkâr bir melek olarak görülmeye başlandı.

Yaşamı boyunca insana eşlik edip rehberlik eden köpek sahibi öldüğü zaman onun ruhuna Kızıl Dağ'da eşlik ederdi. Yakutlar bu inanca çok bağlıydılar ve bu sebeple bir kişi öldüğü zaman onunla birlikte ona rehberlik edecek hayvan da öldürülüyordu (Roux 2005).

Zerdüştlüğün ikici bir din olduğu bilinmektedir. Bu dine göre köpek iyi olan taraftandır. İslam inanışlarında kimi zaman nefs'e işaret eden ve olumsuzluklarla anılan köpek buna karşın eğitilince temiz, çalışkan bir hizmetkâra dönüşebilir. Kuran'da Yedi Uyurlara sadıkça eşlik eden Kıtmir adında bir köpekten bahsedilir (Bkz. Kehf sûresi 18-22). Kıtmir güvenilirliğin ve sadakatin temsilcisi olarak görülür. Onu örnek alan İslam şairleri *sadakat köpeği* olmayı kendilerine örnek alırlardı ve bir imamın türbesinin önünde uyumanın kendilerini arındıracağını düşünürlerdi (Schimmel 2004).

Köpek Hıristiyanlıkta genellikle bir kişiye kötü bir ithafta bulunurken

yakıştırılan sıfat olmuştur. İncil'de köpekler, adam öldüren, fuhuş yapan, putlara tapan, büyücülük yapan günahkârlarla bir tutulup dışlanmıştır (Bkz. Vahiy 22:15). Sonraki dönemlerde azizlerin yanındaki sadık bir hizmetkâr olarak karşılaşılabilmektedir.

KÖSTEBEK. Köstebek yeraltında yaşayan kör bir hayvandır ve yemek için bitkileri toprağın altından aşağıya çeker. Bu anlamda köstebek şeytanla benzeştirilen bir hayvandır. Yeraltında sığınıyor olması da buna bağlanır. Köstebeğin çektiği ve tükettiği bitkiler, şeytanın yuttuğu ruhlar gibi algılanır (Russell 2001).

KUĞU. Apollon, Zeus ile Leto'dan olma bir tanrıdır. Leto, Apollon'a hamile kaldığında Hera onu kıskanarak peşine düştü. Onun gazabından korkarak kaçan Leto doğumu yaklaşmasına rağmen kendisine sığınacak bir yer bulamamıştı. En sonunda yüzen bir ada Leto'ya doğum yapabilmesi için ev sahipliği yaptı. Apollon bu adada dünyaya geldi. O doğarken kutsal kuğular adanın üstünde uçarak Tanrı'nın ayın yedinci gününde doğması adına yedi tur attılar. Apollon doğduğu bu yüzen adayı sabitleştirdi ve adını Delos (parlak) olarak yeniden koydu. Zeus oğlunun doğumuyla büyük bir sevinç yaşıyordu. Oğluna armağan olarak altından bir külah, bir lir ve kuğuların çektiği bir araba verdi. Sonra da Apollon'a Delphoi'ye giderek görevine başlamasını emretti. Apollon kuğulu arabasına bindi ancak kuğular tanrıyı Delphoi'den önce kendi ülkeleri olan Hyperborealılar ülkesine götürdüler. Bu ülke Okeanos kıyısında ve kuzey rüzgârları yurdunun ötesindeydi. Burada gökyüzü hep açık ve aydınlıktı. Apollon burada gördüğü ilgiden ve saygıdan çok memnun kaldı ve bir yıl boyunca bu ülkede misafirlik oldu ardından da görevinin başına Delphoi'ye gitti (Grimal 1997).

Nyks'in yani gecenin kızı olan tanrıça Nemesis tanrı Zeus'un kendisine âşık olduğunu anlamıştı ve ondan kaçmak için durmaksızın kılık değiştiriyordu. Bir defasında tanrıça kaz kılığına girmişti. Zeus bunu fırsat bilerek bir kuğuya dönüştü ve tanrıçayla birleşme lütfuna erişti. Bu birleşmenin ardından Nemesis'in yumurtladığı yumurtadan Helene ve Dioskurlar dünyaya geldi. Bazı mitoslarda ise Zeus'un Leda'yla bir kuğu olarak birleştiği ve bu yumurtaları Leda'nın yumurtladığı anlatılır (Grimal 1997; ayrıca bkz. Kaz)

Phaethon güneşin arabasını sürmeye kalkışınca çok yükseklere çıkarak yıldızları karıştırmış, Zeus da onu durdurabilmek için yıldırımlarıyla çarpmak zorunda kalmıştı. Phaethon'un yakın arkadaşı olan Liguria kralı Kyknos arkadaşının ölümüne çok üzülüyordu ve bu

yüzden kendisini harap ediyordu. Apollon ona acıyarak onu bir kuğuya dönüştürdü ve ona ahenkli ses çıkarma yeteneği verdi. İşte bu efsaneden ötürü kuğuların ölürken şarkı söylediklerine inanılmaktaydı. Bir başka söylencede Kyknos adıyla bir kahraman daha yer almaktadır. Bu Kyknos ormanda yaşayan çok yakışıklı bir gençti ve pek çok aşığı vardı. Âşıklarına çok acımasız davrandığı için Phylios dışında hepsi onu terk etmişti. Phylios her şeye rağmen Kyknos'un kibrine katlanıyor, onunla birlikte olmaktan vazgeçmiyordu. Phylios sevgilisi için pek çok kahramanlıklar göstermişti. Bir keresinde tek başına bir aslanı hiç silah kullanmadan yenmiş, akbabaları elleriyle canlı canlı yakalamıştı. Yakaladığı bu hayvanları minnetinin göstergesi olarak sevgilisi Kyknos'a armağan etmişti. Phylios bir gün azgın bir boğayı hiçbir araç kullanmadan Zeus sunağına götürdü ve bu görevi başarması için Herakles de ona yardım etti. Ayrıca Herakles ona kimseye minnet etmemesini öğütledi. Tanrının bu sözleri üzerine Phylios boğayı Kyknos'a vermedi.

Buna çok üzülüp, öfkelenen Kyknos kendini göle attı ve burada bir kuğuya dönüştürüldü (Grimal 1997).

Hint yaradılış mitolojisinde Brahma insan soyunu var etsinler diye dört delikanlı yarattı. Ancak tanrıça Şiva bu dört delikanlıyı bir kuğu kılığına girerek amaçlarından geri döndürdü. Hint mitolojisinde Şiva daha üstün bir varoluş adına yok eden ve yıkan bir tanrı niteliğindedir (Hançerlioğlu 1993).

Hint mitolojisinin en yaygın masallarından biri Nala ve Damayanti'nin aşkının anlatıldığıdır. Nala Nişada'yı yöneten çok güçlü ve bir o kadar da yakışıklı bir kraldı. Nala pek çok alanda ustalık edinmişti. En büyük zevklerinden birisi ava gitmekti. Bir gün av esnasında Nala bir yaban kuğusu sürüsüyle karşılaştı ve içlerinden birini yakaladı. Nala'nın elleri arasında çırpınan kuğu birden insan gibi konuşarak Nala'ya kendisini bırakması için yalvardı. Eğer onu serbest bırakırsa, güzelliğiyle ünü dört bir yana yayılmış prenses Damayanti'ye giderek gönlünü Nala'ya vermesini söyleyeceğine ant içti. O anda Nala'nın içinde bir yumuşama oldu ve hiç görmediği Prenses'e âşık olduğunu anladı. Kuğuyu serbest bırakarak ona Prenses'in ülkesine uçmasını öğütledi. Sözünü tutan kuğu hemen sürüsüyle beraber Damayanti'nin bulunduğu yere uçtu. Prenses ve yanındaki hizmetkârları kuğuları görünce heyecanlandılar ve her biri

bir kuğunun peşine koşmaya başladı. Prenses Damayanti'nin peşinden gittiği kuğu sakin bir yere geldiklerinde onu iyice kendisine çekerek insan gibi konuşmaya başladı. Ona uzaklarda Nişada'yı yöneten güçlü ve çok yakışıklı bir kralın varlığından söz etti. Kral Nala'nın yeryüzündeki en temiz kalbe sahip olduğunu anlattı. Prenses'e kendisine eş olarak mutlaka bu üstün insanı seçmesini öğütledi. Böylece güzellikte ve iyilikte en üstün iki insan birleşecek ve bu tüm evrene uğur getirecekti. Prenses Damayanti kuğunun sihirli sesinden dökülen sözcüklerden çok etkilendi. Adını ilk kez duyduğu, yüzünü hiç görmediği Nala'ya âşık oldu. O günden sonra Prenses'i büyük bir dalgınlık aldı. Kızının bu halini anlayan babası Bihima, Prenses'in evlilik zamanının yaklaştığı kanaatine vardı. Bunun üzerine eş seçimi için tüm krallara ve seçkinlere haber salındı. Seçimlere Nala da geliyordu. Ancak Damayanti'nin güzelliği o kadar nam salmıştı ki bu seçmelere sadece ölümlüler değil tanrılar arasından da adaylar katılıyordu. Tanrılardan İndra, ateş tanrısı Agni, ölümün tanrısı Yama, suların efendisi Varuna'da oradaydı. Tanrılar Prenses'in Nala'yı seçeceğini biliyorlardı. Büyük gün geldiğinde Prenses seçim yapmak için kalabalık topluluğun karşısına çıktı. Çok heyecanlıydı çünkü Nala'nın da orada olduğunu biliyordu ve bir an önce kavuşmak istiyordu. Ancak karşısında bir değil beş Nala bulunuyordu. Prenses bu durum karşısında çok şaşırdı, ne yapacağını bilmiyordu. Gördüğü Nala'lar arasında hiçbir fark yoktu. Oysa o kuğunun kendisine bahsettiği Nala'yı seviyordu. Çareyi diz çöküp tanrılara yalvarmakta buldu. Damayanti'nin içli yakarışları tanrıların kalbini yumuşattı. Nala görünümündeki dört tanrı kendilerini belli edecek ipuçlarını Prenses'e gösterdiler. Damayanti dört Nala'nın ayaklarının yere basmadığını ve gölgelerinin olmadığını fark etti. Onların başlarındaki çiçekler ve giysileri gerçek olamayacak kadar kusursuzdu. Ancak beşinci Nala'nın ayakları yere basıyor, gölgesi yanına aksediyor ve başındaki çiçekler güneşinde etkisiyle süzgün duruyordu. O anda gerçek Nala'nın o olduğunu anladı. Damayanti Nala'nın yanına giderek onu seçtiğini herkese ilan etti. Çiftin birleşmesi büyük coşkuyla karşılandı. Düğünleri tüm ülkelerde sevinçle kutlandı (Noble 2002).

Türk ve Moğol mitolojisindeki yaygın bir mit olan Kuğu Gölü aslında benzer şekilde birçok kültürün mitolojisinde görülür. Söylenceye göre bir gölün kenarına gelen erkek gölde çırılçıplak yüzen kızlar olduğunu gördü. Oyun olsun diye kızların kıyıda çıkardığı elbiselerden birini gizlice sakladı. Göl kenarında bir

erkek olduğunu gören kızlar birden kuğu oldular ve oradan uzaklaştılar. Ancak elbisesiz kalan bir kız çıplak kaldı ve kaçamadı. Adam bu kızı kendisine eş olarak aldı; yıllar sonra elbisesini bulan karısı bir kuğuya dönüştü ve uçarak kaçtı. Buna benzer başka bir söylencede ise bir devlet büyüğünün, biri yaz meleği diğeri kış meleği olan iki karısı vardı. Bu kadınlardan biri kuğu şeklinde dönüşen bir erkek dünyaya getirdi (Roux 1998).

KUNDUZ. Kunduzlar için doğanın inşaat mühendisleri diyebiliriz. Yuvalarını su içine kurarlar. Yuvayı oluşturmak için gerekli ağacı üstün kemirgen özellikleri sayesinde bir gecede devirebilirler. Gerekli toprağı ise yere kuvvetli vuruşlar yaparak çıkarırlar. Malzemeyi temin ettikten sonra başarılı bir çalışmayla yuvayı ağzı su çıkışına gelecek şekilde yerleştirirler. Ancak su seviyesi hep aynı kalsın diye bentler yaparak önlem alırlar. Yani bir anlamda baraj kurarlar. Kim bilir belki de insanlar kunduzların teknolojisinden esinlenerek baraj kurmayı keşfetmişlerdir. Kunduzun Pleistosen dönemde yaşamış olan atalarının bir ayının büyüklüğünde olduğu bilinmektedir.

Jizvit'te Kızılderililer bir kunduz öldürdüklerinde geleneksel bir tören düzenlerlerdi. Bu törende 'Büyük Kunduz'a' tütün armağan eder onu memnun etmeye çalışırlardı. Bir konuşmacı kunduzları öven bir söylevde bulunur, öldürdükleri kunduza olan ihtiyaçlarını dile getirirdi. "*Derinizle silah alacağız, etinizle çocuklarımızı doyuracağız*" denirdi. Bu özür dilemek amaçlı bir konuşmaydı. Son olarak kunduza kemiklerine saygı gösterileceği, asla köpeklere verilmeyeceği sözü verilirdi. Kızılderililer bu töreni düzenlediklerinde kunduzların kendilerine öfkelenmeyeceğini böylece bir dahaki sefere sorun yaşamadan kunduz avlayabileceklerine inanırlardı (Frazer 1992).

KURBAĞA. Bataklık arazilerin ve sulak yerlerin yeşil sakinleri kurbağalar, şarkı sesleriyle bulundukları yeri şenlendirirler. Kurbağa geçmişten günümüze masalların sihirli prensi olarak bilinir ve aslında çirkin görünümü bir yanılsama olup ardında çok farklı gizler barındırmaktadır.

Yunan mitolojisinde Dorların başında fetihlere çıkan üç erkek kardeş vardı. Bunlar Kresphontes, Aristodemos ve Temenos'du. Başarılı fetih sonucunda Dorlar, Peleponisos Yarımadası'nı fethetti. Üç kardeş ülkeyi pay ederek bir kurayla aralarında paylaştılar. Bunun üzerine Kresphontes Mesinia'yı, Temenos Argos'u, Temenos'da Lakadaimon'u aldı. Her bir kardeş aldıkları ülkede bir Zeus tapınağı inşa etti ve bu tapınağın üzerine al-

dıkları ülkenin halkının karakterini belirten bir işaret koydular. Lakademion'daki sunağın üzerine yılan, Messinia'dakine tilki, Argos'takinin üzerine ise halkı simgeleyen bir kurbağa konuldu (Grimal 1997).

Zeus'tan olma tanrısal çocuklara hamile kalan Leto, kıskanç tanrıça Hera yüzünden hamileliğinde ve sonrasında büyük zulüm görmüştü. Leto'nun bebekleri doğurmasına engel olmak için yeryüzündeki herkesi tembihleyen Hera, kimsenin ona yardım etmemesini emretmişti. Bütün bu zorluklara rağmen Artemis ve Apollon'u doğurmayı başaran Leto, Lykia'da bir pınarın yanına giderek burada çocuklarını yıkamak istedi. Ancak çobanlar ona engel oldular. Buna öfkelenen Leto onları kurbağaya dönüştürdü (Grimal 1997).

Akhilleus'un ölümünden sonra aşkı Helene kanatları olan doğaüstü bir oğlan dünyaya getirdi. Euphorion adındaki bu oğlana Zeus âşık oldu. Ancak Euphorion tanrının aşkını reddetti. Zeus kendisinden kaçan Euphorion'u Melos adasında yakaladı ve yıldırımlarıyla çarparak öldürdü. Adanın perileri ölüsüne tören düzenleyerek onu gömdüler. Bu davranışları Zeus'u öfkelendirdi ve tanrı perileri birer kurbağaya dönüştürdü (Grimal 1997).

Pek çok Türk mitosunda insanlığın ilksel buluşlarında hayvanlar yol gösterici olmuştur. Altay mitolojisinde insanlara yanan taşları ve kayın ağacında kav olduğunu kurbağa söylemişti. Buriyatlarda ise kurbağa hastalık cinleri ile ilişkilendirilirdi. Bir gün bacağı oldukça şişmiş bir hastayı tedavi etmesi için bir şaman çağırıldı. Şaman bir gelincik balığına kımız sunarak onu kurban etti ve tekrar suya attı. Sonrasında hastanın bacağındaki şişen bölgeyi yardı. Şamanın yardığı apseli bölgeden bir kurbağa çıktı. Kurbağa suya atlayınca hasta tamamen iyileşti (Roux 2005).

KURT. İskandinav mitolojisinde güneş ve ay peşlerine takılan kurtlar yüzünden hiç durmadan uzayda koşmak zorundadır. Ayrıca tanrı Loki'nin oğlu Fenris bir kurttur. Tanrı Votan ise daima iki kurt ile gezer (Hançerlioğlu 1993).

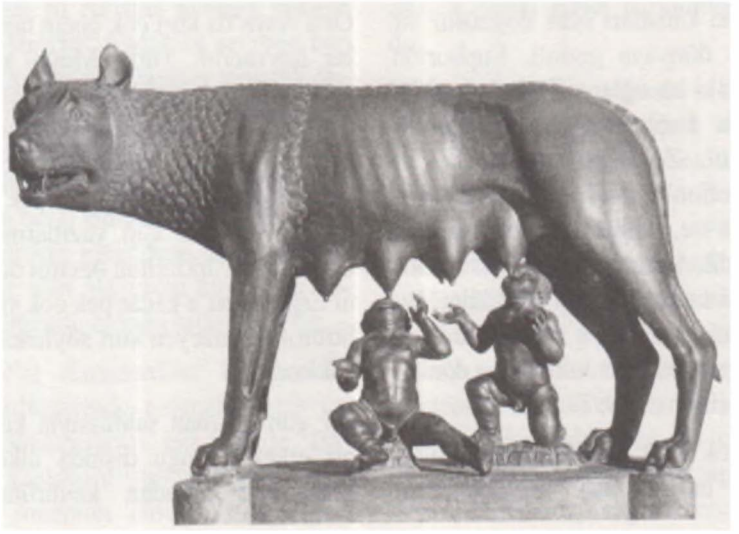
Orta Asya'da kurt çok önem taşıyan bir hayvandır. Türk- Moğol efsanelerinin başlıcası kurt efsanesidir. Türkler ve Moğollar kökenlerini kurda dayandırırlar. Mitolojide kurttan doğan soyla ilişkili pek çok hikâye yer alır. Çin yazıtlarından, Orta Asya Türklerinin önemli destanı Ergenekon'a kadar pek çok yerde birbirine benzeyen kurt söylenceleri hâkimdir.

Bir gün düşman saldırısıyla küçük bir erkek çocuğu dışında ülkenin tüm halkı ortadan kaldırılmıştı.

Çocuğu dişi bir kurt besleyerek büyüttü. Bu çocuk büyüyüp delikanlı olunca dişi kurtla birleşti. Düşman ülkenin hükümdarı çocuğun büyüdüğünü duyunca askerlerini onu öldürmek üzere görevlendirdi. Düşmanlar gencin yanında gördükleri dişi kurdu da öldürmek istediler, kurt kaçarak bir mağaraya sığındı. Mağarada bir düzlük buldu ve on çocuk dünyaya getirdi. Bu çocuklardan biri Asena'ydı. Bu isim Göktürklerin kurucusu olacaktı (Roux 1998).

Cengiz Han'ın soyu ise mavi bir kurt ile dişi bir geyikten gelmekteydi. Göksel bir emirle doğmuş olan mavi kurt Börte Çino, Ko'ai Maral adındaki vahşi bir geyikle evlendi. Cengiz Han bu iki hayvanın soydan geliyordu (Roux 1998).

Kao-çı, Çince'de yüksek tekerlekli arabalara sahip olan anlamına gelir. Türklerin kurttan türeyiş efsanesinde ise dişi kurdun yerini erkek kurt alır. Kao-çı kağanının çok akıllı ve çok iyi iki kızı vardı. Bu kızlar öylesine kusursuzdular ki babaları onları kimseyle evlendirmeye kıyamıyordu. Sonunda babaları kızlarının ancak tanrıya layık olduğuna karar verip onları bir tepenin başına götürdü. Burada iki kardeş tanrının gelmesini bekleyip durdular. Ancak günler geçmesine rağmen gelen olmadı. En sonunda bir gün yaşlı bir kurt tepenin başında belirdi. Kurdun bir türlü gitmediğini görünce kardeşlerden küçük olan bunun bekledikleri tanrı olduğunu düşündü ve gidip onunla sevişti. Bu kızla kurdun birlikteliğinden Kao-çı soyu türedi (Ögel 2003).

Kurt, Türk astrolojisinde de yer almaktadır. Yakutlar ayın evrelerinin bir kurdun dolunayı yemesiyle oluştuğunu düşünüyorlardı. Küçükayı bir arabayı çeken iki attan oluşuyordu. Büyükayı ise bu arabayı kovalayan yedi kurttan meydana geliyordu. (Bkz. At) Kurdun önemi en eski çağlardan yakın çağlara kadar görülmekte, kurdun koruyucu tılsımına inanılmaktaydı. Sancakların başına kurt başı takılması hem bir köken göstergesi hem de bir güç sembolüydü. Göksel bir varlık olan kurt ışığı ve aydınlığı ifade ediyordu (Çoruhlu 2002).

Kurt, Yunan Mitolojisinde tanrı Apollon'a adanmış hayvanlar arasındaydı. Apollon için kurt kurban edilirdi. Apollon'un annesi Leto onu doğurabilmek için Hera'dan dişi bir kurt kılığına girerek kaçmayı başarmıştı. Bu sebeple bazı yerlerde Apollon için "Kurttan doğan" anlamına gelen "Lykogenes" sıfatı yakıştırılırdı. Ayrıca Apollon birçok tasvirde bu hayvan ile beraber gösterilmişti. Tanrının tasviriyle basılan paralarda da Apollon arkasında bir kurtla tasvir edilmişti. Ayrıca tanrı nympha Kyrene ile birleşmek için bir kurt kılığına bürünmüştü (Grimal 1997).

Makedonya'ya adını veren kahraman Makedon'un görünümü Diodoros tarafından aktarılmıştır. Onun anlatılarında Makedon'un bir kurt postu giydiği ve yüzünde kurt başından bir maske taşıdığı belirtilmekteydi (Grimal 1997).

Roma'nın savaş tanrısı olan Mars aynı zamanda ilkbaharın ve gençliğin sembolüydü. Mars'ın başlıca hayvanı dişi bir kurttur. Roma'nın yaradılış mitoslarında bu kurt önemli bir rol oynar. Mars'ın Rea ile birlikteliğinden ikizler, Romulus ve Remus dünyaya gelmişti. Doğduktan sonra Platinus tepesine bırakılan bu bebekleri babaları Mars'ın gönderdiği dişi bir kurt beslemiş ve çocukları bir çoban buluncaya kadar onlara bakmıştı. Bunun gibi dişi kurt tarafından büyütülen çocukların hikâyeleri çok yaygındır. Bu söylencelerin kökeni eski bir heykele dayandırılır. Bu heykelde dişi bir kurt ve onun altında iki çocuk tasvir edilmişti. Bu iki çocuk Türk mitolojisiyle benzer bir şekilde Latin soyunun veya Sabin soyunun ataları olarak kabul görürdü. Roma'nın kurucusu olan Romulus'un dişi geyik tarafından büyütülmesi efsanesi de bu inançtan doğmuştu. Romulus ve kardeşine, *dişi kurdun gençleri* adı verilirdi (Grimal 1997).

Psamethe kendisine âşık olan Aiokos'tan kaçmak için sürekli kılık değiştiriyordu. Bir keresinde fok balığı kılığına girmişti ki, Aiokos onu o haliyle yakaladı ve birleştiler. Bu

birleşme sonrası Phokos dünyaya geldi. Ancak Phokos üvey kardeşleri Telemon ve Peleus tarafından öldürüldü. Oğlunun acısıyla kahrolan Psamathe, Peleus'un sürülerine canavar bir kurt gönderdi. Kurt tüm sürüyü parçaladı. Azgın kurt ancak tanrıların müdahalesiyle durdurulabildi ve taşa çevrildi. Bu kurdun taş heykeli Lokris'le, Phokis arasındaki sınırda bulunuyordu (Grimal 1997).

Zeus'un, avcı nympha Kallisto ile birlikteliğinden Arkas adında bir çocuğu oldu. Zeus, Artemis'in öfkesinden korumak için, Kallisto'yu ayıya dönüştürmüştü (Bkz. Ayı). Arkas'ı ise Hermes'in annesi Maia'ya emanet etti. Ancak Arkas'ın anne tarafından dedesi olan Arkadia bölgesinin kralı Lykaon, Zeus'un keskin görüşlülüğünü denemek amacıyla bir oyun planladı ve oğlu Arkas'ın etinden bir yemek pişirerek tanrının önüne getirdi. Zeus tabaktakileri görür görmez Lykaon'un hilesini anladı ve çılgına döndü. Lykaon'un evini yıldırımlarıyla çarptı. Oğlu Arkas'ın etlerini birleştirerek ona yeniden can verdi. Kralı ise bir kurda dönüştürerek cezalandırdı. Arkadia'da Lykia Zeus'unun şerefine insan kurban edilir ve toplu olarak eti yenirdi. Bu eti yiyenler kurda dönüşür ve sekiz yıl boyunca kurt olarak kalırlardı. Şayet bu süre boyunca insan eti yemezlerse yeniden eski hallerine dönebilirlerdi (Grimal 1997).

Argos hükümdarı Danaos'un kral olması bir mucizeye dayanmaktadır. Danaos çok uzaklardan çıkıp geldiği bu ülkenin kralı olmayı talep ettiğinde o zamanın kralı Gelanor buna karşı durdu. Halk ise tanımadıkları bu yabancı hakkında bir karara varamıyordu. Tartışmalar sürerken, dağdaki ormanlardan bir kurt çıkıp şehrin ortasına geldi ve buradan geçen sürüye saldırdı, kocaman bir boğanın üstüne atlayarak onu öldürdü. Bu olaya tanıklık eden Argoslular bunun tanrısal bir mucize olduğunu düşünerek Danaos'un da tıpkı bu kurt gibi ıssızlıktan gelen güçlü bir kahraman olduğunu düşündüler. Bunun üzerine Danaos kral seçildi. Yönetimi ele alan Danaos ilk iş olarak Lykia Apollon'u adına bir tapınak inşa ettirdi (Grimal 1997).

Roma'nın kuzeyindeki Soracte dağında yaşayan Hirpi Sorani (Soracte kurtları) tarikatının kökeni eskiden yaşanmış bir olaya dayanıyordu. Br gün rahipler Soracte dağında Dis Pater'e kurban sunumu yaparlarken kurtlar gelerek kurbanı kapıp bir mağaraya kaçmıştı. Kurtların peşinden giden rahipler mağaradan çıkan ağır kokudan etkilenerek yaşamlarını yitirmişti. Mağaradan çıkan ağır koku tüm çevreye yayılmış ve salgın hastalığa yol açmıştı. Çaresizce kâhine danışan halk, tanrıların öfkesi yatışana dek bir kurt gibi davranmaları gerektiğini öğrenmişlerdi. O günden

sonra Soracte halkı kurtlar gibi davranıp kapkaçla yaşadılar. Yaktıkları ateşin etrafında çıplak ayakla dans ederek ayinler düzenlediler (Grimal 1997).

İncil'de kurt çoğunlukla kötülüğün maskesi olarak tasvir edilmiştir. Matta 7:15'te "*Yalancı peygamberlerden sakının, onlar size koyun postu içinde yaklaşırlar ama içten yırtıcı kurtlardır*" diye söz eder. Matta 10:16'da ise İsa on iki havarisine seslenerek "*İşte sizi koyunlar gibi kurtların içine gönderiyorum. Yılan gibi açıkgöz, güvercin gibi saf olun*" demektedir.

KUZGUN. Yunan Tıp tanrısı Asklepios'un birbirinden farklı pek çok doğum miti vardır. Bunlardan birinde Asklepios Apollon ile Teselya kralının kızı Koronis'in oğlu olarak anlatılmaktadır. Koronis Asklepios'a hamileyken Apollon'a ihanet etti ve bir ölümlüye âşık oldu. Bir kuzgunun ispiyonlaması sonucu haberi alan Apollon öfkeyle yerinden fırladı ve Koronis'i öldürdü. Hamile kadının cansız bedeni yakılmak üzere odun yığınının üzerine yatırıldığı esnada Apollon Koronis'in karnından hala yaşamakta olan çocuğu çekip aldı. Böylece Tıp tanrısı Asklepios annesinin ölü bedeni içinden dünyaya gelmiş oldu. Koronis'in adı kuzgun anlamına gelmekteydi ve bu ad ona güzelliğinden ötürü verilmişti (Grimal 1997).

Bir başka Koronis mitinde ise Poseidon Koronis'e âşık olmuştu. Ancak bakire olmaya ant içen güzel Koronis tanrıdan kaçabilmek için tanrıça Athena'dan yardım isteyince bir kuzguna dönüştürüldü (Grimal 1997).

Keleos adındaki genç üç arkadaşıyla Reia'nın Zeus'u dünyaya getirdiği kutsal mağaradan bal çalmaya kalkıştı. Ancak bu mağaraya ölümlülerin girmesi yasaktı. Üstelik Keleos ve arkadaşları buraya hırsızlık amacıyla girmişlerdi. Tanrılar bu günaha kayıtsız kalamazlardı. Zeus kendisini hayatta tutan kutsal balı çalmak isteyen bu kafadarları yıldırımlarıyla çarpacaktı ki diğer tanrılar ona engel olarak hırsızları kuşa dönüştürdüler. Bunlardan Keleos cezasını kuzguna dönüşerek ödemiş oldu (Grimal 1997; ayrıca bkz. Ardıç kuşu)

l

LEOPAR. Anadolu'nun önemli Neolitik merkezi olan Çatalhöyük'te yapılan kazılarda duvar resimlerinde, kabartmalarda ve tapınaklarda Leopar tasvirleriyle yoğun bir şekilde karşılaşılmıştır. Bazı tasvirlerde üzerine leopar postu giyinmiş insanlar göze çarpmaktadır. Neolitik insanının leoparla karşılaştığını varsayan araştırmacılar henüz o dönemin insanı ile leopar arasındaki ilişkiyi tam olarak çözememiştir. Yerleşimde Leopar tasvirlerinin çokluğuna karşın şimdilik hiç leopar kemiğine rastlanmaması ise kafa karıştırmaktadır (Hodder 2006).

Güney Afrika'nın bazı bölgelerinde Leoparın ormanın şefi olduğuna inanılırdı. Eğer bir zenci leoparı öldürürse bunun hesabını şeflere vermek zorundaydı. Ölen leopar için ise köyde gece dansları yapılarak bir tören düzenlenirdi. Leoparın ölüsüne bir şef başlığı giydirilirdi (Frazer 1992).

Orta Asya'da bazı toplulukların avda başarılı olabilmek için yırtıcı hayvanları ehlileştirdikleri bilinmektedir. Bu yırtıcı hayvanlardan biri de leopardır. Birçok metinde leoparlarla çıkılan başarılı ve büyük avlardan söz edilir. Ancak insanların ne şekilde bir leoparla ittifak kurmayı başardığı tam olarak bilinmemektedir (Roux 2005).

LEYLEK. Uzun bacakları ve uzun gagasıyla değişik görünümlü bembeyaz bir kuş olan leylek, göçebe bir kuştur. Sıcak havayla beraber seyahat eden leylek, yüksek bacalara, damlara yuvasını kurarak yolculuğuna kısa süreli mola verir ve yavrularını dünyaya getirerek onlar yolculuğa hazır hale gelinceye kadar orada konaklar. Anadolu'da halk inanışlarında leyleği havada görmek yıl boyunca yolculuk yapmaya işaret olarak yorumlanırdı. Ayrıca bugün dahi pek çok yerde ailesine nasıl dünyaya geldiğini soran küçük çocuklara kendilerini bir leyleğin bıraktığı hikâyesi anlatılmaktadır.

Orta Asya halklarında hayvanlar tarafından gösterilen işaretler daima

dikkate alınırdı. Hun imparatoru Atilla, Akileya'yı kuşattığında normalde damların üstüne yuvalarını kurmayı alışkanlık edinmiş leyleklerin yavrularını alarak kentin dışına kaçtıklarını gözlemler. Bunu şehrin düşeceğinin işareti olarak yorumlar ve güven içinde kuşatmayı yönetir (Schimmel 2004).

Müslümanlar arasında çoğunlukla yuvasını cami minarelerinin üstüne kuran leylek mübarek bir hayvan olarak görülür. Leyleğin bembeyaz tüyleri ve sık sık yolculuğa çıkışı, Mekke'ye hacca giden beyaz hacı kıyafetleri içindeki Müslümanlara benzetilir. Ayrıca leyleğin "laklak" şeklinde çıkardığı sesler Arapça "*el-mülk lak, el-izz lak, el-hamd lak*" gibi yorumlanır. Bu, "*mülk senindir, izzet senindir, hamd senindir*" anlamını taşır (Schimmel 2004).

Mısır'ın güneyinde ya da Hint ülkesinde yaşadığı varsayılan Pygmai kavmi, masalsı bir topluluktur. Pygmailere, Mısır sanatında resim ve mozaiklerde, ayrıca İlyada destanında rastlanmaktadır. Küçük insanların kurduğu Pygmai ülkesinde Oinoe adında çok güzel bir kız yaşıyordu. Ancak güzelliği onu küstahlaştırmıştı. Öyle ki tanrılara saygı duymuyor, özellikle de tanrıça Artemis ve Hera'yı görmezden gelerek aşağılıyordu. Oinoe bir gün genç bir Pygmai ile evlendi ve bir çocuk dünyaya getirdi. Ancak Hera, Oinoe'nin küstahlığından ve tanrılara olan hizmet borcunu üstlenmediğinden ötürü onu bir leyleğe dönüştürerek cezalandırdı. Leylek olan Oinoe, küçük oğlunu almak için yaklaştığında Pygmaililer ona engel olup, silah çekiyorlardı. Böylece Pygmai insanlarıyla leylekler arasında uzun zaman sürecek bir düşmanlık meydana geldi. Birçok efsanede Pygmaililerin leylek korkusu ve leyleklerle girdikleri mücadeleler konu edilir (Grimal 1997).

m

MARTI. Bir su kuşu olan martı, denizlerde, ırmaklarda ve sulak alanlarda toplu olarak yaşar. Onlar balıkçıların dert ortağı, denizkızlarının can dostudurlar. Dünya edebiyatında Richard Bach'ın önemli bir eseri olan Martı'da Jonathan Livingston adındaki martının şaşırtıcı hayat öyküsü anlatılmaktadır. Jonathan tek düze yaşamayı reddeden, yeni keşifler peşinde dünyayı sınırsızca tanımak isteyen bir martıydı. O çevresindeki martılar gibi bütün zamanını yemek bulmak için harcamak ve başka hiçbir şeyle ilgilenmemek yerine hayatı anlamlı yaşamak isteğindeydi. Keşfetmeye ilk önce kendinden başlayan Jonathan, disiplinli egzersizlerle daha iyi uçmak için çabalıyordu. Tüm martılar bir arada tüneklerken o büyük bir azimle çalışıyordu. Onun bu farklı ve heyecanlı yapısı diğer martılarca kabul görmeyince Jonathan kendini grubun dışına atılmış halde buldu. Ancak onun macerası daha yeni başlıyordu. Hayatın tadına varmak, gizemlerini keşfetmek için çıktığı yolculuğunda peşine onun gibi düşünenler de ekleniyordu. Jonathan yaşamı boyunca öğrendiklerini tüm canlılara aktarmak herkesi tek düze yaşamaktan kurtarmak istedi ve her zaman bunun için çabaladı.

MAYMUN. Evrim teorisinde insanlarla aynı köke dayandırılan maymunlar diğer hayvanlardan bilinç düzeyi ve sosyal yaşam şekilleri açısından belirgin bir biçimde ayrılırlar. Bir arada yaşayan ve aralarında statülere bölünen maymun topluluklarının kalabalık aileler halinde ve grubun ihtiyaçlarını karşılamak için toplu hareket ettikleri bilinmektedir. Birçok araştırmada maymunların insan davranışlarını büyük bir ustalıkla taklit edebildiği saptanmıştır.

İlginç bir araştırma sonucunda Vervet maymunlarının kendi aralarında hırıltı şeklinde çıkardıkları sesler aracılığıyla bir dil oluşturdukları saptanmıştır. Bu maymunların çıkardıkları hırıltılar bir insana dinletildiğinde hepsi birbirinin aynı sesler gibi algılansa da yapılan deneyler

sonucunda her bir hırıltının bir ifade belirttiği anlaşılmıştır. Kimi hırıltı yabancı bir maymunun alanlarına girdiğini haberlerken, kimisi her şeyin yolunda olduğunu ya da toplu yapılacak bir hareketi ifade etmektedir (Dawkins 1999).

Yunan mitolojisinde Kerkoplar adıyla tanınan iki kardeş haydutluk yaparak yaşıyorlardı. İnsanları soyup sonrada öldürüyorlardı. Bir gün yol kenarında uyumakta olan birini gördüler. Usulca adamı soymak için yanına yaklaştılar. Ancak Kerkopların soymak için seçtikleri bu kişi Herakles'ten başkası değildi. Kerkopların yaklaşmasıyla Herakles aniden uykusundan uyandı ve iki kardeşi kafa kafaya vererek bacaklarından aşağıya sallandırdı. Ancak iki kardeş öylesine komik muhabbetler ediyorlardı ki Herakles duyduklarından çok neşelendi ve sonunda Kerkopları bağlarından çözerek serbest bıraktı. Ancak bu iki haylaz kardeş bu deneyime rağmen haydutluk yapmaya devam ettiler. Onların bu hallerine sinirlenen Zeus iki kardeşi maymuna dönüştürdü ve Napoli körfezi ağzındaki Prokhyta ve İskhia adalarına gönderdi. Bu takımadalar Maymun Adaları (Pithekousai) olarak anıldı ve Kerkopların soyundan gelenler bu adalarda yaşadılar (Grimal 1997).

Maymun birçok kültürde tapınılan bir hayvan olmuştur. Bu kültürlerin başında Mısır gelmektedir. Eski Mısır'da maymun kutsal bir hayvandı ve bilgelik tanrısı Toth'un bir simgesiydi (Hançerlioğlu 1993).

İslam'da maymun şeytana tapanlarla bir nitelikte tutulan lanetlenmiş bir hayvandı. Tanrı insanı yaratırken yedinci gün cumartesi günü dinlenmişti. Bu sebeple Musevilikte cumartesi çalışmak yasaklanmıştı. Ancak bu kurala uymayıp da cumartesileri çalışan Museviler olmuştu, tanrının onları maymuna çevirdiğine inanılır. Bu olay Kuran-ı Kerim'de anlatılmaktadır (Bkz. Bakara sûresi 65, Maide sûresi 60, Araf sûresi 166).

Ö

ÖRÜMCEK. Örümcek kimi zaman uğurlu sayılmış kimi zaman ise korkulup kaçılan bir hayvan olmuştur. Örümcek korkusu bir fobi olarak varsayılır ve psikolojide bu korku Araknofobi olarak adlandırılmıştır. Bu isim Yunan mitolojisindeki bir kahramandan esinlenilerek konulmuştur.

Lydialı bir genç kız olan Arakhne çok hünerli biriydi. Arakhne yaptığı nakışlar ve dokuduğu halılarla herkesi kendine hayran bırakıyordu. Nymphalar her gün onun yanına gelerek dokuduğu halıların muazzam işçiliğini seyre dalıyorlardı. Herkes onu iplik eğiricilerinin ve nakışçıların tanrıçası Athena'nın öğrencisi olarak tanıyordu. Ancak genç kız kendinden öylesine emindi ki tanrıça Athena bile olsa hiç kimsenin öğrencisi olmayı kabul etmiyordu. Arakhne'nin bu küstahlığı Athena'yı öfkelendirdi. Tanrıça yaşlı bir kadın kılığına girerek ona göründü ve ilk olarak tatlı bir dille onu uyarmayı denedi. Yaşlı kadın kılığındaki tanrıça, Arakhne'ye daha mütevazı olmasını ve Athena'nın önünde saygıyla eğilmesini öğütledi. Aksi takdirde tanrıçanın gazabına uğrayacağını söyledi. Ancak yaşlı kadının sözleri genç kızı hiç etkilememişti, Tanrıça sözünü bitirir bitirmez Arakhne Athena'ya hakaretler yağdırmaya başladı. Bu hakaretler karşısında sabrı taşan Athena hemen yaşlı kadın kılığından çıkarak tanrıça görünümüne büründü. O anda Arakhne ve Athena arasında kıyasıya bir yarış başladı. Tanrıça dokuduğu halının üzerinde Olympos'un on iki tanrısını büyük bir ihtişamla işledi. Onların arkasında ise tanrılara meydan okuyup felakete uğramış ölümlüleri yansıtan dört olayı tasvir etti. Arakhne ise küstahlığını işine de yansıtarak tanrıların utanılacak yasak aşk hikâyelerini kusursuz bir teknikle işledi. Bunu gören tanrıça dokumayı parçaladı ve Arakhne'ye mekikle vurdu. Aşağılanmış hisseden genç kız kendisini astı. Ancak Athena onun ölmesine izin vermedi ve genç kızı bir örümceğe dönüştürdü. Örümcek Arakhne sürekli olarak

dokumaya ve ip üzerinde yaşamaya mahkûm oldu (Grimal 1997).

İslam dininde örümcekten mübarek bir hayvan olarak bahsedilir. Bunun sebebi Hz. Muhammed'in yaşadığı bir olaydan kaynaklanmaktadır. Muhammed mağaraya gizlendiğinde bir örümcek hemen mağaranın girişine ağ örmüştü. Muhammed'in peşinde olan Mekkeliler mağaranın önüne geldiklerinde örümcek ağlarını görünce içeride birisinin olmasına imkân verememişlerdi. Bu şekilde örümcek peygamberi kurtarmıştı. Buna karşın Kuran'da Allah'tan başka dost edinen kişiler tıpkı örümceğin haline benzetilir. *Çünkü onun bir evi var gibi görünür ancak o bu dünyanın en dayanıksız evidir*, Ankebut sûresi 41 (Schimmel 2004).

p

PANTER. Yunan tanrısı Dionysos, Trakya'dan Hindistan'a yarı savaşçı yarı tanrısal nitelikte büyük bir sefer düzenledi. Tanrı bu uzun yolculuğu gücü ve mistik güçleri yardımıyla kolaylıkla aştı ve yolunun üstündeki tüm ülkelere boyun eğdirdi. Dionysos bu sefere görkemli bir alayla yola çıktı. Tanrının savaş arabasını panterler çekiyordu. Panterlerin çektiği araba asma dalları ve sarmaşıklarla süslüydü. Arabada Dionysos'a yerel bazı tanrılar, Bakhalar ve Silenoslar eşlik ediyorlardı. Ancak bu seferde zaman zaman bazı aksilikler de yaşanmıştı. Dionysos Trakya'dan geçeceği sırada Trakya kralı Lykourgos, onun tanrılığını tanımayıp, ülkesinden geçmesine izin vermedi. Dionysos'un asıl sabrını taşıransa kralın başka bir hareketiydi. Lykourgos şarap içip sarhoş olduğu bir gün öz annesine tecavüze kalkıştı. Ayılıp kendine geldiğinde yaptıklarından büyük utanç duydu ve bir daha bu duruma düşmemek için üzüm kütüklerini sökmeye yeltendi. Bağların ve şarabın tanrısı Dionysos da onun üzerine bir delilik saldı. Kendini kaybeden Lykourgos karısını ve oğlunu öldürdü. Dionysos bu küstah adamı alarak Rodos adasında panterlerle baş başa bıraktı. Lykourgos'un tanrı bilmezliği panterler tarafından parçalanarak yenmesiyle son buldu (Grimal 1997).

Mainadlar, Dionysos'un himayesinde onun kültüne hizmet eden tanrısal nymphalardı. Dionysos tarafından mistik bir deliliğe bürünmüş olan Mainadların ruhu tanrı tarafından esir alınmıştı. Kırlarda sere serpe, çoğunlukla çıplak veya bedenlerine sarılmış ince tüllerden elbiselerle dolaşırlardı. Gerçeklikten uzak düş dünyalarında gezinirken, kaynaklardan akan suları süt ve bal olduğunu düşünerek tadarlardı. Bu periler doğadaki tüm canlılarla iletişim kurabiliyorlardı. Vahşi hayvanlar onların karşısında uslu bir bebek gibi duruyorlardı. Mainadlar kırlarda, ormanlarda panterlerin sırtına binerek geziniyorlardı (Grimal 1997).

PAPAĞAN. Papağanların taklit yetenekleri onları en ilginç kılan yanlarıdır. Papağanın karşısına bir ayna koyulur, bir kişi bu aynanın arkasından konuşurdu. Papağan konuşan kişinin aynada gördüğü bir başka papağan olduğunu zannederek onun seslerini taklit eder, böylece konuşmayı öğrenirdi. İslami çevrede papağanın yeşil rengi onun cennetten çıkma bir kuş olduğunu düşündürür. Galbarga'da konuşma problemi olan çocuklar şifa bulmak amacıyla bir papağanın türbesine götürülürdü. Papağanın minik mezarının üzerine şeker konulur, konuşma sorunu yaşayan dilsiz, kekeme çocuklara bu şeker yalattırılırdı. Bu şekilde çocuğun konuşacağına inanılırdı (Schimmel 2004).

S - Ş

SAKSAĞAN. Saksağan parıldayan cisimlere meraklı bir kuştur. Bu sebeple çoğu kez hırsızlık yaparken yakalanmış, halk arsında güvenilmez bir itibar oluşturmuştur. İslam inancında da Saksağan güvenilmez, riyakâr kişileri temsil eden bir hayvan olarak nitelendirilir (Schmmel 2005).

Trakya'da bulunan Pieria ülkesinde dokuz Pieros kızı yaşıyordu. Bu dokuz kız kardeş Zeus'un kızları olan musikinin yaratıcısı Mousalara benzemekteydiler. Tıpkı Mousalar gibi onlar da çok güzel şarkılar söylemekte, eşsiz sesleriyle dinleyen herkesi mest etmekteydiler. Bu yetenekleri onlara cesaret verdi ve dokuz Pieros kızı, Mousalar'ın dağı Helikon'a giderek onlara meydan okurcasına şarkı söylemeye başladılar. Böylece Mousalarla, Pieros kızları arasında yarışma başladı. Yarışın sonunda kazanan taraf Mousalar olunca Pieroslar zor durumda kaldılar. Mousalar kendileriyle boy ölçüşmeye yeltenen bu kızları saksağan kuşuna çevirdiler (Grimal 1997).

Çin mitolojisinde Mançuların kökenleri şöyle bir mite dayandırılır. Bukuri gölü yanında Bukuri dağı eteğinde gökten inmiş kutsal üç bakire yaşıyordu. Bu bakireler ölümsüzdüler ve uçabiliyorlardı. Bakireler bir gün gölde yıkanırlarken kutsal saksağan gelerek gagasında taşıdığı meyveyi kızlardan birinin elbisesinin üzerine bıraktı. Kutsal bakire meyveyi tadar tatmaz hamile kaldığını hissetti. Önce bu duruma şaşırıp uçamamaktan endişelenen kardeşlerini diğer kutsal bakireler teskin ettiler. Kendisine gökten kutsal bir armağan gönderildiğini söylediler. Gerçekten de akşam olmadan konuşabilen, çok güzel bir oğlan dünyaya getirdi. Annesi ona büyük bir imparatorluğu yönetmek için gökten indirildiğini anlattı ve kutsal görevi yerine getirmesi için onu uğurladı. Oğlan oradan uzaklaştı ve savaşan üç ailenin yaşadığı yere vardı. Onlara kutsal tanrıçadan

doğan kurtarıcıları olduğunu müjdeledi. Onlar da onu başlarına getirdiler (Roux 2005).

Çingeneler akıl hastalarının sırtını, güneş doğmadan bir saksağanın beyniyle ovarlardı. Bunun ruhu hasta kişiye huzur getireceğine inanılırdı. Çünkü çingene inanışında akıl hastalıklarını insanlara bulaştıran hastalık cini Melalo, annesinin saksağan beyniyle uyutulması sonucu dünyaya gelmişti (Berger 2000).

SİNEK. İbrani çoktanrıcılığında tapılan tanrılardan birisi de sineklerin tanrısı Baalzebul'du. O zamanlar Kenan ülkesinde sinekler halkın baş belası olmuştu. İnsanlar sineklerden korunmak için tanrı Baalzebul'a yalvarıyorlardı. Baalzebul'un sineklere söz geçirebilen büyük gücüne inanıyorlardı (Hançerlioğlu 1993).

Sinek için ayrıca bkz. Yarasa, Çavuşkuşu, İnek maddelerine.

ŞAHİN. Küçük Asya'nın kuzey kıyılarında yaşayan Hieraks adında bir toprak sahibi vardı. Hieraks tanrıçası Demeter'e büyük bir bağlılıkla ibadet ediyor, ona olan görevlerini hiç ihmal etmiyordu. Bu bağlılığının karşılığında tanrıça da ona bol ürün veriyordu. Hieraks bolluk içinde yaşarken, Troyalılar büyük bir açlığın eşiğindeydiler. Poseidon Troyalılara öfkelenmiş ve onları cezalandırmak adına, Troya'nın üzerine kıtlık göndermişti. Tarlalarından ekin alamayan Troyalılar yalvararak komşuları Hieraks'tan yardım istediler. Hieraks da onları kırmayıp bol ürününden bir miktar yardımda bulundu. Bu davranışı ona pahalıya patladı çünkü Poseidon Heiraks'ın Troyalılara yardımını kendisine karşı yapılmış bir küstahlık olarak değerlendirdi. Bunun üzerine Poseidon Heiraks'ı insanlarla dost ancak diğer kuşlar tarafından nefretle karşılanan şahine çevirdi (Grimal 1997).

Molosların kralı olan Mounikhos çok iyi bir kâhin ve tanrılara bağlı bir dindardı. Lelante ile olan evliliğinden Alkandros, Megaletor, Philaios ve Hyperippe adında çok sayıda çocuğu olmuştu. Çocuklar da tıpkı babaları gibi çok dürüst ve dindarlardı. Ancak onların mutlu ve huzurlu hayatları bir gece haydutların krallığı basmasıyla gölgelendi. Haydutlar evlerine saldırıp her birini pencereden attılar ve evi de ateşe verdiler. Zeus tanrılara bağlılığıyla göz dolduran bu aileye yardıma uzandı ve yere düşmeden onları kuşa çevirdi. Aile bireyleri çeşitli kuşlara dönüşürken kral Mounikhos şahine dönüştürüldü (Grimal 1997; ayrıca bkz. Eşek; Harpe ve Harpasos'un tanrılar tarafından şahine dönüştürülmeleri).

Şahin doğu düşüncesinde soyluluğu simgeleyen bir kuştur. Farsça bir

eser olan Şehname'de anlatılan bir hikâyede Keykubad, tahta çıkmadan evvel rüyasında iki beyaz şahin görmüş, bu şahinler ona bir taç getirmektelermiş. Bu rüyadan kısa süre sonra Keykubad tahta çıkmıştır. Tasavvuf inancında da şahin diğer yırtıcı kuşlar gibi "kutsal ruh" olarak kabul edilmektedir. Ulvi kişiler, şahin ismiyle anılırlardı (Schimmel 2005).

Eski Mısır'da firavunların atası olduğuna inanılan birincil kuşak güneş tanrısı Horus, tasvirlerinde şahin kafalı olarak görülmektedir.

t

TAVŞAN. Tavşanın kulakları eşek kulağı, burnu fare burnu, kuyruğu domuz kuyruğu, bacakları kedi bacağı, ayakları köpek ayağı, bıyıkları ise kedi bıyığıdır. Onu bütünleyen bu hayvanların pek çoğu etinin yenmesi yasaklanmış, murdar hayvanlardır. Ayrıca tavşanın yılda bir cinsiyet değiştirdiğine olan inançtan ötürü de yenmesi yasaklanmıştır. Sezar, Keltlerin tavşan yetiştirdiğini ancak etini yemediklerini yazmıştı. Çünkü Keltler yeraltında yaşayan tavşanın insanlardan gizli bilgilere sahip olduklarını ve öteki dünyayla ilişkileri olduğunu düşünürlerdi. Doğada insanlar ve hayvanlar gözü kapalı doğarken tavşanın gözü açık doğduğuna inanırlardı. Musevilikte de tavşan eti yenmesi yasaklanmıştı (Emiroğlu ve Aydın 2003).

Alevi inancında tavşanın uğursuz olduğuna inanılır. Pis olarak görülen tavşanın eti yenmez. Bir söylenceye göre Havva ve Adem aralarında tartışmaya başlamışlardı. Hangisinin cinselliği tükendi diye anlamak için ikisi de nefeslerini bir küpe üflemişlerdi. Havva'nın üflediği küpten tavşan çıkmıştı. Bu yüzden tavşan Havva'nın çocuğudur ve bir kadın gibi aybaşı görür. Tavşanın eti pişirilirse tamamen kana dönüşeceği düşüncesi bundan ileri gelmektedir. Tavşanın uğursuz ve kötü sayılmasının bir nedeni de Yezit'in ruhunun tavşanın vücuduna girdiği düşüncesindendir. Aleviler tavşanın Hz. Ali'nin atı düldülü ürküttüğüne ve Kerbela'da Hüseyin'in yerini düşmanlara gösterdiğine inanırlar. Bu inanç Anadolu'da yaygınlık kazanmış, bir yolcunun önüne tavşan çıkması uğursuzluk kabul edilmiştir (Emiroğlu ve Aydın 2003).

Kızılderili mitolojisinde ve Avrupa folklorunda tavşan şakacı bir kimlikle boy gösterir. Büyücü ve sihirbazdır, çocukların koruyucusu olduğu düşünülür. Lewis Carrol'un *Alice Harikalar Diyarında* adlı eserinde baş kahramanlardan olan tavşan tıpkı Eski Mısır geleneğindeki gibi bilge olarak tasvir edilmiştir (Emiroğlu ve Aydın 2003).

Orta Asya efsaneleri Türklerin Müslümanlığa geçişini anlatan hikâyeler içermektedir. Birçok zorlukla dünyaya gelen ve doğumu mucize olarak görülen Kaşgarlı Buğra Han av sırasında bir tavşanın peşine takılır ve gözden kaybolur. Onu tenha bir yere çeken tavşan birden yaşlı bir adama dönüşür ve Buğra Han'ı Müslümanlığa davet eder. Bu hikâyeyle Kaşgarların İslamiyet'i kabul edişinin efsanesi anlatılmıştır (Roux 2005).

İslami gelenekte Tavşan pek güvenilir bir hayvan olarak görülmez. Çoğunlukla kurnaz ve içten pazarlıklı olduğuna inanılır. Tavşana adet kanaması anlamı verilmiştir. Bunun yanında tavşan güzel, cilveli ve biraz hafifmeşrep bir kadına benzetilmektedir (Schimmel 2005).

Tavşan bazı toplumlarda uğurlu sayılmıştır. Kafkasya'da tavşanın kuyruğu, kulağı, derisi veya kafatası koruyuculuğuna inanıldığı için eve, tarlaya, çatıya konulurdu. Batı Avrupa'da da MÖ 600 yılından itibaren tavşan ayağı uğurluk olarak benimsenmişti. Ayrıca birçok kültürde tavşan kadına ve toprağa bereket, verimlilik kazandıran olarak görülürdü (Emiroğlu ve Aydın 2003).

Tıpkı Çin takviminde olduğu gibi Aztek takviminde de tavşan yılı vardır. Venüs gezegeni simgesidir ve söylenceye göre baldızı ayla birlikte olarak güneşi aldatırdı. Eski Çin inanışlarında tavşanın tek cinsiyetli olduğuna inanılırdı. Erkek yoktu, sadece dişi vardı. Dişi bitki filizlerini yalayarak hamile kalırdı ve yavrusunu tükürerek doğururdu (Emiroğlu ve Aydın 2003).

TAVUK. Çin'de yeni yıla girerken tavuk yumurtası içilmesi eski bir geleneğe dayanmaktadır. Yılbaşında içilen tavuk yumurtasının kişiye tüm yıl yetecek yaşam enerjisini vereceğine inanılmaktadır (Eliade 2002).

Çingene mitolojisinde yer cinleri olarak bilinen Phuvus'lar kara bir tavuğun yumurtası içindedirler. Yumurta suya atıldığında Phuvus ölür ve deprem meydana gelirdi. Phuvus'lar toprağın üzerine çıktıklarında yanlarında iki adet yumurta bulundururlardı. Yumurtalardan biri kırmızıydı ve Phuvus'un önüne çıkan taşları kenara çekmeye yararlardı. Beyaz yumurta ise Phuvusların önünden yuvarlanarak karanlık yolda önlerini görmeleri için aydınlık saçardı. Phuvuslar kadın büyücülerin yardımcılarıydı. Aslında son derece zararsız ve iyi kalpli cinlerdi ancak kadınları kaçırmayı severlerdi. Phuvuslar ısırgan otunu kutsal kabul ederlerdi. Vücutları kıllarla kaplı bu yer cinlerinden koparılacak bir kılla taşların altına dönüştürülebileceğine inanılırdı (Berger 2000).

Araplarda tavuk iffetin simgesi olarak görülürdü. Tavuk kendisiyle

çiftleşmek isteyen bir horoz için asla kolay yem değildir. Tavuk, horozu yanına yaklaştırmamak için elinden geleni yapar ve çiftleşme sırasında da sinirini belli edercesine gıdaklar (Roux 2005).

Kalmukların bir mitinde bir delikanlıyla, genç kız arasındaki diyalog anlatılır. Delikanlı kıza eğer onu öpmek isterse ne yapacağını sorar. Kız hemen bir güvercin olup gökyüzüne havalanacağını söyler. Bunun üzerine delikanlı kurnazca "*ya ben de şahin olup peşine düşersem ne yaparsın?*" diye sorar. Genç kız "*balık olurum suya saklanırım*" diye karşılık verir. Delikanlı bu kez "*Peki ya ben de olta olursam*" diye sorunca genç kız "*darı olurum*" der. Delikanlı "*sen darı olunca ben de tavuk olurum, o zaman ne yapacaksın*" der. Genç kız "*o zaman beni yersin, senin içinde kendimi derin bir mezara kapatırım ve böylece yanından hiç ayrılmamış olurum*" diye yanıt verir (Roux 2005).

Eski Türklerde tavuk egemenlik sembolüdür. Oğuz destanında tavuğun bu sembolik özelliğine yer verilmiştir; Oğuz Kağan sağ yanına kırk kulaç direk diktirir ve üzerine bir altın tavuk koyar, sol yanına da kırk kulaç direk diktirir ve bu direğin üzerine de gümüş tavuk koyar (Hançerlioğlu 1993).

TAVUSKUŞU. İslam kültüründe çoğunlukla, Tavuskuşu iblisin cennete girmesine yardım ettiği gerekçesiyle dışlanan bir kuştur. Onun göz alıcı güzellikte tüyleri aslında aldatıcı bir güzelliktir, eğer tavusun ayakları-

na bakılacak olursa ondaki çirkinlik hemen göze çarpacaktır, denir. Tavuskuşunun harika renkteki yelpaze gibi tüylerinin aksine çirkin ayakları ve çirkin bir sesi vardır. Buna karşın bazı kişilerce tavuskuşu baharın ve ilahi cemalin sembolü olarak gösterilirdi. Ayrıca bunların yanı sıra eski zamanlarda tavuskuşu Hint tanrıçası Sarasvati'ye adanmıştı. Tavuskuşu tüyleri insanları kutsamak için kullanılırdı (Schimmel 2004).

Yunan mitolojisinde tavuskuşu kıskançlığıyla ünlü tanrıça Hera'nın yanından hiç ayırmadığı kutsal hayvanıydı. Hera, kocası Zeus'un inek İo'yla ilişkiye girdiğinden şüpheleniyordu. Zeus'tan uzak tutmak için İo'nun başına çok sayıda gözü olan hizmetkârı Argos'u bekçi olarak görevlendirdi. Ancak Zeus, İo'yu kurtarmak için Hermes'i Argos'u öldürmeye gönderdi. Hermes büyük bir kurnazlıkla ve kutsal sopası sayesinde Argos'un tüm gözleriyle uykuya dalmasını sağladı ve onu öldürdü. Hera kendisine her zaman bağlılıkla hizmet eden bu yardımcısının gözlerini alarak tavuskuşunun tüylerine taktı ve onu yanından hiç ayırmadı (Grimal 1997).

TIRTIL. Yunan mitolojisinde yaratılış bölümünde insanın ömrü ile ilgili bir öykü anlatılır. Buna göre

insan yaratıldığında ona yirmibeş sene ömür biçilmişti. Ancak o bundan hiç memnun kalmamıştı. Ona göre bu süre, yaşamı tam anlamıyla tatmaya yetmeyecek kadar kısaydı. Bunun üzerine insan Zeus'a yakınmaya başladı. Bu sırada yanında tırtıl, kelebek, tavus, beygir, tilki ve maymun da bulunuyordu. Onları görünce insan Zeus'a kendisinin bu hayvanlardan daha üstün olduğunu ve tanrının onların yaşamından alıp kendisine vermesini istedi. Zeus bu isteğe kesin bir hükümle karşı çıktı. Eğer bunu yapacak olursa evrende eşitlik bozulur, adaletsizlik meydana gelirdi. Sonunda düşünüp bir karara varan Zeus insanın hayatının dönemlerini bu altı hayvan gibi geçirmesini uygun gördü. Böylece insan ilk doğduğunda bir tırtıl gibi olur henüz yürüyemez ve yerde sürünür. Bir süre sonra kelebek gibi olur ve sevinç içinde büyük bir enerjiyle ordan oraya koşar. On beş yaş civarında ise güzelliğinin doruğundadır ve bu yüzden tavus gibi gururlanır. Yirmibeş, otuz yaş artık olgunluk çağıdır, insan ev bark sahibi olur, hayatın yükü tasası şimdi başlar, o yüzden bir beygire benzer. Kırklı yaşlarda artık çok şeyi yaşamış tecrübe etmiştir bu yüzden bir tilki kadar kurnazdır, altmışından sonra ise artık maymun gibi eğilip bükülmeye ve çirkinleşmeye mahkûmdur (Can 1994).

TİLKİ. Yunan mitolojisinde, Teumessos tilkisi adında efsanevi bir hayvan vardı. Çok hızlı koşabilen bu tilkiyi yakalamak neredeyse imkânsızdı. Teumessos tilkisi, Tebai'ye musallat olmuştu. Thebai kralı Kreon, Amphitryon'dan bu tilkiyi yakalamasını istedi. Amphitryon çok hızlı koşan bu tilkiyi yakalamak için Proksis'in koşuculuğuyla, usta köpeğini yanına aldı. Bir yanda her şeyden ve herkesten hızlı bir tilki, diğer yanda ise her türlü hedefi yakalayacak çevikliğe ve hıza sahip bir köpek. Av başlamıştı ancak bu iki üstün hayvandan hiçbirisi diğerini geçemiyordu. İkisi de çok üstündü ve sonuçta bir yenilgi olmayacak gibi görünüyordu. Zeus bu çıkmaza bir son verdi ve bu iki usta koşucuyu heykele dönüştürdü (Grimal 1997).

Okyanusya bölgesinde yaşayan ilkel halk topluluklarında tilki kutsal bir hayvandı. Bu halklar için tilki eril gücü ve bereketi sembolize ediyordu. Tilki tapımının olduğu bu yerlerde çoğunlukla tüm tanrılar ortak olarak bu kutsal sayılan hayvanın adıyla anılırlardı. Taştan yapılan "tiki"lerin boyları kimi yerde üç metreye ulaşıyordu. Polinezyalılar ilk insanlara da bu adı veriyorlardı ve insan kemiklerinden yaptıkları "tiki"leri boyunlarına asıyorlar veya saçlarına takıyorlardı. Yeni Zelanda'da yaşayan Maori'ler de

ilk insana "tiki" adını veriyorlardı. Boyunlarına insan biçimli muskalar takıyorlardı. Bu muskalara "Hei-Tiki", yani "*boyuna bağlı insan*" adı verilmişti (Hançerlioğlu 1993).

Bir zamanlar tatlı suların bilge tanrısı Enki, güzel karısı Ninsikilla ile eşsiz ülke Dilmun'da tanrılara yaraşır bir hayat yaşıyordu. Dilmun ülkesi kötülüğün, çirkinliğin olmadığı çok özel bir ülkeydi. Bu ülkede hastalık, yaşlılık ve hatta ölüm yoktu. Ülkede yaşayan tüm canlılar barış içinde kimseye zarar vermeden yaşarlardı. Öyle ki aslanlar bile yırtıcı değildi. Bu ülke dertsizlerin ülkesiydi. Ancak her şeyi ile kusursuz olan bu ülkenin bir eksiği vardı; o da tatlı su idi. Ninsikilla ülkeye tatlı su gelmesi için Enki'ye dertlenmişti. Dertsizlerin ülkesi Dilmun'da karısının mutsuz olmasını görmek istemeyen Enki derhal güneş tanrı Utu'ya bu sorunu bildirdi. İşte Dilmun böylece cennet ülke oldu. Utu, Dilmun'a tatlı su getirmiş ve Dilmun'un dört bir yanında tarım alanları oluşmuştu. Dilmun bereketli ürünlerle dolup taştı. Bundan sonra Enki, Toprakana Ninhursag'ı dölleyerek pek çok tanrıçanın dünyaya gelmesine yol açtı. Enki bu tanrıçalardan bir kısmıyla birlikte olmuştur. Bir keresinde bataklık kenarında daha yeni doğmuş olan tanrıça Ninkur'u görmüş ve ona âşık olmuştu. Enki Ninkur'u dölleyince Ninkur bitki tanrıçası Uttu'yu dünyaya getirmiştir. Gördüğü her tanrıçayı döllemek isteyen Enki, Uttu'yu da döllemek ister. Ancak Toprakana Ninhursag Utu'ya Enki'ye kolay teslim olmaması için nasihatta bulunur. Utu, Toprakana'nın nasihatlerine uyarak, Enki'ye hıyar, üzüm ve elma getirmeden kendisini dölleyemeyeceğini söyler. Bunu duyan Enki hemen bahçıvana gider ve bahçesini sulayan kanallara coşkun sular akıtır. Bahçıvan Enki'ye duyduğu minnetin karşılığında ona üzüm, elma ve hıyar verir. Utu'nun istedikleriyle gelen Enki tanrıçayı döller ve böylece bitki tanrıçası sekiz bitki dünyaya getirir. Enki bu bitkilerin tadına bakmak ister ancak bir an kendini kaybeder ve sekiz bitkiyi de yer, bitirir. Enki'nin bu aç gözlülüğü tanrıça Ninhursag'ı çok öfkelendirir. Ninhursag Enki'ye şifasız hastalıklar salar ve küsüp gider. Bu yaşananlar cennet ülke Dilmun'un tüm düzenini tersine çevirmiştir. Toprakana'nın küsmesi kargaşaya sebep olur öte yandan Enki hastalığın verdiği acıyla inim inim inlemektedir. Bu soruna çözüm bulmak işi tilkiye düşer. Tilki Ninhursag'ı ikna eder. Ninhursag Enki'yi acılar içinde görünce yüreği dayanmaz. Toprakana, oğlu Enki'yi kucağına oturtur ve ona şefkatle nerelerinin ağrıdığını sorar. Enki sırasıyla ağrıyan sekiz yerini sayar. Tanrıça Ninhursag Enki'nin

hastalanan her uzvuna karşılık bir şifa tanrısı yaratır. Böylece dünyaya gelen tanrılar Enki'nin ağrıyan kafasını, çenesini, dişini, ağzını, boğazını, kolunu, kaburgasını iyileştirirler. Ninhursag'ın doğurduğu Abu bitkilerin kralı ilan edilir. Ninkasi arzuyu doyurması için görevlendirilir. Ninti ay kraliçesi olur. Ensag Dilmun'a efendi seçilir. Nintulla Magan'ın efendisi olur. Ninsutu Ninazu'yla, Nazi Nindra'yla ve Azimua Ningiszida ile evlendirilir (Kramer 2000).

TİMSAH. Toracalar, timsahların karaya çıktıkları zaman derilerini çıkartarak insan görünümünde dolaştıklarına inanırlar. Bir gün yine bir timsah derisini bırakıp karada dolaşırken birisi bu deriyi yakmıştır. Derisini kaybeden timsah geri dönemeyince karada kalıp evlenmiş ve çocuk sahibi olmuş. İşte bu timsahın soyundan gelenlerin timsahlarla baş edebilme gücüne sahip olduğuna inanılır. Bir başka mitte ise timsahlarla insanlar arasında çıkan bir savaştan söz edilir. Bir zamanlar adamın biri genç bir timsahı öldürür. Bütün timsahlar intikam amacıyla insanların yaşadığı yeri kuşatırlar. Ancak insanların şefi onlara bir keçi sunar. Böylece barış sağlanır. Artık insanlar ve timsahlar barış içinde yaşarlar. Timsahlar sadece suç işleyen kişileri öldürürler. Suyun karşı tarafına geçmek isteyenlerin sihirli bir söz söylemeleri yeterlidir. Bu sözü duyan timsah su yüzüne çıkarak ağzını açar ve insan onun üstüne binerek güvenle karşıya geçebilir. Eğer timsah ağzını açmadıysa bu o kişinin pek de temiz biri olmadığının sinyalidir (Levy- Bruhl 2006).

V

VAŞAK. Demeter buğday tarımını yeryüzüne yayması için Triptolemos'u görevlendirmişti. Triptolemos görevini yerine getirmek için yeryüzünü dolaşıyordu. Bir gün Skythia kralına konuk oldu. Ancak kral onu kıskanarak gece yarısı öldürmeye kalkıştı. Tanrıça Demeter kralın kötü niyetini önceden sezerek onu bir vaşağa dönüştürdü ve Triptolemos'u kurtardı (Grimal 1997).

VATOZ. Odysseus maceralı ve uzun yolculuğu sırasında İtalya yakınlarındaki Aia adasına uğramıştı. Bu adada büyüleyici bir saray bulunuyordu. Sarayın büyücü kraliçesi Kirke'ydi. Kirke önce Odysseus'un askerlerini oyuna getirip büyüyle onları birer hayvana çevirmişti. Ancak Odysseus askerlerini kurtardı. Kirke, Odysseus'un cesareti ve gücü karşısında ona teslim oldu. Odysseus ve askerleri güçlerini toplayıncaya kadar Aia adasında bir süre konakladılar. Bu süre içinde Odysseus ve Kirke arasında bir aşk yaşandı. Odysseus askerleriyle adadan ayrılırken, Kirke'nin hamile olduğundan haberdar değildi. Kirke bir erkek çocuğu dünyaya getirdi. Telegonos adındaki bu çocuk babasının kim olduğunu bilmeden büyüdü. Delikanlılık çağına geldiğinde babasını bulmak için adadan ayrılmaya karar verdi. İthaki'ye vardığında, krala ait kümes hayvanlarını talan etti. Kral Odysseus bu durumu öğrenince hayvanlarını talan eden gencin karşısına dikildi. Telegonos karşısındakinin babası olduğundan habersiz elindeki vatoz balığı kılçıkları takılı olan mızrağıyla Odysseus'u yaraladı. Odysseus vatoz kılçığından aldığı yara yüzünden oracıkta hayatını kaybetti. Teelegonos öldürdüğü kişinin babası olduğunu geç de olsa öğrendi ve çok derin bir acıya gömüldü (Grimal 1997).

Y

YARASA. Yarasa, şeytanla özdeştirilen hayvanlar arasında yer alır. Şeytanın yarasanınki gibi bozuk görünümlü kanatları olduğuna inanılır. Tanrı bu dünyaya hoş olan şeyleri yaratırken, şeytan tiksinti ve kötülük getiren şeyleri örneğin; yarasa, sivrisinek ve doluyu yaratmıştı denir (Russell 2001).

Yunan mitolojisinde Dionysos'un kültüne katılmayı reddettikleri için cezalandırılan üç kız kardeş Minyadlar'ın efsanesi anlatılır. Minyadlar, Orkhomenos kralı Minyas'ın kızlarıydı. Leukippe, Arsippe, Alkathoe adındaki bu üç kız kardeş, bir Dionysos bayramında ülkenin tüm kadınları Dionysos için dağlardaki şenliklere katılıp tanrının kültüne hizmet ederken, evde oturup nakış işliyorlardı ve tanrı için dağlarda kendinden geçmiş halde şarkılar söylemeyi reddediyorlardı. Herkes Dionysos bayramındayken Minyadlar eve kapanmış yün eğiriyorlardı ki birden oturdukları sandalyeleri asma dalları sarmaya ve evin tavanından süt ve şarap akmaya başladı. Odanın içinde mistik ışıklar parıldıyordu ve dört bir yandan yırtıcı hayvanların böğürtüleri, Dionysos'un kültüne ait çalgıların flüt ve teflerin çaldığı müzikler yankılanıyordu. Tüm bunlar Minyadları şaşkına çevirmişti; üç kız kardeş Dionysos'un lanetiyle mistik bir deliliğe kapıldılar. Akılları başlarından giden Minyadlar, Leukippe'nin küçük oğlu Hippasos'u küçük bir geyik gibi görmeye başladılar ve kendilerinden geçmişçesine onu parçalayarak yediler. Tüm bunların sonunda Minyadlar birer yarasaya dönüştürülerek lanetlendiler (Grimal 1997).

Hz. Süleyman, Rabbinden kendisine hayatta hiç kimseye verilmemiş bir saltanat vermesini dilemişti. Rab onun dileğini kabul etti. O günden sonra insanlar, cinler, kuşlar ve rüzgâr ona karşı daima uysal oldular. Süleyman peygamber dışarıda dolaşırken kuşlar başının üzerinden uçar, peşini bir an olsun bırakmazlardı (Köksal 2005). Birgün Süleyman'ın karısı kendisinden kuş tüyünden yapılma bir yatak istedi.

Süleyman karısını bu isteğinden döndürmeye çabalasa da bir türlü onu isteğinden vazgeçiremedi. Çok sevdiği karısının suratının asılmasına dayanamayanca da gönlü hiç el vermediği halde bir haberci göndererek tüm kuşların tüylerini meydana bırakmalarını salık verdi. Kuşlar Süleyman'a duydukları bağlılıktan dolayı ses çıkarmadan söylenen yere gelerek tüylerini bıraktılar. Ancak kuşlar arasında biri Süleyman'ın çağrısına uymamıştı. Bu kuş serçeydi. Süleyman diğer kuşlara haksızlık olacağı düşüncesiyle bir haberciyle serçenin de gelip tüyünü bırakmasını buyurdu. Serçe haberciye "*Git ve Süleyman'a söyle, eğer onun kapısına gidip de yetim çamuru sürecek olursam sarayını ve tüm saltanatını kaybeder*"dedi. Haberci serçenin sözlerini Süleyman'a iletince Peygamber'in içini bir pişmanlık kapladı. Böylesi keyfi bir şey için onca kuşu tüyünden etmenin büyük bir kötülük olduğunu düşündü ve hemen tüm kuşların gelip tüylerini geri almasını buyurdu. Bu çağrıyla tüm kuşlar çabucak gelerek tüylerini geri aldılar. O sırada bebeğini emziren yarasa vaktinde meydana gidememişti. Çok sonra tüyünü almak için gittiğindeyse ortada tek bir tüy bile kalmamıştı. Kuşlar o kargaşada kaptıkları tüyleri alelacele kanatlarına takarak yuvalarına uçmuşlardı. Bu esnada yarasanın tüyleri de başka kuşlara gitmişti. Tüylerini bulamayan yarasa çıplak kaldı. Çıplakığından o kadar utanç duydu ki o günden sonra bir daha gündüzleri ortalarda gözükmedi ve kimsenin çıplaklığını göremeyeceği geceleri uçar oldu. Belki de bazı kuşların tüylerinin arasından çıkan farklı renkteki tüyler bir zamanlar kendi tüyleri zannederek yanlışlıkla taktıkları zavallı çıplak yarasanın tüyleridir.

YENGEÇ. Tanrıça Hera, Herakles'i denemek amacıyla, Lerne Hydrası olarak bilinen, neredeyse yüze varan sayıda başı olan yılan biçimli bir canavar yetiştirmişti. Herakles her yere zarar veren bu canavarı öldürmek için çok zorlu bir mücadele verdi. Herakles tam başarıya ulaşmak üzereyken Hera bu kez de Karkinos adındaki bir yengeci onun ayakları altına salıverdi. Herakles Hydra ile mücadele içindeyken Karkinos onu ayağından ısırdı. Herakles canını acıtan bu yengeci, ezerek öldürdü. Ancak Herakles'i acıyla bağırttığı için Hera, Karkinos'u gökyüzüne takımyıldızları arasına çıkardı. Karkinos, Yengeç burcu olarak ödüllendirildi. Karkinos Yunanca'da "tatlı su ıstakozu, kerevides" anlamına gelmektedir (Grimal 1997).

Bir hayvanın şeklinin veya isminin o hayvanın tedavi edici özelliğine işaret ettiği düşünülürdü. Yunanca'da Karkinos "canser" (kanser) anlamı-

na geliyordu. Bundan yola çıkarak eşek sütünde kaynatılan bir tür böcek veya yengecin hijyen sağladığına inanılırdı. Canser yani yengeç ya da böcek, kanser tedavisinde kullanılıyordu. Yengecin geri geri yürüyerek kıskaçlarıyla her şeye sıkıca tutunmasından ve birçok urun görünüm olarak yengece benzemesinden dolayı bu hayvan kanser hastalığıyla ilişkilendirilmiştir (Yalom 2002).

YILAN. Yılan en eski çağlardan günümüze kadar insanı etkileyen ve hakkında düşündüren başlıca hayvanlardan biridir.

Yılan çoğunlukla yeryüzünü ve yeraltını simgeleyen bir hayvandır. İlk çağlarda yılanın toprak altında yaşamasından ötürü ölü atalarla ilişkili olduğuna inanılırdı. Yılanın yeryüzüne ataların ruhunu taşıdığını düşünülürdü. Amerika yerlileri de tüm yeraltı güçlerini yılanın temsil ettiğine inanmaktaydılar. Yılanın yerle olan gizemli ilişkisi doğayla iç içe yaşayan yerlilerin ona tapmasına sebep olmuştur (Hançerlioğlu 1993).

Yılanların bol bulunduğu bölgelerde yılan tapınması kaçınılmazdır. Pencap da böyle bir yerdir ve burada yılan kabilesi adıyla tanınan bir topluluk yaşar. Yılan kabilesi yılın belli bir ayında dokuz gün boyunca yılana taparlar. Ayrıca yeni aydan sonra da kabile üyeleri yılana tapınırlardı. Bazı yerlerde hamurdan yapılan sembolik bir yılan gömülerek, sembolik bir mezar yapılır. Pencap'ta yılan kabileleri, kesinlikle yılanlara zara vermezler, eğer ölü bir yılan bulacak olurlarsa yılanın üzerini örterek ona cenaze töreni düzenlerlerdi. Yılana duyulan bu saygıdan ötürü Pencap-

lılara yılanın zarar verdiği görülmemiştir (Frazer 1992).

Batı Afrika'da Fernando Po adasında, İssapoo zencilerinin koruyucu tanrısı Kobra yılanıydı. Bu yılanın halklarına iyilik ve kötülük bağışlayacak, hastalık ve ölüm getirecek, zenginlikler baş edecek bir güce sahip olduğuna inanıyorlardı. Yılın bir günü yapılan törende kobra yılanının derisi meydanda bir ağaca asılarak sarkıtılır ve geçen yıl doğan tüm çocuklar bu deriye dokundurularak kutsanırdı. Senegambia'da da buna benzer bir inançla piton yılanının doğan her çocuğu sekiz gün içinde ziyaret edeceğine inanılırdı. Eski bir yılan klanı olan Psyllilerde, yılanların klanın çocuklarına zarar vermeyeceğine inanarak, çocuklarını doğduklarında yılana gösterirlerdi (Frazer 1992).

Gazelle yarımadasında ve York adasında kişilerin hastalanma sebebinin Kaia adındaki yılan bedenli, insan kafalı bir varlık olduğuna inanılmaktadır. Kaia'nın kontrolünde olan bölgeye izinsiz giren ve onun ağaçlarından meyve koparan bir kişiye Kaia hastalık musallat eder. Kişinin Kaia tarafından mı yoksa başka bir sebepten mi hastalandığı büyücü tarafından kolaylıkla anlaşılır. Büyücü koltuk altına kirece buladığı bir muz yaprağına sardığı deniz kabuğu sikkesini koyarak bir uykuya dalar. Bu uyku ona olup biten herşeyin görünmesini sağlar. Hastalığı kovmak için büyücü kireç serpilmiş yapraklardan oluşan bir bohça hazırlar ve bu bohçayı yakar. Tüten bohçayı hastanın üzerinde gezdirir. Hem büyücü hem de hasta yılan gibi kıvrılarak büyüyü defetmeye çalışırlar (Rivers 2001).

Yılana atfedilen önemli özelliklerden biri onun gençlik ve ölümsüzlük temsilcisi oluşudur. Pek çok mitte yılan ölümsüzlük iksirinin taşıyıcısı olarak anlatılır.

Yunan mitolojisinde Girit kralı Minos ve karısı Pasiphae'nin, Glaukos adında bir erkek çocukları vardı. Glaukos oldukça hareketli bir çocuktu ve bir gün bir fareyi kovalarken kazayla ağzına kadar bal dolu bir küpün içine düşüp boğularak can verdi. Minos bu kötü kazadan habersiz uzunca bir zaman her yerde oğlunu ararken tanrı Apollon onu oğlunun cesedinin olduğu yere yönlendirdi ve Minos biricik oğlunun küp içinde can vermiş bedenine acı içinde sarılarak kavuştu. Kral her yere haber salmıştı, oğlunu tekrar hayata döndürecek bir mucize arıyordu. Kâhinler sadece tek bir kişinin bunu başarabileceğini söylediler. Bu kişi Girit'te renk değiştirmesiyle meşhur olan ineğin sırrını çözerek ineğin gerçek rengini bulmayı başaran kişi olacaktı. Bunun üzerine kral Girit'teki ve çevredeki en zeki ve yetenekli kişilerin çağırtılmasını emretti. Sabah beyazken öğlen kırmızı akşamsa siyah rengi alan ineğin gizemini tek bir kişi dışında hiç kimse çözemedi. Ancak kâhin Koiranos'un oğlu Polyeidos herkesi etkileyen doğru cevabı verdi. İneğin renginin böğürtlen rengi olduğunu söyledi. Çünkü inek tıpkı bir böğürtlen gibi başlangıçta beyazken biraz güneş görünce kızarıyor ardından olgunlaşarak siyaha dönüşüyordu. Polyeidos'un doğru cevabı ustalıkla buluşu kral Minos'un güvenini kazanmasını sağladı. Böylece büyük bir umutla Polyeidos, kralın oğlu Glaukos'un cesedi ile bir odaya kapatıldı. İşte bu odada Polyeidos büyük bir sırra erişecekti. Polyeidos cesedin yanında oturmuş ne yapacağını düşünürken bir yılanın Glaukos'un cesedine doğru yaklaştığını gördü. Yılanın çocuğun cesedine zarar vermesinden endişelendi ve ayağıyla ezerek yılanı öldürdü. Kısa bir süre sonra çok şaşırtıcı bir şey gözüne ilişti. Odada beliren başka bir yılan ölen yılanı fark ederek odadan çıktı ve çok geçmeden ağzında bir otla geri geldi. Sürünerek ölen yılanın yanına geldi ve ağzındaki otu ona değdirdi. Otun değmesiyle ölmüş olan yılan bir anda canlanıverdi. Gördükleri karşısında hayrete düşen Polyeidos bir hamlede yılanın yerde bıraktığı otu aldı ve bunu Glaukos'un ölü bedenine sürdü. Glsaukos da tıpkı ölü yılan gibi canlandı. Minos oğlunun hayata dönüşüne çok sevindi ve Polyeidos'a minnettarlığını dile getirdi. Ancak kral böylesi bir yeteneğe sahip Polyeidos'u bırakmadan evvel ondan sahip olduğu bilgiyi oğlu Glaukos'a öğretmesini istedi. Polyeidos Glaukos'a ölümsüzlük otunun esrarını öğretti, o zaman Kral Minos onun evine gitmesine müsaade verdi.

Polyeidos tam yola çıkarken öğrencisi Glaukos'un ağzına tükürdü ve ona öğrettiği tüm bilgileri unutmasını sağladı. Böylece ölümsüzlük otunun esrarı sadece Polyeidos'ta saklı kaldı (Grimal 1997).

Yılanın sürekli eski derisini atıp yeni bir deriye sahip olması onu daima genç kılar. Yılan bu anlamda gençlik iksirinin sahibidir. Yılanın bu özelliği Sümer mitolojisinde etkili bir mitle vurgulanmıştır. Sümer mitolojisinin insanın ölümsüzlük arayışına dikkat çeken Gılgamış mitosunda, Uruk kralının güçlü ve yiğit kralı Gılgamış'ın maceralı hayat hikâyesi konu edilir.

Gılgamış görkemli Uruk şehrinin kahraman kralıdır. Gılgamış ve en az onun kadar güçlü ve yiğit arkadaşı Enkidu ile birbirlerine çok bağlıdırlar. Bu iki kahraman sanki bir bütünün iki parçası, bir canın iki yarısıydılar. Birlikte büyük mücadelelere girişmiş, yenilmezi yenmiş, yıkılmazı yıkmışlardır. İkisi bir olunca karşılarında hiçbir güç duramaz. Bu iki dostun güzel geçen hayatları Enkidu'nun ölümüyle hazin bir son bulmuştur. Gılgamış o güne kadar hiç aklına getirmediği ölümle Enkidu'yu kaybedince tanışır. Bir yarısını kaybetmiş halde yaşamak ona çok zor gelmiştir. Artık hiç bir şey ona zevk vermez olur. Hiç kimseyle mücadele edecek gücü kendinde bulamaz. Yemeden, içmeden ve hatta uyumadan derin bir acı çeker. Bir an uykuya dalacak olsa arkadaşı, kardeşi Enkidu'yu rüyasında görüyor ve kendisinin de onun gibi öleceği kâbusuyla uyanır. Sonunda büyük bir karar vererek ölümsüzlüğü aramak için ucu, sonu olmayan bir yolculuğa, belki de sonu olmayacak bir arayışa çıkar. Uzun yolculuğu onu Tufan sonrası hayatta kalmayı başaran ve Dilmun ülkesinde yaşayan Utnapiştim'e götürür. Utnapiştim, tanrıların insanlığı cezalandırmak için çıkardığı tufandan bir gemi yaparak kaçıp korunmayı başarmıştır. Karısı ve gemisine aldığı canlılarla yeni bir nesli devam ettirmiştir. Sonunda tanrılar dirayetinden ötürü onu ve karısını ölümsüzlükle mükâfatlandırmışlardır. Gılgamış uzun, yorucu ve uykusuz bir yolculuğun sonunda bu ölümsüz çiftin yanına ulaşmayı başarır ve Utnapiştim'den ölümsüzlüğün sırrını kendisine vermesini ister. Utnapiştim bunun kolay bir şey olmadığını, bu erdeme ulaşabilmek için üstün bir iradeye sahip olmak gerektiğini anlatır ve eğer yedi gün boyunca uykusuz kalmayı başarırsa onunla bu sırrı paylaşabileceğini söyler. Ancak Gılgamış çok geçmeden uykusuzluğunun kurbanı olmuş ve gözlerini yumarak derin bir uykuya dalmıştır. Utnapiştim bilge bir kişidir, Gılgamış'ın uyandığı vakit uykuya yenik düştüğünü kabul etmeyeceğini tahmin eder. Bu sebeple karısına

Gılgamış'ın uyuduğu her gün için bir ekmek pişirmesini tembihler. Yedinci günün sonunda Gılgamış uyanmış ve az kalsın uykuya dalacağı korkusuyla irkilmiştir. Utnapiştim sakin bir tavırla Gılgamış'a ekmekleri gösterir ve durumu izah eder. Gılgamış çok şaşırmıştır, ona göre bu imkânsızdır, uykuya yenik düştüğünü kabul etmek istemez ancak yanında dizili yedi ekmeği görünce durumu anlar. Ekmeklerden ilki bir kütük kadar sertleşmiş ve neredeyse tamamen küflenmiştir diğerleri de sırasıyla onun durumuna yetişecek gibi görünmektedir. Gılgamış daha fazla ısrar etmenin faydasız olduğunu anlamıştır. Utnapiştim'in bilgeliğine erişecek yeterliliğe sahip olmadığını da artık biliyordur. Utnapiştim onu ülkesine dönmeye ve ölümsüzlük şansını kaybettiğine ikna eder. Gılgamış oradan ayrılmaya hazırlanırken Utnapiştim ve karısı onun bu kadar yolu boş yere gelmiş olmasına razı olmazlar. Uzun bir yol aşmış, açlık çekmiş, sakalları saçlarına karışmış, uykusuzluk ve yorgunluk yüzünde derin izler oluşturmuştur. Onun bu haline gören Utnapiştim, Gılgamış'a bir sır vermeye karar verir ve denizin içinde dikenli bir çiçek olduğunu eğer ellerinin acısına dayanıp da onu sökmeyi başarırsa bu çiçekli bitkinin kaybettiği gençliği ona

geri kazandıracak iksire sahip olduğunu söyler. Gılgamış sevinçle yola koyulur ve söylenen bitkiyi bulur; onu denizin dibine dalarak ellerini kanatmasına rağmen sökmeyi başarmıştır. İçinde büyük bir mutlulukla sahip olduğu bu mucizeyle ülkesine dönüp gençlik iksirini tüm yaşlılara dağıtmayı hayal eder. Dönüş yolculuğu da en az başlangıçtaki kadar uzun olacaktır. Gılgamış çok yorulmuş ve kendisini bir o kadar da kirli hissetmektedir. Yolda gördüğü buz gibi bir kaynakta yıkanmak için duraklar. Kendisini soğuk sulara bırakıp huzurlu bir keyfe dalar. O soğuk sularda yıkanırken gençlik otunun çiçeklerinin kokusu suyun içindeki bir yılanı uyandırmış ve yılan deliğinden çıkarak kokuyu takip edince bitkiye ulaşmıştır. Gılgamış yılanın bitkiyi kaptığını dehşet içinde görür fakat yapacak bir şey yoktur artık. Yılan bitkinin çiçeklerinden yer yemez derisini değiştirerek yenilenmiştir. Gılgamış sahip olduğu son şansı da böylece yitirir. Derin bir haykırışla yeraltından çıkan bir sürüngenin yeryüzünün gençlik iksirine sahip oluşuna yerinir ve büyük bir mağlubiyetle Uruk'a geri döner. Yılan ise Gılgamış sayesinde sonsuza kadar taze bir deriye sahip olacak sırrı keşfetmiştir (Gezgin 2007).

Gılgamış mitosundaki yılan temasıyla benzerlik gösteren bir başka mitte İslam mitolojisinde yer alır. Kuran-ı Kerim'deki Lokman sûresinden öğrendiğimiz ve zamanla halk arasında gelişip değişiklilere uğrayan Lokman Hekim'in hikâyesi büyük öneme sahiptir. Lokman Hekimin babası çok bilge bir hekimdi. Öğrendiği her şeyi bir deftere yazmıştı. Karısına oğlu büyüyünce bu defteri ona vermesini tembihleyerek hayata veda etti. O sıralarda Lokman çok küçük bir çocuktu. O büyüyünce annesi defteri ona vermeyi çoktan unutmuştu. Bu yüzden Lokman Hekim okuma yazma bile öğrenemeden delikanlılık çağına gelmişti. Bu cahillikle babası gibi hekim olmasına imkân olmayınca para kazanmak için odunculuk yapmaya başladı. Bir gün odun keserken çalıların arasında insan başlı, yılan gövdeli Şahmeran'ı gördü. Şahmeran yaralıydı ve Lokman Hekim'den yardım istiyordu. Ona yılanların şahı olduğunu söyledi ve kendisini sarayına taşırsa onu ödüllendireceğine söz verdi. Lokman Hekim iyi ve yardım sever bir kişiydi. Şahmeranın isteğini düşünmeden kabul etti ve onu sarayına götürdü. Kapıya geldiklerinde Şahmeran bazı sihirli sözcükler fısıldadı ve kapı açıldı. Girişte kara bir yılan onları karşıladı. Hemen merhemler hazırlayıp Şahmeranın yaralarına sürdü. Yaptığı bu yardım karşısında Şahmeran, Lokman Hekim'e minnettar kaldı ve onu sarayında özenle ağırladı. Lokman bu cennet gibi sarayda kaldığı sürede zamanın

nasıl geçtiğini farkına varamamıştı. Ancak sonunda fark etti ki oraya geleli tam kırk gün olmuştu. Annesinin kendisini merak edeceğinden endişelenerek ayrılmak için Şahmeran'dan izin istedi. Şahmeran gösterdiği iyilik karşısında Lokman Hekim'e tüm bildiklerini anlattı ve ona kendi ölümünün insan elinden olacağını söyleyerek o ölünce yapması gerekenleri söyledi. Lokman Hekim Şahmeran'ın yanından engin bilgiler eşliğinde evine dönmüştü. Bu onda büyük bir değişikliğe sebep oldu ve o günden sonra Lokman Hekim hiç durmadan öğrenmek üzere okumaya başladı. Bir zaman sonra Şahmeran, Tarsus beyinin kızını görüp ona âşık olmuştu ve onun peşinden hamama girince ayağı kayarak düştü. Hamamcı dengesini kaybetmiş haldeyken yakaladığı Şahmeran'ı öldürdü. Lokman Hekim, Şahmeran'ın ölüm haberini duyunca hemen Tarsus'a gitti. Bu arada Tarsus Bey'i çaresiz bir hastalığa yakalanmıştı ve ölümle pençeleşiyordu. Kâhinler onu iyileştirecek sırrın Lokman Hekim'de olduğunu bildirmişlerdi. Bunun üzerine çağırılan Lokman Hekim Şahmeran'ın kendisine verdiği sırrı hatırlayarak onun ölü bedeninden ilaç yapmak için hazırlığa başladı. Bu arada Bey'in yerinde gözü olan veziri Lokman Hekim'den ilacı kendisine içirmesini emretti. Lokman Hekim bu kötü niyetli kişiye ilaç diye Şahmeran'ın kuyruğundaki zehri içirince vezir cezasını bularak öldü. Lokman Hekim Şahmeran'ın gözleri ve ciğerlerinden hazırladığı ilaçla Bey'in hastalığından kurtulmasını sağladı. Dönüş yolunda otların kendi aralarında bir şeyler fısıldadıklarını işitti. Onlardan ölümsüzlüğün sırrını duyan Lokman Hekim öğrendiklerini unutacağını düşünerek bir kâğıda not etti ve yola devam etti. Ceyhan nehrinin kenarından geçerken şiddetli bir rüzgâr çıktı ve Lokman'ın elindeki kâğıt rüzgârın etkisiyle uçarak Ceyhan'a düştü. Böylece Lokman Hekim ölümsüzlüğün sırrını elinden kaçırdı ve Ceyhan Nehri ölümsüzlüğe ulaştı. Lokman Hekimse sahip olduğu bilgileri Hikmet-ül Lokman adıyla bir kitapta toplayarak ölümsüzleştirdi (Gezgin 2007).

Yunan mitolojisinde Gorgolar olarak bilinen üç kız kardeş vardır. Bu üç kardeşten ikisi ölümsüzdür aralarından bir tek Medusa ölümlüydü. Gorgo ismi çoğunlukla Medusa için kullanılmaktadır. Gorgonun başı yılanlarla çevriliydi. Medusa'nın gözleri ateş saçardı ve eğer bir kimse ona bakacak olursa taş kesilirdi. Bu canavarlardan hem ölümlüler hem de ölümsüzler hiç hazzetmiyorlardı. Tedirgin edici varlıkları tanrılar arasında da huzursuzluk yaratıyordu. Sonunda tanrıça Athena'nın öğüdüyle Perseus Medusa'nın başını koparıp onu öldürmeyi başarmıştı. Athena,

Medusa'nın kesik başını kalkanına koydu. Böylece Tanrıça'nın karşısında boy gösterme cüretinde bulunanlar daha savaşamadan taş kesiliyorlardı. Medusa'nın yarasından akan kan sihirli bir özellik taşıyordu. Perseus akan kanı topladı. Medusanın sol damarından akan kan öldürücü bir zehirdi ancak sağ damarından akan kan ölümsüzlüğün iksiriydi öyle ki bu iksir bir ölüyü bile diriltecek güce sahipti. Tıp tanrısı Asklepios, bu iksiri Athena'dan aldı ve onu insanları diriltmek için kullandı. Zeus, Asklepios'un bu eylemlerinden dünyanın düzeninin alt üst olacağını düşündü ve onu yıldırımlarıyla çarptı. Asklepios öldükten sonra Yılancı takımyıldızı olarak gökyüzünde simgeleşti. Onun en önemli sembolü bir sopaya sarılmış yılanlardır (Grimal 1997). Yılanın bugün dahi Tıbbın sembolü oluşunun temeli budur.

Yunan mitolojisindeki Medusa'nın bir benzeri Roma mitolojisinde görülmektedir. Bir bakışta insanları öldürdüğüne inanılan yılan Basilikos bir kurbağanın altındaki horoz yumurtasından doğmuştu. Bu mitolojik canavarın sonu da kendi lanetinden oldu. Bir gün ayna da kendi suretini gören Basilikos, onu gören kişilere olduğu gibi can vermişti (Hançerlioğlu 1993).

Birçok kültürde yaradılış mitoslarında yılanın önemli yer oynadığı bilinmektedir. Sümerlerin ilksel tanrıları ve gökle, yerin (An- Ki) yaratıcısı olan Lahmu ve Lahamu'nun yılan suretinde olduğu sanılmaktadır (Hançerlioğlu 1993).

Mısır mitolojisinde de yılan motifi ile karşılaşılmaktadır. Mısır güneşin ülkesi olarak bilinir. Mısırlılar için en önemli güç daima güneş olmuştur ve ona tanrısallık atfedilmiştir. Bu yüzdendir ki Mısır'ın en büyük tanrılarından biri güneş tanrı Ra'dır. Ra, diğer tanrıların, insanların, hayvanların ve bitkilerin yaratıcısıdır. Güneş bilindiği gibi her sabah doğudan doğar ve her akşam batıdan batar. Mısır mitolojisinde bunun sebebi gökyüzünde yaşayan zehirli yılan Apofi'dir. Apofi her gün Ra'yı doğudan batıya doğru kovalar ve sonunda tam batıda yakalayıp sokar. İşte bu yüzden güneş batıya doğru kaçar ve Apofi tarafından sokulduğu için gece görünmez olur; her yer karanlığa bürünür. Ancak yeni sabahla beraber Ra da kendisini toplar, iyileşir ve yeryüzünü sıcak ışığıyla yeniden ısıtır. Bu böyle sürüp giden bir döngüdür (Hançerlioğlu 1993).

Yılan, tek tanrılı dinlerin yaradılış mitosunda ayartıcı bir simgedir. Aslında yılan şeytanın ta kendisidir. Tevrat'ta Adem ile Havva'nın cennetten kovulmasına yol açan yılan olmuştur. Tanrı ilk yeryüzünün çamurundan bir adam yarattı, bu adam Adem'di. Tanrı Adem'i Aden'deki bahçeye koydu. Bahçede birbirinden

güzel meyve ağaçları vardı, ortasında da hayat ağacı. Tanrı Adem'e tüm ağaçların meyvesini serbest kıldı biri dışında. İyilik ve Kötülüğü bilme ağacının meyvesini ona yasakladı. Eğer o meyveden yerse öleceğini bildirdi. Adem bu bahçede güzellikler içinde yaşıyordu. Tanrı ona bir yardımcı gerektiğini düşündü ve ona en uygununu bulmak istedi. Bir çok canlı yarattı ve Adem onlara ne isim verdiyse onlar öyle oldular. Ancak yaratılanların hiçbirisi uygun yardımcı değildi. Bunun üzerine tanrı Adem'e bir uyku saldı ve onun kaburga kemiğinden kadını yarattı. Kadının adı Nisa oldu çünkü o insandan alınarak yaratılmıştı. Adem ve Nisa, Aden bahçesinde huzurla ve ölüm nedir bilmeden yaşıyorlardı. Tanrının yarattığı en hilekâr hayvan olan yılan, Nisa'ya yasak ağacın meyvesinden yemesinin onu öldürmeyeceğini tam tersi Tanrı gibi her şeyi bilme gücüne eriştireceğini söyledi. Nisa, yılana inandı ve yasak ağacın meyvesinden yedi sonra bu meyveden Adem'e de yedirdi. Meyveden yer yemez çıplak olduklarını fark ettiler ve bundan utanarak, edep yerlerini incir yapraklarıyla örttüler. Tanrının sesini duyunca utanıp saklandılar. Tanrı onların yasak meyveden yediklerini anlamıştı. Nisa, Tanrı'ya suçun yılanda olduğunu söyledi. Tanrı yılana döndü ve dedi ki; "*Bunu yaptığın için seni lanetliyorum, karnın üzerinde yürüyeceksin ve toprak yiyeceksin, seninle kadın arasına düşmanlık koyuyorum o senin başına sende onun topuğuna saldıracaksın.*" Tanrı kadına döndü ve ona "*Senin zahmetini çoğaltacağım, ağrıyla çocuk doğuracaksın, kocan senin hakimin olacak*" dedi ve Adem'e dönerek "*Karının sözünü dinleyip yasak meyveden yediğin için toprak lanetlendi, zahmetle ondan yiyeceksin, sana zorlu dikenler ve çalılar bitirecek, bundan böyle alnının teriyle ekmek yiyeceksin ve topraktan geldin topraktan beslenecek ve toprağa döneceksin*" dedi. Böylece onlar cennetten kovuldular. Adem karısının adını "*hayatı olan*" anlamına gelen Havva ismini koydu. Cennetteki rahat hayatlarının yerine yaşam mücadelesine giriştiler. Artık ölümlü birer canlıydılar. Bu mitos ayrıca insanlığın tarıma geçişinin sembolik anlatımı olarak da düşünülmelidir (bkz. Eski Ahit Tekvin 2-3).

Hıristiyanlıkta da yılan şeytani özelliğini devam ettirmiştir. İncil'de Eski Ahit'te geçen yılanın ayartıcı rolü sıklıkla vurgulanırdı. Buna ek olarak Hıristiyanlığın bir mezhebi olan Bogomolizm (Hançerlioğlu 1993) yanlılarınca şeytan ve yılan ilişkisi çok değişik mitlerle açıklanmaktadır. Bogomistlere göre başlangıçta Tanrı'nın iki oğlu vardı bunlardan küçük olanı İsa, büyük olanı ve Rabbin sağında oturanı ise şeytan'dı. Şeytan yani Satanel de diğer tüm melekler gibi baş-

langıçta iyi yaratılmıştı. O tanrının kâhyasıydı. Ancak Satanel zamanla Tanrıya bağımlı olmaktan rahatsızlık duymaya başladı ve isyan duyguları kabardı. Tahtını tanrının tahtıyla aynı seviyeye yükseltti. Ona yakınlık duyan üç melek de onunla birlikte yer aldılar. Satanel bu üç meleğe tanrıya karşı zorunlu oldukları ağır görevlerden kurtulacaklarını vaat etti. Tanrı isyankâr olan Satanel'i ve onun yandaşlığını yapan üç meleği cennetten kovdu. Boşlukta kalan şeytan tanrıya rakip olarak yeni bir gök yaratmaya soyundu ve kozmosu yarattı. Bogomolistlere göre içinde bulunduğumuz maddi dünya ancak şeytan gibi bir kötülükle yaratılabilirdi. Şeytan yarattığı şeye baktı ve onun iğrençliğini seyretti sonrasında sudan ve topraktan Adem'i yarattı. Adem'in sağ ayağından ve yılan biçimindeki işaret parmağından hayat damlıyordu. Şeytanın yarattığı bu şeyden canı sıkıldı ve ona ruh üfledi. Ancak bu sefer Adem tamamen yılana dönüştü ve yine hayat damlamaya devam etti. Bunun üzerine Şeytan Tanrı'dan yardım istedi ve insanı yaratmasını bu sayede ona dünyada söz hakkı vereceğini söyledi. Tanrı bunu kabul etti. Adem yaratıldıktan sonra tanrı Havva'nın yaratılmasına da yardımcı oldu. Bunun ardından şeytan yılan kılığına girerek Havva'yla cinsel ilişkiye girdi. Bunun sonucunda Havva hamile kalarak ikiz olan Kabil ve kız kardeşi Calomena'yı dünyaya getirdi. Ardından Havva Adem'le cinsel ilişkiye girdi ve bu ilişkinin ardından da Habil'i dünyaya getirdi. Tanrı Satanel'i Havva'yı baştan çıkararak onunla cinsel ilişkiye girdiği için lanetledi ve ondan yaratma gücünü tamamen geri aldı. Bu sebeple şeytan karanlık ve çirkin bir yaşam sürdü. Havva'nın şeytandan olma çocuğu Kabil, dünyaya cinayet sokarak kardeşi Habil'i öldürdü (Russel 2001).

Kaynakça

Abdülaziz Bey, **Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri**. Tarih Vakfi Yurt Yayınları,1995.

Akova, A. **Güzel Atlar Ülkesi**. Çınar Yayınları, 2003.

And, M. **Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası**. Yky, 2007.

Belge, M., **Tarih Boyunca Yemek Kültürü**. İletişim Yayınları, 2001.

Berger, H **Çingene Mitolojisi**. Ayraç Yayınevi, 2000.

Bernal, M. **Kara Atena**. Kaynak Yayınları, 1998.

Beydili, C. **Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük**. Yurt Kitap Yayın, 2005.

Black, J. Green, A. **Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü**. Aram Yayıncılık, 2003.

Boardman J. **Grek Art**, Tames and Hudson, 1985.

Campbell, J. **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**. (çev. S. Gürses). Kabalcı Yayınevi, 2000.

Can, Ş. **Klasik Yunan Mitolojisi.** İnkilap Kitabevi, 1994.

Carpenter, T.H. **Art and the Myth in Ancient Greece, A Handbook**. Thames and Hudson, 1994.

Challaye, F. **Dinler Tarihi**.(çev Samih Tiryakioğlu)Varlık Yayınları, 1998.

Christou, P.- Papastamatis, K. **Greek Mythology Gods and Heroes. The Trojan War, The Odyssey, And The Aeneid**. Bonechi, 1988.

Crow, W.B. **Büyünün, Cadılığın ve Okültizmin Tarihi** (Çev. Fulya Yavuz). Dharma Yayınları, 2006.

Çoruhlu, Y. **Türk Mitolojisinin Anahatları**. Kabalcı Yayınevi, 2002.

Dawkins, M. S. **Hayvanların Sessiz Dünyası**. Tübitak, 1999.

Diamond, J. **Tüfek, Mikrop ve Çelik**. Tübitak, 2002.

Dumezil, G. **Kafkas Halkları Mitolojisi**. Ayraç Yayınevi, 2000.

Eliade, M. **Asya Simyası**. Kabalcı Yayınevi, 2002.

Eliade, M. **Babil Simyası ve Kozmolojisi**. Kabalcı Yayınevi, 2002a.

Eliade, M. **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**. cilt1.Taş Devriden Eleusis Mysteria'larına (çev. Ali Berktay). Kabalcı Yayınevi, 2003a.

Eliade, M. **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, cilt 2. Gotama Budha'dan Hıristiyanlığın Doğuşuna (çev Ali Berktay). Kabalcı Yayınevi, 2003b.

Eliade, M. **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi**, cilt 3. Muhammed'den Reform Çağına (çev. Ali Berktay). Kabalcı Yayınevi, 2003c.

Emiroğlu, K. Aydın, S. **Antropoloji Sözlüğü**. Bilim ve Sanat Yayınları, 2003.

Eros G. Eros **Grec. Amour des Dieux et des Hommes**. Galeries Nationales Du Grand Palais (6 Movembre 1989-5 Fevrier 1990) Ministre de la Culture de Grece, 1989.

Esed M. **Kur'an Mesajı. Meal-Tefsir**, İşaret Yayınları, 2009.

Eyüboğlu, İ.Z. **Anadolu İnançları**. Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1987.

Fraser, D. ***The Culture and Agriculture of Animal Production*. Journal of Animal Sience**. Volume 12, pp. 171–180, 2001.

Fiske, J. **Mitler ve Mit Yapanlar** (çev Utku Tuğlu). Öteki Yayınevi, 2002.

Frazer, J. G. **Altın Dal II "Dinin ve Folklorun Kökleri"**. Payel Yayınları,1992.

Gahlin L. **Gods, Rites, Rituals and Religion of Ancient Egypt**, Anness, 2008.

Gaster, T.H. **Thespis. Eski Yakındoğu'da Ritüel, Mit ve Drama** (çev. Mehmet H. Doğan). Kabalcı Yayınevi, 2000.

Gezgin, İ. **Kültürlenme Sürecinin Mitik Kahramanı: Gılgamış**. Alfa Yayıncılık, 2009.

Gezgin, İ.**Mitoloji: Mitos ve Logos. Hayatımıza Yön Veren Söylenceler**. Güncel Yayıncılık, 2004.

Graves, R. Patai R. **İbrani Mitleri. Tekvin - Yaratılış Kitabı**. Say Yayınları, 2009.
Graves, R. **Yunan Mitleri**. Say Yayınları, 2004.
Grimal, P. **Mitoloji Sözlüğü- Yunan ve Roma**. Sosyal Yayınları, 1997.
Hançerlioğlu, O. **Dünya İnançları Sözlüğü**. Remzi Kitabevi, 1993.
Harris, M. **İnekler, Domuzlar, Savaşlar ve Cadılar**. İmge Yayınevi, 1995.
Harris, M. **Yamyamlar ve Krallar**. İmge Yayınevi, 1994.
Heidel, A. **Enuma Eliş, Babil Yaratılış Destanı**. Ayraç Yayınevi, 2000.
Hodder, I. **Çatalhöyük- Leoparın Öyküsü**. Yapı Kredi Yayınları, 2006.
Homeros, **Odysseia**. Can Yayınları,1984.
Hooke, S.H. **Orta Doğu Mitolojisi**. İmge Kitabevi,1993.
Howell, C.H. **Natonal Geographic Doğa Kitaplığı-Böcekler**, 2001.
İnan, A.**Tarihte ve Bugün Şamanizm**. Tür Tarih Kurumu, 1995.
Jacobsen, **T. The Treasures of Darkness: A History of Mesopotamian Religion**. Yale University Press, 1978.
Jenkins I. **Greek and Roman Life**. British Museum Pres,1993.
Johns, C. **Sex or Symbol? Erotic Images of Greece and Rome**. The British Museum Pres, 1989.
Kocabıyık, E. **Dolaylı Hayvan. Süfli ve Şerefli, Hayvani ve Erotik, Şeytani ve Deli**. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2009.
Kostyal, K.M. **National Geographic Doğa Kitaplığı; Kuşlar**. 2001.
Köksal, M. A. **Peygamberler Tarihi**. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.
Kudar, M.S. **Tahtakuşlar, Mitoloji- Efsane- Obje- Takı ve Sembol Evrimi**. Tahtakuşlar Köyü Özel Etnografya Galerisi Kültür Yayınları, 2004.
Kürkçüoğlu, A.C. Akalın, M. Kürkçüoğlu, S.S. Güler, S. E. **Şanlıurfa "Uygarlığın Doğduğu Şehir"**. Şurkav Yayınları, 2002.
Levy-Bruhl, L. **İlkel İnsanda Ruh Anlayışı**. Doğu Batı Yayınları, 2006.
Mackenzie, D.A. **Çin ve Japon Mitolojisi**. İmge Kitabevi,1996.
Magalhães R. C. **Antikçağ'dan Günümüze Sanatta Mitoloji**, Alfa Yayınları, çev.Yiğit Değer Bengi, 2007.
Marriott, A. ve Rachlin C.K. **Kızılderili Mitolojisi** (Çev. Ünsal Özünlü). İmge Kitabevi, 2003.
Mavromataki, M. **Greek Mythology and Religion. Cosmogony, The Gods, Religious Customs, The Heroes**. Hattalis, 1997.
Mellaart, J. **Çatalhöyük**. YKY, 2003.
Mutluay, G. **Köşe Bucak Karadeniz**. Ekin Yazım Grubu, 2003.
Noble, M. E. **Hindu Söylenceleri**. İmge Yayınevi, 2002.
Okuşluk, R. *Şehmeran, Lokman Hekim, ve Adana Efsaneleri*, **Efsaneden Tarihe Tarihten Bugüne Adana Köprü Başı**.Yapı Kredi Yayınları, 2000, s.516-524.
Opler, M. E. ve Hashima, R. S. *The Rice Goddess and the Fox in Japanese Religion and Folk Practice.* **American Anthropologist**, New Series, Vol. 48, No. 1 (Jan. - Mar., 1946), pp. 43-53.
Ögel, B. **Türk Mitolojisi**. Türk Tarih Kurumu, 2003.
Özer, Z. ***Yaşamın ve Ölümsüzlüğün Simgeleri Bokböcekleri***. Bilim ve Teknik, Eylül 1997.
Paglia, C. **Sexual Personae; Art and Decadence from Nefertiti to Emily Dickinson.** Vintage Books, 1991.
Quignard, P. **Cinsellik ve Korku**. Can Yayınları, 2001.
Rivers, W.H.R. **Medicine, Magic and Religion**. Routledge, 2001.
Roaf, M. **Mezopotamya ve Eski Yakındoğu**. İletişim Yayınları, Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi 9, 1996.
Rosenberg, D. **World Mythology. An Anthology of The Great Myths and Epics**. NTC Publishing Group, 1994.
Roux, J.P. **Orta Asya'da Kutsal bitkiler ve Hayvanlar**. Kabalcı, 2005.
Roux, J.P.**Türklerin ve Moğolların Eski Dini**. İşaret Yayınları, 1998.

Russell, J. B. **Lucifer**. Kabalcı Yayınevi, 2001.
Russell, J.B. **Şeytan**. Kabalcı Yayınevi, 1999.
Saydam, M.B. **Deli Dumrul'un Bilinci**. Metis Yyaınları, 1997.
Schimmel, A. **Halifenin Rüyaları; İslamda Rüya ve Rüya Tabiri.** Kabalcı Yayınevi, 2005.
Schimmel, A. **Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri.** Kabalcı Yayınevi, 2004.
Storm R. **Mythology of Egypt and The Middle East; Myths and Legends of Egypt, Persia, Asia Minor,** Sumer and Babylon. South Vater 2007.
Sturluson, S. **The Prose Edda. Scandinavian Classics**, Volume V. Oxford University Press, 1923.
Thodor H. Gaster. **Thespis. Eski Yakındoğu'da Ritüel, Mit ve Drama**, çev. Mehmet H. Doğan, Kabalcı Yayınevi, 2000.
Yalom, M. **Memenin Tarihi**. Çitlenbik Yayınları, 2002.
Zimmer, H. **Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler**. Kabalcı Yayınevi, 2004.

Resim Listesi

- Ağaçkakan. Gaziantep Arkeoloji Müzesi, İ. Gezgin kişisel arşivi.
- Ağustosböceği. Pearson Scott Foresman, donated to the Wikimedia Foundation.
- Böcek. Golowin S. Die Grossen Mythen Der Menschheit, Orbis Verlag, 2002.
- Akbaba. J. Mellaart, Çatalhöyük, YKY, 2003.
- Akrep .
- Hz. Hamza'nın Simurg üzerinde Kaf Dağı'na gitmesi. And, M. Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası, Yky, 2007.
- Resim 6a.Bukrat'ın Simurg'a binip ilaç almak için Kaf Dağı'a girmesi. And, M. Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası, Yky, 2007.
- Efes Artemis heykeli. Selçuk Arkeoloji Müzesi.İ. Gezgin kişisel arşivi.
- Sfenks ve Oidipus. M. Mavromataki, Greek Mythology and Religion. Cosmogony, The Gods, Religious Customs, The Heroes. Haitalis, 1997.
- İshak Paşa Sarayı'ndan bir aslan kabartması. İsmail Gezgin kişisel arşivi.
- İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden bir at başı heykeli MÖ 5.yy. A. Pasinli, İstanbul Archeological Museum, A Turizm Yayınları, 1995.
- Troia Savaşı ve Tahta At. M. Mavromataki, Greek Mythology and Religion. Cosmogony, The Gods, Religious Customs, The Heroes. Haitalis, 1997.
- At arabası. J. Boardman, Early Greek Vase Painting. Thames and Hudson 1998.
- İskender Lahdi'nden bir av sahnesi MÖ 4.yy. İstanbul Arkeoloji Müzesi. A. Pasinli, İstanbul Archeological Museum, A Turizm Yayınları, 1995.
- Atmaca. Golowin S. Die Grossen Mythen Der Menschheit, Orbis Verlag, 2002.
- Zeus'un Doğumu. M. Mavromataki, Greek Mythology and Religion. Cosmogony, The Gods, Religious Customs, The Heroes. Haitalis, 1997.
- Balık Tabağı MÖ 5.yy. (A.D. Trendall, Red Figure Vases of South Italy and Sicily, Thames and Hudson 1989.
- Dionysos ve Korsanlar. M. Mavromataki, Greek Mythology and Religion. Cosmogony, The Gods, Religious Customs, The Heroes. Haitalis, 1997.
- Son Akşam Yemeği, 19. yy ikon, Antalya Arkeoloji Müzesi. N. Yılmaz, Icons in Turkey, A Turizm Yayınları, 1997.
- Baykuş. Christou, P.- Papastamatis, K. Greek Mythology Gods and Heroes. The Trojan War, The Odyssey, And The Aeneid. Bonechi, 1988.
- Zeus'un Europa'yı Kaçırışı. Christou, P.- Papastamatis, K. Greek Mythology Gods and Heroes. The Trojan War, The Odyssey, And The Aeneid. Bonechi, 1988.
- Boğa. Golowin S. Die Grossen Mythen Der Menschheit, Orbis Verlag, 2002.

- Theseus'un Minotauros'u Öldürmesi. Christou, P.- Papastamatis, K. Greek Mythology Gods and Heroes. The Trojan War, The Odyssey, And The Aeneid. Bonechi, 1988.
- Boğa başı biçiminde bronz kandil. Antalya Müzesi. K. Dörtlük vd. Antalya Museum, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü 1992.
- Hz. Muhammed'in ceylanla konuşması. And, M. Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası, Yky, 2007.
- Kara,insan başlı bir gulyabaninin devekuşuna binmesi. And, M. Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası, Yky, 2007.
- Orpheus ve hayvanlar. Hatay Arkeoloji Müzesi. F. Cimok, Antioch on The Orontes. A Turizm Yayınları 1997.
- Aziz Georgios ve Ejderha. 19.yy, Tokat Müzesi. N. Yılmaz, Icons in Turkey, A Turizm Yyaınları, 1997.
- Eşek. Gahlin L. Gods, Rites, Rituals and Religion of Ancient Egypt, Anness, 2008.
- Fil. Golowin S. Die Grossen Mythen Der Menschheit, Orbis Verlag, 2002.
- İskender Lahdi'nden bir av sahnesi. MÖ 4.yy, İstanbul Arkeoloji Müzesi. A. Pasinli, İstanbul Archeological Museum, A Turizm Yayınları, 1995.
- İsa'nın vaftizci Yahya tarafından Ürdün Nehri'nde vaftiz edilişi. 19.yy ikon Sinop Müzesi. N. Yılmaz, Icons in Turkey, A Turizm Yyaınları, 1997.
- Güvercin. Walters Art Museum.
- İnek. Golowin S. Die Grossen Mythen Der Menschheit, Orbis Verlag, 2002.
- Hermes ve Kaplumbağa. Antalya Müzesi. K. Dörtlük vd. Antalya Museum, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü 1992.
- Prometheus, kartal ve Herakles. Christou, P.- Papastamatis, K. Greek Mythology Gods and Heroes. The Trojan War, The Odyssey, And The Aeneid. Bonechi, 1988.
- Afrodit, Eros ve Pan heykeli. Athens National Archeological Museum. Christou, P.- Papastamatis, K. Greek Mythology Gods and Heroes. The Trojan War, The Odyssey, And The Aeneid. Bonechi, 1988.
- Pan. . Mavromataki, Greek Mythology and Religion. Cosmogony, The Gods, Religious Customs, The Heroes. Haitalis, 1997.
- Pan ve genç çoban. Golowin S. Die Grossen Mythen Der Menschheit, Orbis Verlag, 2002.
- Kedi. Gahlin L. Gods, Rites, Rituals and Religion of Ancient Egypt, Anness, 2008.
- Hades, Persephone ve Kerberos Köpeği heykeli. Mavromataki, Greek Mythology and Religion. Cosmogony, The Gods, Religious Customs, The Heroes. Haitalis, 1997.
- Artemis ve avcı Aktaion. J. Boardman, Rotfigurige Vasen aus Athen. Die Archaische Zeit. Verlag Philipp von Zabern, 1981.
- Leda ve Kuğu. Christou, P.- Papastamatis, K. Greek Mythology Gods and Heroes. The Trojan War, The Odyssey, And The Aeneid. Bonechi, 1988.
- Leda ve Kuğu. S.A. Souli, The Love Life of the Ancient Greeks. Toubi's, Athens, 1997.
- Remus ve Romulus'un kurt tarafından emzirilmesi. Christou, P.- Papastamatis, K. Greek Mythology Gods and Heroes. The Trojan War, The Odyssey, And The Aeneid. Bonechi, 1988.
- Papağan (Wİlkinson, K. Semboller ve İşaretler. Çev. Seda Toksoy, Alfa Yayınları, 2010.)
- Gaziantep Arkeoloji Müzesi mozaiklerinden bir detay; tavuskuşu. İ.Gezgin kişisel arşivi.
- Kariye Müzesi mozaiklerinden bir detay; tavuskuşu. F. Cimok, Chora Mosaics and Frescoes, A Turizm Yayınları, 1987.
- Yengeç Burcu. And, M. Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası, Yky, 2007.
- Herakles ve Hydra Canavarı. Mavromataki, Greek Mythology and Religion. Cosmogony, The Gods, Religious Customs, The Heroes. Haitalis, 1997.
- Medusa Başı. 17.yy. U. Eco, Güzelliğin Tarihi. Doğan Kitap, 2006.
- Laokoon. Mavromataki, Greek Mythology and Religion. Cosmogony, The Gods, Religious Customs, The Heroes. Haitalis, 1997.

Hayvanlar, insanlığın kültürel şekillenmesinde çok önemli bir yer tutan mitolojinin en çok rol verdiği kahramanlardır. Antik çağlardan günümüze doğadaki bütün değişim ve dönüşümleri yansıtma işlevi gören mitoslarda hayvanlar, bugünkü algımızın sınırlarını aşarak konuşabilir, şekilden şekle girebilir, ağızlarından ateş çıkarabilir, kahramanlara arkadaşlık edebilir, hatta büyük ırkların atası olabilirler. İsimleri çağları aşmış kahramanların en önemli güç sembolleri de hayvanlarla gösterilir. Masallarda ise kişileştirip kimi zaman kötülükleriyle can yakar; kimi zaman ise iyi yürekliliklerıyle örnek olurlar. Bu aynı zamanda dönemin atmosferinin, inançlarının ve düşünce sistemlerinin, insanlığın öyküsünün de bir tür yansımasıdır.

Hayvan Mitosları, mitolojideki hayvanların renkli dünyasını inceleyerek hem doğadaki ortaklarımıza hem de kendimize farklı bir pencereden bakmamıza fırsat tanıyor.

ISBN: 978-975-570-320-6

selyayincilik selyayin selyayincilik
www.selyayincilik.com